

د پنتاگون تر څنډو

(د واشنگټن علمي يونليک)

۱۳۸۷ ل

محمد اسماعيل يون

Ketabton.com

د پنتاگون تر څنډو

(د يو علمي سفر يونليک)

ليکوال

محمد اسمعيل يون

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د پنتاگون تر څنډو	د کتاب نوم:
پوهندوی محمد اسمعیل یون	لیکوال:
یون کلتوري یون	خپرندوی:
۱۰۰۰ ټوکه	چاپ شمېر:
۱۳۸۷ ل	چاپ کال:
(۳۳)	د لیکوال
	پرله پسې نومره:
	د خپرندوی
(۳۳)	پرله پسې نومره:
ضیا الرحمن ضیا	کمپوزر:

نيوليک

مخ	سرليک	گڼه
۱	يادونه	۱
۴	سريزه	۲
۷	د سفر موخه	۳
۱۰	د سفر تياري	۴
۱۴	له کابل ټرډوبۍ	۵
۱۹	له ډوبۍ ټر و اشنگتڼه	۶
۳۲	د ښه راغلاست لپاره يوه ماښامنی	۷
۴۰	د سيمينار لومړۍ ورځ	۸
۶۷	د سيمينار دويمه ورځ	۹
۱۰۱	د سيمينار درېيمه کاري ورځ	۱۰
۱۲۸	د سيمينار څلورمه ورځ	۱۱
۱۵۸	پنځمه ورځ (په واشنگتڼ کې د ځينو ځايونو کتنه)	۱۲
۱۷۹	د سيمينار شپږمه ورځ	۱۳
۱۸۵	د سيمينار اوومه ورځ	۱۴
۱۹۳	د سيمينار اتمه ورځ (د کانگرس کتنه)	۱۵
۲۳۲	يوه شپه له فرهنگي اشنايانو سره	۱۶
۲۳۷	د سيمينار نهمه ورځ	۱۷
۲۵۳	يو ماښام د جورج واشنگتڼ په کور کې	۱۸
۲۶۰	د سيمينار لسمه ورځ	۱۹
۲۶۹	د سيمينار وروستۍ ورځ	۲۰
۲۷۸	يو بل ماښام له منشي صيب سره	۲۱
۲۸۴	د مارچ ۷مه (په امريکا کې زموږ وروستۍ ورځ)	۲۲
۲۸۸	له واشنگتڼه د ډوبۍ پر لوري	۲۳
۲۹۲	له ډوبۍ نه د کابل پر لوري	۲۴
۳۰۱	د محمد اسمعيل يون لنډه پيژندنه	۲۵

يادونه

په پښتو ژبه اوس د خدای په فضل ډېر يونليکونه چاپ شوي او چاپېري، اکثره پښتو يونليکونه، چې ما لوستي، د ښکلو منظرو او د سفر د نورو لوړو ژورو انځورنه کوي. د علمي سفرونو يونليکونه يا کم دي او يا ما کم کتلي. ما خپله تردې دمخه دوه يونليکونه ليکلي، کونښن مې کړې، داسې ټولنيزو، سياسي، اقتصادي او نورو مسایلو ته په کې اشاره وکړم، چې زموږ خلکو ته يو پيغام ولري، اوسنی يونليک چې گورئ دا اصلاً د يو علمي سفر رپورت دی، چې د سفر ځينې نورې خواوې هم ورسره ملگرې شوې دي.

ددې يونليک له ليکلو څخه مې موخه دا وه؛ خپلو افغانانو ته دا څرگنده کړم، چې د نړۍ لوی هېوادونه او د هغوی سياسي او ټولنيز مفکرين، د نړۍ په هکله څه فکر لري او موږ څه فکر کوو؟ د (۲۰۰۹) م کال د فبرورۍ له درويشتمې نېټې بيا د همدې کال د مارچ تر شپږمې نېټې پورې زه امريکا ته په يو علمي سيمينار کې د گډون لپاره تللی وم. ما له پيله دا نيت درلود، چې په دې سيمينار کې څه بحثونه کېږي، د هغو مهم ټکي به ليکم، همداسې مې وکړل. که څه هم د ټولو شيانو ليکل شوني نه وو، خو ما هڅه کوله، چې ډېر مهم شيان وليکم، په مهمو مسایلو کې هم د ټولو يادښتول اسانه کار نه و. د ژبې ستونزه هم وه، هغه انگرېزي، چې موږ دلته په کورسونو کې لږه وډېره لوستې او له کتابه سرې ترې تر يوه حده گټه اخيستلای شي، هلته د هغوی له تلفظ او چټکې وينا سره واټن لري. خو ښه والی

داو، چې زموږ لپاره يې ښه تکره ژباړونکي لاند مخه په پام کې نيولي وو: (ايازی صيب)، (ملکيار صيب) او (فوزيه) ټولو په امريکا کې تر شلو کلونو زيات عمر تېر کړی دی. له همدې علمي مرکز (نيسا) سره يې له کلونو راهيسې د ژباړونکو په توگه کار کړی او اوس هم کار کوي. هغوی درېوآره پر ژباړې ډېر حاکم وو، خو درېوآره په دري ژباړه کوله، يوازي داود ايازی صيب، چې اصلاً د کندهار دی، پر پښتو پوهېده او کله کله به يې پښتو ژباړه هم کوله، خو منظمه او عمومي ژباړه په دري ژبه وه. د سيمينار له پيله بيا تر پايه اکثره وخت د ژباړې غوږی زما په غوږونو کې وه، ما له دري څخه اتومات پښتو ليکله، ما داسې فکر نه کاوه، چې دوی له انگليسي څخه پښتو ته ژباړه کوي که دري ته د سياسي او ټولنيزو خبرو ژباړه ډېره سخته نه وي، له دري څخه ما مخکې هم ځينې اثار ژباړلي دي، خو کله کله به د ژباړونکو په کار کې هم وقفه راتله، کله کله به په گروپي کار او ځينو نورو برخو کې حاضر نه وو. ځينې وخت به يوې نيمې خبرې ورته خوند ور نه کړ، هغه به يې هم نه ژباړلې، کله کله به د ويناوال د خبرو سرعت دومره تېز و، چې ژباړن به تر څو يوه جمله ژباړله، بله به ور څخه تېره وه؛ ويناوال، ژباړونکي ته منتظر نه پاتې کېدل، ځکه چې پر يو وخت يې څو ژبو ته وينا ژباړل کېدله. ځينې وخت تخنيکي وسايل هم پر خپل وخت نه عيار بدل، خو دې ډول ډول خنډونو سره سره ما د تکره ژباړونکو او څه نا څه د خپل افهام له مخې د سيمينار ډېرې مهمې موضوعگانې وليکلای شوي. اکثره ويناوالو خپل لکچرونه يا ويناوې په منظم ډول ليکلي هم وو، خو د وينا پر

وخت يې له هغو څخه ډېره گټه نه اخیستله، نو ځکه کوم څه چې مالیکلي هغه اکثره د استادانو او ویناوالو پر گڼیو خبرو، د پوښتنو او ځوابونو پر محتوا ډډه لگوي. په دې سیمینار کې د سیمې او نړۍ د حالاتو او بیانا نړۍ ته د احتمالي خطرونو او چیلنجونو په باب هر اړخیز بحثونه وشول. په دې اثر کې ما خپل ذهن او فکر نه دی دخیل کړی، څه چې هلته پېښ شوي او پر څه شیانو بحث شوی، هغه مې تر خپلې وسې کټ مټ لیکلي دي. هیله ده دا اثر ددې جوگه شوی وي، چې اوسنی نړۍ ته د ورپېښو گواښونو په باب یې د نړۍ د اوسنیو مطرحو سیاسي او ټولنیزو کارپوهانو ځینې نظرونه په خپله لمن کې رانغاړلي وي. له نورو قدرمنو لیکوالو هم هیله لرم، چې کله بهرنیو هېوادونو ته علمي او تفریحي سفرونه کوي، نو له دې خوا دې له قلمو او کتابچو سره ورشي او له خوا دې له ډکو کتابچو سره راشي، زموږ هېواد له هر پلوه، د نورو له تجربو او علمي پانگې څخه سالمې گټې اخیستنې ته اړتیا لري.

د همدې هیلې د بري په هیله

پوهندوی محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ل کال، د کب ۲۷مه نېټه

ارگ، د جمهوري ریاست ودانۍ

سريزه

تېر درې لسيزه جنګ په افغانستان کې ډېر ملي او ټولنيز ارزښتونه کمزوري او کمرنگ کړل، د ټولني اساسي جوړښت او سکښت يې ونړاوه او د خلکو په ذهن او فکر کې يې د پردیپالني احساسات وټوکول. دا احساسات که له يوې خوا د پردي فشار له امله وو، نو له بلې خوا د ټولني په داخل کې د هر ډول اختناق، فقر او تنګلاسی له امله هم راپيدا شوي وو. اکثره افغانان، چې جګړو ځپلي وو، پاکستان او ايران ته تګ يې په خپل ژوند کې يو نعمت ګاڼه او له هغو هېوادونو بيا بهر ته تګ يې خو بېخي يو ولي نعمت ګاڼه. افغانان يو هم ملامت نه وو، دوی په رضا له ملکه نه وو تللي، دوی مجبوريت مجبور کړي وو. هغه وخت دا هم يو غنيمت و، چې يو شمېر افغانان بهر، په تېره بيا لويديزو هېوادونو ته لاړ شي، له يوې خوا به خپل ژوند خوندي کړي او له بلې خوا به خپلو کورنيو سره له اقتصادي پلوه مرسته وکړي، نو اکثره افغانان چې له هېواده راوتلي وو، په پاکستان او ايران کې او سپدل، د هغو اکثره هيله لرله، چې بهر ته لاړ شي. زما يو ګڼ شمېر ملګرو هم بهر ته مخه وکړه او د

هغو په مرسته بيا موږ په پېښور او کابل کې گڼ شمېر کولتوري کارونه ترسره کړل. خو ما له پيله بيا تر دې دمه بهر ته د تللو او هلته د پاتې کېدلو نيت نه درلود. تر وروستي بريده مې خپل ژوند همدلته عيار کړی و. کله چې د طالبانو نظام ړنگ کړای شو، نو افغانستان هم له سياسي انزوا څخه وژغورل شو، د ډېرو هېوادونو خلک دلته راغلل او گڼو افغانانو ته د دې زمينه برابره شوه، چې بهرنيو هېوادونو ته لاړ شي او له قانوني لارو تگ راتگ وکړي.

ما هم له همدې قانوني لارو، عربي متحده امارتو، پاکستان، هندوستان، جرمني، هالنډ، ډنمارک، فرانسې، بلجيم او سويډن ته سفرونه وکړل او بېرته خپل هېواد ته راغلم. اوس نو نورو هېوادونو، په تېره بيا لويديزو هېوادونو ته تگ يو خوب او خيال نه دی، بلکې يو عمل او يو واقعيت دی. د بهرنيو سفرونو په لړ کې راته تر دې دمخه دوه ځله امريکا متحده ايالتونو ته د تگ زمينه برابره شوه. يو ځل د لنډ وخت (يوه اوونۍ) او بل ځل د دوو مياشتو لپاره. لومړی ځل د دفتر ملگرو راته وويل، چې يوه اوونۍ سفر په دې نه ارزي، چې څوک دې پرې دومره اوږد مزل وکړي، خو دويم ځل د دفتر مشرانو ځکه اجازه رانه کړه، چې ويل يې: يو دلته کارونه ډېر دي او بل د دومره اوږدې مودې لپاره لازمه نه ده، چې سفر

و کړې. درېیم ځل لپاره چې بیا زمينه برابره شوه، نو دا داسې يو سفر و، چې نه اوږد و او نه لنډ؛ منځنی و؛ نږدې (۱۴) ورځی، دې سره نو دفتر هم موافقه وکړه، ما هم خپل کارونه راټول او ځان مې منظم کړ. ما ويل څه امریکا به هم وگوري، دهغه ځای له ژوند او اندود څخه به هم ځان خبر کړم، له خپل هېواد سره به يې پرته کړم، بیا خدای خبر چې ددې زمينه برابري، که نه چې وړيا او رسمي سفر ته لاره اواره شي.

د سفر موخه

په نړۍ کې ځینې داسې لوی او علمي مرکزونه وي، چې په دنیا کې د بېلابېلو مسایلو په باب علمي غونډې او ورکشاپونه جوړوي، په امریکا کې هم داسې مرکزونه شته چې د امنیتي او ستراتیژیکو مسایلو په اړه علمي ورکشاپونه، کنفرانسونه او سیمینارونه جوړوي. د امریکا د ملي دفاع وزارت په چوکاټ کې د ملي دفاع پوهنتون (N.D.U) یو له دغو مرکزونو څخه دی، چې تر اوسه یې د امنیتي مسایلو په باب په لسگونو نړیوال سیمینارونه او کنفرانسونه جوړ کړي دي. په جرمني کې

هم د مارشال سنتر په نامه یو

علمي څېړنیز مرکز شته، چې هغه هم له امریکایي سرچینو څخه خړوبېږي، هغه هم د سیمې او نړۍ د امنیتي او نورو مسایلو په باب سیمینارونه او کنفرانسونه جوړوي. زه دوه کاله دمخه جرمني ته د امنیتي مسایلو

په باب په همداسې یو سیمینار کې د گډون لپاره تللای وم، هغه هم یو روزنیز علمي سیمینار و، خورا گټور و. هغه سیمینار هم د تروریزم یا ترهگری په باب و، تروریزم له کومه پیدا کېږي؟

ایډیولوژیکی، پوځي او بشري سرچینې یې چیرته دي؟ تعریف یې څنگه دی؟ د ترهگری رینښې چیرته غورېدلې؟ عقاید له ترهگری سره څه اړیکې لري؟ له رسنیو څنگه گټه پورته کوي؟ په لویدیزو هېوادونو کې د ترهگرو د راتوکېدو وپره څنگه کمېدی شي؟ او داسې نورې گڼې موضوعگانې په کې وڅېړل شوي.

د نړۍ له ډېرو معتبرو پوهنتونونو؛ له لندن، پاریس، واشنگتن او نورو څخه ورته استادان رابلل شوي وو، هغه سیمینار که څه هم له تفریحي پلوه ډېر تنگ او سترې کوونکی و، خو له محتوايي پلوه ډېر گټور و، په امریکا کې دا اوسنی سیمینار هم همغه سیمینار ته ورته یو سیمینار و، ان د همغې لړۍ یوه کړۍ وه، نو ځکه مې زړه ورته بڼه کړ، ما ویل څه د امریکا د لیدو ترڅنگ به د هغه ځای د استادانو د فکرونو پر مجموعي ظرفیت هم پوه شم، خپل ځان به هم ورسره وتلو، چې څومره د فیل په غور کې ویده یو؛ څومره وینښ شوي یو؛ د نورو هېوادونو له هټیتونو سره به هم وگورو، هغوی سره به هم ځان پرتله کړو، چې نور تر مورې څومره مخکې دي؟ یا تر مورې هم شاته پاتې څوک شته؟ او که نه وروستی ریکارډ زموږ په برخه دی؟ دا سیمینار د نیسا سنتر له خوا جوړ شوی و. (NESA) د ملي دفاع په پوهنتون کې یو څېړنیز مرکز دی، چې د نږدې ختیځ او سویلي اسیا هېوادونه په کې راتاله دي. دا مرکز د همدغو هېوادونو یا سیمې مسایل څېړي، داسیمینار هم، د

همدې سيمې د امنيتي مسايلو او نړۍ ته د نورو ورپېښو
خطرونو او چلېنجونو د خپرني لپاره جوړ شوي و.
موږ چې په جگړه کې رالوي شوي نسل يو، هم جگړې خپلي
يو، هم يې کړولي يو او هم يې د جگړو په باب پخه تجربه را په
برخه کړې ده، نو د جگړه ييزو مسايلو خپرنه او ارزونه طبعاً د
افغانانو له مزاج څخه لرې نه ده، د يوه سياستوال په خبره:
(جنگ افغانانو ته ساعتيري ښکاري))؛ په دې برخه کې تر هر
چا د دوی تجربه زياته ده، په نړيواله کچه له نورو اشخاصو
سره د روابطو پيدا کول هم ددې سيمينار بل هدف و، ددې
ترڅنگ ما غوښتل د سيمينار په ترڅ او يا هم د سيمينار په
حاشيه کې ددې زمينه برابره شي، چې له ځينو هغو اشخاصو
يا پوهانو سره وگورم، چې د افغانستان په اړه امريکايي
پاليسي کې يې نظر موثر دی، نو دا به ددې زمينه برابره کړي،
چې د خپل مظلوم ولس د کړاوونو رښتيني انځور هغوی ته
وړاندې کړم. دا به هم ورته په گوته کړم، چې په افغانستان کې
څو محدودو ډلو او اشخاصو ته د امريکايانو له خوا د زياتو
امتيازاتو ورکړه، هم زموږ هېواد له ستونزو سره مخامخوي
او هم ددې کار دوام امريکايانو ته په گټه نه دی. نو ددغسې
گڼو موخو د ترلاسه کولو په هيله مو دې سيمينار کې گډون ته
زړه ښه کړي.

د سفر تیاری

کله چې په دفتر کې زما د سفر په باب موافقه وشوه، نو زموږ له دفتر سره، چې د سفارت کوم رابط غړي او همکار دي بناغلی سموېل کرېمر (Samuel Kramer) ماته وویل: اوس نو باید ستاسو دفتر موږ ته یو لیکلې پاڼه راکړي، چې موږ ته یو سند شي، ددې کار یو علت دا و، چې زموږ دفتر ته خو ځله دا ډول

لنډ مهالي او اوږد

مهالي بورسونه

راغلي، د دفتر

مسولینو په پیل کې

ورسره موافقه کړې،

خو وروسته یې بیا خپل

سفرونه کنسل کړي او

هغو کسانو ته، چې د

بورسونو یا دا ډول

سفرونو انتظام یې کړي

و، مشکلات پیدا کړي دي. نو ځکه دوی یوې رسمي پاڼې ته

اړتیا لرله. دا پاڼه مو هم سموېل کرېمر ته ورسپارله، ماته یې

ووویل: خو ورځو کې به ستاسو دفتر ته له امریکا سفارت څخه

یو رسمي مکتوب راشي. لس ورځې وروسته د سفارت له خوا

مکتوب راغی، چې د (نیسا سنتیر) له خوا ماته بلنه په کې شامله وه. د سفارت په یادښت کې لیکل شوي وو: ((درېو ورځو کې باید موږ ته بېرته ځواب راکړل شي.)) د پرژرمې له دفتره مکتوب واخیست، د دفتر د یوه همکار په واسطه مې بهرنیو چارو وزارت ته ولېږه، د رخصتۍ او ځینو نورو عواملو له امله مکتوب لږتال شو، خو په متواترو تېلېفونونو او په وزارت کې د ځینو مامورینو د شخصي پیژندگلوی له کبله تر ټاکلې ورځې یوه ورځ وروسته مکتوب راغی او کرېمر ته مې له خپل پاسپورټ سره یو ځای ورکړ. هغه راته وویل: ((ټیک یوه میاشت وروسته ستاسو وېزه راځي، د فبرورۍ پر (۲۳) مه نېټه ستاسو سیمینار دی او پر (۲۲) نېټه مو له کابل له الوتنه ده.)) د یوې میاشتي په بهیر کې ما فکر کاوه چې دا سفر به هم د ځینو نورو غونډې کنسل شي، نو ځکه مې د پر بایز گانه، د دې ترڅنګ مې د خپل هغه فرهنگي پلان پر تطبیق کار کاوه، چې له تېریونیم کال راهیسې مې پیل کړی و. سفر ته درې، څلور ورځې پاتې وې، چې سموېل کرېمر او جیمز ډبلیو تیمپکن (James W. Tompkins) یو بل ملګری یې زموږ دفتر ته راغلل، پاسپورټ چې وار له مخه یې ماته بېرته راکړی و، رانه واخیست، راته یې وویل چې د (سنجر) وېزه راغلي، خو ستالا تراوسه معلومه نه ده، تاسې د سفر تیاری ونیسئ، زیات احتمال دی، چې وېزه مو راشي او که یوه ورځ وروسته هم راشي، پروانه کوي، ته به یوه ورځ وروسته حرکت وکړې. سنجر

صیب، چې د جمهوري ریاست د مقام د دفتر د پالیسی برخې
رئیس دی، ماته وویل: چې تاسو ماسره یوځای لار نه شئ، نو
زما خو یوازې زړه تنگېږي، د ژبې مشکل هم لرم، ما وویل:
تاسو خپل ترتیبات ونیسئ، کېدی شي زما وپزه هېڅ رانه شي،
که رانه شي نوزه لا خوشاله یم، ځکه دلته مې ډېر کارونه دي.
هغه وویل چې ته نه ځې، زه هم نه ځم. د فبرورۍ ۲۰مه د جمعې
ورځ د افغانستان رخصتي وه، د شنبې ورځ د امریکا سفارت
رخصت و، خو همدا شنبه ماته تېلېفون راغی، چې ستا وپزه هم
راغلي، کار دې خلاص دی، د سفر ترتیبات ونیسئ. ځان مې
سفر ته تیار کړ، د یکشنبې ورځ سهار پر خپل ټایم دفتر ته لاړم،
مېرمن مې تر سفر دمخه سهار وختي د معمول په شان درې ځله
له قران شریفه تېر کړم، د خدای کتاب مې په سترگو بڼکل کړ،
اولادونه مې څلور واړه مچ کړل، ټولو راته وویل: زموږ د مستی
او لوبو شیان دې له یاده ونه ځي. زما اولادونه دا ځل ځکه ډېر
خفه وو، چې موریې هم اروپا ته په یو رسمي سفر روانه وه.
اکثره وخت موږ کونښن کوو، چې دواړه پریوه وخت له کوره
سفر ته لار نه شو، خو دوه درې ځله داسې پېښ شوي، چې موږ
دواړه پریوه وخت بېلابېلو هېوادونو ته په سفر وتلي یو. دا ځل
نو د هغې سفر یو اوونیزو او زما تقریباً دوه اوونیزو، نو ځکه
ماشومانو ته ډېره گرانه وه، چې دا سفر په اسانۍ سره وزغمي.
دفتر ته چې لاړم کارونه مې منظم کړل، د دفتر دوو نورو ملگرو
وفاء الرحمن وفا او ضیاء الرحمن ضیاء ته مې د خپل راتگ تر

ورځې پورې کاري پلان جوړ کړ، سهار لس بجې به وې، چې د امریکا سفارت رابط غړی (جېمز، ډبلیو ټیمپکن) راغی، ماته یې خپل پاسپورټ، د الوتکې ټکټ، د سفر لارښود او دوه نیم سوه ډالر سفر خرڅ را کړل او د ښه سفر هیله یې راته وکړه.

له کابله تر دوبي

د فبروري ۲۲ مه، د کب (۴) مه نېټه وه، د يکشنبې ورځ د ماسپښين درې بجې موله دفتره حرکت وکړ، خپل اسناد او جامې مې په بيک کې منظم کېښودل، د دفتر له ملگرو مې خدای پاماني واخيسته او کابل نړيوال هوايي ډگر ته لاړم، تر لږ انتظار وروسته صبغت الله سنجر صيب هم راغی او همدارنگه جنرال عبدالحکيم انگار صيب، چې د کورنيو چارو وزارت په استازی زموږ د سفر ملگری و، هم تشریف راوړ. خو دقيقې

انتظار مو وکړ، د هوايي ډگر په (وي آی پي) کې نور ځينې بلدي کسان، چې بېلابېلو ځايونو ته يې سفرونه درلودل، هم ناست

وو، خوشبېې مو هغوی سره هم گپ شپ ولگاوه، د هوایې ډگر نوي قومندان (جنرال اصف جبار خېل) ماته انگار صیب راوپېژنده، انگار صیب په لومړي نظر ډېر جدي سړي بنکارېده، زړه کې مې ویل خدای دې خیر کړي، چې څنگه به دا سفر ورسره خوشاله تېروو، خو څومره چې مو ورسره خبرې اترې زیاتېدې، د سړي خوږلني او صمیمیت زیاتېده. خو شېبې نور هم ناست وو، خبره څلور نیمو بجو ته ورسېده، مسول مامور لا وار دمخه له موږ درېواړو پاسپورتونه اخیستي وو، هغه یې له بوډینگ کارتونو سره یوځای موږ ته بېرته راوړل، ویې ویل: څلور نیمې بجې الوتکه الوتنه کوي. څلور نیمې بجې د (VIP) دروازي له لارې په ځانگړي موټر کې د الوتکې تر سینې لارو. له معمول سره سم الوتکې ته پورته شو. په الوتکه کې اکثره کسان بلدي وو، یو بل سره مو سترې مشي وکړل، پر خپلو سیتونو کېناستو، خو شېبې مو انتظار وکړ، کله چې د الوتنې خبرتیا خپره شوه، پوه شو، چې نور مسافرنه راځي، نو زه (یون) او سنجر صیب یو بلې څوکی ته لاړو، چې تردې وخته لاتشه او نسبتاً هوسا وه، انگار صیب پر خپلې څوکی ځای پر ځای پاتې شو. ما او سنجر صیب په لاره کې ښه د مزې گپ ولگاوه، خو زما عادت دی، چې کله خوب راباندې راشي، بیا مېلمه ته هم یوه پلمه جوړوم، نو یوه سترگه خوب مې هم وکړ، د ډوډۍ پر مهال، چې بیدار شوم، نو بیا مې سنجر صیب سره گپ چالان کړ. په همدې خبرو اترو کې وو، چې پیلوټ خبر وکړ، د

دوبی هوایی ډگر ته کښته کېږو، خپل کمربندونه ټینګ کړئ. لس کم اته بجې وې، چې د دوبی نړیوال هوایی ډگر کې کښته شو.

کله چې د دوبی نړیوال هوایی ډگر لومړي نمبر ترمینل ته ننوتو، نو باید خپل ټکټونه مو مسول مامور او دخولې غرډې ته وربښوډلې وای، چې هغوی بیا په خپل وارد بوډینګ کارت لپاره مربوطه غرفه راپه گوته کړي. کله چې دې غرډې ته لاړو، نو مسول مامور پوښتنه وکړه: بکسونه لری که نه؟ ما او سنجر صیب خویو یو بیک درلود، ځکه ماته پته وه، چې د څو او لویو بکسونو انتقال څومره مشکلات لري. انگار صیب خپل بکس په کابل کې الوتکې ته ورکړی و. څرنگه چې کام ایر الوتکه له نورو نړیوالو شرکتونو سره د بکسونو د انتقال کوم تړون نه لري، نو ځکه د بکسونو د انتقال په برخه کې مسافرین همپشه له ستونزو سره مخامخېږي. له انگار صیب څخه یې چې پوښتنه وکړه، هغه وویل: ما خو بکس الوتکه کې تسلیم کړ. مسول مامور وویل: چې تاسو باید یو ځل له ترمینله بهر شئ، هلته مو خپل بکس واخلي او هلته چې ځئ نو باید د دوبی وپزه ولری، نو که غواړئ بکس واخلي، تاسې باید له (مرجبا) څخه وپزه واخلي. انگار صیب ماته وویل: دوی څه وایي؟ دا ټوله کیسه مې ورته وکړه، که څه هم زما انگلیسي پخه نه ده، خود انگار صیب او سنجر صیب په انډول ما خپل څر له خټې ایستلای شو. ما چې هغه مامور ته وویل: دی وپزه نه لري دا نو

امکان لري؟ هغه وويل: دا نو دده خپل مشکل دی. انگار صيب ته مې وويل چې بکس کې دې کوم قيمتي شيان شته که نه؟ هغه وويل: نه بابا يوازې يوه جوړه دريشي ده، د غاښونو کریم او برس نور خاص څه نه شته، ما ويل که کنسل يې کړې، دا به دې په گټه تمام شي، ځکه د دوبي د وېزې په پيسو هلته دوه جوړې دريشي کېږي او تکليف به يې له پاسه دلته گالې، راځه چې بېرته يې کنسل کړو، بېرته يې د کابل د نړيوال هوايي ډگر قومندان جنرال صيب اصف جبار خپل ته زنگ وواهه، چې هغه يې هلته واخلي. انگار صيب خورا ځوان طبيعته او عيار سړی دی، ژر يې راسره ومنله، ويل يې والله ښه کار دی. بېرته مسول مامورته ورغلو، ما ويل دا بېک بېرته کنسلېدې شي؟ هغه وويل: دی (انگار) دې راته امضا وکړي، انگار صيب ورته لاسليک وکړ، پر دې وخت ښاغلی نادر نادري (د افغانستان د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون وياند) هلته په لين کې ولاړ و، هغه تر روغېر وروسته مورځه وپوښتل چې څه مشکل دی؟ ما ورته مشکل ووايه، هغه چې په پخه او روانه انگليسي خبرې کولای شي، بيا عرفې ته ورغی، خو مسول مامور همغه خبره وکړه، چې مورځه ته يې کړې وه، نادري صيب وويل: ښه لاره داده چې کنسل يې کړئ، تردې وروسته نادري صيب هم، چې د واشنگټن په سفر روان و، له مورځه سره يوځای شو، نادري صيب تر مورځه ټولو زيات بلد و او څو ځله يې امريکا ته سفرونه کړي وو، هملته يې درسونه هم لوستي، نو ځکه مورځه سفر له پاتې

ستونزو بېغمه شو. دی مخکې مور وړپسې، د ترمینل دویم پور ته لاړو، اړوندې دروازي او بیا اړوندې غرفې ته لاړو، زموږ ټولو پاسپورټونه ده واخیستل، ټکټونه یې په کې کېښودل او د غرفې مسولې مامورې ته یې وړاندې کړل، هغې بیا تر (۲۰-۲۵) دقیقو ځنډ او ترد پر چورت او دقت وروسته موږ ته بوډینګ کارتونه را کړل او بیا له هغه ځای وړاندې عمومي ترمینل ته راغلو. ما د کمري لپاره یو پوښ واخیست، همداسې په ترمینل کې گرځېدو، ستړي هم وو، انگار صیب وویل: راجی لاړ شو، کافي شاپ کې به کېنو، چای به هم وڅښو، گپ به هم ولگوو، نادري صیب یو لوکس کافي شاپ ته بوتلو. د چای غوښتنه یې وکړه، چای یې راوړ، ښه د مزې چای و، زه خو ښه ستړی هم وم، نو ښه په مزه مې وڅښه، نږدې یو ساعت هلته ناست وو، بېل یې راوړ، (۲۱) ډالر ه وو، انگار صیب پیسې ورکړې. زموږ پر وخت د شپې یوولس بجې وې. خو زموږ بوډینګ کارت کې د الوتنې وخت، پر محلي وخت دولس نیمې بجې و. تر چای څښلو وروسته په دې لټه کې شو، چې د خپل اوږده سفر لپاره تیاری ونیسو.

له دوبي تر و اشنگته

نږدې دولس بجې مو د يونايټېډ ايرلاين (د امريکا هوايي ليکې) اړوند ترمينل ته ځان برابر کړ، يو ځل بيا بايد د تلاشي له سکرينه تېر شو. خو مخکې تر دې چې دې غرفې ته لاړ شو، د ټولونه، بلکې د خاصو خلکو د پاسپورټونو د کتلو پړاو پيل شو. يو تن چې غالباً هندي و، راغی، له هغو کسانو يې پوښتنې پيل کړې، چې ده ته امريکايان نه ښکارېدل، له سنجر صيب، انگار صيب او ځينو نورو يې پوښتنې پيل کړې، نادري صيب ورته ژباړه کوله، هر يو ته يې دا ويل: چېرته ځئ؟ څه ته ځئ؟ څه کوی؟ بکسونو کې مو څه دي؟ دا بکسونه مو خپل دي؟ بدل شوي خو نه دي؟ چا خو به لاس په کې نه وي وهلی؟ او گڼې نورې پوښتنې. زما نوبت چې راغی، ما نادري صيب ته وويل: ورته ووايه دا ساده گان لکه چې مورډرته ښکاره شو که څنگه؟ چې دومره مخلوق کې دې همدا مورډر په گوته کړو، که زړه دې نه وي، چې بېرته وگرځو، ما ورته په خدا کې دا خبرې وکړې، هغه ته يې چې زما خبرې وکړې، هغه له خدا شين شو، زما پاسپورټ يې وکوت، خو ډېرې پوښتنې يې راڅخه ونه کړې. پاسپورټ کې يې راته خروجي ټاپه ولگوله، له چکه تېر شو. د خو دقيقو لپاره پر څو کيو کېناستو، يو امريکايي نادري صيب څنگ ته راغی، زه يې هم پېژندلم، ښه روانه فارسي يې

ويله، د كانديدانو په اړه يې له ماڅخه ځينې پوښتنې وکړې، هغه هم هر احتمالي کانديد ښه پېژنده، خو دقيقې وروسته الوتکې ته پورته شو. الوتکه نه وه، يو بشپړ کلی و، خپل سیتونه مو پيدا کړل، بيکونه مو پاس په خپلو ځايونو کې ځای پر ځای کړل، د الوتنې پر وخت مې په الوتکه کې يوزيات شمېر افغانان تر سترگو شول، اټکل کېده چې تر امریکايانو وروسته کېدی شي دويمه کټه گوري وي. دا الوتکه د جرمني او اماراتو د الوتکو په شان ښکلې نه وه، خو په لويوالي ښه لويه وه. د منځ ليکه کې يې پنځه څوکي او د څنډو ليکو کې يې دوه نغري څوکي ايښي وې. د هر سیت مخې ته يې يو کوچنی ټلویزيونگوتی نصب و. ددې ټلویزيون پر سکرين هم د سفر واټن او ليکه ښکار بدل او هم دې کولای شول، په خو بېلابېلو ژبو څو فلمونه وگوري. د الوتکې د ټولو څوکیو شمېر معلومول اسانه کار نه و، خو اټکل کېده، چې نږدې پنځه سوه کسان په کې ځایېدل. کله چې مو په الوتکه کې خپل سیتونه تثبيت کړل، نو ځان مو راحت احساس کړ، بيا مې خپله کتابچه راو وېستله، غوښتل مې په الوتکه کې له دې فرصت څخه گټه پورته کړم او خپل هغه يادښتونه پوره او بشپړ کړم، چې د تېريو کال په بهير کې مې يادښت کړي، خو بشپړ کړي نه وو. په ټکټ کې راته د الوتنې د رسېدو محلي ټايم ليکل شوی و: د سهار (۲) بجې به امریکا ته رسېږو. ظاهراً خو چې د شپې يوه بجه له دوبي څخه حرکت وکړې، نو فکر کوي چې شپې بجې امریکا ته رسې، نو

ټوله لاره شپږ ساعته کېږي، خو واقعیت داسې نه دی. د امریکا او دوی ترمنځ د وخت نهه ساعته واټن ته چې د چا پام نه وي، نو همداسې فکر کوي، خو که دا وخت په کې محاسبه کېږي، نو بیا خبره پنځه لسو ساعتونو ته رسېږي. زه چې د وخت دې نزاکت ته متوجه وم او تر الوتنې دمخه نادر نادري صیب هم راته ویلي وو، چې ټول پنځه لس ساعته مزل دی، نو ځکه خو مې د خپلو یادښتونو بشپړاوي او خوب ته ملا تړلې وه، نیم ساعت مو په الوتکه کې انتظار وکړ. ما فکر کاوه، چې د امریکا الوتنې به پر خپل وخت الوتنه کوي، خو چې د هغوی حال مې وکوت، پر خپلو افغاني الوتکو مو شکر و وپست. تر نیم ساعت زیاته موده په الوتکه کې پاتې شو. تر هغه وروسته د الوتکې پیلوټ د الوتنې خبرتیا خپره کړه. سټیوارډ پستانو د الوتکې دودیزې یا معمولې لارښوونې وکړې، په دوی کې ښځې او نارینه دواړه شامل وو، خو د نورو الوتنو پر خلاف هېڅ ښکلې ښځه مې په نظر راغلله، لکه څنګه چې الوتکه زړه وه، ښځې یې هم همداسې زړې وې، تراوسه چې ما په کومو الوتکو کې سفرونه کړي، تر دوی بدرنګې سټیوارډ پستانې مې په نظر نه دي راغلي، البته د ښکلا معیارونه هم توپیر کوي، د سړي محیطي، اجتماعي، سیاسي، اقتصادي حالت او ذوق د ښکلا خوښوونې او ښکلا ټاکنې پر معیارونو تاثیر کوي، ځکه خو نو اکثره ښکلا پوهان پر دې نظر دي، چې ښکلا دومره ښکلې ده، چې د تعریفونو په حدودو او چوکاټ کې نه ځایېږي. په همدې

خاطر د بنکلا بېلابېل تعريفونه رامنځته شوي او هر تعريف ته چې گوري، نو له مورگويي د بنکلا يوه برخه بهر ته وځي، خو بيا هم د بنکلا دا تعريف په ټولو کې عام دی چې: ((بنکلا په هر څيز کې معينه هماهنگي ده)). ما د بنکلا همدا تعريف ددې سټيوارډيستانو پر وجود تطبيقوه، خو پر يوي (تور پوستې او سپين پوستې) هم تطبيق نه شو. د يوي په وجود کې هم د هغې د بدن جوړوونکو برخو ترمنځ توازن، هماهنگي او تناسب په نظر رانغلل.

الوتکه الوتنې ته چمتو کېدله، لومړي يې په انگليسي او بيا په عربي ژبه د سفر په اړه معلومات ورکړل. زه په منځني کتار کې پر ۳۴ D نمبر څو کې ناست وم، د سيټ په منځنۍ برخه کې نصب ټلويزيون سکرين ته مې کتل، چې ټول واټن يې نږدې يوولس زره کيلو متره ښوده او وخت يې نږدې پنځه لس ساعته، يانې يو زر کيلو متره مربع واټن يې په نږدې يو ساعت کې واهه. په الوتکه کې ټول سيټونه ډک نه شول، يو نيم کس له يوه ځايه بل ځای ته هم ته. سنجر صيب هم له مورځه بل سيټ ته لاړ، يو لوړ پوړی افغاني هئيت، چې دا وخت د امريکا پر سفر روان و، هم په همدې الوتکه کې و، په دې هئيت کې د ملي دفاع وزير ستر جنرال عبدالرحيم وردگ، د کورنيو چارو وزير محمد حنيف اتمر، د بهرنيو چارو وزير ډاکټر رنگين دادفر سپنتا، د ملي امنيت چارو مشاور وزير ډاکټر زلمي رسول او د ملي امنيت لوی رئيس بناغلی امرالله صالح هم شامل وو. له کابله هم

مور سره په کام ایر الوتکه کې وو، خو دوی هلته هم په لومړي کلاس (بزنس کلاس) کې وو او دلته هم په همدې برخه کې وو، نو ځکه خو مور ونه غوښتل چې یا هلته او یا هم دلته ورسره وگورو، د رحمان بابا خبره: نه شي د خانانو ملنگانو سره کلي...

نیمه ورځ او بیا تر نیمې زیاته شپه مو په خوب، یادښت لیکلو او ډوډۍ خوړولو تېره کړه، یو وخت وینس شوم، نږدې (۹) ساعته مزل مو وهلی و. د تلویزیون پر سکرین لیکل شوي وو (۲۵۹۸) کیلو متره واټن مو وهلاي دی. یو وخت مې پښې ډېرې شخې شوې، د الوتکې په دهلېز کې لږ کښته وپورته لارم، پښې مې وغوړېدې، کله چې دهلېز کې مخ کښته روان وم، نو د ملي دفاع وزیر جنرال رحیم وردگ صیب هم په دهلېز کې ولاړ و، خپله شخي بې ایستله، زه یې چې ولیدم، نو ستړي مشي مو سره وکړل، ماته یې ویل چې تاسو هم امریکا ته ځئ؟ ما وویل یو سیمینار ته ځو، د سفر د نورو ملگرو پوښتنه یې هم وکړه، بېرته خپل ځای ته راغلم، څو شېبې وروسته بیا د خوب خپه راباندې راغله، کله په وینښه کله په خوب کې، همداسې مو سفر ته دوام ورکاوه، الوتکه له دوو لویو وچو او دوه درجنو هېوادونو تېره شوه، یو وخت مې چې ساعت ته وکتل، نو د افغانستان پر وخت د شپې (۳) بجې او د امریکا پر وخت د سهار (۲) بجې دي. الوتکه کوزېدو ته چمتو شوه. په ډېر آرام ډول یې پر هوايي ډگر کښته کړو، له شپږو څخه لس دقیقې تېرې وې، چې له الوتکې رابهر شو.

نیم ساعت د ډالس په هوایي ډگر کې:

پر سیمه ییز وخت لس پنځه لس دقیقې تر شپږو تېرې وې، چې له الوتکې بهر او ترمینل ته داخل شو، له دې ځایه هغې

دروازې ته برابر شو، چې موټر ورسره وصلېده او له دې ځایه بیا د دوه درې دقیقو په واټن د ترمینل بلې برخې ته، چې هلته د دخولې وپزې لپاره

بېلابېلې غرځې وې، هلته ته، کله چې د ترمینل دروازه بېرته شوه، نو خلک کوټې ته ورته یو موټر کې ناست وو، ما فکر وکړ، چې دا هم کومه خونه ده، خو چې پاس مې د لاسنیوي ځایونو او همدارنگه څو کیو ته پام شو، نو د موټر خیال مې پرې پوخ شو. عیناً داسې لکه په فرانکفورت یا نورو هوایي ډگرونو کې، چې د اورگاډي سیستم وي. همدلته چې داخل شو، نو پر بناغلي زلمي خلیلزاد او دفاع وزیر بناغلي رحیم وردگ مو سترگې ولگېدلې، دواړه ولاړ وو، په موټر کې دومره څو کی نه وې، چې ټولو ته رسېدلې وای، دوی دواړو پاس لاسنیوونکي نیولي وو. موږ چې یې ولیدو، نو سترې مشي یې وکړل، زه خو زلمي خلیلزاد کم پېژندلم، خو رحیم وردگ صیب زیات پېژندلم، خلیلزاد صیب بیا سنجر صیب تر

ما زيات پېژنده، تر سترې مشي وروسته خليلزاد صيب وويل: خنګه ياستی د اينده کابينې غړو؟ سنجر صيب ورسره خبرې شروع کړې، خو ډېرې لنډې وې، دا وخت خليلزاد صيب رحيم وردګ صيب ته وويل: هوايي ډګر کې دې په ما تعميرونه جوړ کړل، افتتاح دې هم کړل، خو پيسې دې رانه کړې او تراوسه پاتې دي. خليلزاد صيب ورته په ټوکو او خندا وويل: هله ژر شه سپين چک راوباسه چې همدا اوس يې درته امضا کړم... همدې خبرو کې خليلزاد صيب زياته کړه: په ياد دې ده هغه ورځ چې دا تعميرونه مو افتتاح کول، سخته واوره هم وربده، په ټوکو يې وويل: که چېرې مې ځان کانديد اووه، نو د هماغه وخت عکسونه به چاپوم... همدې خبرو کې وو، چې موټر ترمينل ته ورسولو، وزير، امير، خان و غريب، مېلمه و کوربه ټول په نوبت بېلابېلو غرفو ته ودرېدلو، خليلزاد صيب سره نه کوم باډيګار و، نه کوم سکرټر، د هر چا ځانته ځانته سودا وه، هغه کش وپش چې ما په کابل کې د خليلزاد صيب ليدلی و او بيا مې په امريکا کې د يو عادي شخص په توګه وليد، د ځمکې او اسمان ترمنځ واټن و. رحيم وردګ صيب هم يوازې و، لږ وروسته په واشنگټن کې د افغانستان سفارت يو استازی راغی او هغه يې له (VIP) لارې ځان سره بوتله، موږ چې بېلابېلو غرفو ته په نوبت ولاړ وو. نو ۱۱ نمبر غړې ته زما نوبت راوړسېد. هلته لارم، پاسپورټ مې ورکړ، سترګې مې کمري ته برابرې کړې. زما پاسپورټ يې واړوه، راواړوه

کمپیوتر کې یې گوتې ووهلې راووهلې، بنځینه پولیسې پرې نږدې لس دقیقې وخت تېر کړ، بیا یې وویل: د سفر نور کاغذونه! ما د سیمینار اسناد ورکړل، هغه یې سرسري وکتل، بېرته یې را کړل، بیا یې شونډې و خوځولې؛ منفي ځواب یې را کړ، ماته یې وویل: راځه راپسې، بیک مې واخیست، دا مخکې او زه ورپسې وم، پنځوس متره وړاندې لاړو. هلته هم همدا ډول غرفې وې او د پاسپورتونو چک کېدل، ماته یې وویل: همدلته پر څو کې کپنه، نږدې شل دقیقې ناست وم، بنځه لاړه لادرکه شوه، دې غروفو باندې گڼه گونډه وه، پر دې وخت یوه بله پولیسې راغله، مانه یې وپوښتل، اشاره یې وکړه، چې پاسپورت دې غرفې ته ورکړه، ما ورته وویل: هغې بلې پولیسې سره دی، دا وخت یوبل تن چې هغه هم د همدې ځای یو عادي کارکوونکی نسکارېده، ماته په فارسي ژبه وویل: ولې ناست یې؟ ما وویل: پاسپورت یې راڅخه یوړ، ده راته وویل: همدلته کپنه، ده بیا هغو نورو مامورینو ته وویل: نور هغوی پوه شول، یو څو دقیقې وروسته یو پولیس زما نوم له لرې واخیست، ما ویل زه یم، پاسپورت یې راوړ، لارښوونه یې وکړه، چې له دې لارې بهر شم، کله چې بهر شو، نو خپل نور اندیوالان، سنجر صیب، انگار صیب او نادري صیب ماته منتظر وو، ماته یې وویل: ولې دې ناوخته کړ، ما ورته دا کیسه وکړه، دا وخت مویو بل سره مشوره کوله، چې ټکسي پیدا کړو او تر هوټله پورې لاړ شو. پر دې

وخت يو تن زموږ نومونه پر يوه کاغذ ليکلي وو. خپل نومونه مو وکتل، هغه ته مو وويل: موږ يو: نادري صيب سره مو خدای پاماني وکړه، زموږ هرکليوال موږ ته وويل: بکسونه مو همدا دي، موږ وويل: هو ده وويل: راضي راپسي.

له ترمينله ووتو، باندي يو لوی پارکنگ و، چې په سوونو څه چې په زرگونو موټر په کې ځاييدلای شي. کله چې څوک د لومړي ځل لپاره د امريکا د يو هوايي ډگر دومره لوی پارکنگ وگوري او بيا يې له نورو پرمختللو او وروسته پاتې هېوادونو سره پرتله کړي، نو هلته سړي ته په لومړي نظر د امريکا د لويوالي، پرمختگ او عظمت پته لگي. موږ د ډالس په نړيوال هوايي ډگر کې کښته شو، چې دا ډول هوايي ډگرونه په امريکا کې ډېر زيات دي. سهار لمر نوې څړيکه وهلې وه. په موټر کې کښاستو، زه مخکې سيټ کې، سنجر صيب او انگار صيب شاته سيټ کې کښاستو، هغوی ماته وويل، څه ته به نن زموږه ترجمان شې. په موټر کې تر ناستې دمخه پر لنډ وخت هم بيخ بڼه وځپلو، خو بڼه و؛ وخت لږ و، په موټر کې چې کښاستو، نو له ډرپور څخه د پارکنگ کارت ورک شو، هلته خو چې دا ډول کارت درڅخه ورک شو، هغه بيا يو بل جنجال دی. ما چې د ډرپور اخوا د پخوا کاغذونه وکتل، نو پيدا مې کړ، ډرپور سخت خوشاله شو، حرکت مو وکړ. کله چې عمومي واټ ته برابر شو، نو درې ليکې سرکونه وو: يوه خوا، بله خوا او منځ سرک، په يوه ليکه يې موټر پر يو منځ او په بله کې پر بل منځ

روان وو، منع سرک کې موږ روان وو. ډرپور څخه مو وپوښتل چې دا سرک ولې اختصاصي دی؟ هغه وویل: دالیکه هوایي ډگر ته اختصاص شوی، سهار تایم له دې خوا او مازیگر له خوا په کې تگ راتگ وي، نور عام موټر پر دې سرک نه ځي، ځکه چې دلته وخت ډېر مهم دی. ډرپور څخه مې بیا وپوښتل چې پخوا دې څه کار کاوه؟ هغه وویل: زه متقاعد ډگروال یم، اوس (NDU) د ملي دفاع وزارت پوهنتون سره همکار یم، د هغوی مېلماننه هوایي ډگر ته وړم راوړم. هغه هوټل (Residents inn hotle) نومېده چې موږ ته یې په کې ځای نیولی و، د هغه په باب مې ډرپور څخه وپوښتل، هغه وویل: نیم ساعت وروسته به ورر سپړو. په لاره کې چې مو لویو سرکونو او لویو ودانیو، گڼو ونو او ځنگلونو ته کتل، نو د امریکا پرمختگ او لویوالی په کې له ورايه محسوسېده. ډېرې دنگې ودانۍ په کې نه وې او نه یې ودانۍ ډېرې نږدې نږدې وې. سرکونه یې هم ډېر لوی او پراخه وو. که څه هم د موټرو گڼه گڼه وه، خو بیا هم دا وخت گڼه گڼه دومره ډېره زیاته نه وه. سرکونو هم د ډېرو موټرو د ځایونې او سېله لرله. په لاره کې مې شاوخوا ټولې لیدونکې ودانۍ له نظره تېرې کړې، یو ځای مې پر سپینو ډبرلیکونو یا ولاړو شناختو سترگې ولگېدې، له ډرپور څخه مې وپوښتل چې دا څه دي؟ هغه وویل: دا د هغو امریکایي عسکرو هدیره ده، چې په بېلابېلو جنگونو کې وژل شوي دي. کله چې هوټل ته نږدې

کېدلو، نو په لاره کې مې یو لوی خربخن خو ضلعي تعمیر ته
پام شو، ډرپور وویل: دا پنتاگون دی. تر لږې شپې نور مزله
وروسته (رېژنډنټس) هوټل ته ورسېدو، دا یو یویشته پوریز
هوټل و. د هوټل هر کلیوال ته چې ورسېدو، نو زموږ نومونه یې
پیدا کړل. خپل اتاقونه یې راته لادمخه مشخص کړي وو.
پنځوس پنځوس ډالره یې رانه د تضمین په توګه واخیستل،
چې که په هوټل کې له نا وړیا شویو شیانو ګټه پورته کړو، نو
چې دا ورڅخه وګرځوي.

زه (يون) په (۱۴۱۹) نمبر اتاق کې وم، سنجر صيب په (۱۲۱۷)
او انگار صيب (۵۲۱) نمبر اتاق کې و، د هر پور نمبر له اتاق
نمبر سره سمون خوړ، د ساري په توگه (۱۲۱۷) اتاق، يانې په

دولسم پور کې (۱۷) مه خونه، خو په مجموعي توگه د اتاق
(۱۲۱۷) نمبر ليکل شوی و. همدا يې ټلېفون نمبرونه هم وو.
اتاق ته تر ختلو دمخه مويو بل ته خپل اتاق نمبرونه هم ورکړل
او بيا مو د ټلېفون له لارې هم خپل اتاقونه چک کړل، ټولو

وويل خوب او استراحت به وکړو، بيا به مازيگر او ماښام
همدلته لاندې سره راټول او غونډې ته به لار شو. اتاق ته چې
لارم، نو د اتاق ټول لوازم مې چک کړل، تر دريشي ايستلو او
جامو اغوستلو وروسته چپرکت ته د خوب په نيت لارم، دا چې
ښه ستړی وم، نو ژر راباندې د خوب څپه راغله، ښه د مزې
خوب مې وکړ، تر خوب وروسته مې پر ځان او به تېرې کړې،
ځان مې ښه تازه کړ. دريشي مې واغوستله، کاغذونه او
پروگرام مې چک کړل او له اتاقه بهر شوم.

د بڼه راغلاست لپاره یوه ماښامنی

د فبرورۍ ۲۳مه نېټه وه، نږدې ماښام و، کله چې له اتاقه د لفت پر لوري روان وم، نو مخې ته مې له یوې کړکۍ څخه پر همغه تعمیر سترگې ولگېدې، چې ډرېور راته د (پنتاگون) په نامه معرفي کړی و. له کړکۍ څخه مې ورته بڼه په ځیر ځیر وکتل، رښتیا هم ډېره لویه ودانۍ ده، ډېر لوړ پورې نه ده، خو ډېره لویه او ډېره غځېدلې ده. مخې ته یې یو ډېر لوی پارکنګ دی، چې په زرګونو موټر په کې ځایېږي، د هروینګ یا برخې دروازې یې له ورايه ښکاري، په همدې څو شپو کې مې په زړه کې ډېرې خبرې وګرځېدې، کمره مې راواخیسته، ژر مې یو عکس واخیست، عکس مې هم په ډېره وېره او بیړه واخیست،

د پنتاګون ودانۍ یوانځور

ما فکر کاوہ چي له دي حايه به عكس منع وي، تعمير خه کم يو
کيلو متر لري و، زما کمره هم دومره قوي نه وه، چي له دومره
لري فاصلې دي بڼه عكس واخلې. بل عكس ته مې لا خان
جوړوه، چي د لفت اشاره بله شوه، په لفت کې له (دولسم) پوره
لومړي پور ته کښته شوم. هلته مې سنجر صيب او انگار صيب
هم وليدل. په همدې پور کې هغه حال ته لارو، چي غونډه په کې
جوړه شوې وه. غونډې ته ننوتو، وار له مخه موظفو مامورينو
مور ته هر کلی ووايه. پر اوږده مېزد هر چا نوم پر خانگري
دوسيه ليکل شوی و. د سيمينار ضروري مواد په همدې
دوسيه کې ايښي وو. د پېژندنې لپاره يې يو کاغذ، چي د هر
چا نوم پرې ليکل شوی و، هم د هر چا د کورتي پر برني برخه
تکوهه، د دوسيې پر سرد ليکل شويو نومونو د کره ليکنې
پوښتنه يې هم کوله، تر دي حايه هر خه په خورا نظم بنکار بدل،
د هرکلي اکثره مامورين بنخينه وي، د ټولو خوله له خدا ډکه
وه، په وچولي کې يې هېڅ گونځې نه بنکارېدې، لکه خدا
يې، چي د کلتوريوه برخه وي.

خپلې دوسېې موځان سره واخيستې او د غونډې هال ته ننوتو. له بېلابېلو هېوادونو څخه راغلي هئيتونه او د هئيتونو غړي اکثره حاضر وو. خو دقيقې وروسته غونډه پيل شوه، د هغه ځای د غونډو بڼه والی په دې کې وي، چې پر خپل وخت

پیلېږي، ډېر کم تفاوت په کې وي او یا هېڅ نه وي. په پیل کې د پروگرام منتظمې مېرمن وينډي وايټ (Ms. wandie white) خبرې وکړې او برخوالو ته يې هر کلی ووايه، بيا يوبل تن لنډې خبرې وکړې او ورپسې جنرال بارنو خبرو ته وبلل شو، جنرال بارنو مخکې په افغانستان کې د ائتلافي قواوو د عمومي قومندان په توگه دنده سرته رسولې، د افغانستان او د سيمې د حالاتو په باب ډېر معلومات لري، اوس د همدې نيسا سنټر د (د نږدې ختيځ او جنوبي اسيا لپاره د ستراتيجيکو مطالعاتو مرکز) (Near East South Asia Center for Strategic Studies) مشر دی. هغه خو دقيقې خبرې وکړې. پر افغاني هئيت سربېره دې غونډې ته د نورو هېوادونو د هئيتونو ترڅنگ اړوند ژباړن هم رابلل شوي وو. د افغانستان لپاره درې تنه ژباړن وو، چې دوی پخوا هم له همدې نيسا مرکز او (NDU) پوهنتون سره کار کړی او په

اصطلاح دایمی همکاران یې گڼل کېږي. په دوی کې یو تن داود ایازی و، اصلاً د کندهار اوسېدونکی، خو نږدې دوه لسيزې کېږي، چې په امریکا کې اوسي، بل ملکيار صيب و،

چې دی اصلاً د هرات ولایت دی، مشهوره کورنۍ ده، د پسرش کاله کېږي، چې په امریکا کې اوسي او بله مېرمن فوزیه وه، چې هغه هم نږدې شل کاله کېږي، په امریکا کې اوسي، فکر کوم درېواړو

امریکايي تابعیت درلود، ایازی صيب په پښتو او دوو نورو په دري ژباړه او خبرې کولې. جنرال بارنو په خپلو خبرو کې د معمولو تشریفاتو او هرکلي ترڅنګ دا وویل: ((دا سیمینار د نورو علمي گټو ترڅنګ ددې لپاره هم ډېر گټور دی، چې د بېلابېلو هېوادونو او کلتورونو مخور او اکاډمیک شخصیتونه یو بل سره کېږي، یو بل وپېژني، د ملګرتیا زمینه یې برابره شي او همدارنګه خپلو سیمو او نړۍ ته د ورپېښو خطرونو او چلېنجونو په باب به یو بل سره د نظر تبادلې وکړي.)) جنرال بارنو زیاته کړه: ((مخکې تردې هم خو سیمینارونه شوي، ترارزونې وروسته مور ته ثابتې شوې، چې گټه یې زیاته ده. دلته هدف دا نه دی، چې له سیاسي پلوه

موضوعگانی و خپرل شي، بلکې هدف دادی، چې په علمي لحاظ مسایل و خپرل شي او تحلیل شي. دلته د چا پر نظر باندې بندیز نه شته، هر څوک خپل نظر څرگندوي او دا نظرونه هم د هغه د خپل فکر څرگندوی دي.)) د جنرال بارنو تر خبرو وروسته د غونډې برخوالو ته د مابنامې بلنه ورکړل شوه، کپک، کلچې، چای، شیدې، یو دوه ډوله کباب، ترکاری، بېلابېل جوسونه پر اوږده مېز ایښي وو. هر چا د خپل ذوق او اشتها مطابق شيان را اخیستل، ځینو کسانو پر ولاړه خوراک کاوه، ځینې خپلو مېزونو ته راتلل، همدې شپې ددې زمينه برابره کړه، چې د بېلابېلو هېوادونو استازي یو بل سره وگوري. د ترکیې، امریکا او ځینو نورو هېوادونو له یو یو یا دوه تنو غړو سره همدلته زموږ پېژندگلوي وشوه. له خپلو افغانانو سره مو، چې اوس یې د ژباړونکو دنده سرته رسوله، هم ښه تعارف حاصل کړ. گپ شپ مو هم ورسره ولگاوه. د ژباړې کمپيوټري خو اسانه سیستم و، یوه وړوکی تېلفون ته

ورته دستگناه وه، ژباړن سره هم وه، مور سره هم، هغې غوږې،
درلودله، هغه به مو چالان کړه، غوږې به مو غوږ کې کېښوده،
ژباړن به د هال له یوه گوټه ژباړه کوله او مور به اورېدله. دا
غونډه لنډه وه، خو گټوره وه. غونډې به ټول یو ساعت دوام
موندلای وي، د غونډې په پیل کې یې مور ته د لس ډالرو په
ارزښت یو کرډیټ کارت هم راکړی و، چې که چېرې تېلفون
کوئ له دې کارت څخه گټه پورته کولای شی. د کارونې طریقه
یې هم رانښودلې وه. د غونډې تر پایته رسېدو وروسته هر
څوک په خپله مخه لارل او مور خپلو اړوندو اتاقونو ته
راستانه شو. په اتاق کې د ټلويزيون د چالانولو پر سیستم پوه
نه شوم، ریسپشن ته مې تېلفون وکړ، هغوی یو تن راو لېږه. په
ټلويزيون کې اکثره امریکایي چینلونه وو، چې ځینې یې

افغانستان کې هم نیول کېږي، د افغانستان چینلونه خوڅه،
چې د نورې لویډیزې نړۍ هم په کې نه وو، کله چې یې ماته

تلویزیون چالان کړ، نو د ټولو چینلونو په باب یې راته معلومات را کړل، د هوټل ځانگړي چینل په باب، چې طبعاً تر اخلاقي اصولو اخوا شیان خپروي وویل چې ټکس لري، خود ټکس کچه یې راته ونه وپیله. بېلابېل چینلونه مې واورول را واورول، په مینو کې د هوټل د ځانگړي چینل نوم هم و، چې په یو ځل کتلو یې (۱۶) امریکایي ډالر خړچه راتلله، که هسې سهواً هم درڅخه په بټنه گوته ولگول شي، نو شپاړس ډالر درڅخه ځي، هغه ته مې بڼه پام شو، فکر مې وکړ چې احتیاط ورسره په کار دی. دا خبرې ددې لپاره لیکم: زموږ یو زیات شمېر افغانان، چې بهر ته سفر کوي، نو مخوروي که نامخور، سپین ږيري وي که ځوانان، سیاسي خپل وي که ناسیاسیون، ملایان وي که امیان، اکثره له دې ډول ستونزې سره مخامخېږي. دوی په چینلونو کې گوتې وهي یو دم داسې څه وگوري، چې د کتلو نه وي، ځینې یې بېرته لرې کړي، بیا هم یو ځل چارج پرې راځي، خو ځینې پرې ځان همداسې غلی کړي، خبر نه وي، چې په پای کې څومره بېل ورپسې راځي. یو ځل موږ جرمني ته په یو رسمي سفر تللي وو، سهر چې ریسپشن ته لاړو، خپل حسابونه مو تصفیه کول او بل هوټل ته تلو، نو یو سپین ږیری پسې (۱۵۰) یورو بل راغلی و، ډېر فریاد یې وکړ، چې ما خو هېچرته ټلېفون نه دی کړی، دا ولې؟ ما او زما یو بل ملگري چې بېل وکوت، نو لیکلي یې وو: (Pay TV chanal) مانا د پیسو چینل، هغه مو گوت ته کړ، موږ

وويل فرياد مه كوه، چې دلته دا نور هئيت خبر نه شي، تا داسې... چينل كتلاى، كټ كټ په خدا شو، ويې ويل: نو دا د خره زامن پرې څنگه خبر شول، موږ وويل دوى خو هر څه دلته په كمپيوټر كې گوري، بيا يې وويل: رښتيا وايم زه نه پوهېدل، چينلونه مې اړول را اړول چې يو دم داسې يو څه هم په كې راوتل چې حال د ويلو لايق نه دى، بيا يې د بېل پيسې وركړې. پريو بل مخور سياسيخېل (۳۵۰) يورو بېل راغلى و، خو څرنگه چې دا لوړ رتبه دولتي هئيت و، ددې لپاره چې د افغانستان نوم بد نه شي، نو هوټل والا ته يو بل افغان له خپله جيبه پيسې وركړې وې او د هوټلوال جنجال يې ختم كړى و. يو بل چاپسې چې د كومې موسسې رئيس و، ان كابل ته بېل راغلى و. نو بهر ته په تگ او سفرونو كې دا خبره ډېره مهمه ده، چې د هوټل نزاكتونو، قوانينو او همدارنگه د رسمي پروتوكول ټول مميزات په پام كې ونيول شي، له مسافر سره بايد پر رسمي سفر څرخ سربېره احتياطي پيسې هم وي، چې د احتمالي خطرونو؛ ترانسپورټ كرايه، د ټكټ بدلېدو چارج او داسې نور شيان په كې د ضرورت پر وخت رفع كړي، دغه راز د هغه كوربه هېواد كلتور، تمدن او مذهبي قوانين، چې تر ټولو ډېر مهم دي، بايد په پام كې ونيول شي. ما چې د ورځې يوه بڼه سترگه خوب كړى و، نو له كابله مې له ځان سره خپل ډېر هغه يادښتونه وړي وو، چې ترتيبول يې په كار وو، كتابچه او قلم مې راواخيستل، يو څو مخونه ليك مې وكړ،

کله مې ټلويزيون ته کتل او کله مې ليک کاوه، ټلويزيون کې
خوښکلي کميډي چينلونه وو او خو سپورتي، همدا مې اړول
را اړول او په ترڅ کې مې خپل ليک هم کاوه، همدې کې ورو
ورود خوب مرغی راباندې راغله، کله چې خوب راته د فکر
توازن گډوډ کړ، نو بيا مې خوب ته پناه يوره.

د سيمينار لومړۍ ورځ

د فبرورۍ ۲۴مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار وختي چې له خوبه پاڅېدم، نو په مجهز تشاب کې مې پر ځان گرمې اوبه تېرې کړې. تر تشاب وروسته مې شيطاني هوسونه ټول له ځانه وشړل، له خپل فکر سره سم مې قبله په نښه کړه، د سهار لمونځ مې په ډېر خوند وکړ، داسې لمونځ و، چې د خداي (ج) او د هغه د بنده ترمنځ نه شيطان حایل و، نه ملا، نه مفتي او نه هم کوم بل ریاکار، څومره خوند کوي هغه حالت او هغه عبادت چې هېڅ حایل په کې نه وي. لويديزې نړۍ ته چې سپرې لارې شي، نو تصنعي ابادي يې څو ورځو کې زړه ووهي، ډېر ژر يې يو روحي ډاډځي ته زړه وشي. اکثره افغانان، چې په تېرو نظامونو کې د مجاهدينو له خوا پر کفر او الحاد تورن وو، په غرب کې اوس تر مجاهدينو په اسلام کې ډېر تکړه دي. ددې يو علت دادی، چې په لويديزو هېوادو کې افغانان په خپل زړه او خوبه د اسلام له مزایاوو گټه اخلي، خو په افغانستان کې ملايانو تل نور سپېروني ورسره مل کړي دي، نو ځکه عبادت د عادت بڼه غوره کړې او د ځينو زړونو او فکرونو خیري نه پاکوي. تر لمانځه وروسته مې د سيمينار لپاره رسمي لباس، چې مخکې تر مخکې راته په گوته شوی و؛ دريشي او

نيکتايي په کې حتمي وو، واغوسته، څه کم اوه بجې لاندې لومړني پورته د چای لپاره کښته شوم. هلته مې خپل نور ملگري (سنجریښ او انگر صیب) هم ولیدل. چای مو په گډه وڅښه، نوم یې د چای و، خو تازه او وچه مېوه، هگۍ، څو ډوله وچه ډوډۍ، ډول ډول جوسونه، مستې، د منې مربا، تازه خټکي، هندواني، کباب او نورې مېوې، د الوبالو او نورو مېوو مرباوې، پنېر، خپله چای، خو لنډه دا چې هر ډول لذیذ طعامونه په کې وو. هسې نوم یې د سهارني چای و. په سیمینار کې د گډونوالو ټولو هېوادونو د هیئتونو غړي هم همدلته راتلل او په دې هوټل کې نور مېلمانه هم راتلل. ما چې د هر بهرني په تېره بیا د امریکایانو پر وړاندې د خپل وجود وزن ته کتل، نو ډېر توپیر راته په کې ښکارېده، که د افغانستان په تېره بیا د لغمان وگړي له دوی سره پرتله کړې، نو ډېر توپیر به درته په کې ښکاره شي، خو اکثره بهرنۍ ښځې او نارینه چې دې کتل، د بدن د غړو ترمنځ یې هېڅ ډول انډول موجود نه وو. پر اکثره خپل وزن بار و، په ستریا یې ځان راکاږه، نو چې ددوی مې دا حالات ولیدل، پر خپل ځان مې شکر و وېست. د غذا هېڅ کمی نه و؛ څه شی چې دې خوړ او څومره چې دې خوړ، بندیز نه وو. زه د ډوډۍ یا دې شیانو د خوراک په باب دومره فکر وړی نه وم، خو د پته مې سوچ کاوه، چې څومره شیان له هر چا څخه پاتې کېږي او بیا په باطله-دانی کې لوېږي، زه چې اکثره له ضریبونو سره کار لرم، نو یو ځل بیا مې

ددې هوټل يوازي سهارني لگښت او بيا باطله کوونکې غذا له نظره تېره کړه، بيا مې په يوه ښار کې د هوټلونو احتمالي شمېر، بيا د ټولې امريکا د هوټلونو دا حالت او ورځنۍ لگښت په پام کې ونيو او بيا مې د خپل هېواد او نورو غريبو هېوادونو له ټول کلني لگښت سره پرتله کړ، پوره باور مې راغی، چې د هغوی د يوې ورځې د هوټلونو د سهارني لگښت يوازي باطله کېدونکې غذا هم زموږ د ټول هېواد تر کلني لگښت اوږي. په همدې سوچونو کې له چای څخه خلاص شوم. له مهالوېش سره سم سهار پر اتو بجو د هوټل مخې ته په ولاړ يو لوړ اوږده گاډي کې، چې په افغانستان کې د (۳۰۲) موټرو په شان دی، خو په لوړوالي کې لوړ و، ورپورته شوم، يو سپين ډيری، خوبې ډيرې ډرېور په کې ناست و، ډېر آرام موټريې چلوه، نيم ساعت کې د نيسا مرکز ته ورسېدو. په لاره کې د امريکا پراخ سړکونه، لويې ودانۍ طبعاً سړي ته په زړه پورې وي. د ښار له منځه لوی سيند د ښار ښکلا نوره هم زياته کړې وه. سړکونه که څه هم پراخ وو، خو گڼه گڼه په کې له ورايه محسوس وه. سهار چې موږ موټر ته پورته کېدلو، نو د پروگرام مسؤلينو څو شيان موږ ته وويل: موږ معمولاً نيم ساعت کې رسېږو، خو واشنگټن داسې ښار دی، چې پر هوا يې باور نه شته، بل يې ترافیک هم نا اعتباره دي او درېيمه خبره دا چې پر امنيت يې هم زړه نه شي تړل کېدلای.

کله چې نیسا مرکز ته ورسېدو، نو پر یوه بسکلی دوه پوریزه ودانۍ وردننه شو، یو داسې حال ته یې بوتلو، چې نږدې سل کسان په کې په ارامه ځایېدل. هلته د هر چا نوم پر یو کاغذ لیکل شوی او پر مېز ایښودل شوی و. ټول پر خپلو ځایونو کېناستو، ژباړونکو خپل تخنیکي وسایل چک کړل، کله چې پر خپل ځای کېناستو، نو غوږونه مو آرام او نرم شول، ځکه تر هغه دمخه بهر کې ښه سخت یخ و. په پیل کې یو مسول شخص د نن ورځې پروگرام لنډ تشریح کړ، تر هغه وروسته د سیمینار یوې بلې اساسي تنظیمونکې مېرمن وینډي وایت، خبرې وکړې. موږ یې پر درېو بېلابېلو ګروپونو ووېشلو. هر کس ته یې د خپل ګروپ لست ورکړ.

بیا یې وویل: لومړی باید عکسونه واخلو، تاسو ته کار تونه جوړوو، چې نیسا سنټر ته پرې داخل شو. ګروپ ګروپ په نوبت سره لاړو، دویم پور ته پورته شو، هلته یې زموږ عکسونه واخیستل، نیم ساعت وخت به یې نیولی وي. تر هغه وروسته ټول بېرته موټر کې کېناستو او لږ وړاندې ددې مرکز بل اساسي تعمیر ته لاړو. پر دې ځای لیکل شوي وو:

Near East South Asia Center for Strategic Studies
National Defiance University

تریوې ډېرې دقیقې تالاشۍ وروسته، چې د ماشین په واسطه تر سره کېدله، ودانۍ ته دننه شو. کله چې د ټولو تالاشي خلاصه شوه، نو په لفت کې څلورم پور ته پورته شو. د

سیمینار هال ته ورنږدې شو، د هال په مخني د هلبز کې د ټولو
هېوادونو بیرغونه وو، د افغانستان بیرغ مې چې ولیده، نو
زړه مې وغوړېد، لږ بڼه پښه نیولی شوم، چې نور تېر شي. بیا
مې د خپل هېواد بیرغ په گوتو و موبڼه په زړه مې و سولوه،
بنکل مې کړ او هال ته دننه شوم.

د سیمینار د لومړۍ برخې پیل: کله چې حال ته ورسېدو، نو د هر چا نوم پر کاغذ لیکل شوی او په واره چوکاټ کې د مېز پر سر ایښودل شوی و. مور د رېپو او افغانانو ته یې د لومړي کتار چپ لاس کې ځای راکړی و. وروسته بیا خپلو افغان ژباړونکو راته وویل چې دا کار دوی کړی دی. د نورو نړیوالو سیمینارونو په شان دې سیمینار او حال هم ټول ضروري شيان درلودل. د حال په وروستۍ برخه کې ژباړونکو ته ځای جوړ شوی و، چې د بېلونکې بنسټې یا پارټېشن په واسطه له هاله بېل شوی و، ژباړونکو مور په ټول کتلاي شو، خو مور هغوی نه شول کتلاي. د حال مخ ته یو نسبتاً لوړ سټیج و، تر څنګ یې د خطابې مېز او تر شا یې پر دېوال دوه سپین څرېدلي سکرینونه وو، چې د سیمینار د موادو د ښودلو لپاره نصب شوي وو، د ژباړې لپاره ګرځنده وسایل موجود وو، د هر چا مخې ته یو میک فعال و. لنډه دا

چې د یوه علمي سیمینار ټول امکانات او ضروري شیان په کې وو. د ژباړې لپاره لیکل شوي وو، چې په څلورو ژبو (عربي،

انګلیسي، فرانسوي او دري) به کېږي. که څه هم د (پښتو) ژباړې یادونه یې نه وه کړې، خو پښتو ژباړن ایازي صیب د همدې لپاره راغلی و، چې دا چارې پرمخ یوسي. پر محلي وخت لس نیمې (۱۰:۳۰) بجې وې، چې د برخوالو د پروګرام منیجره لینډي وایټ پورته شوه او د پروګرام په اړه یې معلومات ورکړل. په تېره بیا د نن ورځې پروګرام یې تشریح کړ. پروګرام یې په داسې جزیاتو تشریح کړ، ما ویل که تر پایه خبرې همدومره ډېرې وي، نو دا خو به زموږ کباب راوباسي. خو دا دومره فصیح او بلیغه نسخه وه، چې په خبرو کې یې هېڅ ابهام نه پرېښوده، مانا دا چې یوه ښه مدرسه یا لکچرره وه. په پای کې یې وویل: د سیمینار د ورځو په بهیر کې نه ویل

کېږي، که له کومو ستونزو سره مخامخ شئ، نو مور ته په دغه
نمبر تېلېفون وکړئ: ۲۸۵۴۱۳۱-۲۰۲ نیسا سنټر ۲۸۵۲۴۲۵-۲۰۲
وینډي وايټه. تروینډي وروسته د سیمینار یو بل مسول
شخص پروفیسور لېورېنس وېلټ Prof. Lawrence Velte
راغی. دی د نیسا مرکز یو پروفیسور دی، ددې ترڅنګ چې د
نیسا مرکز پراهدافو او ددې سیمینار په باب یې معلومات
ورکول، په منع منع کې یې یوه یوه ټوکه هم کوله، د ځان په
باب یې وویل: زه داسې یو سړی یم چې د چا ملاتړ مې کړی،

هغه ناکام شوی دی، ده
وویل: دلته نږدې د
بایسکټبال یو لوبغالی دی
او دلته د بایسکټبال یو ټیم
دی، ما همپش د همدې ټیم
ملاتړ کړی، خو هر کله چې
دې ټیم په سیالیو کې برخه

اخیستې، لوبه یې کړې، نو بایلولې یې ده، مور هېڅکله لوبه
نه ده گټلې. د نیسا مرکز په باب یې وویل چې دا یو علمي مرکز
دی، د دنیا ډېر پوهان دلته راځي خپل علمي نظرونه ورکوي،
دا نظرونه چېرته خپرېږي نه، همدلته پاتې کېږي، دا دیوې
پانې حیثیت لري، د سیمینار په ترڅ کې پر ځان ډېر فشار مه
راوړئ، چې ډېر بنسکلي او ادبي لغات وکاروئ، ځکه چې دا
لغونه هسې هم په ژباړه کې خپل شکل له لاسه ورکوي، هر

ډول چې تاسو ځان راحت احساسوئ، په همغه بڼه وغږېږئ، که څه هم ژباړن دلته ډېر تکره دي، خو دلته زیاته مهمه مسئله همدا ده، چې محتوا انتقال شي. پروفیسور وېلټ په توکو توکو کې ډېرې خبرې وکړې، څرنگه چې نن لومړۍ ورځ وه، نو د سهار مهال همدا خبرې وې، پیاوړې دولس بجې لومړي پور ته د ډوډۍ لپاره لاړو. ډوډۍ ته تر تگ دمخه یې مور ته وویل: نن تاسې زموږ مېلمانه یاست، سبا تاسې ته خپلې پیسې درکوو، د هر چا چې څه زړه وي هغه به خوري، طعام خوری. ته لاړو، دا ددې مرکز عمومي طعام خوري وه، په سوونو څه چې په زرگونو کسانو ته یې هره ورځ ډوډۍ تیاروله. د بوفې سیستم و، رنگارنگ طعامونه وو، خو هلته د حلالو او حرامو تشخیص ډېر گران وي، اکثره غذا یې د افغانانو په ذوق برابره نه وي. ما خولې وریجې، کبان، تازه مېوه، زیتون او ترکاري راواخیستل، د لیمو جوس مې راواخیست، لږه وچه ډوډۍ مې راواخیسته. پر لومړۍ ورځ ډوډۍ ډېر خوند ونه کړ، خو ورو ورو ورسره بلد شو.

ترډوډی وروسته غونډه بیا پر یوه بجه پیل شوه، مشر مېلمانه یې دولتي او نادولتي کسان وو. په پیل کې متقاعد کول جان جیل Col John Gill چې د نیسا مرکز د اکاډمیکو چارو سرپرست او پروفیسور دی، خبرې وکړې، مېلمنو ته پر

ښه راغلاست سر بېره یې د نیسا مرکز هډفونه تشریح کړل او ددې سیمینار د موخو په باب یې لنډې خبرې وکړې، بیا یې له جنرال بارنو څخه هیله وکړه، چې خپلې خبرې وکړي. جنرال ډبلیو

ډوډبارنو Lieutenant Genral.W.Borno چې اوس تقاعد شوی او د نیسا مرکز مشر دی، خپلې خبرې پیل کړې، هغه هم لنډې خبرې وکړې، مېلمنو ته یې ښه راغلاست ووايه او د دا ډول سیمینارونو جوړېدل یې گټور وبلل. د سیمینار برخوالو ته یې د کار په بهیر کې د بریالیتوب هیله وکړه او دا باور یې څرگند کړ، چې ددې سیمینار برخوال طبعاً د خپلو هېوادونو مهم خلک دي او دې سیمینار کې گډون به یې یو بل سره پېژندنه او تجربې نورې هم زیاتې کړي.

ورپسې د ملي دفاع پوهنتون (NDU) National Defense

University په استازۍ ډاکټر جان

ډیګن Dr.Jhon Degon خبرې

وګرې، ده هم د نورو په شان لنډې

خبرې وګرې، مېلمنو ته یې هر کلی

ووايه او دا ډول غونډې یې ګټورې

وبللې، هیله یې وکړه، چې دلته به یو بل سره د نظر ښه تبادلې

رامنځته شي. د نړۍ هېوادونو ته د ورپېښو چلېنجونو په باب

یې هم اشاره وکړه.

ورپسې د نیسا سنټر یو بل پروفیسور ښاغلي لپورېنس

وېلټ ته نوبت ورسېد، هغه پر ښه راغلاست سربېره د نیسا

سنټر په باب معلومات ورکړل او همدارنگه ملي دفاع

پوهنتون (NDU) یې معرفي کړ. ده وویل دا مهمه ده، چې په

نړۍ کې باید خلک د امریکا په نظر پوه شي؛ امریکا په سیمه

او نړۍ کې څه غواړي؟ د اسرائیلو او عربو په باب یې پالیسي

څه ده؟ نړۍ ته پېښې خطر ونه کوم دي؟ د محیط تغیر به دنیا ته

څه مشکلات پیدا کړي؟ په نړۍ کې نوي راټوکېدونکي

قوتونه، لکه چین، هند، روسیه او د هغوی تاثیرات به پر

نړیوالو مسایلو څه وي؟ ده وویل ددې مسایلو په باب نه

یوازې دلته په سیمینار کې بحث کېږي، بلکې تاسې یوه ورځ

کانګرس ته ځئ او هلته به یو متقاعد وکیل تاسو ته د امریکا

د بهرنۍ پالیسي په باب معلومات درکړي، همدارنگه تاسو

به د امنیت شورا دفتر او پنتاگون ته حئی او هلته به درته بېلابېل مسولین د دوی د پالیسیو او جوړښت په باب معلومات درکوي، پروفیسور وېلټ د ملي دفاع پوهنتون په اړه وویل: دا د امریکا د متحده ایالاتو د دفاع وزارت په چوکاټ کې فعالیت کوي. هدف یې دادی، چې د نړۍ او امریکا پوځي او ملکي مشران د نړۍ له مهمو مسایلو څخه خبر کړي، ملي او نړیواله ستراتیژي او معلوماتي سرچینې ورته په گوته کړي. په دې پوهنتون کې څو بېلابېل پوهنځي فعال دي: لکه د څېړنو مرکز، د وسلو پوهنځی، د جنگي څېړنو پوهنځی او ځینې نور. د تروریزم په اړه ده وویل: دا یوه داسې پدیده ده، چې هر چېرته شته او هر چېرته پیدا کېدی شي، د هندوستان د ممبي پېښه یې یوه بېلگه ورکړه، نو ځکه ده وویل چې باید د دې پروړاندې نړیواله مبارزه وشي.

تر دې خبرو وروسته د سیمینار د گډونوالو د پېژندنې نوبت راوړسېد. په سیمینار کې مجموعاً د (۱۵) هېوادونو تر (۳۰) زیاتو استازو گډون کړی و، خو هریو چې ځان معرفي کاوه، نو په رښتیا یې هم د همغه مربوطه هېواد پر حساسو څوکیو کار کاوه، چا د جمهوري ریاست په دفتر کې، چا د امنیت شورا په دفتر، چا د لومړي وزیر په دفتر، چا په ملي دفاع او چا هم په کورنیو چارو وزارت کې. مانا دا چې د ټیټې څوکی څښتن په کې نه وو. د مراکش او اسرائیلو له استازو پرته، چې سیمینار ته لا تر دې دمه نه وو رارسېدلي، نورو ټولو خپل

ځانونه په لنډيز سره معرفي کړل. ما هم ځان معرفي کړې، پر دولتي دندې سربېره مې وويل چې زه له ليکوالۍ او ادبياتو سره مينه لرم او تراوسه مې د شپږو نورو ليکوالو د اثارو د راټولونو په گډون شل عنوانه بېلابېل اثار چاپ کړي، چې ژباړې هم په کې شاملې دي، مېرمن مې د پارلمان وکيله ده، څلور اولادونه لرم، د افغانستان د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنگي چارو رئيس يم. پر دولتي دندې سربېره پوهنتون کې هم درس ورکوم او ځينو خپرونو سره هم همکاري لرم. د اولادونو په باب مې وويل: لومړی لور بيا زوی بيا لور بيا زوی لرم، ټول په بنوونځي کې دي، له مېرمنې سره مې په سياسي او کورنيو چارو کې پوره همغږي او همکاري شته، ما جملې لنډې لنډې ويلې، نو ځکه په ژباړه کې هم څه مشکل نه و، ټولو ته زما تعارف او بيا زما د ژوند انتظام ډېر بڼه خوند ورکړ، تر پېژندنې وروسته اکثره راڅخه د ژوند انتظام او د دومره اثارو د ليک او خپراوي په اړه پوښتنې وکړې. دوی ته دا جالبه وه، چې په افغاني ټولنه کې هم څوک د غربي ټولني په شان منظم او سيستماتيک ژوند لرلای او ځان دومره مصروفولای شي.

د اسرئيلو او مراکش له استازو پرته چې دې ليست کې يې عکسونه شته او پر دې ورځ حاضر نه وو نور دغو ټولول بناغلو خپل ځانونه معرفي کړل:

ګڼه	نوم	هېواد	دنده	دندې ځای	انځور
۱	محمد حکیم انګار	افغانستان	د ښار د پوښو قوماندان	ګورنیو چارو وزارت	
۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسی-ریس	د جمهوري ریاست مقام	

			
د ملي امنيت شورا د دفتر	د بنګله دېش پوځ	دفاع وزارت د پلان خانګه	
فرهنگي چارو ريس	مشر انجينر	ډګر جنرال	
افغانستان	بنګله دېش	مصر	
محمد اسمعيل يون	نظام احمد	سما محمد احمد	
۳	۲	۱	

		
۶	۷	۸
نادر حنفی محمد اشموی	امین ملیکا	جیری ایسشروف
مصر	مصر	اسرائیل
شنونکی	د شمالي امریکا د چارو مرستیال	د پلان مرستیال
دفاع وزارت د اطلاعاتو خانگه	بهرنیو چارو وزارت	په امریکا کې د اسراییل سفارت

			
د ایتالیا دفاع وزارت	د اردون پوځ	د ناتیو او اروپا د ستراتیژیکو چارو مشاور	د بهرنیو چارو وزارت
قومانډان	د لوی درستیډ د دفتر رییس	اردن	د اکر مالک طوال
ایتالیا	اردون	اردن	ډاکتر مالک طوال
ماریور جریو	اسمعیل عبد الله فلاح المارو	ډاکتر مالک طوال	ډاکتر مالک طوال
ه	ز	ح	ح

		
د بھرنیو چارو وزارت	دفاع وزارت	د دفاع وزارت
د امریکی خانگی سکرتر	د دارالانشا مشر	اعلیٰ منتظم مشر
کویت	لبنان	لبنان
حماد سما المشان	ایلی ایل حایک	جین سلوم
۳	۳	۳

		
۵	۶	۷
احمد کامرون	د ابر سنګ کورنګی	د اکتړ مینډر ا پړسار رچال
مراکش	نیپال	نیپال
ارزونه او خاړنه	قومندان	غړی
دفاع وزارت	دفاع وزارت	د نیپال د شورا غړی

		
ك	ع	ند
خالد محمد السوليمي	خالد سليمان باعمر	طارق محمود چوهدري
عمان	عمان	پاكستان
د قرار داد او خدماتو مسول	سفیر	ریس
دفاع وزارت	په جنوبي افریقا کې د عمان سفارت	د پوځ د تریبوي چارو خانګه

		
۲۷	۲۸	۲۹
معظم احمد خان	پریم چندرا	عبدال ایس ظاہر
پاکستان	سریلانکا	سریلانکا
وزیر	قومندان	سرمنشی
واشنگٹن کی دپاکستان سفارت	دفاع ووزارت، هوایی خوراک	دفاع وزارت

					۳۱
	د لومړي وزير دفتر				عديم كوكك
		مشاور			تركيه
					۳۲
	د تركيي ملي پوليس				سينان تونا
		جنايي مشر			تركيه
					۳۳
	د لومړي وزير دفتر				كريم پسيپيور
		امنيتي متخصص			تركيه

		
٤٤	٤٣	٤٢
رشد محمد سليم السعدي	محمد فدهي البيتي	جيلال الربيعي
متحدہ عربی امارات	عراق	عراق
قومندان	اداري ريس	ريس
پوچ	دملی امنی شورا دفتر	د ترو ريزم د مخنوي خانگه

	دفاع وزارت	ايريشن منيجر	عراق	کریم عباس محمد	ع
---	------------	--------------	------	----------------	---

تر پېژندنې وروسته د چای لپاره یوه لنډه شان وقفه وه، په هغې کې مو چای وڅښه، د چای لپاره هم په دهلیز کې ښه ترتیبات نیول شوي وو. لږ وړاندې هلته لوكس تشنابونه هم وو، مانا څومره چای چې دې څښه، ځواب دې ورته ورکولای شو. د چای تر وقفې وروسته گروپي خبرې اترې پیل شوې، مور ټول یې مخکې تر مخکې پر درېو گروپونو وپشلي وو. زه (یون) په لومړي گروپ کې وم، د گروپونو څرنگوالی په دې ډول و:

لومړی ګروپ

(ګروپ مشر ډاکټر فریبورز مختیاري)

ګڼه	غړي	هېواد	اداره
۱	محمد اسمعیل یون	افغانستان	د فرهنگي چارو رئیس
۲	نظام احمد	بنګله دېش	انجنیر
۳	سما محمد احمد	مصر	ډګر جنرال
۴	کریم عبود محمد	عراق	عملیاتي منیجر
۵	حماد سما المشان	کویت	د امریکې څانګې سکرتر
۶	ډابرسنگ ګورن	نیپال	قومندان
۸	خالد محمد السولیمي	عمان	د قرار داد او خدماتو مسول
۹	عبدال اس ظاهر	سريلانکا	رئیس
۱۰	سینان تونا	ترکیه	جنایي مشر
۱۱	رشاد محمد سلیم السعیدی	متحده عرب امارت	قومندان

دویم ګروپ

(د ګروپ مشر کریګ ډونکیرلی)

۱۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسی رئیس
۱۳	امین مالیکا	مصر	د شمالي امریکا چارو مرستیال

رئیس	عراق	جلیل الروبی	۱۴
قومندان	ایتالیا	ماریو روگیرو	۱۵
د لوی درستیز د دفتر رئیس	اردن	اسمعیل عبدالله فلاح	۱۶
د دارالانشا مشر	لبنان	ایلی ایل حایک	۱۷
رئیس	مراکش	خالد زیرولی	۱۸
غری	نیپال	ډاکټر منیندرا پرساد رجال	۱۹
سفیر	عمان	خالد سلیمان با عمر	۲۰
وزیر	پاکستان	معظم احمد خان	۲۱
مشاور	ترکیه	ادیم کوکک	۲۲

درېیم ګروپ

(د درېیم ګروپ مشر پروفیسور آن موشن)

پولیس قومندان	افغانستان	محمد حکیم انگار	۲۳
شنونکی	مصر	نادر حنفي محمد اشموي	۲۴
اداري رئیس	عراق	محمد فدهي البيتي	۲۵
د پلان مرستیال	اسرائیل	جیرمی ایسشروف	۲۶
د لوی درستیز د دفتر رئیس	اردن	ډاکټر مالک توال	۲۷

۲۸	جیم سلوم	لبنان	اعلی منتظم مشر
۲۹	لخدر بیلا سري	مراکش	معاون
۳۰	احمد کماوون	مراکش	د ارزونې او څارنې مشر
۳۱	طارق محمد چوهدري	پاکستان	رئيس
۳۲	پریم چندرا	سريلانکا	قومندان
۳۳	کریم یسیلیور	ترکیه	امنيتي متخصص

زموږ د گروپ مشريو ايراني الاصله امريکايي و، چې د ايران د ((اسلامي انقلاب)) تر برياليتوب وروسته يې په امريکا کې پناه اخیستې وه، اوس د بناغلي علي احمد جلالی په شان د دې مرکز يو پروفیسور دی، ماته په پیل کې دا تصور پیدا شو، چې له پروفیسور فریبورز مختیاري سره به مې حتماً یوه څه ستونزه پېښېږي، ما فکر کاوه چې ايرانيان که هر څومره له ايرانه لرې هم وي، پر سیمه باندې د خپل تفوق خیال لري او په لویديزه نړۍ کې ځان د دې سیمې اصلي وارث گڼي، خو بیا مې هم د دې علمي چاپېريال خیال ساته، ما ویل دا هم کېدی شي دا ايراني امريکايي د افغانستان په باب، د نورو ايرانيانو په شان نظر ونه لري. د گروپي کار په برخه کې هم د سیمینار ژبه انگرېزي وه، خو د عربو يو ژباړونکی هم حاضر و، ځکه دلته د نورو په انډول عربان زیات وو. زموږ ژباړونکو هم کله کله سر راښکاره کاوه.

دلته يو ځل بيا د گروپ ټولو غړو ځانونه معرفي کړل، د همغږي لويې غونډې په شان او په يو څه لږ توپير، ځکه لويه غونډه يو څه زياته رسمي يوه، خو دا غونډه يا گروپي خبرې اترې څه ناڅه ازادې وې، پروفيسور مختياري هم په پيل کې وويل چې دلته به ازادې خبرې کوو، ډېرې تشریفاتې خبرې به نه وي. تر پېژندنې وروسته د نن ورځې پر عمومي غونډې هم يو څه بحث وشو او هغه و ارزول شوه. دې خبرو يو ساعت دوام وکړ. پر پنځه نيمو بجو له دې گروپي خبرو خلاص شو، پنځه لس دقيقې په خبرو او لاره کې تېرې شوې، پاوکم شپږ بجې موټر د سيمينار د برخوالو د استوگنځي ريزيدنټس ان هوټل (Ressedents inn hotle) پر لوري لاړو. نيم ساعت کې هلته ورسېدو، بڼه د مزې سترې وو، هريو خپل اتاق ته پناه يوره، تر لږې دمې وروسته مې يو ځل بيا د خپلو پخوانيو يادښتونو پر بشپړاوي پيل وکړ. کله به مې ټلويزيون کوت او کله به مې ليک کاوه، همدې کې د خوب خپه راباندې راغلې وه...

د سیمینار دویمه ورځ

د فبرورۍ ۲۵مه نېټه د چهارشنبې ورځ وه، سهار وختي له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې بیا گرمې اوبه تېرې کړې، لږه شېبه وروسته مې هغه جدول پیدا کړ، چې زموږ په دوسیه کې ایښودل شوی و، د بېلابېلو ادیانو د عبادت وختونه په کې معلوم وو. د ټولو ادیانو، نه و، خود څو مهمو ادیانو ولکه: عیسویت، رومان کاتولیک، یهودیت او اسلام. د اسلام د هرې ورځې د لمانځه وختونه په کې معلوم وو، لمونځ مې وکړ، بیا مې لږ سپورټ پیل کړ. نیم ساعت به مې سپورټ کړی وي، بنه ډېر سترې او خولې شوم، په چپرکت کې پرېوتم. د خوب یوه نازکه څپه راباندې راغله. لږ د مرغۍ خوب به مې کړی وي، چې بېرته وینس شوم، مخ و لاس مې ومینځل، دریشي مې واغوسته، لاندې چای ته د کښته کېدو په حال کې وم، چې یو ځل بیا مې پنتاگون ته پام شو. هوا صافه وه، پنتاگون له ورايه سم ښکارېده، د لفت او ازراغی، په ذهن کې مې بیا هغه خبرې وگرځېدې، چې د نړۍ د یوزیات شمېر بېوزلو هېوادونو پوځي برخلیک له همدې ځایه ټاکل کېږي. دا یا زما تصور و او یا هم واقعیت، خو له کلونو راهیسې زما او زما په شان د نورو گڼو اشخاصو په ذهن کې دا خبره ټوکېدلې، چې پنتاگون د نړۍ د هېوادونو په برخلیک ټاکلو کې نقش

لري، ان د پنتاگون کلمې زموږ پښتو شعر په تېره بيا نظم ته هم د همدې سياسي او پوځي ځواک له امله لاره پيدا کړې ده. د خلکيانو د وخت په سياسي خبرو اترو، نظمونو او وروسته بيا په دې نورو نظامونو کې د پنتاگون لفظ په سوونو څه چې په زرگونو ځله د سياستوالو له خولې راوتلی دی. کله چې د سپټمبر پر يوولسمه نېټه پر دې مرکز د بريد خبر خپور شو، نو دا پېښه خلکو ته يوه معجزه ښکارېده، داسې قوت به هم وي

چې پر پنتاگون بريد وکړي؟ ځکه له پخوا لاسې اوازې وې چې د پنتاگون پر سر مرغۍ هم نه شي تېرېدلای او دلته يې داسې وسايل ايښي، چې که الوتکه او يا هم توغندی يې پر سر تېر شي نو خنثی کوي يې او يا يې هم له لارې منحرفوي، خو د سپټمبر يوولسمې نېټې پېښې دا ټولې اوازې او دنگلې تر پوښتنې لاندې راوستې، يا دا چې دا هر څه دروغ وو، ځکه

نو ترهگر او یا د امریکا مخالفین پر دې بریالی شول، چې پر دې ودانۍ برید وکړي او یا هم دا هرڅه رښتیا وو، خو دا برید چې پر چارپول کېږي او ادعا یې کېږي دا د هغو خلکو کار او وس نه دی. په هر حال چای ته کوز شوم، له معمول سره مې چای وڅښه، خپل انډیوالان مې هم وکتل او یو نیم کس بل سره مې هم اشنایي زیاته شوه، پر پاو کم اتو بجو مو له هوټله سیمینارځي (نیسا سنټر) ته حرکت وکړ، سهار نوزموږ کارتونه هم جوړ شوي وو، په دخولي دروازه کې مو هغه ماشین ته ورکړل چې دلته نصب شوی و، بیا د چک له ماشینه تېر شو، د سیمینار هال ته لاړو.

د سیمینار د دویمې ورځې لومړۍ برخه: پر اتو بجو سیمینار پیل شو، تر هرڅه دمخه د مراکش او اسرائیلو استازو خپل ځانونه معرفي کړل، وروسته د غونډې ویاند هون رابرت گلوکسي Hon. Robert Gallacci خبرې پیل کړې، نوموړي وویل: زه به یې له جنوبي اسیا یانې افغانستانه پیل کړم، موږ ته باید معلومه شي، چې افغانستان له کومو گواښونو سره مخ دی؟ امریکا ته یې چلېنجونه کوم دي؟ امریکا په دې باب څه نظر لري؟ زه غواړم دا له یوه چوکاټ سره تشبه کړم. د امریکا ستراتیژي په جهان کې څه نقش لري؟ د نړۍ حوادث پر امریکا څه تاثیر لري؟ تاسې به تېره شپه لیدلې وي، چې جمهور رئیس اوباما د کانگرس غونډې ته خبرې

وکړې، لومړی د امریکا ستراتیژي ده او دویم هغه چلېنجنونه چې امریکا ورسره مخامخ ده. امریکا باید په خپله ستراتیژي کې کوم لومړیتوبونه په پام کې ونیسي؟ دا ستراتیژي باید کوم اساسات ولري، چې چلېنجنونه رفع کړي. د اوباما د تېرې شپې په خبرو کې مهم ټکی د جهان اقتصادي کېدل یا اقتصادي بحران دی. ددې ترڅنګ امریکاله نامنظمو ګروپونو څخه وپره لري، ځکه چې ددې ډول تهدیدونو مخنیوی سخت دی، خو په تېرو (۹) میاشتو کې اقتصادي موضوع ډېره مهمه شوې ده. اقتصادي بحران کېدی شي ددې سبب شي، چې جهان ته امنیتي مشکلات پیدا کړي. د نړۍ اقتصادي کرکېچ پر موږ او زموږ د حکومتو پر پالیسي، هم په کورنۍ کچه او هم په بهرنۍ کچه تاثیر لري. نه یوازې عایدات او مالیه راتپتوي، بلکې نورې ګڼې ستونزې هم راتوکوي، که یو کال دمخه موږ پر مسایلو خبرې کولې، نو اقتصادي موضوع مو هېڅ نه یادوله، خو په تېریو کال کې حالاتو تغیر کړی او س اقتصادي موضوع ډېره مهمه ده.

بناغلي رابرت ګلکسي پر راتلونکو دېرشو کلونو نړۍ ته پر پېښېدونکو احتمالي خطرونو هم رڼا واچوله، ده وویل: ذروي وسله، د عامه وژنې وسله، تروریزم، کمپیوټري بریدونه او نور هغه مسایل دي، چې موږ ورڅخه وپره احساسوو او اندېښنه ورته لرو. نه یوازې پانګوال هېوادونه به ستونزې ولري، غریب هېوادونه به ترهغو لاریاتې ستونزې ولري. کله

چې له کوم ځایه دا ډول بحرانې خبرونه راورسېږي، نو تاثیرات یې پر نورو سیمو هم پرېوزي، د اقتصادي بحران تاثیرات اوس د (۲۰-۲۰) کلونو پخوا په شان نه دي، اوس چې یو ځای کې بحران پیل شي، نو ورسره سم تاثیرات یې په بله سیمه کې هم پرېوزي، نوموړي د امریکا اقتصادي بحران ته ګوته ونيوله، چې همدا اوس یې تاثیرات پراکثرو هېوادونو څرګند دي.

رابرټ ګلکسي، د چاپېریال ساتنې موضوع هم ډېره مهمه وګڼله، خو نه د اقتصاد په انډول ډېره مهمه، ده وویل: د اقلیم تغیر او د ځمکې د کرې ګرمېدل د تشویش وړ خبره ده، اینده کې به د اوبو کمې، لوږې او نورو مسایلو له امله جنګونه او بحرانونه راپیدا شي او ډېر هېوادونه به له ستونزو سره مخ کېږي.

ده د نفوسو ډېرښت، تراکم او کمښت ته هم اشاره وکړه، د نړۍ په بېلابېلو سیمو کې د نفوسو د ودې نا انډولتیا یې یوه ستونزه وګڼله، ویې ویل چې په امریکا کې نفوس ډېرېږي، خو په جرمني، چین او جاپان کې تر کنټرول لاندې دی. په هغو هېوادونو کې چې نفوس یې په ثابت ډول ساتل کېږي، هلته به غټه ستونزه په آینده کې دا وي چې ځوانان یې کمېږي او د کار اصلي قوت یې له منځه ځي. نړیواله بڼه ورځ پر ورځ بدلېږي، پخوا به چې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې کومه ستونزه پیدا شوه، ملګرو ملتونه به تلل، مداخله به یې کوله او ستونزه به یې

حلوله، خو اوس د ملگرو ملتونو پر خای بېلابېلې نادولتي موسسې (انجواني)، شرکتونه او خیریه ټولني رامنځته شوي، دوی د خلکو اقتصادي مشکلات حلوي. يانې نړۍ د تېرو (۳۰) کلونو په بهیر کې ډېر بدلون موندلی دی. نوموړي زیاته کړه: ځینې پوهان وايي امریکا به په راتلونکو لسو کلونو کې هم یو زبرواک وي او لوی اقتصاد به یې په لاس کې وي، د چین، هندوستان او برازیل په شان هېوادونه به ډېر پرمختګ وکړي، قوتونه به یې هم زیات شي، تغیر به وکړي، خو امریکا به بیا هم یو ستر پوځي قوت وي. موږ څو شیانو ته اړتیا لرو: له پرمختللي ټکنالوژي باید گټه پورته کړو، په دې کار او نظامي ځواک کې اصلاً بودیجه ډېره مهمه ده، خو او بیا ما تېره شپه په خپلو خبرو کې د پوځي ځواک په اړه هېڅ خبرې ونه کړې، دا چې چین او هندوستان د یوه اقتصادي قوت په توګه مطرح کېږي، موږ ته د تشویش وړ خبره نه ده. هندوستان سره یو ستراتیژیک دولتي تړون لرو، چین سره مو هم مناسبات ښه دي، پر دې هم پوهېږو چې چین اینده کې کومې خواته ځي؟ ځینو نورو هېوادونو سره هم ښه مناسبات لرو، اقتصادي بحران ډېر وخت رانغاړي او په دې کې مهمه خبره داده، چې کوم کارونه باید اول ترسره شي؟ کوم کارونه د لومړیتوب حق لري؟ البته په دې باب چې څه وایم، دا زما خپل نظریات دي، د امریکا د حکومت نظرونه نه دي. اوس د امریکا لومړیتوب

امنیت دی، موږ باید هېڅ شی ونه سپموو او پرې نه ږدو، چې د سپتمبر د یوولسمې نېټې پېښه بیا تکرار شي. موږ باید امنیت ته زیاته پاملرنه وکړو. د سپتمبر یوولسمې نېټې تر پېښې وروسته بله داسې پېښه نه ده رامنځته شوې. نور هېوادونه هم تر تروریستي بریدونو لاندې دي. که دا حالت تغیر وکړي، نو طبعاً نړیوال روابط هم ورسره بدلون مومي. د امریکا اوسنۍ اداره هم باید همدا لاره تعقیب کړي، په اوسنۍ اداره کې د اقتصادي او محیطي مسایلو په باب پرمختګ شوی دی. د امریکا د ستراتیژۍ په باب هم باید څه ووايم، خو زما دا نظرونه د امریکا د حکومت نظرونه نه دي، زه خپله وړاندوینه کوم، چې ۴-۸ کاله وروسته به څه پېښېږي؟ ځینې مسایل یې دا دي:

څو موده دمخه (سناتور جان کیري) سوریې او غزې ته لاړ، ددې لپاره چې له نورو سره خبرې اترې وکړي، ددې خبرو هدف دا دی چې غواړي له نورو هېوادونو سره خپل مناسبات پراخ کړي. د امریکا پروړاندې اوس لوی دښمن یوازې القاعده دی. ددې پروړاندې د دوستانو درلودل ډېر مهم دي، د ملګرو ملتونو په مرسته سوله څرنگه راژوندی کولای شو، امریکا خپله زیات مشکلات لري، د پوهې او ادارې له نظره، امریکا غواړي په خپله پر نړیوال سیاست خبر وي. موږ غواړو د خپلو دوستانو اقتصاد تقویه کړو، له چین سره ښه روابط لرو، دا روابط به ډېر ژر له منځه لاړ نه شي. جمهور رئیس اوباما دا

کرېډېټ اخیستی، چې د تجارت پر وړاندې ستونزې لري کړي، د اتومي وسلو پر وړاندې د خپلو سرحداتو ساتنه مهمه ده، څنگه کولای شو خپل سرحدات وساتو؟ په سیمه کې څه مشکلات دي؟ د (نیسا) ساحې په شاملو هېوادونو کې څه ستونزې دي؟ دې کې لومړی او دویم هېواد نه شته، د فلسطین او اسرائیلو موضوع ډېره مهمه ده، او باما او امریکا هیله لري، چې ددې موضوع لپاره یوه حل لاره پیدا کړي، دا کار به د ترهګرو هغه پلمه له منځه یوسي، چې تل دې ټکي ته اشاره کوي. او باما غواړي د خپل کار په دې شپو ورځو کې پر دې کار وکړي، د مدیترانې هېوادونو، شمالي افریقا، ترکیې، جرمني او نورو هېوادونو سره خپلو مناسباتو ته پراختیا ورکړي، ترکیې ته د زیات نقش لوبولو چانس ورکوي، په تېره بیا په اقتصادي برخه کې زیات مشکلات چې دي هغه د ایران، افغانستان او پاکستان په برخه کې دي. دا یو چانس دی، چې امریکا غواړي له عراقه خپل یو زیات شمېر عسکر وباسي او امنیتي مسایل خپله عراقیانو ته وسپاري، په دې حالت کې به زموږ پوځ زیان نه زغمي، یوازې خپل بېزونه او د خلیج امنیت به ساتي، د ایران د مسایلو په باب هم یو مشاور ټاکل کېږي، چې هغه به د ایران چارې تعقیبوي. د افغانستان او پاکستان مسایل ډېر پېچلي دي، او باما غواړي افغانستان ته (۱۷۰۰۰) عسکر ورولېږي، د او باما اداره غواړي دا جنگ مثبتې لارې ته سوق کړي، پاکستان زموږ یو ستراتیژیک

ملگری دی، امریکا غواړي پاکستان سره نور هم خپل
مناسبات پراخ کړي. سربېره پر دې د امریکا نوې اداره غواړي
نورو سره هم خپل روابط ښه کړي.

تر دې خبرو وروسته له نوموړي څخه د بېلابېلو مسایلو په
باب پوښتنې وشوې، د منځني ختیځ، د ایران او امریکا د
روابطو، د فلسطین او اسرائیلو د شخړې په هکله، له عراقه د
عسکرو د وتلو او ځینو نورو مسایلو په باب، چې ده ورته
داسې ځوابونه ورکړل، چې اکثره یې په خپلو تېرو خبرو کې
ویلي وو. تر دې وروسته د چای لپاره یوه پنځه لس دقیقه یې
وقفه وه، بیا بله غونډه پیل شوه.

د دویمې ورځې د غونډې دویمه برخه: د دویمې
ورځې په دویمه غونډه کې د منځني ختیځ او شمالي افریقا
مسایل څېړل کېږي، درېو پروفیسورانو ته بلنه ورکړل شوه،
چې د سټیج سرته راشي او پر خپلو څو کیو کېني.

۱- ډاکټر مورحف جیوجاتی (Dr. Murhaf Jouejati)

دی اصلاً یو سوریایي دی او اوس د (نیسا سنټر) پروفیسور
دی.

۲- ډاکټر فریبورز مختیاری (Dr. Fariborz mokhyiari)

چې دی یو ایران الاصله امریکایي دی، د نیسا مرکز
پروفیسور دی او د منځني ختیځ د چارو کارپوه دی.

۳- بناغلی لور پنس و پلټ (Mr.Lowrence Velte) د (نیسا مرکز) یو بل پروفیسور دی. تر ټولو دمخه پروفیسور مختیاری ته بلنه ورکړل شوه. هغه د خطابی مېز ته راغی، ویې ویل: زه غواړم په سیمه کې د ایران حضور او له هغه څخه د احتمالي خطرونو په اړه خبرې وکړم. خو لومړی غواړم د ((انقلاب)) په باب څه ووايم.

۱- د انقلاب تاثیر:

انقلابونه همپشه د ایډیالوژیو تر چتر لاندې پېښېږي، خو کله چې زمانه تېرېږي، ایډیالوژي خپل رنگ له لاسه ورکوي، په پیل کې گرم شعارونه وي، خو وروسته شعارونه هم

سړېږي، په پیل کې پالیسي همداسې وي، ځکه خلک د ایډیالوژۍ تر چتر لاندې ښه تنظیمېږي، خو وروسته د انقلابونو ایډیالوژیک اړخ کمزوری کېږي، انقلاب او د واک مدعیان بلې خواته میلان پیدا کوي، غوره مثال یې د فرانسې انقلاب دی، چې وروسته د همغه چا د ژوند په بیه تمام شو، چې دا انقلاب یې د بري پورې ته رسولی و. د ایران انقلاب هم همداسې وگڼئ. اوس د ایران انقلاب له خپلو هغو هدفونو،

شعارونو او ایډیالوژیک بېز څخه لرې شوی او یا لرې کېږي، چې تر انقلاب دمخه ورته ټاکل شوي وو او د انقلاب پر لومړیو کلونو تعقیبېدل.

۲- په منطقه کې د ایران حضور: ایران یو لوی هېواد دی، چې په دې سیمه او نړۍ کې حضور لري، څوک یې مني که نه، خو د سیمې په سولې او ثبات کې د ایران حضور ته په نه سترګه کتل سم نه دي. ایران یو لرغونی هېواد دی، چې زرګلن تاریخ لري او یو متمدن ملت دی، دا سمه ده کوم کسان چې د حکومت په راس کې دي دا د منلو وړ نه دي، خو د ایران د واکمنو او د ایران ملت او هېواد خبره جلا ده، هر څوک چې د ایران له رول څخه سترګې پټوي، دا له واقعیت سره سمون نه خوري. پروفیسور مختیاري زیاته کړه: ځینې کسان ایران په شونیزم (پراختیا غوښتنې) او د نورو په چارو کې په لاسوهنې تورنوي، خو ایران د تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم د چا په کورنیو چارو کې مداخله نه ده کړې او نه یې کوي، بلکې نور لا راغلي پر ایران یې یرغل کړی، (هدف یې عراق او نور عرب وو خو دا خبره یې په ډېر رمز کې تېره کړه) پروفیسور مختیاري وویل: ایران هېڅکله په سیمه کې د پراختیا غوښتنې سیاست نه دی تعقیب کړی او نه یې تعقیبوي، یوشی چې ایران یې غواړي هغه د خپل فرهنگ او ژبې پراختیا ده او دده په نظر دا د ایران حق دی، چې د خپلو (فارسي ژبو) لپاره کار وکړي، ده

ان په هندوستان کې د فارسي ژبې دود ته اشاره وکړه، چې هلته هم يو وخت فارسي ژبه دود وه. د پروفیسور مختیاري په نظر له ژبنيو او فرهنگي مسایلو پرته ایران په نورو هېوادونو کې هېڅ ډول مداخله نه ده کړې او نه یې کوي. یوازې تشویش چې ایران یې په سیمه کې لري هغه دادی، چې بهرنی-قواوې باید له سیمې (مقصد یې منځنی ختیځ او افغانستان و) څخه ووځي، چې د تفاهم لپاره لاره او اړه شي. پروفیسور مختیاري زیاته کړه: تر انقلاب وروسته هم ایران خو ځله غوښتي چې د ایران او امریکا مناسبات ښه شي، خو امریکایي مقاماتو ورته هېڅ توجه نه ده کړې، وروستی ځل د فاطمي د معتدل حکومت له خوا یو لیک، د امریکا متحده ایالاتو مشرتابه ته راوړل شو، چې د مناسباتو د ښه کېدو غوښتنه یې کړې وه، هغه لیک هم بهرنیو چارو وزارت څخه بل چپرتله لار نه شو، هغه وخت ما او نورو، امریکایي چارواکو ته وویل چې له ایران سره د مناسباتو ښه والی ستاسو په گټه دی، خو چا پرې سر و نه گراوه. د پروفیسور مختیاري په نظر ایرانیان ښه حافظه لري او د ایران حکومت اوس غواړي، په سیمه کې ثبات رامنځته شي، نو باید دې چې د ایران حکومت سره خبرې اترې پیل شي.

کله چې د پروفیسور مختیاري خبرې خلاصې شوې، نو یو دم اکثر و برخوالو د پوښتنو لپاره لاسونه پورته کړل، خود غونډې منتظم ښاغلي وېلټ وویل: صبر وکړئ چې دا دوه نور

بحثونه خلاص شي، بيا به ټولو ته د پوښتنو وخت ورکړو. پر همدې توافق وشو. په دې ترڅ کې ما هم لاس پورته کړی و، نو غلی شوم او خپلې پوښتنې مې په کتابچه کې وليکلې.

وروسته پروفیسور مورحف جیوجاتی ته نوبت ورسېد، ده هم منځني ختیځ کې د سولې او ثبات په باب خپل تحلیل وړاندې کړ. ده تر هر څه دمخه د منځني ختیځ هېوادونه پر څو کټګوریو ووېشل او بیا یې

له امریکا متحده ایالاتو سره د هغور وابط هم تشریح کړل، سیمه ییزو قوتونو او له سیمه ییزو قوتونو سره د هغو اړیکو ته یې هم ګوته ونيوله. د هېوادونو د وېش کټګوري یې په دې ډول وه.

د امریکا متحده ایالاتو دوست هېوادونه، لکه: اسرائیل، سعودي عربستان، مصر او اردن.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف هېوادونه، لکه: ایران او سوریه.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف ګوندونه، لکه: حزب الله او حماس.

د امریکا متحده ایالاتو موافق ګوندونه، لکه: الفتح او نور.

د ایران او سوریې ملاتړي گوندونه، لکه: حماس او حزب الله پروفیسور جیوجاتی وویل: د منځني ختیځ لاندې کبدي شي د خبرو اترو او ټولو مطرح هېوادونو د گټو په پام کې نیولو سره اواره شي، ده زیاته کړه، سوریه به د وخت په تېرېدو اسرائیلو سره معاملي ته حاضره شي، کېدی شي، سوریه په لبنان او فلسطین کې له اسرائیلي ضد تحریکونو، په تېره بیا حماس سره خپل روابط کمزوري کړي، ددې کار په مقابل کې به اسرائیل حاضر شي، چې سوریې ته د گولان لوړې څوکې، چې د ۱۹۶۹ کال د جنګ پر مهال یې نیولي، خوشې کړي، د سعودي عربستان رول هم ډېر مهم دی، اسرائیل هم خپل ضرورتونه او مجبوریتونه لري، تر څو چې د سیمې دې غټو هېوادونو سره جوړ نه شي، نو دوی ته هم ددې پرله پسې جګړې زغمل اسانه کار نه دی. نوموړي پروفیسور که څه هم د خبرو په پیل کې څرگنده کړه، چې زه د هغه هېواد له غرو څخه یم، (مقصد یې سوریه و) چې امریکایي د شیطاني محور غړي گڼي، پروفیسور مختیاري ته یې هم اشاره وکړه، چې ایرانی دی او ایران هم د امریکا په نظر په شیطاني مثلث کې شامل هېواد دی. شیطاني مثلث کله کله د امریکا په سیاسي اصطلاحاتو کې د ایران، سوریې او شمالي کوریا لپاره کارول کېږي. خو پروفیسور جیوجاتی وویل چې زه غواړم یوازې د حالاتو تحلیل وکړم. که څه هم دده په خبرو کې د ناپېلتوب اصل تر ډېره حده مراعت شوی و، خو بیا هم تحلیل یې څه نا څه د خپلو

ناسیونالیستی افکارو او احساس تر تاثیر لاندې و، د ده بحث خورا گرم و، د منځني ختیځ د هېوادونو اکثره استازي ورته بڼه غوړ غوړ وو او د اسرائیلو استازی هم بڼه متوجه و. په دې پسې بناغلي پروفیسور، لورېنس وېلټ خبرې وکړې، هغه د شمالي افریقا په باب خپل تحلیل وړاندې کړ او ویې ویل چې د شمالي افریقا اکثره هېوادونه اوس له امریکا سره بڼه روابط لري او په ډېرو برخو کې یې یو بل سره همکاري شته. پروفیسور وېلټ زیاته کړه: د شمالي افریقا هېوادونه د خپلو مجبوریتونو او هغو چلېنجونو له مخې چې دوی ورسره مخ دي، اړ دي چې له امریکا متحده ایالتونو سره بڼه همکاري ولري. د شمالي افریقا بحث زما او همدارنگه د سیمینار اکثریت برخوالو لپاره ډېر جالب نه و، نو ځکه مې ډېر یادښتونه وانه خيستلای شول.

د پروفیسور وېلټ تر خبرو وروسته سملاسي د پوښتنو لپاره گڼ لاسونه پورته شول، اکثره پوښتنې پروفیسور مختیاري ته، چې د ایران په باب یې لکچر ورکړ، راجع وې. که څه هم زه په لومړي کتار کې وم، خو تر ما دمخه غالباً د اردن هېواد استازي له پروفیسور مختیاري څخه وپوښتل: تاسې فرهنگي پراختیا د ایران حق گڼئ، ایا نورو هېوادونو ته هم ددې حق ورکوئ، چې ایران کې خپل کلتور پراخ کړي؟ پروفیسور مختیاري دې پوښتنې ته داسې سم ځواب ورنه کړ، هغه وویل، د ایراني فرهنگ تقاضا خپله خلک کوي، د بېلگې په توگه، په هندوستان کې د فارسي ادبیاتو یوه بڼه دوره تېره شوې، د یو

هندي پروفیسور یادونه یې وکړه، چې فارسي شعرونه یې له
یاده زده وو او د فارسي شاعرانو د کتابونو غوښتنه یې کوله،
ورپسې یې ماته د پوښتنې نوبت راکړ:

ماله پروفیسور مختیاري څخه وپوښتل چې موږ باید د
مداخلې او پراختیا غوښتنې په مانا پوه شو. د سیمینار
برخوالو ته مې وویل چې گاونډی د گاونډیانو پر نیت، دوستی
او دښمنۍ بڼه پوهېږي، ایران زموږ گاونډی دی، نو تر هر چا یې
موږ ته نیت بڼه معلوم دی، ایران همدا اوس په افغانستان کې
په دې لاندې برخو کې د پراختیا غوښتنې او مداخلې سیاست
تعقیبوي:

۱- په ژبنۍ او فرهنګي برخه کې: همدا اوس د ایران له
خوا په افغانستان کې پنځه ټلويزیونه او (۲۱) چاپي خپرونې
فعالیت کوي، چې دا ټول د ایران د پیسو په زور چلېږي، ایران
غواړي افغانستان تر خپل فرهنګي او ژبني تسلط لاندې راولي.

۲- مذهبي برخه کې: ایران نه یوازې د مذهب په نامه
افغانستان کې مذهبي گوندونه جوړ کړي، بلکې په کابل کې
یې د یو بل ثاني قم مدرسه هم جوړه کړې، چې تر (۵۰) میلیونو
ډالرو زیات لګښت یې پرې کړی، افغانستان یو سني مذهبي
هېواد دی، خو ایران غواړي افغانستان کې د شيعه او سني
ستونزه راولاړه کړي.

۳- په اقتصادي برخه کې: ټاکل شوي له ترکمنستان څخه د افغانستان له لارې پاکستان او جنوبي اسيا ته د نفتو او گازو نلليکه و غځول شي، ايران همپشه د داسې پروژې مخالفت کړی او کوي يې. ايران همدا اوس د افغانستان مارکيت د خپلو لو په لټه کې دی.

۴- سياسي برخه کې: ايران غواړي پر افغانستان د خپلې خونې يو مذهبي حکومت تحميل کړي او يا داسې حکومت چې د ايران غوښتنې ومني، نو ځکه خويې همپشه د يوې قوي مرکزي حکومت پر وړاندې ستونزې راولاړې کړي دي.

۵- پوځي برخه کې: تر طالبانو دمخه حکومت پر مهال دوی د هغه بېلابېلو مخالفو ډلو سره پوځي مرسته کوله، د طالبانو په واکمنۍ کې يې د هغوی مخالفو وسلوالو ډلو ته مرستې لېږلې او تر طالبانو وروسته اوس بيا هم داسې شواهد شته، چې دوی طالبانو ته پټې نظامي مرستې کوي. ايا دې ډول کارونو ته مداخله نه شو ويلاي؟

زما پوښتنې پر پروفیسور مختیاري ښې ونه لگېدې، خود غونډې د برخوالو له حالته راته پته ولگېده، چې ټولو ته يې خوند ورکړ، ددې يو علت دا و، چې د پروفیسور مختیاري په خبرو کې د ايرانيانې روحیه له ورايه ښکارېدل، علمي ليکنه يې تر ملي احساساتو لاندې راغلې وه. زما د پورته پوښتنې يا پوښتنو په ځواب کې پروفیسور مختیاري، تفصیلي او قناعت

بښونکي ځوابونه رانه کړل، يوازې دومره يې وويل: دومره اخبارونه چې د ايران په مرسته چاپېري البته ضرورت به يې وي، يو څو خبرې يې نورې هم اخوا د پخوا تېرې کړې. څو نورو برخوالو هم له پروفيسور مختياري څخه پوښتنې وکړې، د نوموړي حالت چندان ښه ونه برېښېد، په همدې خاطر د غونډې وياند وويل چې نورې پوښتنې به له پروفيسور جيو جاتي څخه وکړئ، پر دې وخت سنجر صيب ماته وويل: ستا پوښتنې زموږ د دولت پاليسي نه ده. د سنجر صيب خبرې پر ما ښې ونه لگېدې، ما ويل دا يو علمي سيمينار دی، د پاليسيو د څرگندولو ځای نه دی، دلته بايد واقعيت وويل شي، پاتې شوه د پاليسي خبره، موږ او تاسې درې تنه چې دلته راغلي يو، يو هم د دولت ټوله استازي نه شو کولای، نه ته د دولت استازي کولای شې، نه زه او که ته يې کولای شې، نوزه يې هم کولای شم او انگار صيب هم، دا د دې ځای نه دی چې د يو بل خبرې رد کړو، په دولتي کچه هم ته تر ما په حساس دفتر کې کار نه کوي، ماته د افغانستان ملي گټې ډېرې محترمي دي، نه د حکومتونو، مقصد مې دادی، چې که زما پر خبرو دې ناوړه تبصره وکړه، نوزه به هم مجبور شم، ستا د هرې خبرې پر وړاندې دريځ ونيسم. د سنجر صيب بيا هم زړه طاقت ونه کړ. بيا يې لاس پورته کړ، نوبت ورته ورسېد. ځان يې يو ځل بيا د معمول په شان معرفي کړ، چې په جمهوري رياست کې د پاليسي رئيس يم. سنجر صيب اصلاً د جمهوري رياست د مقام

په دفتر کې چې مشري یې بناغلی محمد عمر داودزی صیب کوي او په دې ریاست کې څو بېلابېل ریاستونه دي، د پالیسی په نامه هم یو ریاست د همدې ریاست په تشکیل کې شته، دی د همدې ریاست رئیس دی. خو څرنگه چې د سیاست پر نزاکتونو پوهېږي، نو ځکه له دې مقام څخه هم د خپل ځان او هم د خپل گوند په گټه بڼه کار اخیستلای شي. ده په خپلو خبرو کې وویل: موږ د ایران په گډون ټولو گاونډیو سره بڼه روابط غواړو، کله کله د گاونډیو ترمنځ لورې ژورې پېښې، خو دا د دې مانا نه لري، چې موږ یو بل سره بڼه روابط نه غواړو، د سنجر صیب خبرې همدومره لنډې وې، ما پرې ځکه بیا تبصره ونه کړه، چې دده خبرو ضرر نه درلود.

وروسته د اسرائیلو استازي (جیرمي ایسشروف) له پروفیسور جیوجاتي څخه پوښتنه وکړه: تاسو د گولان د لوړو پر سرد سوريې او اسرائیلو د جوړجاړي په باب وویل، زه خو فکر کوم چې دا داسې اسانه خبره نه ده، دلته نورې ستونزې هم شته. نوموړي پروفیسور یې په ځواب کې وویل: ما نه دي ویلي چې دا مشکل همداسې ژر حلېږي، خو دا هغه موضوعات دي، چې د دواړو هېوادونو گټې په کې دي، نو کېدی شي دا گټې دوی یو بل سره نږدې کړي. د منځني ختیځ په هکله له دې پروفیسور څخه گڼې پوښتنې وشوې، چې ده ورته په خپل نوبت ځوابونه ورکړل، د امریکا پر یو اړخیز سیاست هم سختې نیوکې وشوې، چې همپشه یې د اسرائیلو پلوي کړې، ورپسې

د شمالي افريقا د هېوادونو او امريکا د روابطو په اړه خو پوښتنې وشوې، د غونډې وخت نور په ختمېدو شو. يوولس نيمې بجې ډوډۍ ته لاړو. له هاله چې راوتو، نو د عربي هېوادونو يو څو تنو ماته افرين ووايه او ويې ويل چې بڼې پوښتنې دې ورڅخه وکړې، د هغوی ټولو نظر دا و چې پروفيسور مختياري په خپلو خبرو کې د ايران زياته پلوي کړې وه. تر ډوډۍ وروسته بېرته هال ته راغلو.

د دويمې ورځې تر غرمې وروسته غونډه: په دې غونډه کې د افغانستان او جنوبي اسيا په باب بحثونه شامل وو. د دې برخې ويناوال وو:

۱- علي احمد جلالي، د افغانستان د کورنيو چارو پخوانی وزير او د نيسا مرکز پروفيسور.

۲- ډاکټر رابرت باگوس، د جنوبي اسيا پر هېوادونو بحث درلود. په جنوبي اسيا کې افغانستان، پاکستان، نيبال، هندوستان، سريلانکا، میانمار، بوتان او بنگله دېش شامل دي.

د افغانستان د کورنيو چارو وزارت پخوانی وزير او اوس د نيسا سمنټر پروفيسور علي احمد جلالي د افغانستان په باب خبرې پيل کړې. علي احمد جلالي

وويل: له افغانستانه چې كوم خبرونه راځي، په خواشيني سره چې بنه خبرونه نه دي، كله چې يوه حادثه يا واقعه پېښېږي، نو عموماً منفي خبرونه ترې جوړېږي، ځكه خو ټول خبرونه منفي وي، جلالې صيب وويل: د طالبانو پړوخت افغانستان داسې و، لكه په كمبوديا كې د پولپوت رژيم، خو اوس ډېر پرمختگ شوی دی، صحت، ښوونه او روزنه، انتخابات، پوليس او نورو برخو كې پرمختگ شوی دی. پخوا په ټول هېواد كې يوازې يوه راډيو وه، خو اوس تر (۱۰۰) زياتې راډيوگانې فعاليت كوي. زه چې ژورناليست وم، نو موږ به منفي خبرونه نشرول، بنه خبرونه نه خپرېدل، پر ۲۰۰۴م كال زه د افغانستان د كورنيو چارو وزير وم (۴۰۰۰۰) پولينگ سټېشنونه او د انتخاباتو لپاره د رايې اچونې مركزونه وو (۵۰۰) ژورناليستانو دا بهير څاره، هېڅ داسې خطرناكه پېښه ونه شوه، ژورناليستانو وويل: ((دا خو هېڅ داستان نه دی)).

خو كه اوس موږ د حكومت او ژورناليستانو د دواړو نظرونه سره پرتله كړو، نو پرمختگ ددې سبب كېږي، چې منفي خبرونه په شا وتمبوي او يا هم برعكس. يوه بېلگه به وړاندې كړو: د كندهار- كابل لويه لاره جوړه شوه، (۲۵) ساعته واټن (۵) ساعتونو ته رالڼد شو، خو په امنيتي برخه كې پرمختگ ونه شو، نو اوس خلك له دې لارې څخه د امنيتي مشكلاتو له امله سمه گټه نه شي پورته كولاى. كله چې موږ د افغانستان موضوع تحليلوو، نو د خاصو افكارو تر تاثير لاندې راځو،

راځئ چې ددې موضوع په اړه خبره له يوې افسانې څخه پيل كړو، چې ځينو خلكو رامنځته كړې ده.

افسانه: يو شمېر خلك داسې نظر وركوي، چې د افغانستان شخړه يوه قومي موضوع ده او دا جنگ يو قومي جنگ دى، خو دا خبره بېخي غلطه ده. افغانستان كې پښتون، تاجك، ازبك او نور او سپري، خو د ټولو هويت افغان دى. پر افغانستان باندې د روسانو د يرغل پر مهال يوزيات شمېر افغانان نورو همقومو هېوادونو ته لاړل، خو كله چې بېرته راغلل، نو افغانيت يې نور هم قوي شوى و، د تاريخ په اوږدو كې افغانستان په ختيځ او سوريه په لويديځ كې د لويې لارې پر سر پراته هېوادونه وو. (۲۳۰۰) كاله دمخه مقدوني سكندر باگرام ته راغى، باگرام بيا د شوروي يرغل پر مهال د هغوى مركز و او اوس د امريكايانو پوځي مركز هم دى، خو افغانانو په كې تل يو ځاى ژوند كړى. د كورنيو جگړو پر مهال په افغانستان كې قومي ډلې وې، خو يوازې په كابل كې جنگېدې، داسې ډلې هم وې، چې عسكري يې له يوه قومه او قومندان يې له بل قومه و. د شورويانو ستونزه دا وه، چې هغوى غوښتل افغانستان ونيسي، خو دې اوسني ائتلاف ځواكونو يو ولس ناخوښى رژيم راوپرځوه. تاسې ته به عجيبه ښكاره شي؛ په دې جگړه كې ټولو (۱۵۰) امريكايي عسكرو برخه درلوده، او ه كاله مخكې د خلكو په ژوند كې بدلون راغى، خو

وروسته د ملکي تلفاتو ستونزه پيدا شوه، خو دې سره سره بيا هم خلک دوی غواړي، خو د يو ضرورت په توگه، نه د ۲۰۰۱م کال په شان.

بل افسانه يي مشکل: يو بل افسانه يي نظر دادی، چې افغانان ملک الطوايفي ژوند غواړي، دا خبره هم سمه نه ده، ددې خبرې يو علت دا و، چې په تېرو جگړه بيزو کلونو کې حکومت ظرفيت نه درلود او دا ظرفيت له منځه تللی و، نو خلک بېرته خپل عنعنه يي حالت ته ورگرځېدلي وو.

پر ۲۰۰۱م کال نړيوالو ځواکونو له پورته شروع وکړه، کرزي کابينه انتخاب کړه، بلکې کابينې کرزي انتخاب کړ، اصلي خبره داده، چې حکومت بايد خپل ظرفيت لوړ کړي، چې د خلکو لومړي ضرورتونه پوره کړي.

دويم واقعيتونه: شلکلني جگړې افغانستان تباه کړی، بيا رغونه يي روانه ده، خو ډېره تېزه نه ده، که له عراق سره يې پرتله کړو، نو توپيرونه په کې ليدل کېږي: افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه په سلو کې (۴۰) لوی او نفوس يې تر عراقه (۵) مليونه زيات دی. افغانستان د عراق په تناسب غريب دی او هم د عراق په انډول په کې لږه پانگه اچول شوې ده. دنيا ته د افغانستان د بيارغونې فکر وروسته پيدا شو. په پيل کې يوازې همدا فکر و، چې طالبان له صحنې لرې کړي، د دولت جوړونې او بيارغونې فکر وروسته پيدا شو. چا فکر نه کاوه،

چې طالبان او القاعده به دومره ژر سقوط شي. ټولو، افغانستان د امپراتوريو د قرباني او ړنگوني خای گانه، خو کله چې طالبانو د دوو میاشتو په بهیر کې سقوط وکړ، دنیا وروسته متوجه شوه، بیا رغونه یې شروع کړه، چې نتیجه یې ډېره بڼه نه وه، خو شیان ډېر مهم دي، چې باید توجه ورته وشي:

- ۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه، ۲- بیا رغونه، ۳- حکومت جوړونه

- ۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه: د مبارزه پېچلې ده، د ساري په توګه، کله چې د یو تروریست پر ضد پریو کلي بمباري کېږي، عام خلک خورېږي، په داسې حال کې چې د تروریستانو د ځینې لپاره د همغو خلکو همکاري په کار ده. په دې برخه کې دنیا یوه واحد قومنده نه لري. نړۍ باید په دې برخه کې څو فکتورونه ولري:

  - ۱- ستراتیژیک فکر ولري نه تاکتیکی.
  - ۲- لرې فکر ولري نه لنډ.

- ۳- یوه ګډه ستراتیژي باید ولري، نه ټوټه ټوټه او بېلابېله.
- ۴- مشکل باید په سیمه ییزه توګه په پام کې ونیسي، نه یوازې افغانستان د مشکل په توګه.

جلالی صیب د خپلو خبرو په ترڅ کې زیاته کړه، چې د دولت او د خلکو ترمنځ د مناسباتو د بڼه کولو او امنیت راوستلو یوه بڼه لاره داده، چې د هېواد ګوټ ګوټ ته خدمات ورسول شي.

تر پروفیسور جلالی وروسته یو بل امریکایی پروفیسور
ډاکټر رابرټ باگس
Dr. Robert Boggs ته وار
ورسېد، هغه د پاکستان او
جنوبي اسيا د ځينو نورو
هېوادونو په باب خپل
بحث پیل کړ. پروفیسور
باگس وویل: د پاکستان په
باب د امریکا رسمي نظر د

جمهور رئیس او بامال له خوا بیان شوی دی، خو زه چې دلته څه
وايم دا زما شخصي نظر دی، نه د امریکا د حکومت رسمي نظر.
پاکستان زموږ لپاره ډېر ضروري دی، پاکستان اوس له ډېرو
خطرونو سره مخامخ دی، هره ورځ چې خبرېږو، یوه پېښه وي،
نه یوازې انتحاري حملې عامې شوي، بلکې نورې ډول ډول
تروریستي حملې هم کېږي، یوازې یوه سیمه کې حالات خراب
نه دي، بلکې هر ځای کې خراب دي. د پاکستان په شان چې هر
بل هېواد وای دا کار ورته مشکل و. پاکستان ډېر زیات
مشکلات لري، له اقتصادي پلوه کمزوری دی، اجناس په کې
ډېر قیمتته دي، بېکاري په کې زیاته ده، سیاسي مشکلات هم
لري، دوه لوی گوندونه یې تضاد سره لري، د قانون د انفاذ په
برخه کې هم مشکلات لري، د ذروي وسلې په برخه کې یې هم
تشویشونه شته، پاکستان باید د خپلو چارو د سمبالښت چارې

په خپل لاس کې واخلي. نوموړي پروفیسور تر پاکستان وروسته د هند په باب خبرې پیل کړې:

په تېرو څو کلونو کې یې اقتصادي وده تېزه وه، خو په تېرو اوو کلونو کې دا وده سسته شوې ده. د امریکا له نظره هندوستان زموږ ستراتیژیک ملگری دی. امریکا ته د هند بحر اهمیت ډېر زیات دی، هم له اقتصادي پلوه او هم د نورو اړخونو له نظره. امریکا پوهېږي، هندوستان داسې یو هېواد دی، چې نه یې متحد دی او نه یې تر کنټرول لاندې، خو کله چې د هندوستان داخلي حالت ته گورو، نو حالت د تغیر په حال کې دی، نوي سیاسي او قومي گوندونه راڅرگند شوي، کېدی شي هلته یوه نوي ائتلافي اداره جوړه شي، خو د بهرنیو اړیکو او چارو تعقیبول یوازې د صدراعظم کار نه دی، بلکې د ائتلاف د ټولو غړو نظرونه په کې مهم دي. د هندوستان او پاکستان د ستونزو په باب باید وویل شي، چې د ممبې تر پېښو وروسته دا روابط ډېر خراب شوي، خو موږ هیله لرو، چې دا روابط ښه شي. پاکستان باید پر دې پوه شي، چې د هند د صبر کاسه نوره نسکوره ده، که یوه بله حمله هم پر هند وشي، نو کېدی شي خبره نظامي جگړې ته ووځي. دا حالت امریکا ته د تشویش وړ دی، موږ کونښن کوو، چې حالات تر کنټرول لاندې راولو. ډاکټر باگس زیاته کړه: غواړم د جنوبي اسیا ځینو وړو هېوادونو ته اشاره وکړم، دا هېوادونه واړه دي، خو ډېر مهم دي، بنګله دېش (۱۳۰) ملیونه نفوس لري، سریلانکا، (۳۰) ملیونه او

بوتان (۲۶۰۰۰). دا هېوادونه ځينې يې کم نفوس لري او ځينې يې زيات، اوضاع يې ډېره پېچلې ده، د ملکي او نظامي مشرانو ترمنځ يې ستونزې دي.

نيپال: نيپال يو پاچاهي حکومت درلود، البته مطلقه پاچاهي، په پيل کې ورسره هندوستان مرسته وکړه، چې د خپل ملک دروازي د بهرنۍ نړۍ پر مخ پرانيږي، داسې يو سيستم يې درلود، چې له پورته څخه کښته راته، سياسي گوندونه په همدغه حالت کې رامنځته شول، د هند له خوا پر پاچا زيات فشارونه راغلل، خلکو مظاهري وکړې او په نتيجه کې يو پارلمان جوړ شو. ماوېستانو له دې حالت څخه گټه پورته کړه، پر (۲۰۰۱) م کال يې پاچا او د هغه کورنۍ له واکه لرې او قتل کړل. وليعهد ديموکراسي نه غوښتله، پارلمان يې منحل کړ، دې سره په ټول هېواد کې گډوډي پيدا شوه، د دې گډوډۍ په بهير کې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، سياسي گوندونه له ماوېستانو سره موافقې ته ورسېدل، ماوېستان اکثریت نه وو، خو نسبي اکثریت يې ترلاسه کړ، فکر کېږي، چې پرمختگ او موافقت ترلاسه شوی، خو تشويشونه لاشته، ماوېستان اوس وسله لري او فکر کوي چې دوی انقلابيان دي، خلک ازاروي، خو خلک غواړي، چې پر ماوېستانو فشار راوړي، چې خپلې کړې وعدې عملي کړي او خلکو ته ولسواکي ورکړي.

بنګله دېش: بنګله دېش له نیپال څخه توپیر لري، په بنګله -
دېش کې سیاسي ګوندونه د قدرت لپاره مبارزه کوي، د پوځ
رول په کې هم مهم دی. کله کله حالات داسې شي، چې
دیموکراسي ته په کې خطرونه او ګواښونه پېښېږي.

سریلانکا: پر ۱۹۴۷م کال یې له انګلیس څخه خپلواکي
ترلاسه کړه، ډېر کلونه کېږي، چې د حکومت او تامیل پړانګانو
ترمنځ جګړه روانه ده. بشري حقونه او ولسواکي په کې له
ستونزو سره مخ ده.

بوټان: تر ۱۹۷۰م کال پورې یو تړلی هېواد و، نفوس یې ډېر
کم دی، ستونزې په کې پېښېږي، ځینې هېوادونه په کې
مداخله کوي.

مالدیف: مالديف (۱۲۰۰) جزیرې لري، دلته هم د بېلابېلو
ستونزو له امله د دیموکراسۍ پروړاندې ځنډونه وي.

پروفیسور باګس د خپلو خبرو د نتیجې په توګه وویل: د
جنوبي اسیا د هېوادونو داخلي مشکلاتو ته په کتنې سره،
داسې ښکاري، چې په دې هېوادونو کې ولسواکي تر فشار
لاندې ده.

ددې پروفیسورانو تر خبرو وروسته پوښتنو او ګروپونو ته
وارورسېد. د جنوبي اسیا د ځینو هېوادونو لکه سریلانکا،
بوټان او نیپال په اړه له پروفیسور باګس څخه پوښتنې وشوې،
په تېره بیا په نیپال کې د هندوستان د مداخلې په هکله،

پروفیسور باگس دپلوماتیک ځوابونه ورکړل له علي احمد جلالی څخه د افغانستان په اړه گڼې پوښتنې وشوې، چې مهمې پوښتنې په کې دا وې:

۱- د یوه عربي هېواد استازي، چې د پوښتنې پر وخت یې ځان معرفي نه کړ، پوښتنه وکړه، چې یوازې له ((بچه سقاو)) پرته د افغانستان ټول پاچایان پښتانه تېر شوي وو، نو که اینده کې یو ناپښتون پاچا شي، افغانستان کې به کشمکش نور هم زیات نه شي؟

۲- یو بل برخوال پوښتنه وکړه، چې طالبان سیاسي پروسې ته داخلېږي که نه؟

۳- د بنگله دېش استازي (نظام احمد) وویل: طالبان باید تشویق شي، چې سیاسي پروسه کې شامل شي.

۴- د پاکستان استازي (طارق چوهدري) وویل: تاسو وویل چې د طالبانو په پرځولو کې ډېرو کمو عسکرو (۱۵۰) تنو گډون کړی و. په داسې حال کې چې امریکایانو پر افغانستان په ملیونونو ټنه بمونه وغورځول، امریکایانو له ډېرې درنې او قوي وسلې څخه کار اخیستی دی. بل تاسو ولې جنگسالاران په حکومت کې شامل کړل؟

پر پورتنیو پوښتنو سربېره څو نورې پوښتنې هم مطرح شوې، خو د پوښتنو غټه برخه همدا وه.

جلالی صیب هرې پوښتنې ته جلا جلا ځوابونه وایه، همدا سې یې ټولې پوښتنې ځواب کړې. د یوه ناپښتون جمهور

رئيس يا پاچا د پوښتنې په باب يې وويل: افغانستان کې دا خبرې ډېرې سمې نه دي، چې څوک د کوم قوم دی، مقصد چې افغان وي. خلک له حکومته خدمات غواړي، چې د هغو د ژوند ضرورتونه پوره کړي، خو بيا هم که د افغانستان جمهور رئيس يو پښتون وي، ښه به وي. په سياسي پروسه کې د طالبانو د شراکت په باب يې وويل: اصلي خبره داده، چې په پيل کې طالبان دومره قوي نه وو، لکه دا اوس چې دي، ددې وجه داده، په هغو سيمو کې، چې اوس په کې طالبانو زيات ظهور کړی، هلته ټولنيز او عمراني خدمات ونه رسېدل، يو شمېر حکومتي اشخاصو هم خلکو سره سمه وضعه ونه کړه، ملي پوليس هم نه وو، چې د خلکو د سرو مال امنيت وساتي، نو دلته په سيمه کې د واک خلا رامنځته شوه، طالبانو له دې خلا څخه د خپل فعاليت لپاره گټه پورته کړه. بله خبره داده، چې خلک د خپل ځان د خونديتوب په خاطر اړ دي، چې د وسلوالو کسانو مخالفت ونه کړي. که چېرې ملي پوليسو او نورو دولتي ځواکونو هلته په کليو او سيمو کې د خلکو امنيت خوندي کړی وای، دا حالت نه پيدا کېده. په سياسي پروسه کې د طالبانو د گډون په باب بايد وويل شي، چې که خلکو ته ټولنيز خدمتونه ورسول شي، عمراني پروژې پيل شي، خلکو ته کار او شغل پيدا شي، نو خلکو کې بيا د طالبانو نفوذ گرانېږي، خو د دې اقتصادي پروژو تر څنگ د ملي پوځ تقويه کول هم په کار دي، ځکه چې کله کله مخالفتونه داسې نه وي، چې حتماً دې

سياسي حل لاري ولري، كه دواړه طرفه پر سياسي خبرو مشكل ولري، نو بيا قوي ته هم اړتيا ليدل كېږي. د علي احمد جلالي له خبرو داسې برېښېده، چې دى د يوې ګډې سياسي او پوځي حل لاري پلوى دى.

د پاکستان د استازي د پوښتنې په ځواب کې علي احمد جلالي وويل: د دې دومره کمو عسکرو له يادولو څخه زما هدف دا و، دا په ډاګه کړم، چې نه يوازې بهرنۍ نړۍ د طالبانو مخالفه وه، بلکې خپله ولس يې هم مخالف و. طالبانو د وسلې په زور پر خلکو حکومت کاوه. د طالبانو پر وړاندې همغه مهال هم وسلوال مخالفتونه وو، تاسو وليدل چې هغه مهال پر ډېر کم وخت بسته ښارونه سقوط شول، طالبان په کليو او بانډو کې خواره شول. جلالي څرګنده کړه، چې که د طالبانو پر وړاندې کورني مخالفتونه نه وای نو طالبانو دومره ژر ماتې نه خوړله.

***

پر محلي وخت د ماسپښين پر دوه نيمو بجو د سيمينار دا برخه پای ته ورسېده او تريوي وقفې (چای څښلو) وروسته گروپي کار ته لاړو.

گروپي کار: گروپي کار له معمول سره د پروفیسور
مختیاري په مشرۍ پیل شو. البته هر گروپي کار د همغه

گروپمشر تر چترلاندې پیلېده، معمولاً کومې موضوعگانې
چې په ورځنیو بحثونو کې مطرح کېدلې، پر همغو بیا بحث
کېده او دې کار هغو کسانو ته چې په عمومي غونډو کې ورته
د خبرو یا پوښتنو زمینه نه برابرېده، د بحث او خبرو زمینه
برابوله.

په دې گروپي کار کې د منځني ختیځ په شخړه کې د سعودي
عربستان، مصر او عربي متحده اماراتو پر رول بحث وشو. د
اسرائیلو او فلسطین پر موضوع له هر پلوه بحث وشو، په منطقه
کې د ایران پر نقش خبرې وشوې او د افغانستان پر موضوع
بحث وشو. نورو برخوالو هم د افغانستان پر موضوع رڼا واچوله،
خو ما افغانستان ته د امریکایانو تر راتگ وروسته پر غټو

تېروتنو بحث وکړ. ما په دې بحث کې دغو څو تېروتنو ته ګوته ونيوله:

۱- يوې جنګې ډلې د بلې جنګې ډلې ځای ونيو، مانا دا چې بڼه بدیل جوړ نه شو.

۲- د ايران رول او مداخله په افغانستان کې تر حده زيات شول.

۳- عربي نړۍ په تېره بيا سعودي عربستان ته مناسب رول ورنه کړای شو.

۴- بله غټه تېروتنه دا وشوه، چې پر جنګسالارانو ډډه ولګول شوه او تراوسه لاهم دا لړۍ روانه ده.

اوس افغانستان ته غټ خطرونه کوم دي!

۱- جنګسالاران

۲- طالبان

۳- دمخدره موادو کاروباريان

۴- اداري فساد.

ګروپي کار نږدې يو ساعت دوم وکړ، پر شپږو بجو او پنځه لسو دقيقو د هوټل پر لوري روان شو.

د سيمينار در پيمه کاري ورځ

د فبروري، ۲۲ مه نېټه د پنجشنبې ورځ سهار بيا له معمول سره سم پر ټاکلي وخت له هوتله د سيمينارځي پر لوري و خوځېدو، يو څو دقيقې په لاره کې ترافیکي ستونزه وه، خو بيا هم هلته ترافیکي ستونزه ډېره زياته نه اوږدېږي، ډېرې متبادلې لارې وي، پر ټاکلي وخت سيمينارځي ته ورسېدو، اوس نو د سيمينار ټول برخوال، يو له بل سره بڼه بلد شوي دي، په لاره کې د ټوکو او ټکالو مجلس گرم وي. په ننني بحث کې ډاکټر ډبليو ام جي اولسون Dr.W.M.J.Olson چې د نيسا د ستراتيژيکو مطالعاتو يو پروفیسور دی، د امریکا پر حکومت او سياسي جوړښت باندې خبرې کوي، د سيمينار لارښود هم دی، خو متقاعد ايمبي مايکل ليمون (AMB.(ret) michaelkomon) يې ويناوال دی. دی هم د دې مرکز يو پروفیسور دی. خو مخکې تر دې چې ډاکټر اولسون خبرې پيل کړي، مايکل ليمون د نن ورځې پروگرام تشریح کړ او د سبا ورځې د پروگرامونو په هکله يې هم معلومات ورکړل، دا يې هم وويل چې سبا د امنيت شورا دفترونه گورو او هلته به له ځينو چارواکو سره گورو. ډاکټر اولسون خپلې خبرې پيل کړې، ده په پيل کې دوه ټکي راوښول: ۱- د امریکا متحده ايالاتو تاريخ، ۲- امنيتي مسايل.

ده اويا کاله دمخه د
امريکا حکومت اداري
حالت تشریح کړ. ده
وويل: زه او نور خلک نه
پوهېږو، چې امريکا دا
اوسنی شکل څنگه
غوره کړ؟ اوس هم ډېر
خلک نه پوهېږي، چې

دا تشکل څنگه جوړ شو؟ د امريکا دولت درې څانگې لري، د
دولت په راس کې څوک نه شته، دولت يو لارښود نه لري، ځکه
چې له درېيو څانگو څخه جوړ شوی دی. ټول دولت (۲۰۰۰)
انتخابي غړي او د ملي شورا (۵۵۲) غړي لري او د امنيت شورا
غړي لري، که غواړو د دولت پر جوړښت پوه شو، نو بايد اول
پيل ته لاړ شو. پر ۱۷۸۷م کال د امريکا لپاره لومړنی اساسي
قانون جوړ شو، هغه وخت د امريکا ټول نفوس ۱۵، ۴ ميليونه تنه
و، خو اوس د امريکا ټول نفوس درې سوه (۳۰۰) ميليونه تنه دی.
۲ ميليونه کيلو متره مساحت يې درلود، چې زياته برخه يې د
انگليسانو تر تسلط لاندې وه، يانې يو خپلواک دولت نه و، د
وخت په تېرېدو سره خلکو د انگليسانو پر ضد قيام وکړ، په
پيل کې (۱۳) ايالتونه سره متفق شول، خو نه پوهېدل، چې ملي
يا مرکزي حکومت څنگه جوړ کړي، دا هغوی ته يوه غټه ستونزه
وه. په پيل کې يې فکر وکړ، چې يو پارلماني سيستم جوړ کړي،

هغه وخت ټول واک کانگرس سره و؛ پر قضا يې هم لاس برو، حکومتونه هم په ايالتي ډول وو، مرکزي حکومت ډېر کمزوری و. همدا وخت و، يو کنفرانس يې جوړ کړ، چې بايد يوقوي مرکزي حکومت جوړ شي. په دې کې د استقلال اعلاميه ډېره مهمه وه، په دې اعلاميه کې راغلي وو؛ د اتباعو په توگه موږ حق لرو، چې خپل حکومت جوړ کړو او دا حق موږ ته الله تعالی راکړی دی. دويم سند اساسي قانون و، چې ايالتي حکومتونه په کې هم په پام کې نيول شوي وو او مرکزي حکومت هم له ۱۶۰۷-۱۶۱۹ پورې د ويرجينا ايالت مستعمره و، دا وخت اکثره ايالتونه مستعمره وو. ايالتي حکومتونه يې لرل.

د اساسي قانون اساسات په دې ډول کېښودل شول. زموږ اکثره چارواکي انتخابي دي، ځکه خلک بايد همپشه د انتخابولو حق ولري. اوس نو دولت څلور ستنې لري، چې يوه برخه يې خلک دي.

په اساسي قانون کې راغلي: ((موږ د امريکا خلک)) نو ځکه د قدرت او مشروعيت سرچينه همدا خلک دي. که څه هم د امريکا حکومت يو ځوان حکومت دی، خود حکومتوالی له مخې پخوانی دی. يو ځل بېرته پخوا يا تېر حالت ته گرځو. قانون څنگه جوړ شو؟ په پيل کې خلکو فکر کاوه، چې تر حکومته بهر بايد داسې يوه سرچينه وي، چې حکومت کنټرول کړي، د اساسي قانون د مادو د تغير لپاره بايد يو پېچلی سيستم جوړ شي، دولت بايد جلا او مشترک ځواکونه ولري،

خلکو فکر کاوہ، چي کہ حکومت د خلکو له خوا کنټرول نه شي، نو کېدی شي د یوه (مخرب) بڼه خپله کړي، اساسي قانون درې برخې په گوته کړې: مقننه قوه، اجرائیه قوه او قضائیه قوه. د اساسي قانون لومړۍ مادې کانګرس رامنځته کړ، پر هغه وخت یوه اندېښنه دا وه، چې د حکومت مشر باید د یوه پاچا یا زعيم بڼه ولري، د خلکو قوت کانګرس سره و، نو ځکه خود مقننه او قضائیه قوې ترمنځ همېشه کشمکش و او تراوسه لا هم دی. اساسي قانون د سیاسي ګوندونو یادونه نه وه کړې، خو اوس دوه لوی ګوندونه شته، دا یو میکانیزم دی هغه وخت په پارلمان کې د بېلابېلو کمېټو یادونه نه وه شوې، خو اوس بېلابېلې کمېټې هم شته فکر کېده چې له حکومت څخه د موثر کار اخیستلو وسیله داده، چې د خلکو له خوا کنټرول شي، اساسي قانون وايي: ((د د خلکو حق دی چې له حکومته شکایت وکړي او کانګرس ته لار شي او قوانین بدل کړي.)) دا اندېښنه پخوا هم وه، چې که د دولت یوه برخه قوې شي، نو بله برخه به ډېره کمزورې شي، لایبنګ (دلالي) یوه بله لاره ده، چې کانګرس هڅوي په قوانینو کې بدلون راوړي، پانګه یا بودجه د کانګرس په لاس کې ده، مالیات چې راټولېږي دا د کانګرس په لاس کې دي، همدا کانګرس دی، چې دولت ورته خپله کلنی بودجه وړاندې کوي او کانګرس یې منظوروي، نو ځکه حکومت باید د (لایبنګ) له لارې پر کانګرس فشار راوړي،

چې کلنی بودجه ورته منظوره کړي. بله اوونۍ تاسو کانگرس ته ځئ او هلته به له نږدې کانگرس وگورئ!

ورپسې پروفیسور ام بی مایکل لیمون چې د سیمینار ددې

برخې ویناوال هم و،
خبرې وکړې، ده د
امریکا د نن ورځې
حالات تشریح کړل، ویې
ویل: تاسې به تېره سه
شنبه په کانگرس کې د
جمهور رئیس بارک
اوباما خبرې اورېدلې
وي، ما هم اورېدلي

دي، ما د هغو خبرو ځینې برخې یادښت کړي، دلته پرې خبرې
کوم په اساسي قانون کې د حکومت د نقش پر سر هم ډېرې
خبرې شوي، چې څه نقش لري او څه نقش باید ولري. دا مناقشې
پخوا ډېرې نه وې. په پخوانیو امپریالیستي هېوادونو کې هم د
سرحدا تو، مالیاتو او د خلکو د ورځني ژوند په باب ډېر بحثونه
شوي، هغه وخت هم د ټولو یو نظر نه و. هر کله چې د حکومت د
نقش په باب خبرې شوي، نو دا بحثونه خلاص شوي نه دي او
تراوسه پورې یې دوام کړی دی. پر ۱۹۳۳م کال د (روزلت) له
وخته بیا ترننه پورې، په قوانینو کې تغیرات راغلي دي. کله
چې دوی کانگرس ته مراجعه کړې، نو دا تغیر او تحول په کې

راغلی دی، خو په اساسي قانون او نورو قوانینو کې چې هر ډول تغيرات راغلي، ټول د خلکو په خوښه راغلي دي. دلته په امریکا کې پانگه او اقتصاد هم ډېر رول لري، په ټاکنو کې ډېرو پیسو ته اړتیا ده، د اوباما تر وروستی وینا دمخه د هغه محبوبیت ۲۳ سلنه و، خو د هغه د جذابي وینا له امله ۸۰ سلنه شو. د جمهور رئیس ستایل، کلمات او مباحثات او دا طریقې ددې سبب شول، چې دده ددې وروستی بیانيې له امله دده محبوبیت زیات شي. نه یوازې د دیموکراتانو، بلکې د ټولو خلکو لپاره یې یوه مثبتې وښاننه په بیانيه کې څرگنده کړه، داسې هېواد پالنه چې تنگنظري په کې نه وه، داسې کلمات یې کارولي وو، چې جمهوري غوښتونکو او دیموکراتانو دواړو ورته لاسونه پرکول.

جمهوري غوښتونکو پر انفرادي مسولیت زیات ټینګار کاوه، خو اوباما داسې کلمات کارولي وو، چې دوی د خپلو پروګرامونو لپاره تعبیر ولای شول. دې پروفیسور زیاته کړه: د جمهوري غوښتونکو یو ځوان وایي: احساس یې کړه د اوباما په خبرو کې هغه څه شته، چې ده یې غوښتنه کوله. پروفیسور (مایکل لیمون) زیاته کړه: خلک داسې یو حکومت غواړي، چې انرژي ولري، اقتصادي بازار ښه کړي، د عامه باور مسئله ډېره مهمه ده، د پانګوالو د باور مسئله هم ډېره مهمه ده. د سیاستوالو پر خبرو ډېر باور نه کېږي، خلک پرې باور نه کوي، د سیاسي گوندونو داخلي روابط هم ډېر مهم دي، نه یوازې د

دوو لویو مختلفو گوندونو، بلکې د مشرانو او ولسي جرگو د غړو ترمنځ هم مشکلات او اختلافونه شته، د کانگرس د مشرې نینسي پلوسی او د هغې د مخالفینو ترمنځ هم اختلافونه شته، ځینې وکیلان وایي چې موږ د بارک اوباما استازي نه کوو، موږ غواړو د خلکو استازیتوب وکړو. خپلې خبرې رالندوم، ځینې وایي چې د جمهور رئیس بیانیه ۹۳ سلنه پر داخلي مسایلو او ۷ سلنه پر بهرنیو موضوعاتو راټوله وه. جمهوري غوښتونکي غواړي له همدې موضوع څخه ګټه پورته کړي، چې ولې اوباما بهرنیو مسایلو یا پالیسی ته کم پام اړولی دی، خو د امریکا خلکو ته اوس داخلي مسایل ډېر مهم دي. ((د تروریزم ضد جګړه)) کلمه کمه کارېدله، د افغانستان او عراق د ((امنیت)) کلمه استعمالېدله درې ټریلونه ډالر په کار دي، چې اوباما یې باید اوس تر ټاکنو وروسته پر لومړیتوبونو ولگوي. اوباما په خپله بیانیه کې د ښوونې او روزنې، صحي خدماتو، انرژۍ او د ټولنې د نورو برخو په باب هم خبرې وکړې. خو ددې ټولو لپاره اوباما پیسو ته اړتیا لري، له انرژۍ څخه ګټه اخیستنه مهمه ده. د ریچارچ یا دویم ځلي انرژي په باب فکر په کار دی. د ایران او عراق ستونزې او نورې موضوعګانې بیا له سره تعریفېږي، بیا بهرنۍ پالیسي ورته جوړېږي او بیا عملي کېږي. نوی اداره کې چې کوم کسان راغلي، ټول با تجربه کسان دي، خو بیا هم موږ باید ډېر ژر خپل قضاوت ونه کړو. ځکه دا اداره ډېره ځوانه ده.

دې پسي پروفیسور اولسون په ټوکو کې وویل: زه تراوسه په دې نه یم بریالی شوی، چې کانگرس تعریف کړم، نو که تاسو ته مې یو فکر درپیدا کړی وي، نو موږ به موفق شوي یو. اوس نو که تاسو څه پوښتنې لرئ، مهرباني وکړئ، موږ ستاسو په خدمت کې یو.

د سیمینار له برخوالو څخه یو تن پوښتنه وکړه چې تاسو وویل: حکومت پر کانگرس باندې د لاینګ له لارې خپل تاثیر لري ایا دا تاثیر د خلکو پر ژوند مثبت اغېز کوي که منفي؟ د سیمینار یو بل برخوال وپوښتل: دا نوې اداره به د خپلو نویو او ښو پرېکړو له لارې پر امریکا او د نړۍ پر نورو هېوادونو څه تاثیر ولري؟

پروفیسور اولسون وویل: موږ غواړو داسې یو سیستم ولرو، چې د ټولو خلکو نظرونه په کې وي او د هغو له مشترکاتو څخه یو څه راوباسو او بیا هغه عملي کړو. لاینګ زیات تاثیر لري، ویل کېږي، چې اسرائیل ډېر ښه لاینګ لري او ډېر تاثیر لري، خو داسې نه ده، تاثیر لري، خو ډېر نه، نور ډېر شرکتونه دي، چې هغوی هم ډېر ښه لاینګ لري، لاینګ یوه پېچلې پروسه ده.

پروفیسور لیمون وویل: ډېرې باریکۍ شته، دا نوی جمهور رئیس داسې دی، چې د هېچا نه دی، خو د هر چا دوست دی، کونېس کوي، چې ځانته زیات مینوال پیدا کړي او کار وکړي، د انرژۍ په برخه کې غواړي بیا غبرګون کې بیا ځلي (ریچارچ)

انرژي و کاروي. لکه بادي، لمريزه او نوره انرژي، همدا رنگه غواړي د تېلو او ګازو پرځای د انرژي نورې سرچینې پیدا کړي، د تېلو په برخه کې نه غواړي له تېل شتمنو هېوادونو څخه غچ واخلي، بلکې غواړي نورې لارې چارې هم پیدا کړي.

د سیمینار د یوه بل برخوال له خوا یوه بله پوښتنه داسې مطرح شوه: سیاسي بحثونه اکثره تر ټاکنو دمخه زیات وي، خو کله چې ټاکنې پایته ورسې، دا ډول بحثونه هم کم شي، دلته به دا بحثونه دوام پیدا کوي که نه کمېږي به؟

د پروفیسور اولسون ځواب:

د کانګرس بحثونه لایتناهي دي؛ هېڅ وخت پایته نه رسېږي. د یوه برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: وایي د امریکا سیستم ځکه بڼه دی، چې په پیسو چلېږي، ټاکنې په پیسو گټل کېږي، رښې په پیسو اخیستل کېږي، مانا دا چې دلته پیسې ډېرې مهمې دي. عامه افکار یانې څه؟

په پای کې خو پرته له دې هم همدا دوه گوندونه دي، یو به یې گټي، درېیمه نظریه نه شته، خلک مجبور دي له همدې دوو څخه به یو ټاکي. په دې باب تاسو څه وایئ؟

ځواب: پیسې طبعاً مهمې دي، که تاسې د کانګرس غړي وگورئ، هغوی هم پیسې غوندې وي، خو نه په مستقیم ډول، د کولمبیا ایالت به یې بېلگه وړاندې کړو، یو وکیل و، چې لومړی یې د الوتکو د یو قرارداد مخالفت کاوه، خو کله چې وویل شول کولمبیا ته دې الوتکې ورکړای شي، چې دی د

همدې ولايت و، نو ځکه يې بيا د قرارداد ملاتړ وکړ. پيسې مهمې دي؛ موقعيتونه نږدې کوي، خو په پای کې يوازېنې وسيله پيسې نه دي.

جمهوري غوښتونکي او ديموکراتان دوه مختلف قطبونه دي، چې بېلابېل تمايلات لري. د نورو گوندونو کانديدان هم شته، خو زياتې رايې يې نه دي اخيستي، تر اوسه پورې کوم منظم تشکيلات نه لري، هغوی لا تر اوسه پورې دې حالت ته نه دي رسېدلي. اوباما د خپل کمپاين پر وخت د انټرنېټ له لارې دومره ډېرې پيسې ترلاسه کړې، چې ټول سياستپوهان يې گنگس کړل. د خلکو پيسې کمې وې، خو څرنگه چې پيسې زياتو خلکو ورکړې وې، نو ځکه ډېرې زياتې شوې، دا د پيسو راټولولو نوې طريقه وه، چې د انټرنېټ له لارې ترسره شوه. اوباما اوس هم د انټرنېټ له لارې له خلکو سره په تماس کې دی، له هغوی څخه پوښتنې کوي، د هغوی نظرونه اوري، دا بېخي نوی کار دی. پر دې وخت د يوه هېواد استازي له خوا دوه پوښتنې مطرح شوې، خو ومې نه کړای شول، د هغه نوم هغه وخت سم ثبت کړم، دا پوښتنې دا دي:

۱- تاسې د اوباما توصيف وکړ، نورې نړۍ کې هم خلک غواړي اوباما بريالی شي، يو وخت يو څوک محبوبيت لري، خو دا محبوبيت هغه وخت دوام پيدا کوي، چې د هغه شخص پاليسي تطبيق شي، خو که ناکامه شي، نو محبوبيت يې هم له منځه ځي؟

۲- امریکا پخوا پر بشري حقوقو او سولې ډېر ټينگار کاوه، خو اوس يې دومره نه کوي، علت يې څه دی؟
له دوو پروفیسورانو څخه يوه ځواب ورکړ:
مور پاجانه ټاکو، جمهوررئيس انتخابوو، نو چې داسې ده، بيا يې تخريبولای هم شو، او باما چې اوس تائيدوو، دا نو دده کارونو پورې اړه لري، بيا يې د تخريب مرحله هم شروع کېږي. او باما د (روزولت) له وخته راهيسې يې سابقه کارونه کړي دي. ناکامي هم کله کله له ناچاری وي، دی هم خپل دا محبوبيت تر اخره نه شي ساتلای.

د پاکستان استازی (اقبال چوهدري) پوښتنه وکړه: ولې بنځو ته سم حق نه ورکول کېږي، چې ولسمشره شي؟
ځواب: مور انتخابات لرو، نه انتصابات، هر څوک چې د خپل گوند له خوا کانديد شي، د همغه ملاتړ کوي، وگورئ او باما يو تور پوستی دی، جمهوررئيس شو. د جمهوررئيس په توگه د بنځې انتخاب هم له خوب او خياله لرې خبره نه ده.

د اردن د استازي پوښتنه: تاسې مخکې د امریکایانو د هېواد پالنې يادونه وکړه، خو مخکې پريو وخت د ويتنام د جگړې يو امریکایي اتل په ټاکنو کې ماتې وخوړه، ددې علت څه دی؟

ددې پوښتنې په ځواب کې پروفیسور اولسون وويل: د جمهوررئيس بوش او د او باما حالت توپير کوي، نو ځکه قضاوت پرې هم توپير کوي. د بوش پړوخت پر امریکا برید

وشو (۳۰۰۰) کسان په کې له منځه لاړل، دا اوس پر مورې حمله نه ده شوې، اوس له یوه د بنمن سره په مقابله کې یو، د هر جمهور رئیس ارزونه د هماغه وخت د حالاتو په مقایسه کېږي.

د یوه بل برخوال پوښتنه: اوس حالات ښه دي، خو د بوش د ادارې تېروتنې باید هیږې نه کړو. بوش داسې فکر کاوه، چې هغه نه یوازې د امریکا، بلکې د ټولې نړۍ جمهور رئیس دی، نو ځکه دا نړیوال اقتصادي بحران رامنځته شو. اوباما وویل: مورې باید د امریکا پخواني مسیر ته تغیر ورکړو، نو وگورو چې څه کېږي؟

ځواب: زه د اوباما پر خبرو نه پوهېږم، چې د کوم مقصد لپاره وې، خو دده چلېنجونه له پخوانیو هغو سره توپیر لري، د بوش اته کاله تېر شول، مورې کولای شو، له پورته تر کښته پرې قضاوت وکړو، خو اوسنۍ اداره کې هېڅ شی تراوسه روښانه نه دی. تراوسه پورې یوازې کلمات او ویناوې دي، دا ټول یو شان نه دي، باید عمل ته وگورو. څوک د ادارو په راس کې راځي؟ عملاً ټول واک د جمهور رئیس په لاس کې نه دی. د کورنیو، بهرنیو چارو او ملي دفاع وزیرانو په غوراوي کې پخوا هم کانگرس لوی لاس درلود، ان ویل کېږي، چې د مالیې وزیر باید کانگرس ته راپور ورکړي. اصلي قوت کانگرس دی، جمهور رئیس کانگرس ته ددې کسانو وړاندیز کوي، هغوی یې یاردوي یا یې تائیدوي.

د عراق د يو استازي پوښتنه: ويل کېږي، چې امريکا د عراق په باب خپله پاليسي بدلوي، په دې باب موږ اندېښنه لرو، دا به څنگه بدلون وي؟

ځواب: يو ليکوال يو کتاب ليکلی، په دې اثر کې يې يادونه کړې، چې امريکا په ټولو ځايونو کې د خپلو عسکرو د ځای پر ځای کولو توان نه لري، سوداگريز، اقتصادي او نور مشکلات هم لري، چين، هندوستان او نور هم اوس نړيوال قوتونه دي، څه شی چې تاسې يې گورئ، هغه دادی، چې موږ بايد له نورو سره مذاکره وکړو، همدا اوس موږ د افغانستان او پاکستان لپاره يو استازی لرو. روسيې سره بايد داسې روابط ولرو، چې همکاري يې راجلب کړو، د عراق مسئله او نور مسايل موږ اوس د منطقي په سطحه مطالعه کوو، پخوانۍ ادارې غوښتل، چې په روسيې کې يو تن سره ښه علايق ولري، خو داسې نه شي، چې هر څه پر دښمنۍ بدل شي، ځکه چې د دواړو هېوادونو علايق مختلف دي.

د يو بل برخوال له خوا پوښتنه وشوه: په امريکا کې د انتخاباتو څرنگوالی او بيا د ولس غوښتونو معيار څرنگه دی؟
ځواب: يو وکیل څخه يې پوښتنه وکړه، چې ولې دې ځان کانديد کړ؟ هغه ورته په ځواب کې وويل: يو وجدان لرم، چې زه يې وهڅولم ځان انتخاب کړم، يو خلک دي، چې زه يې انتخاب کړم او بل زما افکار دي. زه بايد د دوی ترمنځ انډول ټينگ کړم. پروفیسور د يو بل وکیل بېلگه هم وړاندې کړه، ده وويل: د

امريکا په کانگرس کې د يوه ايالت يو وکیل و، دی د کانگرس د بهرنیو چارو د کمېټې غړی و، يو وخت د کيوبا او امريکا ترمنځ مناسبات ډېر خراب شول. د شوروي د مداخلې پر اساس حالات ډېر نازک حالت ته ورسېدل، ان تردې چې نږدې وه خبره درېيم نړيوال جنگ ته ورسېږي. دا مهال وکیل د خپلې سيمې د خلکو د شکايتونو د اورېدو لپاره هتله لار. يو سړي يا موکل ورته وويل، چې زه يو مشکل لرم، هغه راته حل کړه. وکیل ورته د کيوبا د مشکل يادونه وکړه، چې حالات ډېر خراب دي او نږدې ده چې خبره درېيمې نړيوالې جگړې ته ورسېږي، خو موکل يې پر دې خبرې سر و نه گراوه او بيا يې ورته وويل چې ته نورې خبرې پرېږده، ته راشه زما د آس غم و خوره، چې په خټه کې نښتی دی. ددې مانا داده چې سياست محلي دی، کورنیو مشکلاتو ته بايد هم زياته توجه وشي. که څه هم نړيوال مسايل مهم دي، خو يو وکیل د خپلو موکلينو د غوښتنو عملي کولو ته هم مجبور دی.

د سيمينار يو بل برخوال وپوښتل: اوباما وويل: زه بدلون راوړم، په نړيواله کچه به دا څه ډول بدلون وي؟ خدای دې وکړي چې مثبت وي.

ځواب: ددې پوښتنې ځواب د اساسي قانون د بدلون له ځواب سره يوځای شو، ما (يون) ونه کړای شول، چې ددې پوښتنې مطلوب ځواب وليکم، خو د اساسي قانون د بدلون په اړه وويل شول، چې دې اساسي قانون په خپل متن کې د بدلانه لارې

چاري په گوته کړي دي. د دې قانون اساسي مسوده د داخلي جنگونو پر مهال ليکل شوې وه او تر هغې وروسته په کې وخت پر وخت بدلونونه راغلي دي.

گروپي کار: تر پنځه لسو دقيقو وروسته پر لس نيمو بجو گروپي کار پيل شو. گروپي کار د تېرو ورځو په څېر د هر گروپ مشر تر څارنې يا مشرۍ لاندې پيل شو. زموږ په گروپ کې دنن ورځې پر مطرح شوي بحثونو بيا بحث وشو. په دې گروپي کار کې په ټوليز ډول د بېلابېلو هېوادونو استازو، لکه بنگله دېش، افغانستان، ترکيې، عرب متحده امارتونو، کويټ، نيپال، عراق، مصر، سريلانکا او عمان برخه واخيسته ځينو برخوالو د خپلو خبرو په ترڅ کې وويل چې په نننيو لکچرونو توپونو يا خبرو کې د لابينگ مسئله سمه تشرېح نه شوه. د ايران، اسرئيلو او شمالي کوريا په باب هم د امريکا پاليسي سمه واضح نه شوه.

پروفيسور مختياري (د لومړي گروپ مشر) واضح کړه، چې د امريکا قوت مرکزي نه دی، بلکې د دې هېواد پر ايالتونو وېشل شوی دی؛ هر ولايت خپل خپل حکومت لري، په مرکزي حکومت کې بيا تر ټولو زيات قوت کانگرس سره دی، ځکه چې د پيسو ورکړه د دوی په لاس کې ده.

د انرژۍ په باب هم په دې بحث کې خبرې وشوې، چې ډېره مهمه ده او ډېرې زياتې پيسې مصرفوي او بيا زياته گټه ترلاسه

کوي گروپي بحث پر ۱۲ بجو ختم شو، يو ساعت د ډوډي لپاره وخت و.

د سيمينار درېيمه ورځ د ماسپينين غونډه: د سيمينار دا برخه د پروفيسور امبريټ کرياگ ډونکيرلي Ambcret graig Dunkerley په مشرۍ پيل شوه، پروفيسور لورېنس وېلټي ويناوال و. په دې بحث کې د امريکا د متحده ايالاتو د ملي امنيت شورا پر جوړښت او دندو خبرې وشوې. پروفيسور کرياگ ډونکيرلي وويل: په مخکني بحث کې پروفيسور اولسون د امريکا د حکومت

پر جوړښت خبرې وکړې، خو زه غواړم څه داسې شيان ووايم چې د پروفيسور اولسون له خبرو سره توپير لري، ځکه چې هغه خبره له پورته شروع کړه خو زه به يې له کښته پيل کړم: ورځنۍ

چارې څنگه ترسره کېږي؟ کارونه څنگه پرمخ ځي؟ د دې ځای بروکراسي ډېره پېچلې ده، خو زه دومره جزئياتو ته نه ورننوزم، په واشنگټن کې داسې کسان شته، چې تاسو ته توضيحات درکولای شي، زه نه غواړم د هغو ځای ونيسم، خو زه تاسو ته دومره معلومات درکوم، چې په عمومي ډول د يوه بهرني د پوهېدنې لپاره په کار وي. دا څو موضوعات بيانوم:

یوه ځانگړې مسئله، چې د امریکا علاقه ځانته راجلبوي داده، چې د سیستمونو ترمنځ باید بېلانس یا انډول برابر وي. د بېلگې په توګه د اجرائیه او مقننه قواوو ترمنځ انډول، جمهور رئیس د عسکرو قومنده په لاس کې لري، خو کانګرس د پیسو د ورکړې واک لري، ځکه نو د دوی ترمنځ دایمي تشنج شته، د یو بل له همکارۍ پرته یو هم کار نه شي کولای، ځکه نو ددې ارګانونو ترمنځ همېشه رقابتونه وي. بل ایالتی او فدرالی تشکیلات دي، چې ایالتونه مستقل صلاحیتونه لري. کله چې موږ د خپل امنیت په باب فکر وکړو، نو پروني مقصدونه مو درک کړل، پنتاګون او بهرنیو چارو وزارت ته مو پام شو، چې جمهور رئیس ته یې رپورټ ورکاوه، د سپټمبر د ۱۱مې نېټې تر پېښې وروسته مو امنیت ته پېښ خطر درک کړ، دا مسولیت اکثره فدرالی نه و، بلکې ایالتی و، لومړنی کس چې د سپټمبر د (۱۱) نېټې خطرونو ته متوجه شو، د نیویارک ښاروال و، وګورئ دا خطر څومره زیات دی. د مسولیت سرچینو ته مو څومره پام را اړوي. په بهرنیو هېوادونو کې زموږ سفارتونه راپورونه رالېږي، دا راپورونه اړوند سرچینو ته رسېږي، دا معلومات رد و بدل کېږي، د عسکرو په باب خبرې کېږي، څومره عسکر باید له عراق څخه ووځي، ددوی په باب د نظریاتو توپیر موجود دی. دا ټوله پروسه وخت غواړي. نو ځکه زموږ د سیاسي جوړښت په باب پوښتنه رامنځته کېږي، دا مختلف مرکزونو ته باید په مسولیت کې شریک شي، جمهور

رئيس (نيكسن) دا بروکراسي له منځه یوړه. یو تعداد خلک وایي، چې دوی د عراق په باب له ډېرې عجلې څخه کار واخیست. ما د بهرنیو چارو له وزیر سره کار وکړ. هلته دا نظرو، چې دلته کارونه کېږي، خو پرېکړه نه کېږي، یوه خبره له یوه ځایه بل ځای او له یوه چینل څخه بل چینل ته ځي، خو اساسي خبره داده، چې پرېکړه باید په سم ډول ترسره شي او پرېکړه د ټولو له خوا په ګډه وشي، که یوه پرېکړه د ټولو له خوا په ګډه نه وي شوې، نو بیا یې عملي کول ډېر سخت کار دی. کله چې پرېکړه سمه وي، نو دا ارګانونه یې باید په عملي کولو کې مرسته وکړي.

جمهور رئیس (روزولټ) به همېشه دوو وزیرانو ته دنده ورکوله، خو یو به یې پر بل نه خبراوه، کله چې به له دواړو خواوو ځوابونه راتلل، ده بیا یو په کې انتخابوه، نو ځکه خودی یو لوی سیاسي نابغه و. نورو جمهور رئیسانو؛ کلنټن هم ډېره څېړنه کوله، کلنټن هم ډېر مفکر و. اوباما چې زه اوس ګورم، دی هم ډېر مخکې دی، خو اوس پرې قضاوت لا تروخت دمخه خبره ده. پروفیسور تردې خبرو وروسته د امریکا متحده ایالاتو د امنیت شورا جوړښت او اړتیا تشریح کړل.

د امنیت شورا پر ۱۹۴۷م کال رامنځته شوه. د ملي دفاع، بهرنیو چارو وزیران، د جمهور رئیس مرستیال او نور لوړ رتبه مامورین، چې جمهور رئیس یې غواړي، ددې شورا غړي دي. د جمهور رئیس د دفتر رئیس، د جمهور رئیس معاون، د ملي

امنیت مشاور، د بهرنیو چارو وزیر، یو بل ته مشوره ورکوي، لوی درستیز او د استخباراتو رئیس مشاورین وي. یو نظامي مشوره ورکوي او بل استخباراتي معلومات ورکوي. د جمهوري ریاست لوړ رتبه مامورین او نور هم د مشورې لپاره ورتللی شي. پر ۲۰۰۵م کال په امنیت شورا کې نور تغیرات هم راغلل، اوس د ځمکنۍ بشپړتیا وزیر هم د دوی غړی کېدی شي. ایالتي لوړ رتبه مامورین ځکه د امنیت شورا غونډو ته نه راځي، چې هغوی په خپلو ایالتونو کې ډېر مصروف دي. اوس امنیت شورا (۲۰۰) تنه کارکوونکي لري. ددې شورا مشر یا جنرال سکرتره مخکې کاندولیزا رایس وه. دوی د جمهور رئیس خاص کسان دي. د ملي امنیت شورا غړي یا مهم کارکوونکي د کانګرس له خوا نه تائیدېږي، خو وزیران تائیدېږي. په ملي امنیت شورا کې داسې کسان وي چې جمهور رئیس ته ډېر نږدې وي. ددې شورا دنده داده، چې جمهور رئیس ته د پالیسۍ وړاندیزونه کوي. د وزیرانو ترمنځ همغږي رامنځته کوي. د جمهور رئیس پرېکړې او لارښوونې خپلو اړوندو وزارتونو ته رسوي، چې هغوی یې عملي کړي.

د ملي امنیت شورا رئیس کار سخت دی، ځکه چې وزیران زورور دي لکه (کیسنجر) چې د (نیکسن) مشاور و، خود بوش پروخت د امنیت شورا مشاور یوازې د مشاور رول درلود، نه اجرایی ځواک. او بامال د امنیت شورا په برخه کې تراوسه څه نه دي کړي، کېدی شي په دې ورځو کې معلوم شي.

بوش فکر کاوه، چې کاندوليزا رائييس يوازي مشاوره ده، نه د ټولو وزيرانو قومندان، دا هغه وخت ماته معلومه شوه، چې ده وويل: ((رئيس وينا کوي خو عمل نه کوي))، خو اوس اوباما کېدی شي، دې شورا ته زيات رول ورکړي. د رئيس ترڅنگ، دفاع وزير رمزفيلډ، د بهرنیو چارو وزير او نور کېناستل. ځينې وزيران خپله د جمهور رئيس پر ضد وي، نو که د امنيت شورا رئيس تکړه نه وي، دا وزيران به څوک کنټرولوي؟ جمهور رئيس کلنټن ته به د بهرنیو چارو، د ملي دفاع وزيرانو مشوره ورکوله، هغه به اورېدله، بيا يې خپله پرې فکر کاوه، خو ټول کسان د تصميم يا پرېکړې قوت نه لري، نو ځکه بايد د ملي امنيت يو قوي مشاور ولري.

د جمهور رئيس په دفتر کې نورې کمېټې هم شته، لکه د پاليسۍ د همغږۍ کمېټه، د پرسونل کمېټه، چې دا ټولې د سکرټريټ په کچه دي. لوی درستيز تقريباً هره ورځ سپينې ماڼۍ ته ځي، ځکه چې اکثره پرېکړې همده سره وي. د بهرنیو چارو، دفاع وزارتونو او سپينې ماڼۍ ترمنځ موازنه او رابطه به څوک تامينوي؟ همدا د ملي امنيت شورا يې بايد تامين کړي.

د ملي دفاع وزارت جوړښت څه ډول دی؟ په امريکا کې دفاع وزير همېشه يو ملکي شخص وي، بحري، ځمکنی، هوايي او نور پوځونه هر يو خپل خپل وزير لري، دوی د جنگ چارې پرمخ بيايي، دفاع وزير جمهور رئيس ته راپور ورکوي. لوی درستيز

هم د مشاور په توگه کار کوي، نور جنگ د جگړې په ډگر کې عملاً د قومندانانو له خوا پرمخ وړل کېږي. لوی درستيز په يوازې ځان دا پرېکړه نه شي کولای، چې دغه او هغه ځای ته عسکر ورو لېږي، دی بايد د ټولو او عمومي قومندانانو نظرونه راټول او د ملي امنيت شورا ته يې وړاندې کړي. دا نظريات بيا کانگرس ته ځي، چې هغوی ورته پيسې منظورې کړي. دوی بايد کانگرس قانع کړي، چې هغوی ورته پيسې منظورې کړي. ملي امنيت شورا يوه ستراتيژي لري، چې په انگليسي او عربي ژبه يې متنونه شته، دې ستراتيژي کې هر څلور کاله وروسته يو څه تغيرات راځي، البته دا د جگړې پاليسي نه ده. دا په هرو څلورو کلونو کې د هماغه جمهور رئيس امنيتي پاليسي ده، چې په نړۍ کې څه کوي؟ دا ستراتيژي بيا بېلابېلو وزارتونو ته ځي او هغوی بيا د همدې له مخې خپله ستراتيژي جوړوي. د دوو کلونو په بهير کې بيا د ملي دفاع وزارت نظامي ستراتيژي جوړېږي، چې څنگه يې عملي کوي. بيا نورې ستراتيژي لکه د ترهگرۍ پر ضد ستراتيژي، د استخباراتو ستراتيژي او نورې په لسگونو ستراتيژي جوړېږي. د لوی درستيز لپاره هم يو لارښود جوړېږي، چې دا هم خپله د جمهور رئيس د اجندا مطابق وي.

تر دې خبرو وروسته يو ځل بيا پوښتنو او گروپونو ته وار ورسېد.

يو برخوال پوښتنه وکړه: د جمهور رئيس د دفتر او ملي امنيت شورا ترمنځ څه توپير موجود دی؟ ځکه دا دواړه د جمهور رئيس کارونه پرمخبيايي؟

ځواب: د ملي امنيت شورا کارونه سياسي اړخ لري او د جمهور رئيس دفتر هغه اکثره تخنيکي. د جمهور رئيس د دفتر دنده داده، چې ټولو هغو پوښتنو ته ځوابونه پيدا کړي چې د کانگرس له خوا يې احتمال وي، که د يو کار لپاره ډېر ښه تصميم هم وي، خو چې کانگرس پيسې ورنه کړي، نو گټه به يې څه وي؟

د حکومت ډېره لويه برخه د امنيت شورا پاليسۍ سره ډېر سروکار نه لري، خود جمهور رئيس دفتر د جمهور رئيس ورځني کارونه پرمخوړي او د حکومت د بېلابېلو ارگانونو ترمنځ هماهنگي رامنځته کوي. ملي امنيت شورا عمليات نه اجرا کوي، نظريات ورکوي. د جمهور رئيس (رونالډ ريگن) پر وخت د امنيت شورا له ايران سره يوه معامله کړې وه، چې غټ جنجال ترې راپيدا شو. داسې فکر مه کوئ، چې سپينه ماڼۍ کې خلک له مريخه راغلي دي، داسې نه ده، د دفترونو اتاقونه يې زموږ تر دې درسي خونې هم بدتر دي، دا پرې ډېر شرف لري. يو بل برخوال خپله پوښتنه داسې مطرح کړه: دا چې موږ له تاسې څخه پوښتنه نه کوو، دا ددې مانا نه لري، چې موږ پرې پوه نه شو، بلکې دا داسې يو مغلق سيستم دی، چې زموږ د هېوادونو پر درد هېڅ نه لگي!

ځواب: رښتيا هم دا يو نوي امريکايي سيستم دی، پېچلی دی، تر دويم نړيوال جنگ وروسته امريکايان مجبور شول، داسې يو سيستم جوړ کړي، چې جمهور رئيس د عاجل تصميم پروخت له امنيت شورا سره مشوره وکړي. پر دې وخت ما (يون) پوښتنه وکړه، که د نړۍ په کومه برخه کې تاسې يو عاجل اقدام ته اړ شئ نو دا اوږده بروکراسي پرې له څو تطبيقوي، نو مقابل طرف به پر تاسو ډېر مخکې شوی وي؟

ځواب: مهمه نه ده، چې دا ټول مراحل ووهي، اکثره شيان چې موږ دلته تشریح کړل عاجلو مسایلو کې کېدی شي د وخت فشار په پام کې ونه نیول شي، مرستيالان او نور هم کولای شي د ټلېفون له لارې اقدامات وکړي. د کلنټن پروخت د بهرنیو چارو وزیر له هغه سره هره ورځ شخصي مجلس درلود، پرېکړه یې نه کوله، خو مشوره یې ورکوله، زموږ پېچلی سيستم دا مانا نه لري، چې تاسو فکر وکړئ پرېکړه ژر نه شي ترسره کېدلای.

د ماسپېنېن غونډې دویمه برخه: د چای لپاره تریو

Ms. Johanne Berge

پنځه لس دقیقې یې ځنډ وروسته دویمه برخه پیل شوه. په دې برخه کې دوو نجونو پېغلې جوهاني بېرج Ms. Johanne Berge او پېغله جولیی اریغیتي ms. Julie

arrighetti راغلي، لومړۍ يې مشره او بيا دويمه راغله، لومړۍ يې د سبا ورځې پروگرام تشریح کړ او بيا يې د نيسا سنټر د وېبسايټ په باب معلومات ورکړل. رښتيا هم د نړۍ په کچه ډېره لوړه او له معلوماتو ډکه وېبپاڼه وه. د نړۍ د هر گوټ، پېښې او هر ډول مسایلو په باب په کې معلومات ځای پر ځای شوي وو.

ددې وېبپاڼې له لارې دې د نړۍ هرې مشهورې ورځپاڼې ته لاره پيدا کولای شوه، هر ډول نوي معلومات دې د هغو له نېټه ليک سره ترلاسه کولای شول، ښه خبره لا په کې دا وه، چې نوي معلومات له زړو هغو سره يوځای کېدل او د معلوماتو يو ښه زېرمتون يې جوړاوه، په دې ډول هر څوک کولای شي، يوه موضوع له پيله بيا تر دې دمه، پر هر اړخيز ډول وڅېړي او مطالعه يې کړي. ما چې د دوی وېبپاڼه وکتله او بيا دومره نوي او گڼ معلومات او بيا مې خپله ټولنه ورسره مقایسه کړه، نو ((ډېر تفاوت دی په انسان کې د مانا په لحاظ))، پرته له دې چې خپل هېواد له دې حالت سره د يوه خوب او خيال په توگه مقایسه کړم، نوره هېڅ بله لاره نه شته، يو څوک چې په علم او تخنيک کې دومره لاسرسی ولري، نو هغوی طبعاً پر نورو د حکومت کولو وس لري. زه فکر کوم زموږ په شان د وروسته پاتې او يا شاته پاتې ساتل شويو ټولنو د سياستوالو يوه غټه ستونزه دا وه، چې دوی خپل ټول عمر په دروغو، لاپو شاپو او هسې دښمنۍ ټوکولو تېر کړی او دې خلکو او سياستوالو يې کار ته کار ويلی او کار يې کړی دی. وروسته بلې پېغلې د نيسا

سنټر برېښنايي کتابتون تشریح کړ، هغومره علمی کتابونه، چې دوی د دې سنټر په برېښنايي کتابتون کې زېرمه کړي وو، که ووايم چې زموږ د ټول هېواد تر مجموعي کتابونو به زیات وو، دروغجن شوی به نه يم. اکثره کتابونه په کې په انگلیسي ژبه وو، خود عربي او فارسي ژبې کړکۍ هم په کې وې، مانا دا چې په دې ژبو هم کتابونه پیدا کېدلای شول. وروسته ما د کتابتون له مسولې څخه پوښتنه وکړه، چې که موږ پښتو کتابونه درته راوړو، تاسو یې دلته ځای پر ځای کولای شئ؟ هغه ډېره خوشاله شوه، ویل یې ولې نه دا به ستاسو له خوا له موږ سره ډېره مرسته وي. موږ دلته د هرې ژبې کتابونه اچولای شو. دا موږ ته هېڅ مشکل نه دی، ما ویل نو له همدا اوسه پښتو کړکۍ ورکړئ، زه چې کله کابل ته لاړم، د پښتو کتابونو لړۍ درته شروع کوم، هغې راسره په ورین تندي ومنله. وروسته یې موږ ته له دې کتابتون او وېبسایت څخه د گټې اخیستنې لپاره پاسورډونه راکړل، چې د نړۍ په هر ځای کې او هر وخت موږ له دې وېبپاڼې او کتابتون څخه گټه اخیستلای شو. د دا ډول کتابتون او وېبسایت لیدل، نو زما په علمي ژوند کې یوه ډېره خوږه خاطره وه.

د مازیگر پر شپږو بجو له نیسا سنټر څخه د هوټل پر لوري وخوځېدو.

د سیمینار څلورمه ورځ

د فبرورۍ ۲۷مه، د جمعې ورځ له ټاکل شوي مهالوېش سره سم له هوټله نیسا سنټر ته راغلو، ۹:۱۵ بیا جلسه پیل شوه. د نن ورځې د مهالوېش په باب یې معلومات راکړل. ټاکل شوې وه نن مورډینټاګون (د امریکا دفاع وزارت ودانۍ) وگورو، پرون یې مورډینه ویلي وو، چې باید په رسمي لباس کې راشو، خپل پاسپورټونه ضرور له ځان سره راوړو. هلته د ننوتو قانون یې مورډینه تشریح کړ، دا یادونه یې هم وکړه، چې هغوی نظامیان دي، قانون تطبیقوي، هلته د هېچا لیاو او پیازنه کېږي، دوی پر خپلو مامورینو هم دا ډول سختگیری کوي، نو ځکه خویې بار بار ټینګار کاوه، چې باید لباس مورسمي وي او پاسپورټونه درسه وي. ټاکل شوې وه، مورډینه پنتاګون کې د امریکا د دفاع وزارت له لوی درستیز سره وگورو او ددې ودانۍ د کنفرانس د مرکز لسمه خونه هم وگورو، د لوی درستیز او د هغه پر دفتر سربېره د پنتاګون بېلابېلې برخې هم وگورو او له نورو چارواکو سره هم لنډې خبرې وکړو.

د ډوډۍ لپاره هم ترتیبات نیول شوي وو او بیا مو باید د یوې بلې مهمې ودانۍ لیدنه هم کړې وای. د سیمینار د نن ورځې مشري د بناغلي پروفیسور لورېنس وېلټ پر غاړه وه او بناغلي

اډم مايکل مولین يې ويناوال و. کله چې دوی خپلې خبرې پیل کړې، نو په پیل کې يې همدا وویل چې نن د امریکا جمهور رئیس اوباما د یوه ایالت لیدنه کوي او د امریکا د قانون له مخې د پوځ لوی درستیز مجبور دی، چې هلته په غونډه کې د جمهور رئیس ترڅنګ ودرېږي، نو ځکه خوله پنتاګون څخه موږ ته احوال راغی، چې زموږ او ستاسو پروګرام نن کنسل شوی دی. البته د لوی درستیز په ګډون د پنتاګون اکثره اړوند مسولین پر دې باندي خپه دي، چې ولې داسې تصادف پېښ شو.

بیا يې وویل چې موږ او تاسې نن یو ازاد بحث لرو، تاسې کولای شئ خپلې پوښتنې مطرح کړئ. په سټیج کې درې تنه ناست پروفیسوران به تاسې ته ځواب ووايي.

له عمان هېواد څخه د هغه هېواد استازي (خالد) پوښتنه وکړه: موږ مخکې د تروریزم په باب خبرې کولې او د ترهګرو په باب، خو اوس هغو ته تروریستان نه وايو، لکه د سوماليې د جمهور رئیس (شیخ احمد) په باب چې سوماليې کې پرې ثبات راغی؟

ځواب: په سټیج کې یو ناست پروفیسور ورته په ځواب کې وویل: کله چې طالبان په افغانستان کې قدرت ته ورسېدل، موږ ته خبر راغی، چې دوی ثبات ټینګ کړ، هغه وخت دا یو مثبت کار و، خو قدرت داسې شی وي، چې سپری ږندوي وروسته، چې دوی ته لاره خلاصه شوه، پر یو استبدادي رژیم بدل شول.

تروريستي گروپونه د خپلو عملونو له مخې په تور لست کې وي، که دوی خپلو عملونو ته بدلون ورکړي، په خپله له لست څخه خارجېږي، يو مثال يې لیبیا دی، بل مثال يې ((سازمان مجاهدین خلق)) دی، چې غواړي ځان له تور لست څخه وباسي، دا سازمان گورئ د ايران په مقابلې کې ولاړ دی، خو څرنگه چې کارونه يې مثبت نه دي، نو ځکه مور ته د زغم وړ نه دي.

د یو بل برخوال پوښتنه: تاسې افغانستان ته (۱۷۰۰۰) نور عسکر لېږئ، فکر نه کېږي، چې چندان نتیجه ورکړي؛ ښه به وي، چې مذاکرات پیل کړئ!

ځواب: د طالبانو تر واک وروسته اکثره امریکایانو (پروفیسور وویل: زما په شمول) اندېښنه لرله، د ښځو پر وړاندې د طالبانو دريځونه ښه نه وو، د امریکا نظر دا نه دی چې پر چا د خپلې خوښې حکومت تحميل کړي. د طالبانو په واکمنۍ کې د امریکا له بهرنیو چارو وزارت څخه یو مسول مامور چې پښتو ژبه يې هم ښه زده وه، ملا عمر ته تېلېفون وکړ، پښتو خبرې يې ورسره وکړې، ورته يې وویل چې له القاعدې څخه خپل ځان بېل کړي، خو طالبانو ونه منله، طالبانو اوس د بیاجوړونې پر وړاندې مشکلات پیدا کړي دي. د کندهار لویه لاره يې ښه مثال دی. مهمه داده، یو شمېر عسکر باید هلته ولرو، چې د امنیت لپاره بستر برابر شي او بیا رڼه رامنځته

شي. زموږ هدف دا نه دی، چې طالبان له منځه لاړ شي، بلکې هدف مو دادی، چې هلته امنیت رامنځته شي. د نیپال هېواد یو استازی پوښتنه وکړه: د اسرائیلو او لبنان په باب پوښتنه لرم، اسرائیل د خپلې بقا په خاطر جنگېږي. افغانستان هم همدا شان دی، ځینې دلایل شته چې امریکا د اسرائیلو او فلسطین پر وړاندې له تبعیض څخه کار اخلي، ایا د امریکا د نوې مشرۍ په راتګ سره به په دې اړه کوم بدلون راشي؟

ځواب: له اسرائیلو څخه زموږ ملاتړ زموږ نړیوال لید دی، دا ملاتړ تغیر نه کوي، دا کار زیات دلایل لري، دا چې امریکا هېڅوخت اسرائیل نه خوشې کوي، سوال دلته دی، چې څنګه دايمي سوله ټینګه شي، یو نظر دادی، چې د سولې د ټینګښت لپاره دوه مستقل هېوادونه ګټور دي، نظر دېته، چې یو د بل خاوره اشغال کړي. امریکایان باید د حل یوه صادقانه لاره پیدا کړي. عرب، اسرائیل او امریکا دا نظر لري، چې دوه مستقل هېوادونه د حل لاره ده. نوی حکومت به هم د اسرائیلو ملاتړ پرې نه ږدي، خو ستراتیژۍ کې به بدلون راشي. د همدې پوښتنې په ځواب کې دویم پروفیسور زیاته کړه: غواړم یو دوه ټکي نور هم پرې زیات کړم، تاسو ښه وویل چې دواړه له مجبوریته دې جګړې ته دوام ورکوي، د دواړو تاریخ یې شاته پروت دی، د حل لاره ډېرو سختو پرېکړو ته اړتیا لري، دا سیاسي تصمیمونه د ملي بقا لپاره مهم دي. اوس چې کومې

خبرې کېږي ايا دا خبرې جدي دي که يوازې شعارونه دي؟ له ټولو سياسي مشرانو څخه هيله کېږي، چې قرباني ورکړي، که يوازې پر اسرئيلو فشار راوړل شي دا هم د حل لاره نه ده، د اسرئيلو د بقا په خاطر د امريکا ملاتړ تغير نه کوي. دا ملاتړ بايد ددې سبب شي، هلته چې کوم اقشار دي هغه د سولې ملاتړ وکړي.

د همدې پوښتنې په دوام بل پروفيسور وويل: زه يو تاريخپوه يم، ددې مسئلې تر شا يو تاريخ پروت دی، دلته جمهور رئيس کونښن کوي، د مشکل حل ته نږدې شوي يو، خو بريالي شوي نه يو، خو يو شی چې واضح دی دادی، چې امريکا نه شي کولای سوله ټينگه کړي، خو د مرستندوی رول لوبولای شي، تر څو چې دوی په خپله مذاکره ونه کړي او بهرني لاسونه لنډ نه شي، سوله ټينگېدی نه شي. کله چې د اسرئيلو د شتوالي موضوع مطرح شوه، د دوو دولتونو د شتوالي موضوع رد شوه، ځکه چې د اسرئيلو موجوديت تر خطر لاندې و. اوس هغه سيمه پخوانی ستراتيژيک ارزښت نه لري، حالات بدل شوي دي، اوس بايد دوی په خپله دا مشکل حل کړي.

پروفيسور مختياري د همدې پوښتنې په دوام وويل: د دوو مستقلو دولتونو مسئله پر ۱۹۴۷م کال مطرح شوه، (۱۱) هېوادونه په کې شامل وو. ايران هم په کې و، خو د دوو دولتونو مساله هغه وخت رد شوه. اسرئيلو، امريکا او فلسطين ټولو کې د سولې هيله شته، خو دا هيله څرنگه پر

واقعیت بدلېدی شي، دا خبره مهمه ده. زه اسرائیلو ته تللی وم هغوی هم اکثره سوله غواړي، خو څرنگه چې هلته نور علائق دي، دا چې ځینې اسرائیل د عربو پر خاوره کورونه جوړوي، ټول له دې نظر سره موافق نه دي، ان د اسرائیلو د متقاعدینو په ټولنه کې هم داسې خلک شته، چې د سولې ملاتړ کوي. د سولې پلویان باید یو بل پیاوړی کړي، نظر دېته چې یو بل سره وجنگېږي، په اسرائیلو کې د انتخاباتو پر وخت ځینې اقلیتونه شته، چې هغوی هم تاثیر لري، امریکا سوله نه شي تحمیلولای، خو مرسته کولای شي.

د سیمینار د یو بل برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: ټول پوهېږي، چې امریکا د اسرائیلو هر ډول نظامي ملاتړ کوي، اوس یې عراق سره هم یو تړون لاسلیک کړی دی، ایا عراق به هم په دې ډول تقویه کړي؟

ځواب: نه ځکه چې زیات دلایل شته، هېوادونه د قواوو او سیستم له پلوه یو بل سره توپیر لري، د هر هېواد امنیتي جوړښت بل ډول وي. اسرائیل له ۸۰ یمو کلونو څخه راپدېخوا د امریکا له پوځي مرستې څخه ګټه اخلي، اسرائیل داسې سرچینې هم لري، چې امریکا څخه یو څه واخلي، خو زه نه پوهېږم، چې عراق په دې موقف کې دی که نه؟

د پاکستان استازي (اقبال چوهدري) دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- ایا پر غزې باندي د اسرائیلو د عملیاتو پر وړاندې امریکا ځان له اخلاقي پلوه مسول ګڼي؟

۲- طالبان د پرمختگ په حال کې دي، تاسې د نورو گاونډيانو له مرستې پرته کولای شئ دا جنگ وگتئ؟
ځواب: موږ په ټوله دنيا کې همکاران او ملگري لرو، لکه ناپو او ځينو نورو هېوادونو سره هم اړيکي لرو، اندېښنه لرو، په تېره بيا د امنيت په برخه کې، هره قضيه بايد خپله په جلا جلا ډول مطالعه شي. د بوش او اوباما په باب مو وويل چې دوی ولې د غزې د پېښې په اړه غږ پورته نه کړ، په داسې حالت کې بايد يو څوک نتيجې ته منتظر شي، دا وخت د دواړو جمهورو رئيسانو لپاره سخت و، يو د تلو او بل د راتلو په حال کې و.

پوښتنه: ايا دا موقع د اسرئيلو لپاره مناسبه وه؟

ځواب: زه په دې موقف کې نه يم، چې دې پوښتنې ته ځواب ورکړم، خود اسرئيلو لپاره شايد دا يو فکر و.

يو بل برخوال دا دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- عراق ته تاسو د تگ پر مهال د کردستان موضوع حل نه شوه، د کردستان او فلسطين موضوع به څنگه حلېږي؟ ۲- د برما او کوريا په باب څه نظر لرئ!

ځواب: تاسو سوال زياتره پر دپلوماسۍ راڅرخي، حقيقت دادی، چې موږ غواړو په شمالي کوريا او برما کې تغيرات راشي، چين په شمالي کوريا کې ډېر موثر نقش لري. دا مهال افغانستان ته نوبت ورسېد ما (يون) يوه پوښتنه مطرح کړه او د سټېج پر سر له ناستو درېواړو پروفيسورانو

څخه مې هيله وکړه، چې هريو که ورته ځواب وايي ودي وايي.
پوښتنه په دې ډول وه:

— طالبان او القاعده په جگړې کې له ايډيالوژۍ څخه گټه پورته کوي، مهمه نه ده، چې دا ايډيالوژي مثبتې ده که منفي، خو دوی يې کاروي او په مقابل کې يې د امريکا متحده ايالات او نور متحدين له عصري ټکنالوژۍ څخه کار اخلي. القاعده او طالبان د ايډيالوژۍ تر چتر لاندې کولای شي يو څوک له کوم لگښت پرته جگړې ته حاضر کړي، خو امريکا او متحدين يې يو عسکر په ډېر لگښت جگړې ته حاضروي.

القاعده د تخريب په موقف کې ده او نړيواله ټولنه د عمار او دا هم څرگنده خبره ده، چې تخريب تر عمار زر ځله اسانه دی ايا داسې کوم سيستم، پروگرام، پلان او يا فورمول شته، چې طالبان او القاعده خپل ايډيالوژيک بېزله لاسه ورکړي؟ که چېرې دا عمليه ترسره شي، کېدی شي په اسانۍ سره جگړه د نړيوالو ځواکونو په گټه پرېوزي که نه دا جگړه به دوام پيدا کوي.

ځواب: دا مهمه پوښتنه ده. هغوی ايډيالوژي په ناسم ډول کاروي، خو اکثره خلک چې دوی سره يوځای شوي، دا ايډيالوژيک بېزله لري، د ايډيالوژۍ پر مفهوم هم نه پوهېږي، کم شمېر مسلمانان افراطي ايډيالوژيک بېزله لري، ځينو طالبانو سره کېدی شي روغه جوړه وشي، کله چې بهرني

ځواکونه له افغانستانه لار شي، افغان پوليس بايد له دې خلکو سره ورو ورو مفاهمه وکړي.

د سيمينار يو بل برخوال پوښتنه وکړه: امريکايانو د عراق لپاره ذروي وسله پلمه کړه، ځکه هلته لارل، خو وروسته معلومه شوه، چې دا ډول وسله يې نه لرله، ددې علت څه وو؟ معلومات يې سم نه وو؟ داسې کارونه پر نړۍ ډېر بد تاثيرات نه لري؟

ځواب: پر عراق باندې حمله اصولاً پر ۱۹۹۱م کال پيل شوې وه، که تاسې تېر (۱۲) کاله وگورئ، نو ملگرو ملتونو به ويل چې عراق د ملگرو ملتونو ټول قراردادونه نه دي منلي، نو ځکه يې په زوره هټيت ورو لېږه، هغو ويل: عراقيان کيمياوي او بيولوژيکي وسلې لري، خو عراقيانو نه منله، څرنگه چې دوی همپشه دروغ ويل، نو ځکه د چا باور پرې نه راته، ځکه بوش ته دا نظر پيدا شو، چې دوی ذروي وسله لري. دا دوه نظرونه وو: يا دا چې دا وسله لري او يا يې هم جوړولای شي. ملگرو ملتونو ويل: که عراق د ملگرو ملتونو قوانين نه مني بايد له زوره کار واخيستل شي.

پوښتنه: يو برخوال وپوښتل: سمه ده چې عراق د ملگرو ملتونو قوانين ونه منل، امريکا هم د ملگرو ملتونو قوانين ونه منل؟

ځواب: د ملگرو ملتونو په چارتر کې راغلي دي، هر ملک چې غواړي خپل علايق وساتي، نو حمله کولای شي، خودا کار

هغه وخت عادلانه دی، چې څوک په داسې حالاتو کې د ملګرو ملتونو ملاتړ ولري، یو ملک حق لري د بل هېواد له جابر حکومت څخه د هغه رعیت خلاص کړي. کولای شو په دې باب زیات بحث وکړو. پر ۱۹۹۱م کال له عراق سره یو اوربند و، نه سوله، عراق تر پایه دا قرارداد ونه مانه.

د ځواب دوام: د پاکستان په باب مورږ نه پوهېدو، ځینې شواهد سم وو او ځینې ناسم، د استخباراتو د همدې نابشپړو معلوماتو پر اساس پرېکړه کېږي، د (صدام) په اړه هم دقیق نه پوهېدو، زموږ د بهرنیو چارو وزارت هم وویل چې نه پوهېږو، خو فکر کوو، د C.I.A موقف دا و، چې مورږ نه پوهېږو، خو امکان لري، حقیقت دادی، چې جمهور رئیس په (C.I.A) کې یو دفتر درلود، چې دا راپورونه وڅېړي، خودې سره سره دا د C.I.A لپاره یوه د شرم خبره وه. د عراق په باب اشتباه د سپټمبر پر (۱۱) پر پاکستان هم شوې وه، نو ځکه د (C.I.A) په جوړښت کې د تغیر مفکوره مطرح شوه.

د پورتنیو څرګندونو د ځواب لپاره د اسرائیلو استازي (چیرمي اسیشروف) هم نوبت واخیست او د خپلو مفصلو خبرو په ترڅ کې یې دې پوښتنو ته ځواب ورکړ، دلته یې د ځینو غټو ټکو یادونه کېږي:

ضروري نه ده، چې مورږ تاریخ ته لاړ شو. پر ۱۹۴۸م کال اسرائیلو نه شو کولای د دوو دولتونو مفکوره رد کړي، کله چې له (سینا) څخه خارج شو له مصر سره مو سوله وکړه، له غزې

څخه چې بهر شو، د سولې پر اساس بهر شو، له دې توافقاتو څخه ځينو سره يې اسرائيل موافق دي، اختلاف پرې نه شته، ماته يوشی ډېر عجيبه بنکاري؛ ويل کېږي، چې امريکا له اسرائيلو سره خصوصي روابط لري، يا مشترک خصوصيات لري. امريکا له نورو عربي هېوادونو سره هم خصوصي روابط لري، لکه مصر، عربستان، عمان، لبنان، په فلسطين کې محمود عباس او نورو سره، همدا رنگه پاکستان سره هم بڼه روابط لري، که موږ تحليل کړو، کومه رابطه چې د امريکا او عربو ترمنځ شته، اسرائيلو سره هغومره نه ده، ايا دا خبرې اسرائيلو ته سختې او گرانې پرېوزي؟ نو چې داسې نه ده کله چې اوباما جمهور رئيس شو، لومړی شخص يا جمهور رئيس ته يې چې تېلفون وکړ، هغه يو عربي هېواد (مصر) و، د هغه هېواد جمهور رئيس ته يې تېلفون وکړ.

حتی کله چې د سولې خبرې کېږي، اسرائيل پرې هېڅ نه خبرېږي، حتی ځينې اسرائيل په دې نظر دي، چې د سولې دا ډول خبرې د اسرائيلو حکومت کمزوری کوي.

د مراکش د استازي پوښتنه: د امريکا د دوو لويو گوندونو په باب زموږ له خلکو سره تشویش موجود دی، زموږ خلک فکر کوي چې جمهوري غوښتونکو زموږ زيات ملاتړ کاوه، خودا بل گوند نه؟

ځواب: هر حکومت چې راځي هغه نه شي کولای ټوله بهرنی پالیسي بدله کړي، بلکې دلته يو تداوم موجود دی، تر کومه

ځايه چې زه متوجه شوی يم، جمهوريت غوښتونکي بهرنی پالیسی ته زیاته توجه کوي.

ددې ځواب په دوام بل پروفیسور وویل: زه یو جمهوري غوښتونکی يم، مور فکر کوو لومړی باید زموږ خپل علايق په پام کې ونیول شي او بیا توازن په پام کې وساتل شي، موږ یو لوی هېواد لرو، موږ همپشه په مجادله کې یو پوښتنه: عراق څخه مو د عسکرو د ایستلو مسئله ولې مطرح کړه؟

ځواب: جمهور رئیس ښه پرېکړه کړې ده، خو رسنی همپشه جنجالیزو مسایلو ته لمن وهي، موضوع د دوو قوتونو ترمنځ تفاوت دی، (مقصد یې له اجرائیه او مقننه قوتونو څخه دی) خو اوس دواړه له یوه گوند څخه دي، اوس نو جمهور رئیس ته هم اسانه ده، چې له مخالف گوند سره معامله وکړي.

د اردن استازی: هېڅوک اشغال ته قانوني بڼه نه شي ورکولای. که نړیوال قوانین په پام کې ونیسو، نو هر څوک د خپل هېواد د دفاع حق لري، په عراق کې ستاسې عملونو ته توجه نه شي پیدا کېدلای، دلته یوه خبره کوئ او د فلسطین موضوع کې بیا غلبي پاتې شئ! که تاسې واقعاً سوله کوئ له حکومتونو سره یې مه کوئ له خلکو سره سوله وکړئ!

په دې منځ کې یوه بله پوښتنه هم مطرح شوه: په منځني ختیځ کې یوازې اسرائیل ذروي وسله لري، د اتومي وسلې د

ممنوعیت ترون هم نه لاسلیکوي، دوی هم نړۍ او سیمې ته یو
خطر دی، پر دوی ولې فشار نه راوړل کېږي؟
بناغلو پروفیسورانو څه نا څه دې پورته پوښتنو ته ځوابونه
ورکړل، خو فکر کوم داسې رانه ځوابونه نه وو، چې سړي
یادښت کړي وای او یا هم کېدی شي زما پرې سر خلاص نه شو
او یا هم ژباړن سم ونه ژباړلای شول.

مور ته له انگرېزي څخه دري ته ژباړه کېدله او ما بیا راسأله
دري څخه اتومات پښتو ته ژباړله او متن مې راسأ پښتو لیکه،
نو په دې ډول له یوې ژبې بلې او له بلې څخه بلې ته ژباړه کېدله
او هم مې لیکله.

په دې ډول کېدی شي ډېر الفاظ او مانا په دوو ژباړو کې
الوتې وي، خو څرنگه چې ما هملته سم لاسي یادښتونه
اخیستل، نو بیا هم تر یوه حده باوري يم چې اساسي ماناوې مې
سمې قید کړې دي. کله کله به د ژباړې په فني وسايلو کې هم
ستونزې وې، کله به ژباړونکو هم غاړې صافولې او یو بل ته به
بې ځای پرېښوده، کله کله به ځینو مفاهیمو هغوی ته هم خوند
ورنه کړ، نه به یې ژباړل، خو څرنگه چې ما له انگرېزي څخه هم
تر یوه حده گټه اخیستلای شوه، نو ځکه مې جالب او ضروري
شیان لیکلای شول.

خو د پورتنیو دوو پوښتنو د رڼو ځوابونو پر لیک بريالی نه
شوم. دې پسې د عراق استازي همدې پوښتنو ته په غبرگون کې
وویل: ((امریکایان چې په عراق کې نه وو، هم په زرگونو خلک

هلته وژل کېدل)) مانا دا چې پر امریکایانو باید انتقاد ونه شي. دې غونډې او بحثونو تر غرمې پورې دوام وکړ.

د ملي امنیت شورا په ودانۍ کې غونډه: تر ماسپښین وروسته د ملي امنیت شورا دفتر ته لاړو. دا دفتر سپینې ماڼۍ ته ورڅېرمه په نږدې یونیم سل دوه سوه مترۍ کې موقعیت لري. دا یوه پخوانۍ ودانۍ وه، چې نږدې یو سل و څلوېښت کاله وړاندې جوړه شوې ده. خو وخت پر وخت یې پرې کار کړی او د نوي عصر له غوښتنو سره یې برابره کړې ده.

ودانۍ ته تر معمولو مقرراتو وروسته ورننوتو او په لفت کې پورته شو (۴۵۰) نمبر تالار ته لاړو. د سیمینار ددې برخې چلوونکي وو، لورېنس وېلټ، کول جون ووډ Col John Wood او ځینې نور یې

ویناوال وو. د امنیت شورا دا تالار که څه هم وړوکی و، خو د غونډې او سیمینارو لپاره ټولې تخنیکي اسانتیاوې یې لرلې، نږدې (۱۰۰-۱۲۰) کسان به په کې ځایېدل.

د غونډې تر پیل دمخه د غونډې د ویندوی له خوا یادونه وشوه، چې وخت کم دی، پوښتنې باید لنډې او مشخصې وي. باید وویل شي چې دا پوښتنې نه کوم رسمي سند دی، نه

ثبته پري او نه چاپېري، خوک چې کله پوښتنه کوي هيله ده تر پوښتنې دمخه خپل ځان هم معرفي کړي! دلته په امنيت شورا کې دا مسولين ډېر مصروف دي، لومړی تاسې ته خپلې خبرې کوي او بيا ستاسو پوښتنو ته ځوابونه درکوي.

په پيل کې د امنيت شورا مرستيال نساغلي (وډ) خبرې وکړې. وډ په خپلو خبرو کې وويل: زه د امنيت شورا د مشاور (جنرال جونز) په استازي خبرې کوم. زه د امنيت شورا د دندو په باب بحث کوم. د امنيت شورا ټول کارکوونکي همدلته کار کوي. دا ودانۍ پر ۱۸۷۰م کال جوړه شوې ده. هغه وخت دا د نړۍ ډېر لوی تعمير و. پر هغه وخت درې وزارتونه (د بهرنيو چارو، بحريې او دفاع وزارتونه) په همدې تعمير کې وو. ځکه چې دا تعمير سپينې ماني ته ډېر نږدې و. پر تېرو وختونو د دولت مختلفې ادارې دلته وې، پر دې تعمير مو ډېرې پيسې ولگولې، چې دا تعمير له نويو غوښتنو سره عيار کړو. د امنيت شورا درې غټې دندې لري:

— د جمهور رئيس لپاره مامورين او مشاورين او د بېلابېلو وزارتونو ترمنځ هماهنگي برابرې او همکاري کوو. د هر جمهور رئيس د امنيت شورا ټيم توپير کوي، د ځينو ټيم لوی او د ځينو کوچنی وي. نن به مو د جمهور رئيس او باما خبرې اورېدلې وي. له ۱۹۴۷م کال راهيسې جمهور رئيس، مرستيال يې، د بهرنيو چارو او دفاع وزارت، لوی درستيز او پخوا (C.I.A) ډايرکټر هم په امنيت شورا کې راتاله وو. دلته په امنيتي شورا کې يو يو

منشي کار کوي، چې د جمهور رئیس له غوښتنې سره سم کارونه پرمخ وړي. اوس دلته (۳۰۰) کسان کار کوي. د کار دوه طریقې دي، یو منطقه یي چارې پرمخ وړي، بل یي استخباراتي، دفاعي، تروریزم ضد او نورې چارې پرمخ وړي. اوزه (وود) د افغانستان د چارو مسول یم. دا برخه د بوش د ادارې پروخت رامنځته شوه، چې د افغانستان او عراق پر مسایلو باید فوکس وکړي. خو دا ادارې د تغیر په حال کې دي، کېدی شي اوس منطقه یي بڼه خپله کړي، تېره ورځ مېرمن کلنتین وویل: ((د تېرو کلونو په ترڅ کې د افغانستان په باب هڅې پرې گټورې وې.)) مېرمن کلنتین سره افغاني هڅیت هر څه په ډاگه وویل، مېرمن کلنتین وویل: ((یو مشترک دښمن لرو او باید په ګډه یې پر ضد مبارزه وکړو.)) دې خبرو کې د دواړو هېوادونو لوړ رتبه مامورین حاضر وو. په دې غونډه کې وویل شول: زیات بریالیتوبونه ترلاسه شوي، خو بیا هم زموږ او د افغانستان پر وړاندې ډېره اوږده لاره پرته ده. تردې وروسته پوښتنو ته وخت ورکړل شو.

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: تاسې د استخباراتي معلوماتو د ګډولو په باب خبرې وکړې، دا بې پیلوټه الوتکې چې کله بمباري کوي، دا بمباري سمه نه ده، موږ دا نه منو، چې زموږ پر خاوره دې تجاوز وشي. ځواب: مشخص ځواب نه درکوم، په تېره بیا د عملیاتو په باب، خو د مشترکو وجو په باب غواړم، څه ووايم، زموږ دښمن

مشترک دی، افغانستان باید د القاعدې پر ضد په خپله خاوره او پاکستان باید په خپله خاوره کې مبارزه وکړي. خو که استخباراتي معلومات سره مشترک شي بڼه به وي. امریکا غواړي دا درېواړه هېوادونه مشترکه همکاري ولري او خپل استخباراتي معلومات یو بل سره شریک کړي.

تر دې ځواب وروسته د افغانستان له هټیت څخه ښاغلي صبغت الله سنجر لاس پورته کړ او دا پوښتنه یې مطرح کړه:

د افغانستان مسایلو ته د گاونډیو مخ راگرځول، په افغانستان کې د ډیموکراسۍ پروړاندې ستر چلېنج نه دی؟ او بل ایا امریکا خو به افغانستان د نویمو کلونو په شان بیا هېر نه کړي او موږ به بیا گاونډیو هېوادونو ته یوازې پرې نږدې؟

ځواب: کومه ډیموکراسي، چې اوس هلته شته، د افغانانو او د هغه هېواد د جمهور رئیس د هلو ځلو برکت دی، کوم تهدید چې هلته شته، ستاسو شهادت به یې دفعه کوي، خو کوم ضمانت نه شته، چې بهرنیان به دا خطرونه رفع کوي، موږ پر افغانانو باور لرو، دا چې امریکا پخوا غفلت کړی، موږ ورڅخه واقعاً خجالت یو، خو اوس موږ هېڅکله تاسې نه شو هېرولای، ډیموکراسي باید ستاسو د خلکو له خوا تضمین شي او موږ یې ملاتړ وکړو.

د عراق د استازي پوښتنه: ایا امریکا، چې له عراقه وځي، د عراق د اردو قوت یې د موازنې لپاره سنجولای دی؟

خواب: زه ډېره بښنه غواړم، زه د افغانستان د برخې مسول یم، زه سم خواب نه شم در کولای، خو موږ پر عراقیانو باور لرو. د سیمینار په دې برخه کې یو بل ویناوال راغی، ده د منځني ختیځ او افریقا په باب خبرې وکړې. ده ډېره موده د امریکاله کانگرس سره کار کړی دی. ده هم وویل چې د نوې ادارې په راتگ سره د امنیت شورا ادارې هم تغیرېږي. او باما په خپلې انتخاباتي مبارزې کې څرگنده کړې وه، چې د منځني ختیځ په اړه خبرې کوي. د غزې مسلې دا خبره نوره هم ډېره مهمه کړه، چې دې موضوع ته زیاته توجه په کار ده، اوس چې په غزه کې کوم اوربند دی، موږ غواړو دا وغځوو. اوس سبا د مصر شرم الشیخ ته مېرمن هیلري کلنټن روانه ده، زه هم ورسره ځم. کونښن کوو د غزې د بیا جوړونې لپاره پیسې راټولې کړو. د بهرنیو چارو اکثره وزیران، چې مېرمن کلنټن سره گوري، کونښن کوو، چې د مرستې د زیاتونې په باب ورسره خبرې وکړو. باور دی، چې اکثره به ددې وړاندیز ملاتړ وکړي، کار کوو، چې دلته د جگړې مخه ونیول شي، کونښن کوو، چې ټوله سیمه د سولې په یو کنفرانس کې شامله کړو. د او باما له خوا اجازه ده، چې د سولې بڼې لارې چارې ولټول شي. اکثره هېوادونه باید د سولې په دې بهیر کې شریک شي. او باما تراوسه پورې څو ځله د منځني ختیځ مسئله یاده کړې ده. خو دا مسئله دلته پای نه مومي، دا باید دوام پیدا کړي. د ایران په هکله کونښن کوو، چې دا هېواد په سیمه کې د سولې لپاره

همکاري وکړي، نه دا چې ترهگرو ډلو سره مرسته وکړي. اوباما وويل چې ايران سره مذاکرات کوو، خو تراوسه لاپه دې برخه کې ستونزې شته، کله چې موږ له عراق څخه خپل لښکر وباسو، نو هيله من يو، چې عراق په سيمه کې خپل رول ولري.

پر دې وخت د پوښتنو نوبت راوړسېد:

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: له ايران او منځني ختيځ سره موږ د مشکل د حل لپاره کوم وخت ټاکلی دی؟
ځواب: که وخت ورته تعين شي، نو دا به درست نه وي، ځکه

چې کېدی شي ځينې خلک دا وخت شاته وغورځوي.

د عراق يو استازی: ايران غواړي ذروي وسله ترلاسه کړي، ددې معضلي په باب د اوباما نظر څه دی؟

ځواب: د سولې او منطقي د ثبات لپاره زموږ تعهد دی، موږ داسې هلې ځلې کوو، چې زموږ خبرې د سولې خواته لاړې شي او ايران د سيمي هېوادونه تهديد نه کړي.

د مصر د استازي پوښتنه: د امريکا پخوانۍ ادارې تعهد کړی و؛ د فلسطين او اسرائيلو د دوو خپلواکو هېوادونو د جوړېدو نظر به تائيدوي، خو اسرائيلو پر غزه حمله وکړه او درې زره فلسطينيان يې ووژل، مخکنۍ ادارې د عراق د ذروي وسلې مخالفت هم کړی و، يو ميليون کسان يې هم ووژل، د يو ميليون عراقيانو او شپږ سوه زره فلسطينيانو تر وژنې وروسته د امريکا پاليسي څه مانا؟

ځواب: دا هر څه په تېرې ادارې پورې اړه لري، خو زه نه غواړم پر تېرې ادارې باندې انتقاد وکړم، کله چې پوځي عمليات پيل شي، نو هلته د ملکي تلفاتو پېښېدل ممکن وي. موږ غواړو عراقيان په خپلو پښو ودرېږي او خپل مشکل په خپله حل کړي.

د اردن هېواد د استازي پوښتنه: د (تایمز) ورځپاڼې له مخې د اسرائیلو د بهرنیو چارو وزیر ویلي، چې له حماس سره به خبرې وکړي. که دا رښتیا وي، دا خبرې به له قید او شرط پرته وي او که نه کوم حکمت به په کې وي؟

ځواب: د مصر د شرم الشيخ په کنفرانس کې به محمود عباس او نور قانوني واک ولري، موږ د هغوی ملاتړ کوو. حماس داسې یو سازمان دی، چې له تروریزم او وحشت څخه کار اخلي، مخکې چې د سولې په اړه د دوی او د اسرائیلو ترمنځ کوم توافقات شوي وو، دوی هغه نه مراعتوي، خو د یوې ملي پخلاينې ملاتړ کوو، موږ داسې یو فلسطین غواړو چې ازاد او مستقل وي، ګاونډیو هېوادونو ته خطر نه وي، اسرائیلو سره ښه ګاونډیتوب ولري او ژوند ورسره وکړای شي.

د عراق د استازي پوښتنه: که ایران سره د اوباما خبرې ناکامې شي نو څه به کېږي؟

ځواب: زه په دې باب اوس بشپړ ځواب نه شم درکولای. د امنیت شورا او د کانګرس په استازیتوب د دوو ویناوالو تر خبرو وروسته د بهرنیو چارو وزارت په استازي راغلي کس

خبرې وکړې. دی په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي او مرکزي اسيا مسول دی. ده د خپلو خبرو په پیل کې وویل: هیله ده چې په ملي دفاع پوهنتون (NDU) کې مو پروگرام ښه تېر شوی وي، زه په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي اسيا چارو لپاره دویم مرستیال یم، په مرکزي اسيا کې مې تخصص زیات دی، خود جنوبي اسيا په برخه کې هم معلومات لرم، د بهرنۍ پالیسۍ په برخه کې موږ غواړو، د نورو ملاتړ ترلاسه کړو.

د سریلانکا هېواد استازي پوښتنه وکړه: د سریلانکا په باب د هندوستان د پالیسۍ په اړه ستاسو نظر څه دی؟

ځواب: موږ چې له هندوستان سره کوم روابط لرو، هغه د پاکستان او سریلانکا په قیمت نه تمامېږي، موږ غواړو ټولو سره ښه روابط ولرو. موږ د سریلانکا حکومت او ټامیل پرانګان تشویقوو، چې جنګي حالت رامنځته نه کړي. موږ هیله لرو، چې د سریلانکا حکومت داسې طریقه وکاروي، چې ملکي تلفات رامنځته نه شي.

یو بل برخوال دوه پوښتنې مطرح کړې: ستاسو یو مسول د یوه قوي مرکزي حکومت په باب خبرې وکړې، خو اوسنی حکومت پر ټول افغانستان واکمن نه دی، کرزی هم قوي شخص نه دی، پخوا داسې کوم مثال لری، چې کوم حکومت داسې یوه بېلګه وي؟

— هندوستان ولې تر اوسه پر دې نه دی بريالی شوی، چې خپل هېڅ ګاونډي سره ښه روابط ولري؟

ځواب: لومړی به دویمې پوښتنې ته ځواب ورکړم: زه په دې موقف کې نه یم، چې ووايم هندوستان چا سره ښه روابط ولري او چا سره یې ونه لري. موږ هیله لرو زموږ او د هندوستان روابط نور هم زیات شي، هر ګاونډی له خپل ګاونډي سره مشکل لري، خو موږ هیله لرو، چې د هند روابط له نورو سره ښه شي.

د لومړي پوښتنې په باب باید ووايم: د افغانستان په باب باید دقیق بحث وکړو. ځکه هغه هېواد له بهر څخه یو ډول ښکاري، خو په داخل کې یې واقعیتونه بل ډول دي. د اوباما اداره ژمنه ده، چې نور هېوادونه هم په دې سوله کې شامل شي. امریکا په یوازې ځان دا مشکل نه شي حلولاي. هره اداره د خپل کار په پیل کې خپل مسیر ټاکي. په تېره اوونۍ کې موږ ستراتیژیک مذاکرات درلودل، طبعاً دا ډول مذاکرات مسیر ته بدلون ورکوي.

د نیپال هېواد استازی (ډابرسنگ گورن): جنرال بارنو پرون وویل: چین او هندوستان زموږ رقیبان دي، خو دښمنان نه دي، که دوی خپلې ایديالوژۍ ته بدلون ورکړي، نو بیا به هم رقیبان وي؟ د نیپال په باب مو نظر څه دی؟

ځواب: زه خپله هلته حاضر نه وم، چې جنرال بارنو څه ویلي دي، نو ځکه قضاوت هم نه شم کولای، چین، هندوستان او روسیه، چې د نفوس او مساحت له مخې یې ارزوې، نه شي کولای له ورو هېوادو سره یې پرتله کړې، تاسې نه شی کولای

ووايي دوی رقیبان دي که دوستان، له گاونډيانو سره د چین اړیکي ځینې وخت دوستانه وي، د امریکا سیستم داسې دی چې همپشه رقیبانه دی، یانې د رقابت خصلت لري، ان زموږ خپل داخلي سیستم هم د پخواني تجارت غوندې پر رقابت ولاړ دی. تاسو دلته د بېلابېلو برخو ترمنځ رقابت وینئ، ځینې کسان پر دې رقابت انتقاد هم کوي، خو موږ په دې کې یو قوت وینو، چین او امریکا اوس بڼه روابط لري، خو ددې ترڅنګ رقیبان هم دي. د نیپال په باب باید ووايم، چې امریکا غواړي له نیپال سره یوه بڼه رابطه ټینګه کړي، چې هغوی پرمختګ وکړي او د خپلو خلکو غوښتنو ته ځواب ووايي. امریکا د نیپال ملاتړ کوي. زموږ هیله ده، چې نیپال او گاونډیان یې دا ستونزې حل کړي، موږ ته پته ده، چې دا موضوع حساسه ده، اندېښنه ورته شته، خو موږ هیله لرو، چې دا مشکلات هغوی په خپله حل کړي، د امریکا مداخلې ته په کې ځای نه شته.

د افغانستان له هڅې څخه بڼا غلي صبغت الله سنجر پوښتنه وکړه: زه ستاسو دا نظر تائیدوم، چې له افغانستانه لرې پر افغانستان قضاوت سم نه برېښي، رابرت گیتس ویلي چې موږ افغانستان کې ایډیال حکومت نه شو جوړولای، دا څه مانا لري؟

ځواب: زه د رابرت گیتس د کلماتو پر جوړښت نه پوهېږم، خو زه دومره باید ووايم، چې افغانستان کې باید داسې یو

حکومت وي، چې د خلکو غوښتنې پوره کړي. پوځي حل لاره،
يو ازينی حل لاره نه ده.

د ترکیبې هېواد د هئیت په استازی یو تن پوښتنه وکړه: د
مرکزي اسيا د هېوادونو په باب مو نظر څه دی؟

ځواب: دا زما د کار موضوع نه ده، نو ځکه په دې باب دقیق
څه نه شم ویلای، خو دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه د
لویې لارې پر سر پراته هېوادونه دي، ددې هېوادونو تر
ازادېدو وروسته دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه باید
يو ځل بیا له سره مطالعه شي.

د سیمینار ددې برخې بل ویناوال، د ملي دفاع وزارت
کارکوونکی و، ده د دفاع وزارت په بېلابېلو ادارو کې کار
کړی، په دې وزارت کې د سیمه ییزو مطالعاتو د څېړنو مسول
و. ده په خپلو خبرو کې وویل: ملي امنیت شورا کې د دفاعي
پالیسې چارې پرمخ وړم، تر دویمې نړیوالې جگړې وروسته
کانګرس جمهور رئیس ته وویل چې د امنیت شورا سیستم باید
تغییر شي. هغه وخت هماهنگي نه وه، نو ځکه یې دا اداره جوړه
کړه، دنده یې دا ده، چې د ټولو وزارتونو کارونه باید هماهنگ
او جمهور رئیس ته یې وړاندې کړي.

د دفاعي پالیسې دفتر د دفاع وزارت گزار شونه منظموي، پر
دې برخې زه کار کوم، همدارنگه نورې برخې. افغانستان ته یو
ځانګړی دفتر لرو، مور شپږ بېلابېلې څانګې لرو، چې پر
ذروي، ستراتیژیکو او نورو مسایلو کار کوي. په پوځي برخه

کې جمهور رئیس ته بیانې هم لیکو، د دفاع وزارت پر بودجې هم کار کوو، په جنوبي کوریا او نورو سیمو کې زموږ د عسکرو د شتوالي او انتقال مسایل خپرو او همدارنگه له جمهور رئیس سره د عاجل تماس نیولو چارې هم ترسره کوو.

د مصر استازي: د روسیې د پرمختګ، له مصر سره د رابطې او ساړه جنګ په باب پوښتنه وکړه.

ځواب: دا تر وخته دمخه خبرې دي، د او باماد ادارې ټولې (۴۷) ورځې تېرېږي. موږ باید منتظر پاتې شو، چې نوې اداره څه پالیسي غوره کوي.

تر دې وروسته ما (یون) هم ورڅخه یوه پوښتنه وکړه: افغانستان ته درې شیان اساسي خطرونه دي. ترهګر، مخدره مواد او جنګسالاران. د دې دوو په باب ستاسو پالیسي له پیله بیا تر دې دمه مشخصه وه، خو د جنګسالارانو په باب مو پالیسي مشخصه نه وه، د دې پرځای چې مهاريې کړی نور امتیازات مو هم ورته ورکړل، ایا د دې نوې ادارې په راتګ سره به د جنګسالارانو پر وړاندې ستاسو په پالیسي کې کوم تغیر راشي او که نه همغه زړه په زړه به وي؟

ځواب: رaux چې په ډېر احتیاط خبرې وکړو، زموږ پالیسي د تغیر په حال کې ده، کېدی شي د نوې میاشتې په بهیر کې تکمیل شي، کېدی شي دا پالیسي دې حالت ته تغیر ورکړي. نوی جمهور رئیس وايي موږ باید د خپلې اردو وظایف مشخص کړو، زه هم دا وایم چې موږ باید احتیاط وکړو. د

افغانستان په باب پالیسي باید ټول مسایل په پام کې ونیسي،
په دې پالیسي کې باید ټول اقتصادي، سیاسي او پوځي
مسایل په پام کې ونیول شي.

د یو عربي هېواد استازي پوښتنه وکړه: دفاع وزیر رابرت
ګیتس په یوه مقاله کې، چې تېره میاشت یوې ورځپاڼې خپره
کړې وه، په منځني ختیځ کې یې د یوه پوځي ساختمان د
جوړېدو خبره کړې وه. دا خبره به پر منځني ختیځ څه تاثیرات
ولري؟

ځواب: ټول خدمات چې له پورته تر کښته دي دا خدمات باید
پوره شي. زموږ څېړنه له ۲۰۰۲م کال څخه پیل شوې ده. له
تجهيزاتو، پرسونل او امکاناتو نیولې تر اهدافو پورې دا ټول
مسایل په کې شامل دي.

د عراق استازی: له عراقه تر وتلو وروسته به هلته پوځي
مرسته څنګه کېږي؟

ځواب: زه د (۲۰۱۰)م کال د بودجې پر مشخصاتو نه پوهېږم چې
تراوسه تر کار لاندې ده، جمهور رئیس وویل چې د اګست تر
(۱۱) وروسته به له عراقه د عسکرو وتل پیل شي، د تروریزم پر
ضد جګړه به د عراق پر غاړه کېږي که نه؟ زه اوس د هغه وخت پر
لګښتونو نه پوهېږم.

د عمان استازی: زما سوال د بحري عملیاتو په باب دی؟ د
(هرموز تنګي) د بندولو احتمال دی، څوک ددې مسلې تر شا

ولاړ دي؟ دوی څه غواړي؟ دې مسلې مورې ټولو ته اندېښنه راپیدا کړې ده.

ځواب: دا پوښتنه د سپینې ماڼۍ لوړ رتبه مامورینو ته راجع کېږي، هغوی باید دا مسئله د بحرونو د ساتنې له پلوه وڅېړي، ایا د سوماييې له حکومت سره معامله وکړي؟ یا له بحري غلو سره؟ او یا هم له بحري ځواکونو سره؟ اوس هم زموږ د بحري ځواکونو یوه عمده هلته په دې عملیاتو کې شامله ده. یو پلان باید جوړ شي، خو وخت او زمان غواړي، کله چې دا خلک نیول کېږي، چېرته یې یو سو؟ چېرته یې محاکمه کړو؟ ځکه چې نړیوالې اوبه یوه اوږده سلسله لري. (کینیا) ویلي: که موږ یې ونیسو، نو موږ یې باید محاکمه کړو، زه پر دې جزئیاتو نه پوهېږم، خو ځینې عملیات محرمانه دي، تشریح یې اوس ماته مناسبه نه ښکاري.

د پاکستان د استازي پوښتنه: له ۲۰۰۱م کال څخه د امریکا اردو په افغانستان او عراق کې دخپله ده، دا چې کامیاب دي که نه؟ دا بېله پوښتنه ده، خو ایا د امریکا ځوانان تر اوسه پورې له دې جگړو څخه سترې شوي نه دي؟

ځواب: پخوا دا اندېښنه وه، خو اوس نه شته، اوس هم موږ د پر ځوانان لرو، چې په خپله حاضرېږي افغانستان ته لاړ شي، ځکه چې دوی ته خپل هېواد گران دی، نو ځکه یې دفاع لپاره هلته ځي. د امریکا حکومت اعلان کړی؛ که څوک هلته ځي، نو امتیازات یې هم زیات دي، د امریکا ځوانان غواړي نورو

هېوادونو ته لار شي، هغه هېوادونه هم وگوري، هلته کار وکړي، مختلف دلايل دي، خو څوک چې داوطلبان دي د هغوی شمېر زیات دی. دا شمېر ان د ومره زیات دی، چې د سرب کال په اوږه کې یې د داوطلبانو نوملیکنه بنده کړه. ځکه چې څوک هلته تللي، نه غواړي، چې ژر بېرته راشي، ان مور تر خپل مهالو پشه دمخه یو.

د پاکستان د همدې استازي (طارق چوهدري) بله پوښتنه: پاکستان غواړي ځان له دې افراطینو خلاص کړي، خو امریکا پاکستان ته F-۱۷ الوتکې ورنه کړي!

ځواب: په پوښتنه مو سم پوه نه شوم، هیله ده د تېلېفون نومرې موراولېږئ، ځواب به یې درولېږم.

د افغانستان له هئیت څخه سنجر صیب بله پوښتنه وکړه: اوباما په خپل انتخاباتي کمپاین کې وویل: ترهگری سرحد نه لري، هر چېرته چې وي، هلته به ورپسې ځو، ایا اوس به له افغانستانه لرې نورو سیمو ته هم د ترهگری پر ضد لار شي که نه؟

ځواب: زه دې پوښتنې ته فکس ځواب نه شم ورکولای. ددې لپاره به دا نوې اداره یوه نوې ستراتیژي جوړوي، تروریزم ضد مبارزه کې به کوم تغیر رانه شي، ټول پردې باور دي، چې دا یو خطر دی، یوازې کوم څه چې بدلېدلای شي، هغه په دې برخه کې د ستراتیژي بدلون دی. ستراتیژي هر وخت بدلېږي، نه یوازې په پوځي برخه، بلکې په نورو برخو کې هم د تغیر وړ ده.

همدې پوښتنې سره په ملي امنيت شورا کې پروگرام پای ته
ورسېد او د هوتل پر لوري رهي شو.

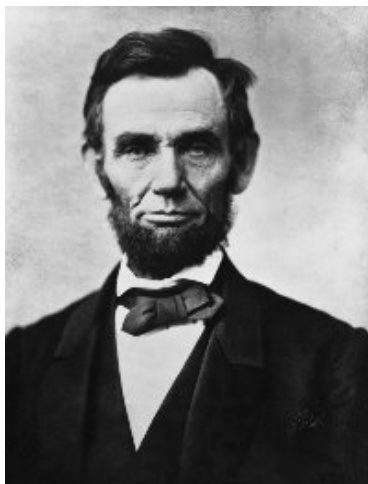
د سيمينار پنځمه ورځ (په واشنگټن کې د ځينو ځايونو ليدنه کتنه)

د فبرورۍ ۲۸مه د شنبې ورځ له ټاکلي مهالوېش سره سم، د تفريح او چکر ورځ وه، پر دې ورځ مو بايد په واشنگټن کې ځينې مهم او تاريخي ځايونه کتلي وای. که څه هم په امريکا کې تاريخي ځايونه نه شته؛ اکثره ودانۍ په کې نوې جوړې شوې دي، ډېر تاريخي ارزښت نه لري، خو بيا هم د امريکا د تاريخ په انډول هغوی ته ډېر ارزښت لري. عجيبه خبره خو لا داده، چې د امريکا متحده ايالاتو د حکومت په چوکاټ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت تشکيل اصلاً نه شته، رسنۍ ټولې ازادې او يا په اصطلاح شخصي دي، يوازې يو څو ليدنۍ او اورېدنۍ رسنۍ له بهرنيو چارو وزارت څخه الهام اخلي، نور نو هر څه ازاد دي. د واشنگټن د ځينو سيمو د ليدنې په لارښوونه کې يې لا دمخه موږ ته ويلې وو، چې هر ډول لباس کې راتللای شئ او همدارنگه خپل ياران دوستان هم رابللای شئ. د سهار (۹) بجې بايد په هوټل کې راټول شئ، همداسې وشول، نهه بجې او پنځه لس دقيقې مو له هوټله حرکت وکړ. پروفيسور کول ډن کورفيس (Col. Don Curfiss) زموږ لارښود و. نوموړي پروفيسور وويل: درې کاله کېږي، چې په نيسا سنټر کې کار کوم، دلته درس ورکوم، خو کله کله مېلمنو ته هم چکر ورکوم.

لومړۍ يې د واشنگټن بنار د جوړېدو په باب خبرې وکړې، چې څنگه د دوو ايالتونو ترمنځ پرې موافقه وشوه. ده وويل: دا د اساسي قانون په واسطه رامنځته شوی دی. په پيل کې مور دوه اساسي قوانين درلودل، چې د هغو په واسطه امريکا منځته راغله، يو قانون ناکام شو، نو بيا سياستوالو بل اساسي قانون جوړ کړ، چې قوي مرکزي حکومت يې رامنځته کړ، نو ځکه واشنگټن ددې مرکزي دولت پايتهخت شو، له دوو ايالتونو څخه يې يوه يوه برخه واخيسته يانې له ويرجينا او مريلينډ څخه، تر هغه وروسته انجنيرانو ورته نقشې جوړې کړې او ورو ورو دا بنار رامنځته شو. اوس لومړی د يوه پارک خواته ځو، دې ته ملي پارک وايي، د او باما د جمهوري رياست د تحليف مراسم همدلته ترسره شول، د جورج واشنگټن ابده (يادگاري څلی) هم همدلته دی. واشنگټن بنار په جبه زار کې جوړ شو، ځمکه کمه وه، چې تاريخي ابدي يا څلي په کې جوړ شي، هر تاريخي څلي د جوړېدو پړوخت يو جنجال درلود. د او باما د تحليف تاريخي مراسم لپاره نږدې يو نيم مليون کسان همدې ملي پارک ته راغلي وو. د امريکا د يو بل پخواني ولسمشر ابراهم لينکن (Abraham Lincoln) ابده هم همدلته ده. اوس

خلک پوهېږي، چې دا اساسي قانون خومره قوي دی. په پيل

کې هر ايالت غوښتل چې يوې
بلي خواته لاړ شي، خود ابراهم
لينکن مفکوره دا وه، چې داسې
يو ميتود بايد جوړ شي، چې
ټول ايالتونه د يوه اساسي
قانون تر چتر لاندې راشي.

کله چې ملي پارک ته کښته
شو، نور بنسټيا هم ډېر لوی پارک

و، زموږ ژباړن وويل چې د او باما د تحليل په مراسمو کې ډېر
زيات خلک راغلي وو، سره له دې چې پر هغه ورځ ډېر يخ هم و،
خلک په منظمو ليکو کې ولاړ وو او دلته د پښې د ايښودلو
ځای نه و، د امريکا له گوټ گوټ څخه په مليونو خلک راغلي
وو، خو ټولو ته لاددې امکان پيدا نه شو، چې تر دې پارک ځان
راورسوي. په پارک کې پردې ورځ هم خورا يخني وه، په
واشنگټن کې داسې توند او تېز باد لگېږي، چې لکه غشي
غوندي د سړي له سينې وځي، عيناً لکه په سخت ژمي کې چې
څوک د کابل ښار په پامير سينما سيمه کې ولاړ وي او د
چهلستون له لوري يخ باد او سيلی ته يې خپله سينه نيولې وي.

تر ټولو دمخه د ابراهم لینکن څلي ته لار و. ډېره لویه گونډه یې پرې جوړه کړې وه، د اعلی حضرت نادر خان پر مقبره چې کومه گونډه جوړه ده، دا وره ده، خو هغه ډېره لویه او مجلله ده. د ابراهم لینکن مجسمه پر یوه لوړ ځای جوړه شوې وه، لینکن ته

امریکایان زیات احترام لري، ده د امریکاد یووالي مفکوره رامنځته کړه، عملاً یې د پته کار وکړ او د بشري

تعصبونو پر ضد یې مبارزه وکړه. لینکن په خپله یوه وینا کې وویل: ((داسې یو حکومت باید رامنځته شي، چې د خلکو له خوا وي او د خلکو لپاره وي.)) امریکا په کورنیو جگړو کې ډېر زیات رنځ وگاله، (۲۲۰۰۰۰) امریکایان په کورنیو جگړو کې ووژل شول. دې جنګ امریکا ته ډېر زیان ورسوه، خو یوه گټه یې دا وه چې غلامی یې له منځه یوړه. د لینکن تر مړینې وروسته

بیا یو وخت د تور پوستو مشر مارتین لوتر کینګ (Dr.Martin Luther king) د همدې لینکن د وینا پر همدې ځای ودرېد، په لکونو خلک ورته راټول شوي وو: هغه په خپله وینا کې وویل: ((مور باید د خپل کرکتر له

مخې وارزول شو، نه د رنگ، جنس، مذهب او نورو له مخې،
زموږ هېواد خپله له ځان سره مجادله کړې، دلته بايد کرکتر
معیار وگڼل شي، نه نور ارزښتونه...))

د ابراهم لینکن څلي تر لیدو وروسته مو درې څلور دقیقې
پلی مزل وکړ، هوا خورا سپرې وه، لږ څه وړاندې هلته د هغو
امریکایانو لپاره یادگاري څلي جوړ شوی و، چې د ویتنام په
جگړه کې وژل شوي دي. د امریکا تر جوړېدو وروسته، د ویتنام
جگړه د امریکایانو لپاره یوه ډېره ترخه خاطرې او ترخه تجربه وه.
په دې جگړه کې (۵۸) زره امریکایان وژل شوي دي. امریکایانو
هم پر ویتنام ډېره بمباري کړې او تریو ملیون زیات ویتنامیان
بې وژلي دي، خو جگړه داسې یو تریخ سبق وي، چې د ملامتی-
باريې هر وخت د ناکام پر اوږو باروي، که څه هم ویتنامیانو تر
امریکایانو په لسگونو ځله زیات زیان وزغمه، خو په پای کې
بری د ویتنام او ماتې د امریکا په برخه شول. کله چې جگړه
پایته ورسېده، نو د امریکا پر حکومت، د جگړې د قربانیانو د
یادونې په اړه ډېر فشار راغی، بېلابېلې طرحې وړاندې شوې،
یوه طرحه همدا وه، چې د ټولو لپاره باید یو ګډ یادگاري څلي
جوړ شي. ددې څلي د جوړولو لپاره بیا هم د نقشو د جوړولو
مسئله مطرح شوه. اعلان وشو، چې هر چا ددې څلي لپاره تر
ټولو ښه او معقوله نقشه جوړه کړه، نو همغه به عملي کېږي،
ډېرو لویو کمپنیو او سترو انجنیرانو ډېرې عصري او لویې
نقشې جوړې کړې، خو په پای کې د یوې ځوانې امریکایي

انجنیري، چې تر ټولو يې عمر کم و، يانې تر (۲۲) کلونو لوړ نه و، د هغې نقشه ومنل شوه، د هغې د نقشي طرحه داسې وه، چې له يوې ټيټې نقطې پیلېدلې، بیا همداسې مخ په بره ختله او بېرته ورو ورو مایله کښته کېدلې یانې داسې:

ددې علت دا و، چې کله جگړه پیل شوه، نو د تلفاتو شمېر پر زیات نه و، ورو ورو تلفات زیاتېدل، دا لیکه چې پورته ختلې د تلفاتو د زیاتېدو بنسکارندويي کوي، د جگړې د پای پروخت

چې امریکا نوره له ویتنام څخه په شا کېدلې، د تلفاتو شمېر راکمېده، نو په دې ډول دا لیکه د تلفاتو د څومره والي څرگندونه کوي، ددې یادگاري څلي لپاره د یوه لوی حوض په شان ساحه په پام کې نیول شوې ده. له ښي او کین لاس دواړو

خو او وڅخه ورته لاره شته، خو اصلاً له کيڼ اړخ څخه مخ ښي پلو ته بايد سپړي حرکت وکړي، چې ټول نومونه وگوري. نومونه د الفبې په ترتيب ليکل شوي او زماني محتوا هم په پام کې نيول شوې ده. له لومړني عسکره نيولې بيا تر وروستي عسکره پورې د ټولو نومونه او رتبې پرې ليک دي او هم د مرگ کال ټول نومونه پر تورو مرمينو ډبرو ليک شوي، لکه د تورو کاشي ډبرو په شان ښوې ډبرې دي، چې ښيښې غونډې ښکاري، بادو باران پرې تاثير نه کوي. کله چې سپړي دا صحنه وگوري، هلته سپړي ته د يوې لويې غميزې خرگندونه کوي، په تېره بيا د داسې يو ناکامې جگړې او غميزې چې کوم مقدس هدف هم نه تعقيبوي، بل هېواد ته په جگړې پسې تللي يې او ماته دي هم په نصيب شوې وي. ما په ډېر ژور ليد سره يو زيات شمېر نومونه تر سترگو تېر کړل، خو د ټولو نومونو لوستل ډېر ستونزمن کار و. همدا وخت هم يو شمېر امريکايان راتلل او د څلي کښتنې برخې ته يې د تازه گلانو گپډۍ ايښودې، خو عکسونه مې لا داسې هم وليدل، چې تازه په گلانو پوښل شوي وو او د څلي لاندینۍ برخې کې ايښودل شوي وو. همدلته مې يوه ښځه او يو سپړي هم وليدل، چې په ژړا يې سترگې سرې وې، کله چې يې تصويرونو ته کتل، نو خپله ژړا يې نه شوه ټينگولای، زموږ ژباړنې (فوزيې) موږ ته وويل: دلته هره ورځ همدا حال وي، د جگړې د کليزې پر مهال خو دلته د پښې ايښودلو ځای نه وي او ټول د خپلو خپلوانو د درناوي لپاره

راځي. سره له دې چې د ويتنام او امريکا تر جگړې څو لسيزې تېرېږي، خو لا د جگړې خاطرې او ټپونه لکه د پرون هسي ژوندي دي. همدې يادگاري ډبرليک ته مخامخ د څو عسکرو او طبي پرسونل يوه داسې مجسمه ولاړه ده، چې له ورايه د سړي پام ځانته را اړوي، دا داسې يوه مجسمه ده، چې نظامي طبي پرسونل، د جگړې پر مهال يو ټپي عسکر د جگړې له ليکو انتقالوي او هغه ته لومړني طبي خدمتونه ترسره کوي. کله چې تر جگړې وروسته د جگړې د وژل شويو عسکرو په ياد څلی جوړېده، نو د جگړې ټپيانو، معيوبينو او طبي پرسونل اعتراض وکړ، چې زموږ يادونه ولې نه کېږي، موږ ته نور څه پاتې؟ همغه وو، چې حکومت ددوی د ياد او حق تازه ساتلو په

خاطر دا مجسمه جوړه کړه. کله چې ددوی لپاره دا يادگاري مجسمې په پام کې ونيول شول، نو بيا له جگړې څخه راستانه

شویو، روغو او ژوندیو سرتپرو اعتراض وکړ، چې زموږ
قرباني نـو وڅـه شـوه؟

مموږ ته هم باید یو یادگاري څلی جوړ شي، نو هغوی ته هم دا
مجسمې په پام کې ونیول شوي. د جگړې له دې غمجن یادگاري
څلي څخه د ژوند د ماني (سپینې ماني) پر لوري و خوځېدو.
سپینه ماني چې اوس د نړۍ د گڼو هېوادونو او سیاسي ډلو
سیاسي برخلیک وړپورې تړلی دی د نړۍ په رسنیو کې ډېره
یادېږي. تر هغې دمخه مو په بنار کې څو نورې ودانۍ هم
ولیدلې، اکثر و دانیو څرېخن رنگ درلود، لکه طبیعي
رنگونه، د هند و پاکستان په شان تېز رنگونه، چې هره شپبه د
سړي زړه وهي، هلته نه دي کارېدلي، ډېرې ودانۍ یې اصلاً
هېڅ رنگ ته اړتیا نه لري. کله چې سپینې ماني ته ورسېدو، نو
له موږه کښته شو، خورا یخ و، یخ شمال هم لگېده، د سپینې

مانیٰ مخیٰ ته یو لوی چمن و، چې ونې او کبلې په کې وې، ونې
یې بڼې دنگې وې، خو پر شنه چمن یې د یخنی له امله یو قسم

توکر غوړولای و، چې یخ یې خراب نه کړي. هغه صفت، چې موږ
د سپینې مانۍ اورېدلی و، هغه شان نه و. په تېره بیا د شاعرانو

او ناظمانو په کلام کې سپینې ماني ته ځکه سپينه ماني وايي، چې د انگرېزانو د واکمنۍ پر مهال دې ودانۍ ته اور اچول شوی و، ټوله ودانۍ لوګي توره کړې وه، بيا يې خو ځله رنگ کړه او په سپين رنگ يې رنگ کړه، له همغه وخته په سپينه ماني ونومول شوه. پخوا به هر سړی سپينې ماني ته په ازادانه ډول تللای شو، خود سپتمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته د هر چا تګ اوس هلته ازاد نه دی، مور هم بايد د سپينې ماني داخل ته ورغلي وای، خو څرنگه چې اوس هلته د بهرنیو تګ یو پروسیجر غواړي، په حقیقت کې یو څه سترې کوونکې هم دی، نو ځکه زموږ مېلمه پالانو لازمه ونه گڼله، چې هلته لاړ شو. لنډه دا چې سپينه ماني یو عادي ماني ده، چې په واشنگټن کې نورې په سلګونو ودانۍ تر دې لوکسې، عصري

او بنکلی دي. خو څرنگه چې سپینه مانی کې د جمهور رئیس د کار دفتر دی، نو له سیاسي پلوه ډېره ارزښتمنه گڼل کېږي. افغانستان کې ځینې خلک د سپینې مانی او د کانگرس د ودانۍ ترمنځ توپیر نه شي کولای. د کانگرس ودانۍ رښتیا هم ډېره لویه، لوکسه او تاریخي ده. د سپینې مانی مخې ته یو شین چمن دی، چې د اوسپنې یوه کتاره ترې تاوه ده. په یوه گوټ کې د ساتونکو یوه خونه هم شته، چې ظاهراً په کې څوک نه بنکاري، مخې چمن کې یې هم ډېره گڼه نه وي، همدې مخې ته پر غځېدلي سرک هم، اوس عام موټر نه پرېږدي او د سپتمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته یې له دې ځای څخه پر تېرېدونکو لارو د اوسپنې د یو متره ستونو په واسطه خنډونه جوړ کړي دي. همدې سپینې مانی ته ورڅېرمه په نږدې سل مترې کې د

جمهور رئیس کور هم دی، پخوا به بوش او مېرمن یې له سپینې

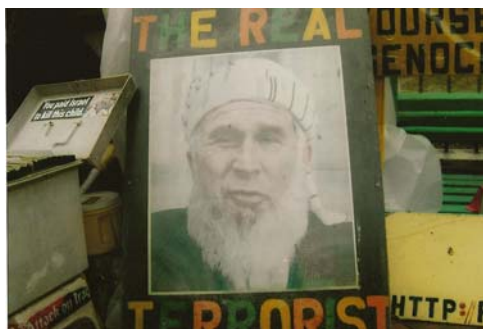
مانی تر خپله کوره پلی تگ راتگ کاوه، اوس او باما او د هغه مېرمن ورته راځي. د سپینې مانی مخې ته په نسبتاً لوی پارک کې یوه پلاستيکي کېږدی هم ولاړه ده، چې له شاوخوا ودانیو او طبیعت سره هېڅ اړخ نه لگوي، کله چې کېږدی ته ورنږدې شوم، نو گورم چې یو ببر سری سری په کې ناست دی، د عکس اجازه مې وغوښته، په مینه او موسکا یې اجازه راکړه، له ژباړنې فوزیې څخه مې پوښتنه وکړه، هغې وویل: دلته اصلاً یوه بنځه کېني، (۳۷) کاله کېږي، چې هغه مېرمن دلته ناسته وي، د امریکا قانون دی، چې څوک چېرته کېني تر هغه چې هغه ځای په خپله خوښه خوشې نه کړي، پولیس حق نه لري، چې هغه پوره زوره وشي، پري،

خو که د یوې دقیقې لپاره هم دا ځای خوشې کړي، پولیس حق لري، چې هغه ځای ونیسي. دا مېرمن اصلاً د ذروي وسلو د

جوړولو مخالفه ده، په همدې ځای کې د امریکا د واکمنو پر وړاندې دې خپله مبارزه پیل کړې او ویلي یې دي، ترڅو چې امریکایي چارواکي د ذروي وسلو جوړول بند نه کړي، دا به خپل اعتصاب ته دوام ورکړي، له (۳۷) کالو راهیسې دا همدلته اوسېږي، څرنگه چې دلته د ژوند هېڅ ډول اسانتیا نه شته او په سخت ژمي کې هم دا همدلته په همدې یخه پلاستيکي کېږدی، کې اوسي، نو کله چې خوراک، معذرت او یا بل ضروري کار ته ځي، نو خپل مېړه او یا زوی پر خپل ځای کېږي، چې پولیس دا ځای ترې ونه نیسي، نو په دې ډول یې دا دی (۳۷) کاله پوره کړل، د سړي عقل کار نه کوي، کله چې څوک د سپینې ماڼۍ لیدو ته راځي، نو یو ځل ضرور دا بنځه هم گوري، عکسونه ورسره اخلي او ځینې خلک ورته پیسې هم ورکوي. دا کار اوس د پته د عادت بڼه غوره کړې ده. همدې پلاستيکي کېږدی، ته ورڅېرمه یې د بوش هغه عکس هم ایښی و، چې په لونگۍ کې جوړ شوی و، ما فکر وکړ، چې د استاد رباني عکس دی، ځکه ما په انټرنیټ کې لیدلی و، یانې دا چې استاد رباني او بوش یې سره مکس کړي او یو عجیب و غریب تصویر یې ترې جوړ کړی دی، د هغه عکس مې هم واخیست.

د پارک په وروستی برخه کې واړه زینتی بوتی وو، چې کابل کې هم ډیر لیدل کېږي، لکه د تخت بڼه لري، هلته ودرېدم، بې

جورج بوش د برهان الدین رباني په خېره کې

شمېره چنچنې په دې بوټو کې وې، یو کس راغی، دانه یې ورته واچوله، دومره گڼې مرغۍ له ما راټولې شوې، چې ما په خپل عمر کې دومره مرغۍ

له انسان سره دومره نږدې نه وې لیدلې، قرار د چنچنو منځ کې کېناستم، هغوی له ما څخه هېڅ وپره ونه کړه، په آرام زړه یې خپله دانه وخوره، هلته ماته پته ولگېده، چې دلته ولې مرغان، څاروي او نور حیوانات له انسانانو نه ډارېږي، ځکه چې دلته په انسان کې د انسانیت د جوهر (محبت) عنصر ډیر پیاوړی شوی. زموږ په هېواد کې خو له انسانانو (وگړو) مرغان او څاروي څه چې خپله انسانان هم ډارېږي. مانا دا چې هلته په انسان کې د انسان اصلي جوهر (مینې) وده کړې ده. یو څو دقیقې نور هم په همداسې چورتونو کې ولاړوم، بیا له دې ځایه د بنار مرکزي سټېشن ته لاړو، دا د بنار یو ترانسپورتي مرکز دی، چې له دې ځایه د امریکا نورو ځایونو ته اورگاډي او موټر ځي، دا خپله دومره لوی سټېشن دی، لکه یو بنار گوټی، د ژوند ټول ضرورتونه په کې شته، په لسگونو ډوله مغازې او هوټلونه په

کې دي، پر (۱۹۰۶) م کال جوړ شوی، خود اوسني ژوند ټول ضرورتونه په کې دي، ته فکر کوي، چې همدا پرون يې جوړ کړی دی، تر (۱۲) بجو دلته وو، بيا د هوټل پر لوري و خوځېدو.

له يو افغان سره کتنه: کله چې هوټل ته ورسېدو، نو بڼه
ډېر ستړي وو، د خوب څپې راباندې راغلې. يوه سترگه خوب
مې وکړ، کله چې پاڅېدم، نو د ورځې دوه بجې دي، پر ځان مې
اوبه تېرې کړې، د انگار صيب د اتاق پر لوري وځوځېدم، له
رسمي کاره ډېر ستړي شوي وو، زړه مې و، انگار صيب ته
ووايم، چې راځه لار شو، دلته دې هوټل ته ورځېرمه يو څو لوی
سوپر مارکيټونه دي، هلته به لږ وگرځو او هم به څه وخورو، کله
چې د هغه اتاق ته لاړم، هغه راته وويل: د کابل د ټلېفون دايرولو
چل راوبښه، هغه مې ورته په کتابچه کې وليکه، په تسلسل
سره د (۳۲) نومرو ډايولول په کار وو، چې کابل روځ شي، هلته
ټلېفون دومره اسانه نه دی، چې د هر چا په لاس کې وي، لکه
دلته چې کوم عام چلند لري. په تېره بيا دا چې سپرې له ازاد
کريډېټه گټه پورته کوي، د هوټل له ټلېفون نه يې ډايروي، نو
خورا اوږد نمبر کارول کېږي. انگار صيب کابل ته زنگ ووايه،
خو هلته لکه چې د شپې يوه بجه وه، چا ټلېفون پورته نه کړ، ما
ويل څه چې څو دلته عمومي ستور (پلورنځي) ته، لږ به مو
پښې هم وغورځوي، لږ به بلد هم شو. ډوډۍ به هم وخورو، ده
وويل: لږ صبر وکړه، دلته زموږ يو خپلوان هم راځي، ما وويل:
زنگ ورته ووهه که لري وي لار به شو او که نږدې وي ورته
معطل به شو، انگار صيب وويل: اوس له کوره راوتی دی،
همدې خبرو کې وو، چې له رسپشنه ټلېفون راغی، ويل يې

ستاسو مېلمانہ راغلي دي، کله چې ورکښته شو، نويو محسن سړي له يوه ځوان هلک سره ولاړ دي، ستړي مشي مو وکړل، انگار صيب زه ورته معرفي کړم، انگار صيب وويل دی اغاجان دی، زمونږ دوست او خپلوان دی، هغه راته وويل چې دا زما وراره دی. دا اغاجان اصلي نوم (حاجي نبي) و، خو په کندهار کې معمولاً يو بل نوم يا لقب هم کارول کېږي، سړي ته چې مې وکتل له اصل و ذاته اصل ښکارېده، ډېرو خبرو ته يې پرې نښودو، راساً يې په موټر کې ناستې ته دعوت کړو. يو کړولا ډوله موټرو، په موټر کې چې کېناستو، نو خپل وراره سره يې په انگرېزي خبرې شروع کړې، هغه ته يې وويل چې افغاني رستورانته ته مو بوځه، بيا يې موږ ته مخ راواړاوه، دی مې وراره دی، همدلته رالوی شوی، پښتو يې هم زده ده، خو خبرې په انگرېزي کوي، پښتو کې کله کله بندېږي، زه ورسره ځکه انگرېزي وايم، چې خپله انگرېزي پخوم، موږ خو چې دلته راغلو، انگرېزي مونه وه زده، خو دې ماشومانو خورا ژر او ښه زده کړه، ما او نورو له همدې ماشومانو انگرېزي زده کړې ده. اوس هم چې کله کله موږ کومه کلمه خرابه تلفظ کړو، ماشومان راپورې خاندې، خو لگيا يو خپله جاله پورې باسو. هو اصفه وه، څه کم نيم ساعت مزل به مو کړی وي، چې افغان رستورانته ته ورسېدو، په لاره کې، چې موږ د امريکا سړکونو، ابادي، ودانيو، طبيعي ښکلا او ځنگلونو ته کتل، نور ښتيا هم ډېر مړښت او پانگوالی څرگندونه يې کوله، دې هوټل ته څېرمه د

يو شمېر افغانانو کورونه هم دي، د عبدالباري جهاني صيب کور هم په همدې سيمه کې دی. هوټل ته وختو، هوټلوالو افغانانو زموږ هر کلی وکړ، پر يو مېز کېناستو، مينو يې راوړه، شاوخوا دېوالونو ته مې پام شو، د افغانستان ځينې منظرې پرې لگېدلې وې، پر يوه دېوال د جمهور رئيس حامد کرزي عکس لگېدلی و، په يوه وره غالی کې جوړ شوی و، شاوخوا مې ډېر وکتل، د احمد شاه مسعود او نورو قوماندانانو عکسونه نه وو، پوښتنه مې ونه کړه، خو پر دې پوه شوم؛ کوم ځای کې چې زور او فشار نه وي، د احمد شاه مسعود او نورو قومندانانو عکسونه څوک په خپله خوښه نه بندوي، پرته له هغې سيمې او ډلې ټپلې، چې دوی ورته منسوب دي. په کابل او د هېواد په نورو سيمو کې، قطعاً په هغو ځايو کې چې هلته دولتي عسکر ولاړ نه وي د ډول قومندانانو لوی او وړوکی عکس نه شته، علت يې دادی، چې خلک په طبيعي ډول او خپله خوښه دوی نه شي زغملای. نو دا ډول عکسونه معمولاً په هغو ځايونو کې دي، چې عسکر پرې پيره کوي. خو شپېو کې ډوډۍ تياره شوه، افغاني کباب، وريجې، سلات، مستې او وچه ډوډۍ راوړل شول، ډوډۍ مو په ډېر خوند وخوره، د ډوډۍ خوراک په بهير کې څو ځله هوټلوال راغلل، ست يې وکړ؛ څه کم دي؟ هر څه زيات وو. زموږ مېلمه پال پيسې ورکړې او له هوټله رابهر شو. بيا يې وويل چېرته مو بوخم؟ موږ ويل تر بنساره بهر چې ددې خلکو کليوالي ژوند

وگورو. ده وویل: دوی د تفریح لپاره ځانگړي ځایونه لري، خو اوس ژمی دی او بل د تفریح لپاره نور بناړونه شته، چې هغه خو طبعاً په سوونو کیلو متره لرې دي، دلته په ویرجینا کې ژوند ټول همدا سې دی، ځنگل دی او په منځ کې یې کورونه او واړه بناړگوتې، خو د دوی واړه بناړگوتې هم ډېر لوی او منظم دي، داسې به وکړو چې د دوی یو زور پخوانی بازار دی، د سیند تر غاړې، دې ځای ته پر اوږې په لکونو خلک راځي، هغه ځای به وگورو، که بله ورځ مو وخت درلود، بیا به چېرې لرې لار شو. مور وویل بېخي سمه ده. نیمه گېنټه منزل به مو کړی وي، چې د سیند غاړې ته ورسېدو. دا سیمه که څه هم پخوا جوړه شوې وه، خو نوی مسافر یا بهرنی، چې څوک لار شي، په اسانۍ یې نه شي پېژندلای، ځکه تعمیرونه یې هم بنه لوکس دي او سرکونه یې هم بنه پراخه، خو یوازې خبستو ته یې که څوک متوجه شي، نو پوهېږي، چې دا ودانۍ پخوانۍ دي. د خبستو رنگونه یې د کودرې د رنگ په شان سوربخن شوي دي او ځینو ځایونو کې لږ شان دور بدلي هم دي. دلته یو لوی سیند بهېږي، غالباً همغه سیند چې له واشنگټن څخه تېر شوی دی، نږدې څه کم زر مترو په پراخوالي آرام بهېږي، چې ډېر ورته نږدې نه شي، نو مسیر یې نه شي تشخیصولای. په سوونو کبنتۍ په کې کبنته پورته کېږي، د امو دریا بڅو برابره به وو. د سیند پر غاړه په لسگونو ډول ډول هوټلونه جوړ شوي، چې د تفریح پر وخت د سیلانیانو غوښتنې پوره کولای شي. خو دقیقې دلته وگرځېدو، خو

خرنگه چې هوا ډېره سره وه او د سیند یخې خپې او توند شمال
هوا نوره هم سروله، نو ځکه چکر هم د زیات وخت لپاره د سړي
صبر را کماوه، بېرته موټر کې کیناستو او د هوټل پر لوري رهي
شو، په لاره کې ماته پته ولگېده، چې اغا جان (حاجي نبي) یوه

پښتانه ټبر الکوزي ته منسوب دی، نو یو څو شپې د سیاسي
بحث زمینه برابره شوه، ما نه غوښتل چې سیاسي بحث ورسره
و کړم، هغه هم زه ډېر نه پېژندلم، چې پر سیاسي مسایلو مې سر
خلاص دی که نه؟ خو د هغه په خبرو کې هم تر زیاته حده سیاسي
منطق پروت و. هغه د جمهور رئیس حامد کرزي ټینګ منتقد و،
ویل یې: کرزي داسې کسان راټول کړي چې اصل و نسب یې
معلوم نه دی، غله، داږه ماران او جنگسالاران هره گروه په دې
حکومت کې شته، هر څوک چې هر څه کوي، دی ورته هېڅ نه
وايي، سیاست په دې خبرو نه کېږي، سیاست کې باید ته خپل

((شنگ)) ونبیې، دی (کرزی) فکر کوي، چې که زه که فهمیم، دوستم، محقق او نورو ته څه ووایم، نو اسمان به راپرېوزي، نه بابا هېڅ نه کېږي، د دنیا غټ غټ خلک ترور شول، هېڅ ونه شول، ذوالفقار علي بوټو اعدام شو، هېڅ ونه شول، بینظیر بوټو ووژل شوه، هېڅ ونه شول، راجیوگاندي، موریې، د امریکا جمهور رئیس او داسې نور په لسگونو مهم کسان ووژل شول، هېڅ ونه شول، دا د چا زامن دي، چې دوی له سیاسي صحنې لرې شي او پر افغانستان به ټکه راپرېوزي... داسې ډېرې نورې نیوکې یې هم وکړې، خو ځینې نیوکې یې بیا سیمه ییزې او قبیلې یې هم وې، چې ماته ډېرې پرځای ونه برېښېدې، خو اکثره نیوکې یې د منطق له مالګې ډکې وې، همدې خبرو کې مو مزله ته هم دوام ورکاوه، د شپې اته بجې به وې، چې بېرته هوټل ته راستانه شو. له دې دوستانو مو مننه وکړه او خدای پاماني مو ترې واخیسته.

د سيمينار شپږمه ورځ

د مارچ لومړۍ نېټه د يکشنبې ورځ وه، دا ورځ هم رخصتي وه، نو ځکه هر چا کولای شول خپل شخصي پروگرام پرمخ بوځي. ما سره دا مهال د خپل يادښت هغه کتابچه نه وه، چې په امريکا کې د مېشتو افغان دوستانو تېلېفون نمبرې په کې وې، له بلې خوا مې غوښتل هم نه، چې په دې مصرفه ټولنه کې څوک په تکليف کړم، د بېنوا وپېانې د چلوونکي قدرمن خالد هادي ايمپل ادرس راسره و، هغه ته مې لا وارد مخه ايمپل لېږلې و، هغه راته ليکلي وو، چې زه له نيويارک په چپري لري بل ښار ته په سفر يم، هر کله چې وزگار شم، نو ستا ليدو ته درځم، د تکړه خبريال او وياند سيد سليمان اشنا د تېلېفون نمبر هم راسره و، هغه ته مې تېلېفون وکړ، خو تېلېفون يې مصرف و، پيغام مې ورته پرېښود، نور نو نه د چا د تېلېفون نمبر راسره و او نه مې غوښتل څوک په تکليف کړم. څرنگه چې مو دمخه کوم پروگرام نه و جوړ کړی، نو ځکه چېرته لري د تگ جوگه نه شو، سهار تر چای وروسته زه (يون)، انگار صيب او سنجر صيب درېواړه سره ملگري شو لومړی يوې لويې مغازې او بيا تر هغه وروسته بلې ډېرې نږدې مغازې (پنتاگون سټور) ته لاړو، دا نو يو ډېره ستره مغازه وه، چې هر ډول شيان په کې ميلاو بدل، له خښاک، خوراک او پوښاک شيانو نيولې، بيا ټيپ، راډيو،

کست، کمري او کمپيوټره پوري هر څه دې ترلاسه کولای شول، دا يوه عامه مغازه وه، چې نرخونه يې هم ډېر لوړ نه وو، دې لويې مغازې ته مورډيو ځل دمخه هم راغلي وو، ځکه نو دا ځل بڼه بلد وو. يځني هم زياته وه، واوره هم ډېره وربدلې وه، په واشنگټن کې واوره ډېره نه کېږي، خو يځني په کې زياته وي، سرکال چې مورډيو تللي وو، واوره هم وشوه. په مغازه کې وگرځېدلو، شيان مو په نښه کړل، ما او سنجر صيب څه وانه

خيستل، خو انگار صيب ځانته په کې يوه جوړه دريشي خوښه کړه، هغه يې واخيسته، قيمت يې د افغانستان تر نرخونو لوړ و، خو بيا هم دومره لوړ نه و، يو سلو څو ډالره يې يوه جوړه دريشي واخيستله، بېرته د هوټل پر لوري راغلو، هلته هم ډېر پلي گرځېدلي وو، بڼه ستړي شوي وو، زه چې اتاق ته پورته

شوم، نو خوب راباندې برید وکړ، تر یو ساعت خوب وروسته پاڅېدم، ماسپینین دوه بجې به وې، دا وخت د انگار صیب زنگ راغی، ویل یې لاندې کښته شه، یو ملگری راغلی دی. انگار صیب لاندې تیار ولاړو، یو د پخې سټې څښتن یې رامعرفي کړ، ویل یې منشي صیب دی، زه یې ورته معرفي کړم، هغه ټینگ ستړي منشي راسره وکړل، ویل یې: یون صیب ښه پېژنم، مرکې یې اورم او لیکنې یې لولم ښې په زعرده لیکنې کوي منشي صیب نو د انگار صیب سیمه وال هم دی او د هغه د پخوانۍ گوندي لارې ملگری هم، ډېرې سختې ورځې یې په گډه تېرې کړي دي، داسې انډیوالان، نو چې څوک پس له مودو په داسې یو ځای کې پیدا کړي، هغه نو له خدایه نورڅه غواړي، منشي صیب سره موټر کې کېناستو، د منشي صیب اصلي نوم عبدالقیوم دی، خو منشي ورته ځکه وايي، چې د خلکیانو د واکمنۍ پر مهال یې د کومې گوندي حوزې د منشي په توگه دنده سرته رسولې ده، په افغانستان کې دولتي او کسبي پورې وروسته وروسته د هغه شخص له نوم سره تړل کېږي. منشي صیب وویل: لومړی به لاړ شو، یو افغاني هوټل کې به ډوډۍ وخورو، بیا به نو وگورو چې څه کوو. همداسې په گپ گپ کې همغه ځای ته ورسېدو، چې یوه ورځ دمخه مو له هغه بل افغان (حاجي صیب نبي) سره ډوډۍ خوړلې وه، منشي صیب څخه ځای لېشان غلط غوندې شو، خو چې ما ورته وویل که چپ لاس وگرځې، پارکنگ ته نو پیدا به یې کړې! ده وویل

ته څه پوه شوي، چې دلته افغاني رستورانته دي، ما ويل پروڼ ورځ موږ دلته راغلي وو، د انگار صيب چې پر هوټل سترگي ولگېدې، ماته يې وويل والله بېشکه چې دومره ژر بلد شوي او څومره ژر دي پيدا کړي.

هوټل ته پورته شو، په خوند موبيا افغاني ډوډي وخوره، دا ځل په هوټل کې تر افغانانو نا افغانان، په تېره بيا عرب مسلمانان زيات معلومېدل، چای مو هم هلته وڅښه، له هوټله رابهر شو، منشي صيب وويل: ما بنام به زموږ کورته ځو، بيا به مو بېرته راوړسوم. موږ ويل لري دي که نږدې؟ هغه وويل: نږدې دي. موږ وويل: په يو شرط درسره ځو، چې هلته به ډوډي نه تياروي، هغه ويل سمه ده، د امريکا (نږدې) او د افغانستان (نږدې) سره توپير لري، منشي صيب هم مو تر چلاوه او هم يې موږ ته د امريکا د خلکو د ژوندانه کيسې کولې، بس نو هغه د پخوانيو کيسو په شان دا ځای له واشنگټن دومره لرې و، لکه کابل نه چې جلال اباد ته ځي، نږدې يو نيم سل کيلو متره لرې د لويې لارې ترڅنگ د اورگاډي پټلۍ هم غځېدلې وه، خو هغسې عصري نه وه، لکه په جاپان او جرمني کې چې ده، منشي صيب ته مې وويل: دا خودې دنړۍ بل سر ته راوستو؟ هغه وويل: وارخطا کېږئ مه بېرته مو رسوم. خود هغه ځای سرکونه داسې دي، چې مړۍ په کې کولې کړې نه سپېره کېږي، که د چای ډک گيلاس په موټر کې کېږدې، نو د چا خبره رپ به ونه وهي. منشي صيب په دې ترڅ کې خپل زوی (بري) ته هم تېلفون وکړ، چې انگار کا کا دي او يون صيب را سره دي، بايد ته هم

ځان راوړسوي او دې ضمن کې يې د ډوډۍ شفر هم تېر کړ. په لاره کې مې منشي صيب ته وويل، چې دومره اوږده لاره کې ولې ښارونه او ښارگوټي نه شته، هغه وويل: دا ځنگل ټول له ښارونو او ښارگوټو ډک دی. د دوی قانون دی، چې ښارونه او ښارگوټي بايد سل متره له لويې لارې لرې وي، دا فرعي سړکونه، چې له دې عمومي لارې بېل شوي دا همدې ښارونو ته گرځېدلي دي. بل د دوی قانون دی، چې هېڅوک د ښارونو، د مارکېټونو مخه عمومي سړک ته نه شي را اړولای، په دې ډول د گڼې گونې او زياتو ترافيکي پېښو مخنيوی کېږي. منشي صيب وويل: د امريکا سړکونه د نړۍ په عجايبو کې حسابېږي، هغه وويل: ته پر همدې لويه لاره يوه شپه او يوه ورځ منزل وکړه، ته به له هېڅ کوم مشکل سره مخامخ نه شي، لنډه دا چې تر نږدې يو نيم ساعت مزله وروسته د منشي صيب کور ته ورسېدو، د هغه کور د نورو په شان د ځنگله په يوه څنډه کې و، سم لاسي چای راوړل شو، چای مو لا څښلی نه و، چې د منشي صيب زوی (بری) هم راوړسېد، ترروغې وروسته يې له انگار صيب څخه د کور د ټولو غړو پوښتنه وکړه، دی او د دده بل ورور له خپل پلاره جلا او سپړي، خو په سيمه کې سره نږدې دي، يو کيلو متر واټن هم نه لري، د ښې پوهې او ذکاوت څښتن معلومېده، لنډه ږيره، خپله کندهارۍ لهجه او افغاني خصوصيات يې ټول ساتلي وو، په امريکا کې ټول افغانان داسې نه دي، چې دا ډول مثبت خصوصيت دې ولري، ترچای وروسته مکلفه ډوډۍ هم راوړل شوه، خو مور منشي صيب ته وويل: دا دې گوره د ژمنې

خلاف کار کړې دی، هغه وویل: زه به ډېر خوشاله شم، چې تاسې
ماسره زیاته ډوډۍ وخورئ... ډوډۍ مو وخوره او بیا مو د
افغانانو د دود له مخې چای هم وڅښه. منشي صیب ته مو وویل
چې اوس به نو د تگ بند و بست کوو، منشي صیب، بری او مور
موټر کې کېناستو، دا ځل نو موټر (بري) چلوه، خو تر منشي
صیب څخه یې چټک چلوه، هغه به ورته د آرام چلولو ټینګار
کاوه، خو بری به ورته ویل چې خاطر جمع اوسئ، دا ځل یې نو
ژر بېرته خپل ځای ته راوستو، یانې یو ساعت او څو دقیقو کې
یې راوړسولو، د شپې دولس بجې به وې، چې هوټل ته داخل
شو، له دوی څخه مو خدای پاماني واخیسته، خود خدای
پاماني پر مهال یې راته وویل چې د (بري) مېلمستیا پاتې ده،
بیا درېسې راځو. کله چې اتاق ته پورته شوم، درېشي مې بدله
کړه، نو د خوب پرېښتې راته تیارې منتظرې ناستې وې.

د سيمينار اوومه ورځ

د مارچ دويمه نېټه د دوشنبې ورځ وه، سهار چې کله له خوبه پاڅېدم، نو له کرکې څخه مې چې وکتل، شاوخوا ټوله سپينه پاغونده وه، په سپينه اوږه کې د رڼا گروپونه ډېر ژر پريځن معلومېدل او پلته پلته اوږه لا اوس هم ورېدلې، کله چې چای ته کښته شولو، نو لاندې په رسپشن کې يې ليکلي وو: نننۍ پروگرام کنسل دی او د واورې د ورېدو له امله نن ټول نور مال پروگرامونه معطل دي. د همدې ورځې پر ماښام د جنرال بارنو له خوا کېدونکې مېلمستيا هم کنسل شوه. انگار صيب او سنجر صيب ته مې وويل: کاشکې له سره پوه وای، چې درې ورځې رخصتي راځي، يو بل لرې ولايت او چکر ته به وتلي وای. د نيويارک مې ډېر صفت اورېدلی، کاشکې هلته تللي وای، هلته مې ډېر ملگري دي، اورگاډي کې تللو او بېرته راتللو، کله چې مې د نيويارک د واټن پوښتنه وکړه، نو گړندی گاډی ورته په اتو ساعتونو کې وررسېږي، بيا مې نو بېخي زړه بېغمه شو، ځکه چې رخصتي خويوازي په لاره کې تېرېدلې انگار صيب او سنجر صيب ته مې وويل: راځئ نن دا څو پلورنځي مو چې ليدلي، په هغو کې وگرځو، که څه مو خوښ شول وابه يې خلو، که نه چکر خو به ووهو! ځانونه مو ښه وپوښل، له هوټله رابهر شو، په لاره کې ښه ترخه يخني وه، ټولې لارې واورو

نیولې وې، یخې هم بنه ډېرو، موټرو په ډېر احتیاط حرکت کاوه. په واشنگتن کې چې کله داسې واوره وشي، نو بنوونځي خو رخصتوي، حتی ځینې ادارې هم رخصتوي، دلته سختې ترافیکي پېښې پېښېږي، دوی مخکې هم مورته ویلي وو، چې دلته پر درېو شیانو باور په کار نه دی:

امنیت، ترافیک او هوا، له ترافیکي او هوا پېښو سره خو موربنتیا هم مخامخ شو، خو امنیتي هغه مولاد خدای په فضل تراوسه نه ده لیدلې، ورو ورو پلي لارو، دلته څو لوی

مارکیتونه وو، چې د دنیا هر څه په کې میلاوېدل، هلته لارو، بنه ډېرو وگرځېدلو، لویې لویې مغازې وې، هر یوه درې څلور منزله وه، په هر پور کې یې په لسگونو لویې او وړې مغازې وې، د ژوند څه اړتیا وړ شیان چې وو هغه په کې پیدا کېدل. د

يوې مغازې نرخ له بلې سره توپير درلود ، هغه څوك چې بهر ته تللي وي او ډېر تللي وي ، دا ډول ټولې مغازې ورته جالبې نه وي ، خو څوك چې لومړی ځل تللی وي ، نو دا ډول شيان ورته ډېر په زړه پورې وي. د لويې مغازو په دهلبزونو او پليولارو کې د ډول ډول شيانو ترڅنگ د وېښتانو جوړولو او ان سينگار خونو وسايل ايښي وو. دلته مو ډېر هلکان او سريان وليدل ، چې نجونو ورته وېښتان جوړول او همدارنگه ډېرې نجونې مو وليدې ، چې هلکانو ورته وېښتان جوړول او سينگارولې يې ، د لارې پر سر او يا هم د لويو مغازو په اوږدو دهلبزونو کې ، ما دا شيان مخکې نه وو وليدلي ، همدلته په بېلابېلو ځايونو کې ، ځوانې نجونې او ځينو ځايونو کې ځوان هلکان د وړو وړو ترڅنگ ولاړ وو ، له بېلابېلو معدني او بحري ډبرو يې رنگارنگ پوډر جوړ کړي وو او خلک به يې دعوتول ، چې دا يو ځل وکاروي او په گټه يې پوه شي. د دوی په وينا دا پوډر د انسان د پوټکي روغتيا ته ډېره گټه لري. کله چې به څوک موافقې ته سره ورسېدل ، بيا به يې نوله دې موادو ډکې قوطۍ پرې ، په لوړه بيه خرڅولې. په عامو دهلبزونو کې د سترېو خلکو لپاره داسې څوکۍ ايښودل شوې وې ، چې په برېښنايي يا اتومات ډول يې د انسان بدن کېکاره يا چاپي کاوه ، ددې ترڅنگ د خلکو د چاپۍ لپاره نور کسان هم ولاړ وو ، چې ځانگړی يونفورم يې درلود. بسڅې او نردواړه په کې شامل وو ، اکثره يې چيني مېرمنې او سړي وو. پر دې څو کيو به اکثره هغه

کسان ناست وو، چې یا ډېر زاړه وو او یا ډېر سترې تر غرمې پورې مو درې مغازې له پښو ووېستې، خو هېڅ سودا مو ونه کړه، یوازې د بیکونو ځایونه او قیمتونه مو په نښه کړل، زموږ بیکونه واپه وو، د ډېرو شیانو د ځایولو وس یې نه درلود. یوه یوه نیمه بجه به وه، هوټل ته ښه سترې راستانه شو، کله چې اتاق ته ورسېدم، نو د خوب مرغیو راباندې خپل وزرونه وغورول. ښه د مزې خوب مې وکړ، څلور بجې له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې اوبه تېرې کړې، ټلويزيون مې چالان کړ او د خپلو یادښتونو پر بشپړاوي مصروف شوم، لیک لاسترې کړې نه وم، چې له رسپشنه ټلېفون راغی، ویل یې ستاسو دوه مېلمانه راغلي دي، ما ویل اتاق ته دې راشي. دوه درې دقیقې وروسته ور ټک ټک شو. دروازه چې مې بېرته کړه، نو گورم چې د امریکا غږ اشنا ټلويزيون وياند ښاغلی ایوب خاورین او د خوست پخوانی والي ښاغلی ارسلا جمال ولاړ وو. پر لیدو یې ډېر زیات خوشاله شوم. اتاق کې کېناستو، د کور د حال او احوال پوښتنې مو سره وکړې. جمال صیب نه مې وپوښتل، ته دلته څنگه پېښ شوی یې؟ هغه وویل: زه دا څو ورځې کېږي چې له کاناډا څخه راغلی يم، دلته مې د کورنۍ غړي او دوستان دي، ما ویل د دوی پوښتنه به هم وکړم او نور دوستان به هم وگورم، نو دادی څو شپې همدلته يم، له دې ځایه ځم نیویارک ته او بیا بېرته کاناډا ته ځم، ما ویل افغانستان ته څه وخت راځي؟ هغه وویل: هر وخت چې تاسو وغوښتم، جمال صیب

زیاته کره، چې په لیدو دې ډېر خوشاله شوم، کله چې دې له راډیو او ټلوویزیون څخه غږ اورم، نو خورا ډېر خوشالېږم، بیا مې له خاورین څخه د ژوند حالات وپوښتل، خاورین صیب او ارسلا جمال سره خپلوان دي. خاورین صیب راته د خپل مصروف ژوند کیسه بیان کره، چې رښتیا هم ډېره سترې کونکې وه، مانا دا چې که په اصطلاح یوه شپه هم وزگار پاتې شې، نو حالات دې خرابېږي. خاورین صیب په امریکا کې د ټولنیزو او انساني ارزښتونو په باب هم هر اړخیزه رڼا واچوله، که د هغې ټولني متحول ارزښتونه د هغې له عصري ټکنالوژۍ او ژوندانه سره پرتله کړو، په بنکاره ډول په کې د ارزښتونو تله سپکه خپرې او بیا که هغه ټولنیز ارزښتونه زموږ د ټولني له مستحکمو ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړو، نو بیا به پر خپلې دې غریبې، خو ارزښتمنې ټولني شکر وکارو. دلته چې کومه ازادې شته او وضعي قوانینو لار او سه نه ده محدوده کړې او پر خپل ځای پاتې، هلته دا ازادې نه شته، هلته د ژوندانه د سمون په هیله دومره قوانین وضعه شوي، چې ژوند

بي په خپله له يوې پېچلتيا او بنديزونو سره مخامخ کړی دی. خاورين صيب چې د امريکا د کوم مقيد ژوند انځور ماته څرگند کړ، نو زما زړه خو ترې په همدې شپېبه کې تور شو. هغه ظاهري او مصنوعي بنکلا او ديموکراسي چې په امريکا کې ځلېږي، ظاهراً خو رښتيا هم په لومړي وار د سړي زړه راکاږي، خو که د ټولني د معنويت تل ته کښته شې، نوروحي بنسټونه او ډاډمنتيا يې کمزوري دي. ماته د استادې مېرمن سکيني زيار

هغه خبره رايا ده شوه، چې ويل يې: ((په غرب کې ژوند په اوبو کې د اوبوريو په شان دی، چې پر سر بنکاري خو بېخ او اساس نه لري)) دلته رښتيا هم د مادي ژوند بنکلاوي پر معنوي هغو برلاسي بنکاري. خاورين صيب وويل: په امريکا کې چې د ټکنالوژۍ له پلوه ډېر پرمختللی هېواد دی، خو د ټکنالوژۍ د وسايلو کارول هغسې اسان نه دي، لکه زموږ په ټولنه کې چې اوس دي: هغه گرځند ټلېفون د يوې بېلگې په توگه ياد کړ، ويې ويل: ((دلته د ټلېفون سيم کارت دومره ازاد نه دی، لکه په

افغانستان کې چې دی، دلته چې څوک یو سیم کارت اخلي، له همغږي کمپنۍ سره به قرارداد کوي، دا قرارداد به د ټاکلي مودې يانې څو کلونو لپاره وي، د سیم کارت لپاره مجبور یې له همغږي کمپنۍ څخه سیمت هم واخلي، د یوې کمپنۍ سیم کارت د بلې کمپنۍ په سیمت کې کار نه کوي، داسې کمپنۍ هم شته، دا پرتا مني، چې ته تر ټاکلي وخت پورې له بلې کمپنۍ سره قرارداد نه شې کولای او دا قرارداد هم نه شې فسخه کولای. په دې بهیر کې ته مجبور یې ټلېفون وکاروي او ټاکلي اندازه کړې پټ کارت مصرف کړې، سربېره پر کړې پټ کارت مجبور یې، چې یوه ټاکلي اندازه ټکس هم ورکړې...))

دا یوازې د ټلېفون کیسه وه، چې لنډیز یې بیان شو، داسې په لسگونو ډوله بندیزونه له هرې وسیلې سره ملګري دي، د موټر ټکس، بیمه، د انسان بیمه، د تحصیل فیس، د کار موندنې ستونزې او داسې نورې ډول ډول ستونزې یې بیان کړې، چې د یوه شرقي انسان لپاره یې زغم اسانه کار نه دی، خودې سره سره که یوه عمومي ارزونه یې کوو او معنوي ارزښتونه له محاسبې باسو، نو د ژوند په نورو ډګرونو کې د نورو ټولنو په اندول امریکایي ټولنه یوه ډېره هوسا او سوکاله ټولنه ده او که چېرې ډېره سوکاله نه وای، نو د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه خلک ولې امریکا ته ځي او هلته مېشته کېږي؟

زما (یون)، ارسلا جمال صیب او خاورین صیب خبرې ډېرې اوږدې شوې، خاورین صیب راته د امریکا او جمال صیب راته د

کاناډا ژوند په زېر و زور بیان کړ، بیا دوی ماته ټینګ ست
و کړ، چې دوی سره مېلمه شم، ما ویل بیا به په فرصت کې
وگورو، اوس یو ځل ددې سیمینار له جنجالونو خلاص شو.
خاورین صیب ته مې وویل: اشنا صیب سره مې په اشنا راډیو او
تلویزیون کې د مرکې وعده کړې، بیا به انشاء الله حتماً سره
گورو. ما بنام ناوخته و، هغوی له ما څخه خدای پاماني
واخيسته او زه له نورو ملگرو؛ انګار صیب او سنجر صیب سره
دوډی ته لاړم.

د سيمينار اتمه ورځ (د کانگرس کتنه)

د مارچ ۳مه نېټه د سه شنبې ورځ وه، پر دې ورځ سهار له معمول وخت سره سم په خپل ټاکلي موټر کې له هوټله د نيسا سنټر پر لوري رهي شو او له هغه ځايه بيا د کانگرس پر لوري لاړو، کانگرس ته هم ډېر واټن نه و، کله چې د کانگرس ودانۍ ته ورسېدو، نو موټريې په يوه پارکينگ کې ودراره، هوا دومره يخه وه، چې لس دقيقې هم چا بهر ته طاقت نه شو کولای، پر پلې لارې د کانگرس ودانۍ ته لاړو، له لارې واوره توپل شوې يا ويلې شوې وه، د تلاشۍ له ماشينه تېر شو، ډېره جدي

تلاشي وشوه، كله چي د کانگرس وداني ته ورننوتو، نو ډېره
بنايسته او دنګه ماني وه، امنيتي چارې يې بڼې سمبال وې. په
امنيتي مسايلو کې يې هېڅ ليازو و پياوړنه کاوه. هلته امنيتي
قانون او نور قوانين داسې دي، چې د استاد الفت په خبره:
(خپل و خپلوان، دوست و دښمن نه لري، کمزوری او زورور نه
پېژني، احساس او عواطف نه لري، ټولو ته په يوه سترګه
ګوري...) زموږ د ټولني په شان نه دي، چې قانون د زورور تر
پښو لاندې او د کمزورو پر سر باندې دی. كله چي د کانگرس
دهلېزونو ته ننوتو، نو پر دېوالونو يې د امريکا د نومياو او

لویو شخصیتونو لویې تابلوگانې څرېدلې وې، د هرې یوې تابلو په لاندینۍ برخه یا لمن کې یې ورته لنډه پېژندنه لیکلې وه، دې تابلوگانو د امریکا د تاریخ د بېلابېلو برخو او سیاسي جریو نونو څرگندونو کول، په پاس د تعمیر چت ته چې مې وکتل په بنکلي ډول نقاشي په کې شوې وه، دې نقاشۍ هم د یوې هنري بنکلا او هم د تاریخي ځلا څرگندويي کوله، کله چې د ټولو تلاشي خلاصه شوه، نو بیا یې د کانګرس عمومي حال ته داخل کړو، نسبتاً لوی تالار، پر درېو برخو وېشل شوی و، یا په بله وینا درې دهلېزونه په کې وو،

تالار نسبتاً لوی و، خوکی یې هم نښې نرمې وې، مخامخ پاس په دېوالونو کې د امریکا د کانګرس د پخوانیو غړو عکسونه وو، هغه هم داسې ښکارېدل لکه په لاس چې انځور شوي وو. زموږ لارښود پروفیسور په پیل کې خبرې وکړې، چې دلته راتګ اسانه کار نه دی، تاسې نېکمرغه خلک یاست، چې دلته راغلی او نن هر یو د کانګرس مینانو پر څو کیو ناست یاست، کانګرس ډېر مصروف وي، نن د رخصتۍ ورځ ده، موږ ستاسې مهالوېش داسې برابر کړی و، چې دا ورځ رخصتي وي، که په نورو ورځو راغلي وای، نو مجبور به وو، د کانګرس کوم غړي

د امریکا په کانګرس کې د سیمینار د برخوالو ډله ییز عکس

سره مو په نورو ځانګړو اتاقونو یا ځایونو کې کتلي وای، دلته بیا راتګ ممکن نه و. پروفیسور وویل: خو شپې وروسته د کانګرس یو پخوانی غړی راځي، تاسې ته به په خپل بحث کې د

مقننه قوې په باب معلومات درکړي، تاسې کولای شئ له هغه څخه پوښتنې وکړئ، هغه تجربه کار سپری دی، تاسو ته به جامع ځوابونه درکړي، همدې خبرو کې وو، چې هغه پخوانی وکیل راننوت، لومړی یې مور ته هر کلی ووايه او بیا یې پر خبرو پیل وکړ.

لومړی یې خپل ځان معرفي کړ: هون اندریو میګوری Hon Andrew Maguire د کانګرس پخوانی غړی. ده وویل: ما چې بیا په ټاکنو کې ګډون وکړ، نو دویم ځل ناکام شوم، ځکه زه چې په کوم ایالت کې وم، هلته اکثریت جمهوري غوښتونکي وو، ۱۹۸۰م کال، هغه وخت نورونالد ریګن، جمهور رئیس شو. ده بیا د کانګرس د اتلار تشریح کړ، د اتلار د واپارو او وخت یې لاس ونيو، چې یوه خوا اپوزیشن کېني او بله خوا د حکومت ملاتړي یا د حاکم ګوند پلویان کانګرسمینان، سټیج ته یې لاس ونيو، چې هلته د کانګرس رئیس کېني، څنگ ته یې نورې څوکۍ هم ایښې وې، چې د مرستیالانو لپاره وې، شاته یې د امریکا بیرع څوړند و. په کانګرس کې بېلابېلې کمېټې وې، د هرې کمېټې غړي د خپل رئیس تر شا کېني، هر سپری د خبرو حق لري، خو په خبرو کې د وخت محدودیت په پام کې نیول کېږي، هر ویناوال مجبور دی پر هماغه ټاکلي وخت خپلې خبرې پای ته ورسوي، ځینې مسایل ډېر وخت غواړي، حتی ساعتونه وخت نیسي، نو ځکه ځینې موضوعګانې پر موافق او مخالف تقسیمېږي، د قانون تصویب اسانه کار نه دی، کمېټو کې باید

اکثریت رایې واخلې او همدارنگه په ټول بهیر کې ورته اکثریت رایې ضروري دي. دا پروسه بیا ولسي جرگې څخه مشرانو جرگې ته ځي او د هغوی تر تصویب وروسته جمهور رئیس ته ځي. د اقلیت خبرې هم اورېدل کېږي، خو په پای کې د اقلیت خبرې د اکثریت د رایو تابع گرځي.

نو په دې ډول د قوانینو تصویب اسانه کار نه دی. ډېر وخت په کې په کار دی، د بېلگې په توگه په صحي برخه کې موږ د همدې قوانینو له مخې تر اروپا شاته پاتې یو، همدا اوس (۵۰) ملیونه امریکایان د صحي بیمې مشکل لري، دلته بیمه ډېره قیمتته ده. دلته د بیان پوره ازادې شته، موږ دلته په جلسه کې یو، هلته پورته تالار کې رسنۍ موږ گوري او زموږ خبرې اوري، د ساري په توگه هغه وخت، چې زه وکیل وم ما اعتراض وکړ، چې زموږ حکومت د بندیانو په شکنجه کې لاس لري، بندیانو ته د وکیل حق نه ورکوي، کله چې ما دا خبره وکړه، زه اقلیت وم، خو یو وخت بیا داسې راغی، چې جمهور رئیس هم همدا خبره وکړه. د تالار په دویم پوړ کې بره پردېوال یوه شنه پرده غوړېدلې وه، پردې پردې د وکیل نوم بنکارېده، په دې څو کې کې داسې یو سیستم نصب و، کله چې د رایې کارونې وخت شي، وکیل همدلته یوه تنی وھی، خپله رایه کاروي او رایه یې د پردې پر مخ بنکاري، په دې څو کې نورې ډېرې اسانتیاوې هم شته، چې د پارلماني چارو لپاره کارول کېږي. د مشرانو د ناستې سیستم څه ډول دی؟

اکثریت او اقلیت دواړه مشران او مرستیالان لري، د هغوی دنده رایه راټولونه ده، دوی د ویندویانو دنده اجرا کوي، که چېرې رایې مساوي وي، یو موقت رئیس ټاکي، د موقت رئیس لپاره هم رایه اچوي، پر دې وخت کله کله ځینې وکیلان خپله رایه او نظر بدلوي.

دا مهال یې پوښتنو ته وخت ورکړ، یو چا پوښتنه وکړه: لایبېنگ څه دی؟ په دې باب دې پخواني وکیل وویل: تاسې وروسته له دوو لایبېستانو سره کېنئ، هغوی به تاسې ته د لایبېنگ په باب مفصل معلومات درکړي. خو ځینې شیان به زه دلته درته ووايم: ځینې نادولتي سازمانونه لایبېنگ کوي، ځینې کمپنۍ هم دا کار کوي، پر کانګرسمینانو کار کوي، د هغوی توجه ځانته راجلبوي، ځینې کمپنۍ لایبېستانو ته پیسې هم ورکوي، چې هغوی ته کمپاین وکړي، د پیسو او رشوت دا ورکړه ناقانونه ده، خو هغوی مستقیماً پیسې نه ورکوي.

اوباما د خپل کمپاین پر وخت کوبښن وکړ، له عوامو پیسې ترلاسه کړي، له کمپنیو یې پیسې وانه خيستې، اوس چې څوک کانګرس ته ځان کاندیدوي، نو ملیونونه الړو ته یې لگښت رسېږي، خو یوازې پیسې هم ټاکونکې نه دي. اوباما پیسې نه لرلې، خو څرنګه چې لوړې زده کړې یې لرلې، د خلکو له خوا انتخاب شو. بوش پیسې لرلې، خو پر تعلیم یې خبر نه يم، کامیاب شو. بوش د خپل واک پر مهال، خپلو پانګوالو ملګرو ته مهم کارونه وسپارل، ما چې پر ۱۹۸۲م کال ځان

کاندید کری، نو پنځه لکه ډالر مې ولگول، ابتدایي انتخابات وو، خو زما په مقابل کې یو بل څوک و، ډېر پانگوال و، درې نیم ملیونه ډالریې مصرف کړل، نو ځکه یې ټاکنې وگټلې، لس کاله وروسته بیا یو بل شخص په ټاکنو کې (۷۰) ملیونه ډالر ولگول. ویل کېږي، چې اوباما په خپلو انتخاباتو کې یونیم زر ملیونه ډالر ولگول.

د عراق له هڅیت څخه یو تن پوښتنه وکړه: کله چې مو له کویت څخه د صدام حسین عسکر وایستل، ولې مو هغه وخت صدام حسین ژر له منځه یو نه وړ؟

ځواب: هغه وخت بوش جمهور رئیس و، فکریې وکړ داسې یو حالت به واقع شي، چې ډېر دوام به وکړي، خو اوس چې موږ په کوم موقف کې یو، کېدی شي هغه وخت په داسې دریغ کې نه وو. هغه وخت نظریه داسې وه، چې متحده ایالات باید زیات پرمختګ ونه کړي، خپل امنیت ته زیاته توجه وکړي. جمهور رئیس هغه وخت ویل: موږ چېرته نه ځو، چې ملکونه جوړ کړو، خو دا بل بوش اوس عملاً په ملکونو کې رانښکېل دی. کله چې زموږ عسکر عراق ته تلل، نوزه یې مخالف وم، هغه (۳۰۰) زره عسکر چې هلته تللي، اوس یې یو زیات شمېر پرروحي ناروغیو اخته دي.

پوښتنه: د حکومت د لوړ رتبه مامورینو لري کول په څه ډول ترسره کېږي؟

ځواب: که یو وزیر د ولسي جرگې له نه باور رایې سره مخامخ شي، نو دا پرېکړه بیا مشرانو جرگې ته ځي، هغوی بیا

وروستی پرېکړه کوي او تر هغې وروسته عملي کېږي. تردې وروسته د کانګرس نورو تالارونو ته لاړو، مخکې لوی دهلېزونه مخې ته راغلل، په دهلېزونو کې له هر ایالت څخه د هغو نومیالیو شخصیتونو دوه دوه مجسمې ایښودل شوي وې، په حقیقت کې هر ایالت حق لري، دلته د خپلو لویو نومیالیو مجسمې ودروي. دا د ټولې امریکا د شخصیتونو تمثيل کوي. تر هغه وروسته یوه ځانګړې تالار ته لاړو، چې په یوه جګه ګرده ګونبزه پرې راټوله شوې وه، د ګونبزي لوړوالی یې تر پنځو سومترو هم پورته کېده، پر دې الونوي ډېرې لوکسې او ښکلې میناتورې او تصویرونه کښل شوي وو، اکثره یې د جورج واشنگټن د اتلولیو ښکارندويي کوله، رښتیا هم دا ودانۍ ډېره لوکسه او ښکلې وه، کوم انځورونه

چې پرې نصب وو، هغو هم د لوړ هنر او فکر څرگندونه کوله. د امریکا په شان د یو لوی هېواد لپاره د داسې بڼکلو ودانیو شتوالی لازم و ملزوم برېښي، خو نه دا ودانی. د ډېرې پخوا زمانې وه او نه هم دا انځورونه ډېر پخواني وو، خو کله چې دې دواړو ته کتل، د یو تاریخي برم څرگندونه یې کوله. هلته یو کس د جورج واشنگتن د اتلولیو په باب خبرې وکړې او ویې ویل، چې له همدې ودانۍ څخه یې جنازه پورته شوه، دا له هغه سره د امریکا د خلکو د ډېر لوړ احترام څرگندونه کوي. تردې وروسته مو بیا یو ډله بیز عکس واخیست. وروسته د کانګرس د کتابتون پر لوري لاړو.

د کانګرس له ودانۍ څخه تر کانګرس کتابتون پورې دوه

د کانګرس د کتابتون یو حال

درې دقیقې پلې لاره ده، خو په همدې دوه درې دقیقو کې یخنی ښه وځپلو، کله چې د کانګرس کتابتون ته تر تالاشۍ

وروسته وردننه شو، نو غورږونه مو بېرته نرم شول، لومړی یو حال ته چې لاړو، چې نږدې سل یونیم سل کسان په کې ځایېدل او د کنفرانس یا سیمینار له مجهزو وسایلو څخه برخمن و. هلته پر خپلو ځایونو کېناستو، د کانګرس کتابتون په ټوله دنیا کې ډېر ستر کتابتون دی، دا کتابتون څو پوړیز دی او څو لوی هالونه لري. اوس په کې یوازې (۱۲۰) ملیونه عنوانه چاپي کتابونه شته، په دنیا کې چې هره ورځ کوم نوی کتاب چاپ شي، نو دا کتابتون کونښن کوي، چې یو ټوک یې ځان سره وساتي. دغه راز په سلګونو زره خطي نسخې او د کتابونو میکرو فلمونه په کې خوندي دي، اوس چې برېښنايي کتابتونونه رامنځته شوي، نو په دې کتابتون کې خويي په لسګونو ملیونه کتابونه خوندي کړي دي. دلته بیا یو بحث و، بحث اکثره د لایبېنگ پر مسایلو څرخېده، لومړی بحث پر نهو بجو او پنځه څلوېښت دقیقو پیل شو، درې تنه ددې بحث برخوال وو:

۱- هون انډریو میګوري Hon Andrew meguire د پروګرام چلوونکی.

۲- ډاکټر ګرېمي بنیرمین Dr. Graeme Bannerman ویناوال.

۳- بناغلی بریدګورډون، Mr. Berdgordon ویناوال دی د امریکا او اسرائیلو د عامه چارو د کمېټې لپاره د پالیسی او دولتي چارو ډایریکټر و.

بريد گوردون د اسرائيلو د
لايبنگ په باب خبرې وکړې. د
اسرائيلو لايبنگ (دلالي) په
نړۍ کې ډېره مشهور دی، ويل
کېږي، چې دوی د امريکا
کانگرس ته بڼه لاسرسی لري.
گوردون وويل: زه کاناډا ته د

ورځېر مه يو ايالت څخه يم، چې خورا يخ دی، ددې ځای هواله
نورو ايالتونو سره ډېر توپير لري. د امريکا سيستم هم د نورو
هېوادونو له سيستمونو څخه توپير لري، په نورو هېوادونو کې
د پارلمان سيستم د اکثريت رايو پر بنسټ ولاړ دی. په امريکا
کې مقننه، اجرائيه او قضايه قوه يوه پر بلې واک نه لري، يوه
بلې سررقيب لري. د لايبنگ يا دلالي اصطلاح او يا مفهوم له
يوه هوټل څخه، چې وکيلان به په کې او سپدل رامنځته شوه، زه
چې په کوم ايالت کې او سپېرم، هلته تر انسانانو غويان زيات
دي، نو د هغه ايالت وکيل په کانگرس کې وغوښتل د خپل
ايالت لښتات يې وده وکړي، په نورو ځايونو کې د لښتاتو
قيمت زيات و، قيمت د کانگرس له خوا ټاکل کېږي، نو د هغه
ځای د خلکو غوښتنه وه، چې د لښتاتو قيمت بايد لوړ شي، دې
خلکو خپل دا کار د خپل وکيل له لارې په کانگرس کې مطرح
کړ، وکيلان اکثره په کانگرس کې د خپلو موکليينو نظريات او
عقايد منعکسوي، د بېلگې په توگه د بنسټي (د جنين سقط)

مسئله، ځينې ددې حق مخالف دي او ځينې يې موافق، خلک کانگرس ته خپل شکايت کوي، يو وکیل وويل: زما ځينې موکلين له دې مسلې سره موافق دي او ځينې مخالف، په داسې حالت کې بيا وکیل د خپل وجدان له مخې قضاوت کوي.

ډاکټر گرېمي بنيرمن وويل: غواړم د امريکا د بهرنيو چارو د لابينگ په باب خبرې وکړم. د امريکا د بهرنيو چارو پاليسي همېشه د اجرائيه قوې له خوا عملي کېږي، که اجرائيه قوه پوه شي، چې کوم نظر د بهرنۍ پاليسۍ په گټه دی، نو د نورو نظرونه هم اوري، کله چې اجرائيه قوه پر دې پوه شي کوم هېواد ته زموږ د وسلې ورکړه، زموږ په گټه نه ده، نو کېدی شي ترې تېر شي، نو ځکه دلته د لابينگ گروپونو ترمنځ يو څه ستونزه راپيدا کېږي، پر امريکايانو سربېره نور گروپونه هم په کانگرس کې لابينگ کوي، هر هېواد د لابينگ لپاره خپل گروپ لري، هر هېواد کانگرس ته د خپل هېواد علایق وړاندې کوي او کونښن کوي کانگرس پرې قانع کړي.

د لابينگ گروپونه کېدی شي، د همغه هېواد غړي وي او يا نه وي، دا گروپونه هم اجرائيه قوې ته ځي او هم مقننه قوې ته، ځينې حکومتونه د خپلو سفارتونو له لارې هم لابينگ کوي او مستقيماً حکومت سره تماس نيسي، جاپان، اسرائيل او مصر په تېرو څو کلونو کې په لابينگ کې ډېر مخکې دي، دوی د حکومت د بودجې له مسولينو سره کتلي او د خپلو هېوادونو علایق يې ورته څرگند کړي دي، که تاسې غواړئ لابينگ مو

موثر شي، نو تاسې بايد همغه مسول کس پيدا کړئ او خپل
علايق ورته وړاندې کړئ، د مسولو اشخاصو پيدا کول او له
هغوی سره رابطه ټينگول هم اسانه کار نه دی. د ډپلوماتانو له
لارې دا کار ځکه ممکن او اسانه نه دی، چې هغوی ډېر وخت نه
لري، بل د لايينگ گروپ هغه خلک دي، چې هغوی ته پيسې
ورکول کېږي او ستاسو علايق پرمخوړي، دې کار کې د دوی
گټه هم خوندي ده. دوی تاسو ته ملاقاتونه برابروي او لارې
چارې درنښي، په واشنگتن کې ممکن هر څوک داسې و عدې
درکړي، خو دا کارونه د هر چا په وس پوره نه دي، ځکه هر څوک
مهمو اشخاصو ته لاسرسی نه لري. د ساري په توگه زه شرکت
لرم، مصر پر مورې پانگه لگولې، مورې د هغوی علايق پرمخوړو.
مصر له تېرو دېرشو کلونو راهيسې د کمپ ډيويد تر تړون
وروسته د خپلو لوړ رتبه مامورينو په واسطه له کانگرس او
اجرائيه قوې سره ملاقاتونه کوي، په قاهره کې د تجارت له
اتاقونو سره تماس لري، همدا سرب کال او ه څلوېښت (۴۷) تنه
سوداگر د لته په خپل لگښت راځي، له مقننه او اجرائيه قوې
سره ملاقاتونه کوي، خپلې رابطې ټينگوي او خپل علايق ورته
خرگندوي، خو په دې ټولو کې بيا د پرېکړې سرچينه ډېره مهمه
ده، لايينگ گروپ چې کوم کس پېژني، هغه په کوم مهم ځای
کې کار کوي؟ دوی طبعاً هغه کس ته ټلېفون کوي او بيا د
ملاقات زمينه برابروي. واشنگتن له نورو سيمو او هېوادونو
سره توپير لري، کله چې دوی بل چېرته لاړ شي، نو هلته يې قدر

و عزت کپړې، چای او قهوه ورته تیارېږي، د وخت کمی نه وي، خو کله چې دلته څوک راشي، دوی خپل ساعت ته گوري، د وخت ډېر کمی وي. په تېرو کلونو کې د لایبېنگ گروپونه ډېر قوي شوي دي، د هندوستان د لایبېنگ گروپ اوس ډېر موثر دی، د امریکا پر بهرنیو چارو وزارت ډېر تاثیر لري. امریکا ته د مهاجرینو د بېلابېلو کټگوریو او له هغوی څخه د لایبېنگ گروپونو په باب یې وویل: له نورو هېوادونو څخه د تېرو هیئتونو یا راغلو اشخاصو یوه اشتباه دا وه، چې ځان به یې د امریکایانو په تله تله، هیله یې لرله، چې د یو امریکایي په شان چلند دې ورسره وشي، په پیل کې چې مهاجرین راغلل، نو هغوی ډېر غریب وو، خو د هغوی اولادونه چې همدلته رالوی شول، ځانونه یې ورسول، خو اوس چې کوم مهاجر راځي، له نورو سره یې توپیر دادی، چې دوی خپله ټول رسېدلې یا تحصیل کړي اشخاص دي. دوی کولای شي خپلې ځانگړې کمپټې او د لایبېنگ گروپونه جوړ کړي، په دا ډول مهاجرو کې د هنديانو شمېر زیات دی، نو ځکه د هنديانو لایبېنگ په کې ډېر زیات او موثر دی.

د مصري هئیت یو برخوال پوښتنه وکړه: د مصر لایبېنگ له اسرائیلو سره سیالي کولای شي؟

ځواب: (C.S.P) (ممکن د لایبېنگ کوم گروپ وي) داسې یو گروپ دی، چې چاته پیسې نه ورکوي، دا گروپ کونښن کوي، چې د اسرائیلو او فلسطینیانو ترمنځ د منځگړیتوب لاره

تعقيب شي، اسرائیل د لابينگ په برخه کې ډېره تجربه لري او موثريت يې هم زيات دی. د مصر د لابينگ تاثير هم په وروستيو کلونو کې زيات شوی دی.

د اردن استازي وپوښتل: د وسلې اخيستلو لپاره څه ډول لابينگ په کار دی؟

ځواب: په دې برخه کې مشاورين تاسو ته سمه مشوره درکولای شي، د وسلې خرڅول ډېره جنجالي مسئله نه ده، خو کله چې مسئله سياسي شي، بيا مشکل زياتېږي.

په دې برخه کې د تفريح لپاره وخت ورکړ شو، پنځه لس دقيقې تفريح مو وکړه، بيا د پروگرام دويمه برخه پيل شوه. دا برخه د ډاکتر ډبليو ام اولسون (Dr.WM.J.olson) په مشرۍ پيل شوه.

بناغلی مارک ینگ Mr. Mark Young يې ويناوال و.

ډاکتر اولسون وويل: دا ځای چې تاسې په کې اوس ناست

ياست دا د ((ويلسن)) په نامه دی. ويلسن ډېر کتابونه واخيستل، دومره کتابونه چې پوروی شو، بيا يې پر کانگرس وپلورل، د کانگرس کتابتون اوس د نړۍ ترټولو لوی کتابتون

دی، هر کتاب چې په امریکا کې چاپېږي، بايد د قانون له مخې

يو ټوک يې دلته ورکړي، په نورې نړۍ کې چې کتابونه چاپېږي هم د اکثرو يې يو يو ټوک دلته راځي. دلته يو بنه څېړنيز مرکز دی، دا يو خدماتي مرکز دی، يوازې د کانگرس غړي کولای شي، کتاب له ځان سره يوسي، نور يې له دې ځايه وړلای نه شي، خو همدلته يې مطالعه کولای شي. د نړۍ د اکثرو مجلو او اخبارونو کليکسينونه دلته شته، ميکرو فلمونه يې هم شته. اولسون د امريکا د کانگرس د تشکيلاتو په باب وويل: په امريکا کې هر گام د اساسي قانون له مخې پورته کېږي، د ولسي جرگې غړي د نفوسو په تناسب ټاکل کېږي، د مشرانو جرگې لپاره له هر ولايت څخه دوه تنه، مجموعاً سل تنه ټاکل کېږي. په مشرانو جرگه کې د غړو شمېر ځکه د ټولو ولايتونو لپاره مساوي دی، چې لوی ولايتونه، واپه ولايتونه ترستوني تېر نه کړي، د مشرانو جرگې غړي د شپږ کلونو لپاره ټاکل کېږي. د بهرنیو چارو وزير، سفيران او ځينې نور لوړ رتبه افسران د مشرانو جرگې يا سنا له خوا ټاکل کېږي. ولسي جرگې د غړو لپاره د ولايتونو نفوس په پام کې نيول کېږي، يو وخت د (۳۰) زرو پريو تن ولسي جرگې ته راته، هغه وخت د امريکا نفوس (۶) مليونه تنه وو، خو اوس د (۲۰۰) زرو کسانو پريو تن ولسي جرگې ته راځي. تر ټولو زيات سيټونه کاليفورنيا ايالت لري، ځکه چې نفوس يې تر نورو ټولو ايالتونو زيات دی. قوانين بايد د دواړو جرگو له خوا په يوه ژبه او يوه بڼه وليکل شي او بيا تصويب شي. تر هغه وروسته جمهور رئيس ته ځي او

بیا توشیح کړې. که جمهور رئیس یې رد کړي، مشرانو جرگه یې په دوه ثلثو بېرته تائید ولای شي.

د ستاېف د مامورینو دنده داده، چې له ټولو موکلینو سره د وکیل د ملاقات زمينه برابره کړي، د هغو غوښتنلیکونه واخلي، دا هم حتمي او ممکنه نه ده، چې د هغوی ټولې غوښتنې دې عملي بڼه خپله کړي، خو دا د هغوی حق دی، چې غږ یې واورېدل شي، بیا دا ټول شيان خپل وکیل ته وړاندې کړي، هغه یې له بېلابېلو لارو یا ټلېفون په واسطه او یا هم له نورو لارو څخه هغو سره تماس نیسي، خلک د ټلېفون له لارې هم مستقیماً له وکیل سره تماس ټینګوي. ولسي او مشرانو جرگه (۱۲) بېلابېلې کمېټې لري، چې هره یوه یې بیا په خپل منح کې نورې کمېټې لري، چې څو سوه کمېټې ورڅخه جوړېږي، وظیفه یې داده، چې مسودې جوړې کړي، پیسې هم د مقننه قوې په لاس کې دي. دوی ددې څارنه کوي، چې اجرائیه قوې دا پیسې څنګه او چېرته ولګولې او چېرته یې مصرفوي؟

دویم ویناوال بناغلي مایک ینگ، د ولسي او مشرانو جرگې په باب لنډې خبرې وکړې، یوازې د یوې کمېټې (استخباراتو) په باب یې معلومات ورکړل، چې څنګه او په څه ډول شورا، د وسلې د کنټرول معاملات څاري. ده وویل: د اجرائیه قوې لوړ رتبه مامورین هم له سناتورانو سره مستقیماً خبرې نه شي کولای، لومړی باید د سناتور له ادارې مامورینو سره خبرې وکړي، خپله موضوع ورته تشریح کړي او بیا د هغوی له لارې

خپله موضوع تعقيب کړي. اکثره اداري مامورين د تجربو او اداري کار له مخې مقررېږي، اداري مامورين کولای شي سناتورانو ته ووايي په دې او هغه برخه کې خپله پالیسي بدله کړي، ځکه چې اداري مامورين اکثره د موضوع پر تاريخي شاليد او حقوقي حيثيت خبر وي، خو وروستی پرېکړه خپله د وکیلانو یا سناتورانو په لاس کې ده.

***

ټاکل شوي وه تر غرمې وروسته د جمهور رئیس دفتر او د بهرنیو چارو وزارت ته لار شو، خو هلته تگ د ځینو معاذیرو له کبله ونه شو. نو ځکه بېرته د نیسا سنتر پر لوري و خوځېدو. تېره ورځ چې د واورې له امله زموږ په پروگرام کې خنډ راغلی و، د هماغه پروگرام د تعقيب لپاره بېرته نیسا سنتر ته لارو. دا پروگرام پریوه بجه او ۱۵ دقیقو پیل شو. په دې برخه کې دغه لاندې اشخاص شامل وو:

۱- پروفیسور ډاکټر ډبلیو ام جی اولسون Dr.W.M.J. olson
د پروگرام چلوونکی.

۲- پروفیسور ټایلر ریورټ جی ډي Mr. Tyler Rauert JD
ویناوال.

۳- پروفیسوره اغلې ان موسن Ms. Ann moisan ویناواله.
لومړی لکچر د دولت ستراتیژی، ته د بدلون چلېنج و، پروفیسور اولسون وویل: د دولتونو د ستراتیژی بدلون ته ځکه اړتیا وي، چې په یوه موضوع کې که یو پروگرام یا عملیه

کار ورنه کړي، دویم پروگرام یا بدیل مو باید ورته په پام کې وي. کله کله دویم بدیل هم د یوې بلې ستونزې د زېږېدو سبب ګرځي، مجبور یو د حل پر درېیمې او څلورمې لارې غور وکړو، ده خپلې دا خبرې په یوه مثال کې واضح کړې، ده وویل د ساري په توګه د بحر غاړه کې یو موټر په اوبو کې ډوب شوی، موټر غواړو هغه راوباسو، یو کرېنگ د موټر لپاره استخدام شو، خو د ځمکې او بحر د سطحې فاصله، د موټر وزن او د کرېنگ قوت په دقیق ډول محاسبه شوي نه دي، کله چې کرېنگ موټر د اوبو کچې ته راپورته کوي، نور یې زور نه رسېږي، ددې پر ځای چې موټر پورته کړي، خپله کرېنگ د اوبو ګرېنگ ته لوېږي، بیا مجبور یو بل قوي کرېنگ راولو، چې هغه، هم کرېنگ راپورته کړي او هم مخکنی موټر، نو دلته ښکاره شوه، چې لومړی مشکل نه یوازې پر خپل ځای پاتې شو، بلکې بل مشکل یې هم وزېږاوه. له دې څخه دا نتیجه اخلو که موټر غواړو یو مشکل حل کړو، د هغه لپاره باید دقیق پلان ولرو، که دقیق پلان نه وي، نو پر ستونزې بله ستونزه زیاتېږي. ده خپله دا تجربه په څو تصویرونو کې څرګنده کړه. ورپسې یې د مخدره موادو د قاچاق مسئله تشریح کړه، ویې ویل چې قاچاقچیان له بېلابېلو لارو کار اخلي، تر هغه پورې یو میتود کاروي، چې رسوا شوی نه وي، نو په دې خاطر د مخدره موادو کنټرول یوه ستونزمنه مسئله ده. ان دا چې قاچاقیان د خپل ژوند په بیه حاضر دي، دې کار ته دوام ورکړي، په دې برخه کې د حکومتونو، سرحدی

پولیسو او نورو کړیو گډه همکاري په کار ده. د تیرانسپورت له ډول ډول وسایطو، لکه موټر، الوتکې، کښتۍ او بتلونو او نورو ټولو څخه کار اخلي، د دې ټولو دقیقه تلاشي اسانه کار نه دی. مخدره توکي او تروریزم د هېوادونو ملي امنیت او ارضي تمامیت ته گواښ پېښوي، ارضي تمامیت د پته وایي، چې یو هېواد پر خپلې خاورې او سرحداتو حاکمیت ولري او قانون په کې پلي کړي، د مخدره توکو مخنیوی د نړیوال سیستم له لارې ممکنې شي، نړیوال سیستم داسې دی، چې د تېرو درې سوو کلونو په بهیر کې رامنځته شوی او په تېرو اتياوو کلونو کې یې وده کړې ده، خو په دې وروستیو کلونو کې د دولتونو ترڅنګ ځینې نا دولتي موسسې هم په کې شاملې شوې دي. ځینې نا دولتي موسسې هم د یوه ملک امنیت ته خطرونه پېښولای شي، دوی کې کېدی شي، بانکونه، شخصیتونه، ترهگر، سوداگر او نور ټول شامل وي. ځینې رسمي او نارسمي موسسو د دولتونو نړیوال سرحدونه له منځه وړي دي. له دې جملې څخه یو هم د القاعدې سازمان دی، د دوی د فعالیت تشکل داسې نه دی، چې رسمي بڼه ولري، یوه کمپنۍ یو ډول کار کوي، بل شرکت بل ډول، دا گروپونه بیا د خپلو گټو په خاطر یو بل سره همکاري کوي، دوی یو بل سره د تماس مرکزونه لري، گډ کنفرانسونه جوړوي او روزنیز مرکزونه لري. جعلی پیسې هم چاپوي، جعلی مخدره مواد هم جوړوي، د ساري په توگه، یو وخت له یو هېواد څخه مخدره مواد راتلل،

دوی د هماغه هېواد په نامه جعلی مخدره مواد جوړ کړل، چې اصلي ته نږدې وو، خو اصلي نه وو، دوی د هر هېواد انفرادي قوانین تر خپلې ناوړې اغېزې لاندې راوولي.

پر دې وخت پروفیسور اولسون، پروفیسورې مېرمن موسن ته بلنه ورکړه، چې دا بحث نور دا پرمخ یوسي. مېرمن موسن وویل: زه غواړم پر همدې نادولتي جنايتکارو گروپونو رڼا واچوم:

يو وخت يو ليکوال ويلي وو: مهمه نه ده چې تاسې همپشه د

اکثریت نظر تائید کړی، کله کله د اقلیت نظر هم ډېر مهم وي. ځینې واره نادولتي گروپونه ډېر خطرناک دي، باید نړیوال ورته یو تدبیر ولري، دا د دولت تابع خلک نه دي، چاته د ځواب او مسولیت پر ه هم نه مني،

دوی هر ډول عملیات کولای شي او له هرې ممکنې لارې څخه کار اخلي. د دوی هدف څه دی؟ تغیرات غواړي؟ البته دوی په خپل فکر تغیرات غواړي، چې هغه فکر دوی ته کامل بنسکاري، دوی د څو دلیلونو له مخې راپیدا شول:

نړۍ سره نږدې شوه، سوږ جنګ ختم شو، هېوادونه د
ټکنالوژۍ او همکارۍ له مخې سره نږدې شول، نو دا ډلې هم
راپیدا شوې، دا ډلې مختلف شکلونه لري:

۱- یو هغه ډول ګروپونه دي، چې یو مثبت شکل لري، لکه
نادولتي موسسې او انجیوګانې.

۲- مذهبي ګروپونه دي، چې ځینې مثبت کارونه ترسره کوي.

۳- ګڼ قومیزه سازمانونه دي.

۴- د مشترکو ګټو سازمانونه دي.

۵- یو شمېر نړیوال سازمانونه، لکه د بشر حقوقو نړیوال
سازمان، شنې سولې سازمان، اکسفام موسسه او نور... دا
پورته سازمانونه معمولاً د شخړو سبب نه ګرځي.

دویم هغه ډلې یا ګروپونه دي، چې شخړې او جنجالونه راپیدا
کوي، لکه:

۱- وسله والې ډلې

۲- جنګي ډلې

۳- ملېشي

۴- جنګسالاران

۵- شخصي امنیتي کمپنۍ

۲- ترهګر ګروپونه، چې

اکثره د القاعدې لپاره کارول

کېږي او ځینې نور.

مېرمن موسن چې دا گروهه تشریح کړل، نو بیا یې
پروفیسور ټایلر ریورټ ته بلنه ورکړه، چې ددې گروهو نوډو
قانونیت خبرې وکړي. پروفیسور ټایلر د هېوادونو ارضي
تمامیت او سرحدونو ته د ورپېښو خطرونو په باب، چې د
نادولتي سازمانونو له خوا پېښېږي، وویل: دولتونه ددې
خطرونو پر وړاندې څه لري او څه کولای شي؟

ده د سینما د یوه کرکټر (جاکسن) یادونه وکړه، چې په فلم کې
یې د تروریستانو پر ضد یو قوي رول لوبولای او د هغوی پر
ضد سرسخته مبارزه کوي، دی له ډېرو ستونزو سره
مخامخېږي، خو په پای کې بریالی کېږي، خودی وایي د فلم او
عمل کیسه طبعاً سره توپیر لري، کله چې دولتونه گورئ هغه
بیا ددې پدیدې پر وړاندې ډول ډول عمل کوي. د تروریزم پر
ضد نړیواله همکاري په کار ده، خو په عملي توگه دا همکاري
اسانه نه ده. یو نړیوال قانون باید جوړ شي، چې له دې ډول
خطرونو سره مقابله وکړي. د هر هېواد قوانین له بل سره توپیر
کوي، نو ځکه په دې برخه کې یو نړیوال قانون ته اړتیا ده. د نړۍ
دولتونه باید یو بل سره کېږي او یو له بل سره همکاري وکړي،
دا نړیوال قوانین د نړۍ دولتونه یو بل سره وصلوي، ددې
نړیوال قانون په رڼا کې باید داخلي قوانین هم وضع شي. لکه
امریکا او عمان چې د تروریزم پر ضد یو تړون لاسلیک کړی،
دا داسې یو تړون دی، چې یو بل ته خپل مجرمین ورسپاري،
کله چې د دولتونو ترمنځ همغږي رامنځته شي، نو څه به کېږي؟

دې سره به د بانکونو ترمنځ همکاري رامنځته کېږي، چې تروريستان ونه کړای شي، له يوه بانک څخه بل ته پيسې انتقال کړي. د ملگرو ملتونو د منشور په يوه ماده کې د ترهگرۍ ضد مواد شته، د ملگرو ملتونو د امنيت شورا (۱۲۲۷) او (۱۳۷۳) گڼه پرېکړه لیک د القاعدې او طالبانو په اړه دی، د نړۍ ټول هېوادونه بايد هغه عملي کړي، دا د نړيوال قانون يوه برخه ده. په ملگرو ملتونو کې د ترهگرۍ ضد يوه کمېټه جوړه شوې ده. (۱۵۴۰) گڼه پرېکړه لیک د عامه وژنې وسلې منع کوي. د تروريزم ضد جگړې يو مشکل هم د بشري حقوقو مسئله ده، چې بېلابېل تعبيرونه ورڅخه کېږي، ځينې ملکونه وايي چې موبدا کار نه شو کولای، د بېلگې په توگه يو ترهگر چې په اروپا کې گير کېږي امريکا ته يې ځکه نه ورکوي، چې اروپا کې اعدام نه شته، خو امريکا کې شته، نو دوی اعدام د بشري حقوقو خلاف کار گڼي. همدارنگه ځينې قیدونه هم شته، ځينې نا دولتي گروپونو سره بايد څنگه معامله وشي؟ دوی ځان هېڅ شي ته متعهد نه گڼي او ځان په هېچا پورې نه تړي، هېڅ نړيوال قانون ته مکلف نه دي، نو ځکه بايد دولتونه توافق وکړي، چې دوی د نړيوالو قوانينو تابع کړي. په هېواد کې د بشري حقوقو د خونديتوب لپاره د مداخلې په باب د نظر ډېر اختلاف شته، لکه په سوماليا، کوسووا، بوسنيا او نورو کې.

پر ۱۹۹۹م کال امریکا د ملگرو ملتو سازمان له اجازې پرته د کوسو و چارو کې مداخله وکړه، هلته اخلاقي او بشري وضع ډېره خرابه وه، مناسب ځواب يې غوښته، ملگرو ملتونو عاجل اقدام ونه کړ، کوفي عنان وويل: څه وخت بايد يو ملک په داسې حالاتو کې د بل ملک په کورنيو چارو کې مداخله وکړي؟ ارضي تماميت د يو ملک حق دی، نو ددې ترڅنگ دا د هغه هېواد مسوليت هم دی، چې د خپلو خلکو بشري حقونه خوندي کړي. کله چې د يو هېواد دولت کمزوری شي، نو دا مسوليتونه يې تر پوښتنې لاندې راځي، دا وخت نورو ملکونو ته د ملگرو ملتونو له خوا د خلکو د حفاظت لپاره د مداخلې حق ورکول کېږي، دا پرنسيپ (د بشر ملاتړ) د ملگرو ملتونو په منشور کې شته. يو د مشکل مخنيوی دی، بل مداخله او درېم له خلکو سره عملي مرسته ده. د ملگرو ملتونو د بشري حقوقو کميسيون وويل: ددې کارونو تر ټولو واکمنه سرچينه ملگري ملتونه دي، که د ملگرو ملتونو امنيت شورا په دې چاره کې ناکامه شي، نو د ملگرو ملتونو عمومي غونډه يا اسامبله کولای شي، دا مسایل پر مخ يوسي، دا چې يو ملک د بل ملک په چارو کې مداخله وکړي که ونه کړي، دا اوس هم يوه پېچلې مسئله ده، چې تراوسه لا نړيواله ټولنه ورسره لاس وگرېوان ده. د غونډې يو برخوال پوښتنه وکړه: ترهگرې ډلې هېڅ ډول نړيوال قانون نه مني، په ملگرو ملتونو کې ځينو هېوادونو ته د

ويتو حق هم، تر نړيوالو قوانينو پورته يو كار دی، په دې باب تاسو څه وايئ؟

ځواب: دا د دې مانا لري، چې دوی د ملگرو ملتونو د نورو غړو پر وړاندې مساوي حقوق لري، خود نړيوالو قوانينو له مخې دوی ټول يو شان نه دي. د مخنۍ حملې حق هغه وخت سم دی، چې گاونډی هېواد د حملې تياری نيسي، دا وخت يو هېواد حق لري، چې د ځان دفاع وکړي.

يو بل برخوال پوښتنه وکړه: کله چې د مداخلې د حق خبرې کېږي، خلکو سره تشويشونه پيدا کېږي، لکه د عراق په شمال کې د کردانو موضوع، په دې باب تاسې څه وايئ؟

ځواب: زه فکر کوم، چې د دې مسودې د ليکلو پر وخت شايد د هغوی تعبير دا نه و، چې له دې مداخلې څخه دې ناوړه گټه پورته شي.

کله کله انساني موضوع د دې مداخلې او حفاظت غوښتنه کوي، لکه (کوسووا) او (رونډا) ته د امريکا تگ، چې سياسي اهداف يې نه لرل، يوازې انساني موضوع وه.

د بنگله دېش استازی: څوک چې مخدره مواد توليدوي، هغه اکثره نا دولتي او غريب خلک دي، خو گټه اخيستونکي يې اکثره پرمختللي هېوادونه دي، ولې دلته سخت قوانين نه جوړېږي، چې د دې شيانو مخه ونیول شي؟

ځواب: فدرالي حکومت په عمومي ډول قوانين جوړ کړل، خو په انفرادي ډول دلته مشکل دادی، چې دلته (۵۰) ايالتونه دي،

دا هر ایالت خپل خپل قوانین لري، پوښتنه داده، چې قوانین باید پر هغو کسانو تطبیق شي، چې دا مواد کاروي.

***

گروپي کار: تر پورتنی بحث وروسته گروپي کار ته لارو، پردو وگروپونو ووبشل شو، یو د منځني ختیځ او یو هم د جنوبي اسيا او ورڅېرمه هېوادونو لپاره و، چې افغانستان هم په کې شامل و. گروپي کار د یو امریکایي پروفیسور په مشرۍ پیل شو، په گروپي کار کې د افغانستان، پاکستان، بنگله دېش، سریلانکا، نیپال او ځینو نورو هېوادونو استازي شامل وو. امریکایي پروفیسور تر ټولو لومړی دا پوښتنه مطرح کړه چې: د امریکا حکومت باید څه وکړي، چې د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه شي او د تروریزم پر ضد جگړه گټوره او موثره وشي؟

د پاکستان استازی (معظم احمد خان) وویل: د جنرال مشرف پروخت د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه وو، مهمه خبره داده، چې سیاسي پرېکړه باید وشي، پر جگړې مشکل نه حلېږي، د مشرف پروخت یوې خوا ملامتي پر بلې خوا او بلې به بیا پردې بلې خوا اچوله.

صبغت الله سنجر صیب د افغانستان له هئیت څخه وویل: تروریزم سرحد نه لري، امریکا او ټولې نړیوالې ټولنې بیا بیا ویلي چې تروریزم سرحد نه لري، نو نړیوالې ټولنې ته په کار دي، ترڅو پورې چې د تروریزم ریښې له منځه یونسي،

افغانستان کې دا جگړه پای ته نه رسې، افغانستان د تروریزم قرباني شوی دی، د تروریزم ځالي افغانستان کې نه شته، ځالي يې تر افغانستان بهر دی.

د سنجر صیب د خبرو په تعقیب ما (یون) وویل: زه د سنجر صیب دا خبرې تائیدوم، چې د ترهگری اصلي ځالي په افغانستان کې نه دي. افغانان د یوې بشري قوې او سون موادو په توگه په دې جگړه کې سوزي، افغانان د دې امکانات نه لري، چې د دې درنې جگړې لگښت او پوځي امکانات برابر کړي، تاسو چې کومه کارېدونکې وسله، ریموت کنترول بمونه او ځان وژونکي واسکتونه او همدارنگه د جگړې ایډیالوژیک تحركات گورئ دا ټول له بهر سره ارتباط لري، د جهاد په کلونو کې دا ډول بریدونه نه ترسره کېدل او نه افغانستان د ځان وژونکو بریدونو سابقه لري. که د جگړې بهرني امکانات ودرول شي، افغانستان کې دا جگړه ډېره ژر بندېږي. مور له نړیوالې ټولنې هیله لرو، که غواړي افغانستان کې دا جگړه پایته ورسېږي، نو د جگړې اساسي سرچینې باید وچې کړي. یو بل غلط تصور، چې د پاکستان له جوړېدو څخه بیا تر اوسه په پاکستان کې شته او په دیپلوماتیکي ژبه کې څوک ورته ډېره اشاره نه کوي، هغه دادی، په پاکستان کې یو شمېر مذهبي او استخباراتي کړی شته، چې هغوی په افغانستان کې یو قوي حکومت نه غواړي، دوی تصور کوي چې له یوې خوا قوي افغانستان او له بلې خوا قوي هندوستان د دوی د نفوذ ساحه

راتنگوي او په سيمه کې د دوی پراختيا غوښتنې سياست مهاروي، دغه راز په دې حالت کې دوی نه شي کولای د منځنۍ اسيا طبيعي منابعو ته ځان ورسوي، همدارنگه پاکستان کې دا کړۍ تصور کوي، چې د قوي افغانستان په شتوالي سره په پاکستان کې د مېشتو پښتنو ملي ولولې تقويه کېږي او په دې ډول د پاکستان کمزورۍ ته لاره اوارېږي. خو مور په دې نظر يو، چې قوي او سوکال افغانستان د سيمې د ثبات لپاره په ګټه دی. پاکستان ته هم ډېره اقتصادي ګټه رسوي، افغانستان د پاکستاني مالونو لپاره بڼه مارکيت دی. د طالبانو د حکومت پرمهال، چې افغانستان کمزورۍ اقتصاد درلود، افغانستان ته د پاکستان صادرات پر کال (۵۰) مليونو ډالرو ته رسېدل، خو اوس دا صادرات هر کال (۱۲۵۰) مليونو ډالرو ته رسېږي. مالا خپلې خبرې خلاصې کړې نه وې، چې د پاکستان استازي بناغلي (معظم احمد خان) وويل: دا تصور غلط دی، چې پاکستان يو قوي افغانستان نه غواړي، پاکستان همېشه په افغانستان کې سوله غوښتي، مور د جهاد په کلونو کې له افغانانو سره ډېره مرسته کړې ده، افغانستان زموږ مسلمان ورور هېواد دی، خو اوس چې مور افغانستان ته ګورو، دوی هندوستان ته په جلال اباد، کندهار او نورو سيمو کې قونسلګرۍ ورکړي، دا مور ته خطر دی، افغانستان بايد زموږ دا تشويش درک کړي، مور له افغانستانه ګيله لرو، چې دوی ولې زموږ مخالف ته زموږ په سرحداتو کې داسې نمايندګۍ

ورکړي دي، په داسې حال کې چې هندوستان په دې سیمه کې قونسلگریو ته اصلاً هېڅ اړتیا نه لري. افغانستان زموږ مسلمان ورور هېواد دی، نو له ورور نه گیله کېږي، دوی باید زموږ اندېښنې درک کړي...

پر دې وخت ما یو ځل بیا نوبت واخیست، بحث هم لږ څه گرم غوندې شو. ما وویل: په همدغه ځای کې معلومېږي، چې پاکستان په افغانستان کې دخپل نفوذ د پراختیا هیله لري او له هند سره د بنمې او زور ازموینه زموږ په هېواد کې معلوموي، افغانستان یو مستقل هېواد دی، موږ حق لرو، چې له هر هېواد سره د خپلو علایقو پر بنسټ سیاسي او اقتصادي روابط ولرو، ایا له پاکستانه موږ کله دا پوښتنه کړې ده، چې ولې دې په پېښور، کویتبه او یا نورو ښارونو کې، ایران او یا نورو هېوادونو ته قونسلگری ورکړي دي، همدې پاکستان ته چې مو په کندهار، ننگرهار، هرات کې د قونسلگریو اجازه ورکړې ایا له ایران او هندوستانه مو اجازه اخیستې، په خپل هېواد کې د قونسلگریو پرانیستل د هماغه هېواد مشروع حق دی، خو که چېرې له دې قونسلگریو څخه رښتیا هم گاونډیو هېوادونو ته خطر وي، کولای شي د دپلوماتیکو مراجعو له لارې متقابل اقدام وشي او مسئله پر د بنمې نه ارزې. په افغانستان کې د پاکستان د ستراتیژۍ عمق، چې یو شمېر مذهبي او استخباراتي ډلې یې تعقیبوي او ما دمخه ورته اشاره ورکړه دا دی چې: (قوي افغانستان ضعیف پاکستان یا ضعیف

افغانستان قوي پاکستان) دا په پاکستان کې د ټولو پاکستانیانو نظر نه دی، بلکې د هغو خلکو نظر دی، چې د افغانستان لپاره خپله پالیسي جوړوي. سنجر صیب هم د قونسلگریو په برخه کې زما خبرې تائید کړې او دا یې د افغانستان خپل حق وگانه، ورته یې وویل چې هرات کې ستاسو قونسلگری هم ایران ته ډېره نږدې ده، نو ایا ایران که له مورېه وغواړي، نو ستاسو قونسلگری به ورڅخه باسو؟

پر دې وخت امریکایي پروفیسور پوښتنه وکړه: ویل کېږي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ یو مشکل د ډیورنډ کرښه ده، دلته یو پاکستاني الاصله امریکایي دی، هغه همپشه د امریکا کانگرس او حکومت ته وایي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ لوی مشکل د ډیورنډ کرښه ده، ترڅو چې افغانستان د ډیورنډ کرښه په رسمیت ونه پېژني، په افغانستان کې سوله نه راځي، که امریکا غواړي په افغانستان کې سوله راشي، نو باید د افغانستان پر حکومت فشار راوړل شي، چې افغانستان له پاکستان سره د ډیورنډ کرښه په رسمیت وپېژني، که نه نو دا جگړه به دوام پیدا کوي.

سنجر صیب په دې باب وویل: موږ سره څه نه شته، چې پاکستان ته یې ورکړو، بل افغانستان په دې موقف کې نه دی، چې پاکستان سره په دې باب خبرې وکړي، کله چې افغانستان کې بشپړ امن راشي، بیا کېدی شي د نړیوالو قوانینو او د خلکو د برخلیک د ټاکلو په باب د ډیورنډ کرښې په گډون، پر

ډېرو مسایلو بحث و شي، پاتې شوه د تروريزم مسئله، هغه دې مسایلو پورې اړه نه لري.

د پاکستان استازی (معظم احمد خان): موږ له افغانستان سره د ډيورنډ مسئله هېڅکله نه ده مطرح کړې او نه افغانستان موږ سره دا مسئله کله مطرح کړې ده. پاکستان دا مسئله يوه حل شوې مسئله گڼي، او سني سرحدونه د نړيوالو سرحدونو په توگه په رسميت پېژني، که افغانستان دا مسئله غوښتلای، نو پاکستان چې له هند سره درې ځله په جگړه کې راگير و، هغه وخت د افغانستان لپاره بڼه چانسونه وو، خو افغانستان هغه وخت هېڅ عکس العمل ونه بنسود، دا ددې مانا لري، چې افغانستان دا مسئله حل شوې گڼي. د پاکستان استازی زیاته کړه چې موږ د ډيورنډ کرښې په باب څه مشکل نه لرو، مانا دا چې دا کرښه د پاکستان او افغانستان ترمنځ رسمي سرحد دی. ما (يون) دا وخت يو ځل بيا نوبت واخيست؛ ما وويل: د ډيورنډ کرښې په باب بايد وويل شي، چې په دې برخه کې داسې حقوقي دلايل شته، چې د حکومتونو تر کچې پورته دي. لويه جرگه چې په افغانستان کې د حکومتونو تر کچې پورته د قدرت او مشروعيت تر ټولو واکمنه سرچينه ده، د افغانستان لويې جرگې نږدې پنځه لسيزې وړاندې پرېکړه وکړه، چې د ډيورنډ کرښه د انگرېزي استعمار په زور، د افغانستان پر اميرانو تپل شوې وه او تردې وروسته يې افغانستان نه مني. تر

هغه وروسته يوه حکومت هم دا کړنښه په رسمیت نه ده پېژندلې. له حقوقي پلوه هم د ډيورنډ د کړنښې يو طرف يا حقوقي اړخ (برتانوي هند) اوس متوفی دی. پاکستان له افغانستان سره د ډيورنډ د کړنښې يو اړخ نه دی. دا کړنښه له برتانوي هند څخه پاکستان ته په ميراث پاتې ده، له حقوقي پلوه په داسې مسایلو کې د وراثت قانون نه تطبیقېږي، ځکه چې د وراثت قانون بيا خپل و جایب او مسولیتونه لري، هغه هېڅکله پاکستان ته نه دي راجع شوي او نه دوی هغه پر ځان منلي دي. د نړيوالو قوانینو له مخې هم، هغه تړونونه، چې په زور او جبر پر یوې خوا ومنل شي، حقوقي ارزښت نه لري، د ډيورنډ کړنښه هم په زوره د هغه وخت د سترزېرځواک (انگریزي بنکېلاک) له خوا پر امیر عبدالرحمن منل شوې وه او د افغانستان نورو حقوقي مراجعو هېڅکله نه ده تائید کړې، انگریزان چې هغه وخت ددې کړنښې د تحمیل یوه خوا وه، ددې په مقابل کې د هغه وخت امیر ته یو لړ امتیازات ورکول، چې د امیر د حیات په اختتام سره دا امتیازات هم ختم شول او ددې کړنښې په باب قرارداد هم ورسره خپل ارزښت له لاسه ورکړ. پاتې شوه د تروریزم مسئله، دا هېڅکله د ډيورنډ له کړنښې سره رابطه نه لري او که پاکستان کې ځینې ډلې او اشخاص ترهگری له دې کړنښې سره تړي، نو بیا خودا تر ټولو پاکستان ته په زیان ده، ځکه دوی خپله ددې

ثبوت ورکوي، چې دا ډلې ټپلې مورې تقويه کوو او که پر افغانستان د فشار له امله د ډيورنډ کرښه په رسميت وپېژندل شي، نو بيا مورې دا خلک (ترهگر) مهارولای شو. تردې نو بيا د مد اخلي غټ ثبوت چېرته دی؟ مورې دا په ټينگه ردوو، چې تروريزم له ډيورنډ کرښې سره ارتباط لري، ايا پر نيويارک چې ترهگرو برید وکړ، هلته هم د ډيورنډ مسئله شريکه وه، يا وروستی برید يې چې پر ممبي وکړ، هلته هم ډيورنډ کرښه وه او يا د نړۍ په نورو گڼو سيمو له هغې جملې څخه په خپله د پاکستان پر گڼو ښارونو، لاهور، پينډی او نورو کې هم د ډيورنډ کرښه شامله ده؟ دا هسې يوه پلمه ده، چې ځينې ډلې غواړي يو مشکل له بل مشکل سره وتړي، زموږ او د پاکستانی هئيت ترمنځ خبرې نورې هم تودې شوې، د نورو هېوادونو استازو ټولو مورې ته غوږ نيولی وو، هغوی ته هم پته ولگېده، چې دوو هېوادونو ترمنځ د نظرونو څومره توپير موجود دی. دا بحث نور هم گرمېده، خو امریکايي پروفیسور وويل: ښه به وي چې د امنیت د ښه والي په باب خپل نظرونه څرگند کړو. زموږ له هئيت څخه انگار صيب وويل: نړيوال بايد زموږ ملي پوليسو، استخباراتو او ملي پوځ سره مرسته وکړي، چې مورې ددې جوگه شو، په خپله خاوره کې ترهگر وځپو او د پاکستان امنیتي ارگانونو سره دې هم مرسته وشي، چې هغوی په خپله

برخه کې د ترهگرو ځالي له منځه يوسي، دغه راز د دواړو هېوادونو امنيتي ارگانونه بايد يو بل سره مرسته او همکاري وکړي، يو بل ته خبر ورکړي، چې تردغې سيمې مې ترهگر تعقيب کړل، نور ستاسو د نفوذ ساحې ته داخل شول، بايد تاسې يې تعقيب کړئ، په دې ډول کېدې شي دا ډلې تپلې له منځه لاړې شي. وخت نور هم د پای پرته کې ودرېد، هم د پاکستان استازي او هم مور غوښتل په دې باب زيات بحث وکړو، خو وخت نه و، امريکايي پروفيسور په پای کې د نتيجې په توگه وويل: د دې نورو هېوادونو استازو ته به نوبت ورکړو، چې په لنډو ټکو، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پر دې شوي بحث قضاوت وکړي او د خبرو نتيجه راوباسي:

د بنگله دېش استازي (نظام احمد) وويل: د افغانستان او پاکستان ترمنځ د خبرو او نظر تفاوت زيات دی، بايد اوسپله وشي، خودا مشکل له نظامي لارې نه حلېږي، بايد دپلوماتيکې لارې چارې ولټول شي، څوک چې ملېشې ساتي بايد خبر ورته ورکړل شي، چې له دې لارې وگرځي، خلک بايد باسواده شي، ځکه کله چې خلک باسواده شي، خپله پرېکړه خپله کولای شي، که د افغانستان په چارو کې مداخله ونه شي، بڼه به وي.

د نیپال استازي (ډا برسنگ گورنگ) وویل: موږ د دواړو هېوادونو ترمنځ د نظر تفاوتونه ولیدل، دې کې د امریکا د نقش ضرورت دی، دا چې افغانان د خپلې اردو پیاوړتیا ته اړتیا لري باید په دې برخه کې ورسره مرسته وشي.

د نیپال استازي په دې ترڅ کې له هندوستانه هم شکایت وکړ، چې د نیپال په کورنیو چارو کې لاسوهنه کوي. ده وویل چې د نیپال په کورنیو شخړو کې نږدې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، خو ددې جنګي ډلو ځینې مشران په هندوستان کې ګرځي او مزې کوي. تر دې وروسته امریکایي پروفیسور وویل: تر ټاکلي وخته پنځه لس دقیقې زیات پاتې شو، موټر موږ او تاسې ته منتظر دی، ډېر بڼه او ګرم بحث و، ماته هم شاباسی راکړئ، داسې جالب بحثونه رامنځته کوم، چې تر اخره خلک بوخت ساتم، دې سره له ګروپي کاره راووتو، په موټر کې کېناستو او د هوټل پر لوري رهي شو.

يوه شپه له فرهنگي اشنايانو سره

کله چې هوټل ته ورسېدم، نو خالد هادي او سيد سلیمان اشنا دواړو راته تېلېفون وکړ. خالد هادي د بېنوا وېبسایټ د امتیاز خاوند دی او په پښتو کې دا ډېره مشهوره وېبپاڼه ده، په لکونو لوستونکي لري، پښتو او پښتنو ته يې ډېر زیات خدمت کړی دی. خالد هادي صیب اوس په نیویارک کې اوسي او ما سره يې وعده کړې وه، چې لیدو ته دې درځم، سيد سلیمان اشنا اصلاً د ننگرهار اوسېدونکی دی، ښه قوي ژورنالیست او وياند دی، په طلوع او شمشاد ټلويزیونونو کې يې کار کړی او هلته چې ښه وځلېد، نو بیا په امریکا کې اشنا ټلويزیون ته راغی او دلته نو اشنا له اشنا ټلويزیون سره اشنا شو. خالد هادي صیب سره مې لږ مجلس کړی و، ده د خپلو فعالیتونو په باب معلومات راکړل، چې په خورا زړه چاودون يې تردې مهاله څه کړي، خو څه يې چې کړي اکثره يې موثر دي، ما د افغانستان فرهنگي حالت ورته بیان کړ او د افغانستان ځینې مهمې داخلي ستونزې مې ورته په گوته کړې، خو په پای کې مو دا نظریو و چې: (کار کول په کار دي)، (مخکې به څو او شاته به نه گورو). سيد سلیمان اشنا هم تر لږ ځنډه وروسته راغی، هغه نولا مخکې له ما څخه ژمنه اخیستې وه، چې د شپې به دده مېلمه کېږم، څو شپې اشنا صیب سره کېناستو، دواړه مې یو بل ته

معرفي کرل، که څه هم لیکوال د استاد رفیع په وینا د پخوانیو
تېلفونچیانو غوندې دي، که یو بل یې لیدلې هم نه وي، نو
اورېدلې یې خو یې وي، فقط چې یو بل سره یې معرفي کړې،
نور نو بیا زیات تفصیل ته اړتیا نه شته، اشنا صیب وویل: نور
ملگري دې چېرې دي؟ هغوی ته هم ووايه، چې موږ سره لار
شي، ډېر به خوشاله شو. ما ویل فکر کوم چېرته به تللي وي،
تېلفون مې ورته وکړ، انگار صیب او سنجر صیب یو هم روځ نه
شول. لږ ورته منتظر هم شو، خو چې پته یې ونه لگېده، نو بیا زه
(یون) او خالد هادي صیب له اشنا صیب سره، د هغه د کور پر
لوري رهي شو. له هوتله تر کوره پورې نږدې نیم ساعت لاره وه،
په لاره کې مې که څه هم اخوا د پخوا د بنار بنکلاوو او رهاو ته
کتل، خو اشنا صیب د سیاسي بحث یوه موضوع منع کې
راگوزاره کړه، یون صیب د انتخاباتو موضوع ډېره گرمه ده، څه
فکر کوئ څه به وشي؟ څوک به یې وگتي؟ ما ویل والله نو اوس
لا هم وخت شته، چې څوک پرې سم بحث وکړي، وکتل شي چې
څه ډول کاندیدان را منځته کېږي؟ د هغوی مرستیالان څوک
دي؟ دا هم مهم رول لري، قومي، سیاسي، مذهبي، سیمه ییز او
اقتصادي بېز هم ډېر رول لري، گاونډي هېوادونه، نړیوال
ایتلاف په تېره بیا د امریکا متحده ایالتونه دا هر یو خپل خپل
تأثیرات لري، نو چې یو ځل لیدلوري او تگلوري معلوم شي،
هغه وخت یې ارزونه او محاسبه اسانه ده، اشنا صیب وویل زه
هم له همدې نظر سره موافق یم، خو اوسنیو کاندیدانو ته چې

گورم، که څه هم له کرزي څخه ډېر زيات خلک ناراضه دي، خصوصاً پښتانه، خو بيا به هم له مجبوریته کرزي ته رایه ورکړي، ما ويل که ښه بديل پيدا شي، د کرزي صيب چانس کمږي او يا يې پر وړاندې يو قوي ائتلاف جوړ شي او که چېرې ترده بل قوي کانديد پيدا نه شي، نو بيا دده چانس په دې زياتېږي، چې دی تيار په واک کې دی، که څوک هر څومره چغې ووهي، چې له واکه گټه نه پورته کوم، خو په خپله په واک کې شتوالی له واکه د گټې اخیستنې مانا تداعي کوي او دا خپل تاثیر لري، خو بيا هم د استاد روحي په وينا د افغانستان وضع د پېشبینۍ وړ نه ده، کېدی شي حالات بلې خواته وده وکړي، کېدی شي انتخابات هېڅ ونه شي، نو اوس مطلق حکم کول سخت کار دی، اشنا صيب وويل: دا سمه ده، خو زما هدف د اوسنيو حالاتو د تداوم په صورت کې و. خالد هادي صيب هم مورته ورته نظر درلود. د بحث لړۍ لا ختمه نه وه، چې د اشنا صيب کورته ورسېدو، يوه دوه پوريز کورو، چې زینې او د کوټې متن يې پر لرگين فرش پوښلی و، کورته پورته شو. ارسلا جمال صيب او ايوب خاورين صيب هم راغلي وو. څو شپې سره کېناستو، چای يې راوړ، د چای پر مهال زموږ ورينداره (د اشنا صيب مېرمن) راغله، مورته يې ستړي مښي راکړل، زما د مېرمنې او ماشومانو پوښتنه يې وکړه، ويل يې کاشکې هغوی دې هم راوستي وای، بيا يې په کور وکلي او وطن کې د حالاتو پوښتنه وکړه، ما د خيرو خیریت ډاډ ورکړ. د

چای پر مهال بیا سیاسي بحث پیل شو. د جمال صیب او ایوب خاورین صیب نظرونه دا وو، چې په تېرو کلونو کې کار شوی، خو څومره چې کار شوی هغومره په رسنیو کې مثبت نه دی منعکس شوی، خالد هادي صیب د حکومت بې کفایتو او اداري فساد ته گوته ونيوله، ویې ویل چې ما سره داسې مستند اسناد شته چې څوک په څومره مالي او اداري فساد کې ککړ دي.

همدې بحث کې وو، چې بله خونه کې پر مېز ډوډۍ تیاره شوه، په ډوډۍ کې یې لکه د نورو افغانانو غوندي افراط کړی و، د لگښت یې په کې خټی کښلی و. زه خود وزیر صیب محمد گل خان مومند لاره تعقیبوم، ټولو پښتنو ته وایم، چې مېلمه ته باید دوامره څه پاڅه کړئ او دوامره لگښت ورته وکړئ چې له هغه څخه څه پاتې نه شي، خو پښتنو لا تراوسه پورې د عصري او ښاري کلتور له ټولو شرایطو سره ځانونه نه دي عیار کړي، ډوډۍ مو په خوند وخوره، ډېر اخلاص په کې و، زموږ د ورینداری دې کور ودان وي، ډېر زحمت یې گاللی و، تر ډوډۍ وروسته بیا طبعاً د بحثونو لړۍ پیل شوه، خو ما کونښ وکړ، چې رالنډ یې کړم، ځکه هلته خلک ډېرو خبرو ته وخت نه لري، پر خپل معین وخت له خوبه پاڅېږي، دندې ته ځي او سترې کار کوي، نو له ټولو مو د مننې تر څنګ اجازه هم واخیسته، ټول له کوره رابهر شو، جمال صیب او خاورین صیب په یوه موټر کې په خپله مخه لارل، زه (یون) او خالد هادي صیب، اشنا صیب تر

هو ٽله راو رسولو، د شپي دولس بجي وي، اشنا صيب مو
رخصت کړي، زه (يون) او هادي صيب د اتاق پر لوري لاړو. نږدې
يو ساعت به سره ناست وو. په هېواد کې د فرهنگي مسايلو په
باب مو ډېرې خبرې وکړې، هادي صيب د خپلو راتلونکو
فرهنگي پلانونو په اړه خبرې وکړې، ما هم د خپلو فرهنگي
کارونو په باب معلومات ورکړل. د شپي يوه بجه وه، ده راڅخه
رخصت واخيست او همدلته د يوه نږدې هوټل پر لوري، چې ده
په کې ځان ته اتاق نيولی و، لاړ او پر ما د خوب پر بنسټو خپل
وزرونه وغوړول.

د سيمينار نهمه ورځ

د مارچ ۴مه د چهارشنبې ورځ وه، بيا له معمول سره سم پراته نيمو بجو نيسا سنتر ته ورسېدو، پراتو بجو او پنځه دېرش دقيقو د سيمينار د نن ورځې لومړنۍ برخه پيل شوه. ددې برخې برخوال وو:

- ۱- پروفيسور، بناغلی جيمز کلاډ (Mr. James clad) د نيسا سنتر پروفيسور د پروگرام چلوونکي په توگه.
  - ۲- د نړيوالو او ستراتيژيکو څېړنو د مرکز د ايریکټر ډاکټر انډريو کوچنيس (Dr. Andrew Kuchins)، ويناوال
  - ۳- د ملي دفاع پوهنتون پروفيسور ډاکټر پليپ سونډرس (Dr. Phillip Sawnders)، د ويناوال په توگه.
- په پيل کې پروفيسور جيمز کلاډ د نن ورځې پروگرام تشریح کړ، چې تر نن ماښامه به څه کېږي؟ بيا يې وويل د ملي امنيت د جوړښت په باب د اوباما له دفتر څخه يو مسول کس راغلی، تاسو ته به د ملي امنيت شورا د پالیسۍ په باب د چاپ شويو پاڼو يوه يوه کاپي درکړي. د نننۍ ورځې د بحث اساسي موضوع په نړۍ کې د چين او روسیې دريځونو ته ځانگړې شوې ده او له امریکا سره ددې هېوادونو روابطو ته په پيل کې وويل شول، چې د روسیې او امریکا د متحده ايالاتو متخصصين نن د نړۍ د دوو لويو قوتونو (چين او روسیې) په

باب خبرې کوي. مېرمن کلنټين خپل لومړی سفر لري ختيځ ته کړی و، دا ددې مانا ورکوي، چې امريکا چين ته د پرازنېت ورکوي، د بوش د واکمنۍ پر وخت په پيل کې لومړی له روسيې سره روابط ښه وو، خو وروسته خراب شول. د غونډې چلونکي زياته کړه. چين د دنيا د اقتصاد (د پو) دی. ده وويل: په واشنگټن کې د تفکراتو څلور سوه مخزنه دي، چې له هغې جملې څخه دادی يو يې دلته ناست دی (ناست پروفيسور ته يې اشاره وکړه)، لومړی به پر چين خبرې کوو. په پيل کې يې پروفيسور د اکترانډريو کوچنيس ته بلنه ورکړه. هغه وويل: زه په منځني ختيځ کې د چين پر نقش د نړۍ پر اقتصادي بحران او د چين او امريکا پر روابطو خبرې کوم، لومړی د چين داخل ته ځو! که چيني کمونستان غواړي پر قدرت پاتې شي، نو بايد خپل اقتصاد پياوړی کړي، دا کار ددې سبب گرځي، چې داخلي ثبات وساتي، چين له اقتصادي بحران څخه هم اندېښنه لري، چين حاضر دی د اقتصادي مسايلو په باب تفاهم او مصلحت وکړي. د چين بهرنی سياست دوه ټکي لري: ۱- اقتصادي، ۲- ستراتېژيک هدفونه، دا هدفونه کله کله هماهنگ وي، خو کله کله نه وي، چين غواړي په منځني ختيځ کې خپل نفوذ پراخ کړي، دوی تېلو او ګازو د واپار ته اړتيا لري، دوی درنې وسلې جوړوي، نو ځکه دوی زياتې انرژۍ ته اړتيا لري. چين غواړي نفت او ګاز يې تضمين شي، چين د انرژۍ پر نړيوال بازار د پرباورنه لري، فکر کوي دوی به يو

وخت له مشکل سره مخامخېږي، نو ځکه دوی په نړیواله کچه د خپل نفوذ د پراخولو فکر کوي او د نړۍ گڼو هېوادونو سره ارتباطات ټینګوي، د چین بله وپړه داده، ممکن امریکا یو وخت ځینې هېوادونه وهڅوي، چې د چین مخه ونیسي، نو ځکه امریکایانو سره هم د بنسټو روابطو ساتل غواړي، له ګاونډیانو سره یې، چې پخوا مشکل درلود لکه هندوستان سره، اوس غواړي له هغو سره هم بڼه تجارتي روابطو ساتي او د امریکا په شان غربي هېوادونو مخه ونیسي. دغه راز روسیې، ایران، سعودي عربستان، برازیل، استرالیا او نورو سره بڼه روابط لري، غواړي په نړیواله کچه بڼه روابط ولري، د جغرافیې له نظره مهمو هېوادونو، د سیمې هېوادونو او د نړۍ نورو موثرو هېوادونو، ټولو سره چین غواړي خپل روابط پیاوړي کړي. له دې روابطو څخه دوی سیاسي مقصد هم لري او هغه دا چې غواړي د بشري حقوقو په نامه پر دوی باندې فشار رانه شي. غواړي تجارت یې ازاد وي، ځینې وخت عملي دپلوماتیک کارونه ترسره کوي، لکه د تایوان مسئله د چین جمهور رئیس سعودي عربستان ته لار، د خلیج هېوادونو له مشرانو سره یې ملاقاتونه وکړل، غواړي د سیمې له تجارت او امکاناتو څخه گټه پورته کړي، غواړي چيني شرکتونه په نړیواله کچه پراخ کړي، هر چیرته چې بازار وي چین غواړي هلته لار شي، لوی او وړوکی تجارت، ټولو پسې گرځي، هر ځای ته چې چيني کمپنۍ ځي، د خپل حکومت ملاتړ ورسره

دی. چین په اقتصادي او دپلوماتیکه برخه کې غواړي خپل نفوذ پیاوړی کړي، نرم نظامي قوت هم ورسره ملگري دی، غواړي لاس یې له اسيا څخه نورې نړۍ ته هم وغځېږي، په جاپان، اروپا او امریکا کې یې بازارونه دي، اوس چې په امریکا او اروپا کې کوم اقتصادي بحران راغلی، پر چین یې هم منفي تاثیر کړی، ځینې فابریکې یې هم تړل شوي، تراوسه پورې ورته دا په زیان نه ده، خو تردې وروسته یې په تاوان ده. په تېرو لسو کلونو کې، چې د چین د اقتصاد خط و سیرته گورو، نو له شمالي کوریا او چین څخه به پرزه جات راتلل او بیا به نورې نړۍ ته تلل، ددې علت دا و، چې چین کې کافر دېر ارزانه دی، نو ځکه دوی هلته تولیدات کول او بهرنۍ نړۍ ته یې صادروول، خو نړیوال اقتصادي بحران پر چین هم منفي تاثیر وکړ. جاپان، کوریا او تایوان د چین د اموالو بنه پېرېدونکي وو. په منځني ختیځ، سعودي عربستان او یمن کې د چین اقتصادي نفوذ مخ په پراخېدو دی، چین زیاتو تېلو ته اړتیا لري، د چین د پرو لویو او وړو کمپنیو د تېلو لپاره په بهر کې پانگه اچولې ده.

پر ۲۰۰۸م کال یې په بهر کې (۲۶) ملیارده ډالر پانگونه کړې، دوی د پیسو زېرمه لري، یوازې د طبیعي منابعو په ساحه کې یې (۱۰۰) ملیارده ډالر پانگه لگولې ده. نور هېوادونه د پیسو کمښت لري، خو چین یې نه لري، نو ځکه چین ته اړ دي چې پر ۲۰۰۶م کال مخ پرودې هېوادونو سره یو ملیارد ډالر مرسته

کړې، ځينو هېوادونو سره چې مرسته کوي، د کانونو په برخه کې خپل کارگر استخدایان، ځينو نورو هېوادونو سره، چې غرب ورسره مرسته نه کوي، چین ورسره مرسته کوي، لکه سوډان، شمالي کوریا او نور...

نوي انکشافات دا دي، چې چین په سیاسي برخه کې ډېر فعال شوی دی. کله چې د چین جمهور رئیس سعودي عربستان ته لاړ، له هغو سره یې ستراتیژیک روابط ټینګ کړل، دوی غواړي د نفوذ د یوې وسیلې په توګه له هغو څخه کار واخلي. د چین مشران زیاتو هېوادونو ته سفرونه کوي، ان پوځي هیئتونه یې منځني ختیځ ته ځي راځي. زموږ د څېړنو له مخې د چین په مشرانو کې یو لړ تغیرات راغلي دي، پخوانی جمهور رئیس یې بانفوذ هېوادونو ته، خو نوی جمهور رئیس یې تجارتي مسایلو ته زیات ارزښت ورکوي. چین پخوا له نړیوالو سازمانونو څخه خارج و، خو اوس له دې سازمانو سره اړیکې لري، لکه د شانګهای همکاری سازمان او نور... چین د امنیت شورا غړی دی، چین د هغو پنځو هېوادونو له ډلې څخه دی، چې د ویتو له حق څخه ګټه اخلي، لکه د تایوان او سوډان په هکله له پوځي پلوه یې پخوا پر منځني ختیځ وسله خرڅوله، خو اوس دا خرڅون کم شوی دی. ددې کمښت علت دا دی، چې د چین وسله ډېره پرمختللي نه ده، عمان، پاکستان او بحرین سره یې تمرینات وکړل.

چين پر تېر کال په سلو کې (۹-۱۰) اقتصادي وده کړې ده. د چين د بري راز په دې کې دی، چې په داخل کې هم قوي مارکيت لري، اوس په چين کې بېکاري زياته شوې، ثبات ته هم گواښونه شته. چين په پوځي ډگر کې هم پرمختگ کړی، خپل پوځ يې په عصري و سلو مجهز کړی، پانگونه يې د تايوان په اړه ده. د عدن په خليج کې يې خپلې بېړۍ زياتې کړي دي. که دا ټول عوامل جمع کړو، نو ويلاى شو چې:

د چين بهرنۍ پاليسي د کورنيو پاليسو پر اساس پرمخ ځي، د چين ساختمان داسې يو ماشين ته ورته دی، چې ټول ښه کار کوي، د بهرنيو چارو وزارت يې له کورنيو چارو او نورو وزارتونو سره ښه همغږي لري، ځيني شرکتونه خپلمنځي رقابتونه هم لري، لکه د تېلو شرکتونه. دا شرکتونه ډېر قوي دي، ان د چين پر بيرو کراسۍ تاثير لري، چين کې د تېلو قيمت پورته شوی، خو اوس چې د تېلو قيمت بېرته راپرېوت دا د چين لپاره ډېر ښه فرصت دی، چې د تېلو سرچينې واخلي، چين اوس د خپل هېواد کورني ثبات ته اندېښمن دی، ځيني نور هېوادونه غواړي، د چين پانگه هلته ورشي، د چين سوداگر چې چېرته ځي، هغه به د چين د قوانينو مطابق کار کوي، چين کې د کارگر مزد ډېر ارزانه دی. چين په نړۍ کې تر هر هېواد زيات نفوذ لري، دا چې امريکا د چين پر وړاندې خاص غبرگون نه ښيي، علت يې دا دی، چې چين د امريکا پر وړاندې يو غټ خطر نه دی. دواړه هېوادونه بېلابېل علايق لري، په ځينو ځايونو کې

اختلافات شته، لکه د انرژۍ موضوع، خود سولې او ثبات د ساتلو په برخه کې اختلاف نه شته، چین لا تر اوسه پورې دا قدرت نه لري، چې اسيا تر خپل بشپړ کنترول لاندې راولي، نو د امریکا لپاره دا اوسنی وضع ډېره مناسبه ده، چې چین متوجه کړي، د منطقي په ثبات کې برخه واخلي.

تر دې وروسته بل پروفیسور ډاکتر فیلیپس سویندرس ته بلنه ورکړل شوه، چې د روسیې او امریکا د روابطو په باب خپل

لکچر پیل کړي. ده د روسیې په باب ډېرې خبرې وکړې، د خپلو خبرو په ترڅ کې یې وویل: روسیه اوس یو شفاف سیاسي نظام نه لري، د روسیې اوسنی نظام یو ډېر پېچلی نظام دی. روسیه اوس داسې یو نړیوال

قوت دی، چې ورځ پر ورځ غښتلی کېږي، د جورجیا مسلې د روسیې او امریکا مناسبات خړ پړ کړل. تر (۲۰۰۱) م کال وروسته روسیې په کیوبا کې خپل استخباراتي دفتر وتړه، څه نور کارونه یې وکړل، خو په مقابل کې امریکا داسې څه ونه کړل، چې روسانو غوښتل. په تېرو درې څلورو کلونو کې د روسیې اقتصاد وده کړې، خود امریکا اقتصاد له بحران سره مخامخ شوی دی. په تېرو درېو څلورو کلونو کې د بوش ادارې خپل محبوبیت له لاسه ورکړ، هیله ده چې د اوباما اداره دا حیثیت

بېرته اعاده کړي. اوازې دي، چې که روسیه د ایران د ذروي وسلې په اړه له امریکا سره مرسته وکړي، نو امریکا به په پولینډ کې د فضايي سټېشن له جوړولو څخه ډډه وکړي، کله کله د ایران او روسیې ترمنځ پر دې موضوع هم ستونزه پیدا کېږي. د راکټي دفاع موضوع د بوش ادارې په پیل کې طرح شوې وه، د ایران د ذروي وسلې په باب د نړۍ اندېښنه زیاته شوې ده. کله چې پروفیسور خپلې خبرې دي حد ته ورسولې، نو بیا یې پوښتنو او ځوابونو ته وخت ورکړ:

په پیل کې د مصر استازي وپوښتل: امریکا د چین له مارکیت څخه پیسې پور کړي، مېرمن کلنټن په چین کې د بشر حقوقو موضوع یاده کړه، نوې اداره به له چین سره پخواني روابطو ساتي که تغیرات به په کې راولي؟

ځواب: د امریکا ټولو جمهور رئیسانو له (ریگن) څخه نیولې بیا تر راوروسته ټولو پورې، څرگنده کړې ده، چې له چین سره ټینګ روابط غواړو، هر څه ته یو وخت په کار دی، دې نوې ادارې ته هم وخت په کار دی، چې له چین سره خپل روابط ښه او ټینګ کړي، د کاربن ډای اکساید کمښت او د ځمکې د کړې گرمېدل هغه غټې موضوعګانې دي، چې پر نړیوالو روابطو تاثیر لري، امریکا باید د چین نفوذ ته په (نه) سترګه ونه ګوري، د هغه رول ته باید قایل شي.

د اردن استازی: ځینې خلک وايي چې چین به تر ۲۰۲۰ کال پورې د نړۍ تر ټولو غټ قوت وي، تاسې په دې باب څه وایئ؟

ځواب: که چېرې چین د خپل پرمختګ دوام بیا نوی کړي، په تېره بیا د فزیکي انرژۍ بیا نوي کول، سیاسي برخې ته هم فکر وکړي، نو ددې امکان لري، چې د تجارت په نړیوال سیستم کې بڼه وده وکړي، ځکه چې چین هم پانګه لري او هم خلک، چین داسې کارتو کې لري، چې کولای شي ځان له نړیوال سیستم سره عیار کړي، سیستم یې د روسیې په شان نه دی، د روسیې مشکل دادی، چې د نړیوال سیستم مخالفت کوي، کله پر نورو انرژي قطع کوي او کله نور... خو امریکا هم کولای شي د نور بڼه پرمختګ پر لوري حرکت وکړي.

بل پروفیسور د همدې ځواب په دوام وویل: هغو هېوادونو چې امپراتورۍ یې لرلې او بیا یې امپراتورۍ ړنګې شوي، هغوته ډېر مشکل وي، چې ځان له اروایي پلوه له نویو شرایطو سره عیار کړي. امریکا د روسانو له دغه حالت نه ناوړه ګټه پورته کړه. امریکا ددې ترڅنګ روسانو ته په داسې سترګه ګوري، لکه د سړې جګړې پر مهال یې چې ورته کتل، د امریکا او روسیې ترمنځ مذاکراتو هېڅوخت توازن نه درلود.

ګروپي کار: پر لسو بجو د پنځه لسو دقیقو لپاره تفریح وه، تر هغه وروسته ګروپي کار ته لاړو، په ګروپي کار کې د نورو اکثر وړځو په شان زموږ د ګروپ مشر پروفیسور مختیاري و. په ګروپي کار کې د نن ورځې پر بحثونو بیا بحث وشو، هر چا خپل خپل نظر څرګند کړ. د نظرونو غورچاڼ دا و، چې که اقتصادي حالت بڼه شي، ثبات ورسره رامنځته کېږي، خو که

اقتصادي حالت يودم کښته راشي، بحران ورسره رامنځته کېږي، هر بحران بيا په خپل وار نور په لسگونو جنجالونه لري. تر ګروپي کار وروسته د غرمې ډوډۍ ته لاړو.

د غرمې ډوډۍ ته له معمول سره سم عمومي طعام خورۍ ته تللو چې پر يوه وخت يې په سوونو کسان ځايولای شول او غذا يې ورکولای شوه.

د مارچ د ۴مې نېټې دويمه برخه: دا غونډه چې د ماسپښين پر يوه بجه پيل شوه، دغه لاندې پروفيسوران يې پرمخوړونکي وو:

۱- پروفيسور ډاکټر فريبورز مختياري (Dr.Fariborz mokhtari) د غونډې چلوونکي په توګه.

۲- پروفيسور ډاکټر اې جی سنگ Dr.I.J.Singh ويناوال

۳- پروفيسور بناغلي راډ الکاديري Mr. Raad Alkadiri ويناوال.

په پيل کې پروفيسور مختياري د نن ورځې ددې برخې اجنډا تشرېح کړه. بيا پروفيسور سنگ د جنوبي اسيا او منځني ختيځ د اقتصادي چلېنجونو په باب خبرې وکړې. بناغلي سنگ د ملي دفاع پوهنتون کې پروفيسور دی. پروفيسور سنگ د هند اقتصادي حالت، د انرژۍ لګښت او هغه نور چلېنجونه چې دا لوی هېواد ورسره مخامخ دی، تشرېح کړل، پراقتصادي مسايلو زيات راوخرخېد.

ورپسې پروفیسور الکاډیری د انرژۍ په باب هر اړخیز بحث وکړ. د انرژۍ اهمیت او امنیت یې تشریح کړل: ده وویل: شپږ میاشتې مخکې مو د انرژۍ د اهمیت او امنیت په باب خبرې وکړې، په

تېرو شپږ کلونو کې د انرژۍ قیمت او کارونه په سلو کې (۴۰) پورته شوي، هند او چین یې تقاضا ډېره پورته کړه، ایا د تېلو او ګازو انرژي، د انرژۍ لپاره دا اړتیا پوره کوي؟ اوس د مصرفوونکو هېوادونو ترمنځ د انرژۍ د زېرمه کولو مسئله مطرح شوې ده. د انرژۍ کورنیو او نړیوالو کمپنیو ترمنځ ستونزې شته تر (۲۰۲۰) م کال پورې تېلو ته تقاضا زیاتېږي. پر (۲۰۲۰) م کال به نړۍ هره ورځ (سل ملیونه) بیلره تېلو ته اړتیا ولري، خو دا په داسې حال کې ده، چې داویک سازمان وايي: دوی به دا مهال تر (۸۵) ملیونو بیلرو زیات تېل تولید نه کړای شي.

د انرژۍ د مسایلو د تشریح ترڅنګ پوښتنو ته هم وخت ورکړل شو. یو برخوال پوښتنه وکړه:

د اوباما اقتصادي پلان به څه وخت نتیجه ورکړي؟

ځواب: ځینې وايي د (۲۰۱۰) م کال په منځ او ځینې وايي په پای کې به یې تاثیرات څرګند شي. کله چې نفوس زیاتېږي، ځوانان زیاتېږي، لکه الجزایر، پاکستان او ځینو نورو کې، دېرش کاله

وروسته به دلته ځوانان زيات وي او بايد تعليم وکړي. يوازې پر طبيعي زېرمو بايد ډډه ونه لگول شي. د حل نورې لارې چارې بايد ولټول شي، د تعليم مسئله ډېره مهمه ده.

پروفیسور راد وويل: بادي انرژي او د لمر انرژي هم ډېرې مهمې دي، بيولوژيکي انرژي هم شته، لکه له جوارو څخه چې تېل لاسته راځي. بادي او

لمريزې انرژي ته شنه انرژي وايي، که چېرې دا ډول انرژي دود او وکارول شي، نو د تېلو له توليدونکو هېوادونو سره به ډېر زيات مشکل پيدا شي. ډاکتر سنگ: تېل يوازې د

انرژۍ وسايل نه دي، چين او هند نږدې دوه سوه فابريکې په ډبرو سکرو چلوي، خو دا کار چاپيريال او هوا ډېره ککړوي. که امريکا او نړۍ وغواړي د نړۍ هوا پاکه کړي، نو دا به امريکا ته يو بل مشکل پيدا کړي، ځکه امريکا د ټولې نړۍ په سلو کې (۲۵) انرژي لگوي.

د بحران په حالاتو کې نړيوالې مرستې هغه وخت موثرې وي، چې حکومتونه ښه وي او که حکومتونه ښه نه وي، نو مرستې هم همدا سې وررسيږي او غرقېږي.

د بنگله دېش استازي: کېدې شي د نړۍ انرژي (۵۰-۱۰۰) کاله دوام وکړي، خو کېدې شي داسې نورې لارې چارې ولټول شي،

لکه د هند په هماليه کې د برېښنا جوړول، چې په امکانات لري، ولې له داسې میتودونو څخه کار وانخلو چې نړۍ پرې یوه شي؟

ځواب: تاسې پر حکومتونو په باور لرئ، خو حکومتونو هم کله کله مشکل نه دی حل کړی، د انرژۍ د زیاتولو یوه لار داده، چې د انرژۍ قیمت زیات شي، کله چې قیمت زیات شي، د انرژۍ پر نورو ډولونو فکر کېږي، ذروي انرژي هم یوازې انرژي نه ده، یوازې فرانسه په سلو کې (۷۵) له اتومي انرژۍ څخه کار اخلي.

پروفیسور راد: ځینې ملکونه یا هېوادونه چې له اتومي انرژۍ څخه کار اخلي، کېدی شي له دې انرژۍ څخه په پوځي چارو کې گټه واخلي.

د کویټ استازی: د خلیج یو شمېر هېوادونه غواړي له ذروي انرژۍ څخه کار واخلي، دا به د تېلو پر قیمت تاثیر ونه کړي؟
ځواب: که چېرې د ذروي انرژۍ د کارونې مسابقه پیل شي، نو دا د تېلو پر قیمت تاثیر کوي، د عرضې او تقاضا خبره مطرح کېږي، د تېلو انرژۍ ته اړتیا کمېږي، تېل او ګاز یوه سیاسي انرژي هم ده، کله چې کوم ځای کې جنګ پیلېږي، نو د تېلو پر قیمت اتومات تاثیر کوي. ځینې هېوادونه پر نورو هېوادونو باندې تېل او ګاز، د سیاسي فشار د یوې وسیلې په توګه هم کاروي.

پروفیسور مختیاری: کله چې اوضاع بحراني شي، حتمي نه ده چې تولیدونکي دې گټه وکړي، کله کله بحران پر دوی هم منفي تاثیر کوي، ځينې ملکونو کې چې تېل يې ملي ملکيت دی، د حکومت لپاره د زیاتو عايداتو وسیله ده.

پروفیسور سنگ: کوم حکومتونه چې د تېلو په شان د گټې منابع لري، حکومتونه يې د خلکو غوښتنو ته زیات غوږنه ږدي، څه يې چې زړه غواړي هغه کوي، کله کله دا منابع د خلکو د غوښتنو لپاره هم کاروي، کله کله د خپلو مخالفینو د ځپنې لپاره هم ترې گټه اخلي. یانې منفي اړخ هم لرلای شي.

***

تر دې لکچر وروسته یوې پېغلې سایمه مخوف، په نیسا

سنټر کې د شویو سیمینارونو په باب رڼا واچوله، ټول هغه سیمینارونه يې له کمې پلوه تشریح کړل، چې له تېرو وختونو بیا تر دې وخته پورې جوړ شوي وو. تراوسه

پورې په دې سیمینارونو کې له افغانستان (۹۳) تنو، له بحرین څخه (۱۲) تنو له مصر څخه (۷۵) تنو او عراق څخه (۱۲۰) تنو او له نورو هېوادونو څخه هم استازو گډون کړی و او د فراغت سندونه يې اخیستي دي. کوم جدول چې د سکرین پرمخ وښودل

شو، ترټولو لوړ رقم د عراق و او بيا د افغانستان و، له دې څخه داسې ښکاري، هغه هېوادونه چې اوس يې له امريکا سره روابط ښه شوي، د امريکا توجه ترټولو عراق ته زياته ده، سره له دې چې افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه لوی او نفوس يې هم ورڅخه زيات دی. خو عراق له اقتصادي پلوه او همدارنگه کېدی شي له جيوپولتيک پلوه امريکا ته زيات ارزښت ولري. دې لکچريا معلوماتو پنځه لس دقيقې دوام وکړ او تر هغه وروسته د هوټل پر لوري رهي شو.

يو ماڻھام د جورج واشنگٽن په کور کې

کله چې هوټل ته ورسېدو، نو له مخني مهالوېش سره سم ماڻھام په همغه موټر کې، چې موږ يې هره ورځ له هوټله نيسا سنټر ته او له هغه ځايه هوټل ته وړلو، راوړلو کېناستو، نيم ساعت منزل به مو کړی وي، چې هلته ورسېدو، يو عادي کور و، داسې نه ښکارېده، چې ډېر پخوانی و، له لرگيو جوړ و، خو فکر کېده چې وخت پر وخت يې لاس په کې وهلی دی. غالباً چې دا يو له هغو ځايونو او استوگنځيو څخه و، چې واشنگٽن د يو معين وخت لپاره دلته پاتې شوی دی. د امريکا له امنيت شورا او ځينو نورو دولتي مقاماتو څخه هم ځينې لوړپوړي چارواکي راغلي وو. پر بېلابېلو مېزونو د برخوالو نومونه ليکل شوي وو، پر يو مېز له يو هېواد څخه يو تن ته ونډه ورکړل شوې وه، پر هر مېز او هاته کسان وو، دا يې په دې خاطر کړي وو، چې د بېلابېلو هېوادونو خلک سره کېني. هم به په گډه ډوډۍ وخورې، هم به يو بل سره خبرې وکړي او هم به يو بل سره آشنا شي، د ډوډۍ تر پيل دمخه يو پروفيسور ته بلنه ورکړل شوه، چې هغه د جورج واشنگٽن د اتلوليو او مبارزو په باب خبرې وکړي.

هغه وويل: زه د واشنگټن پوهنې يو زده كوونكى يم، خو
څرنگه چې دن ورځې د پروگرام پرمخوړونكى د ځينو سختو
بوختياووله امله دې غونډې ته راونه شو رسېدلای، نو د هغه
دنده ماته راکړل شوه. هغه د واشنگټن په باره کې ډېر کره
معلومات درلودل، خو زه چې د دې لارې يو لېوال زده كوونكى
يم، غواړم خپل معلومات تاسې سره شريک کړم.

واشنگټن ۲۰۰ کاله مخکې
تېر شوی، ۴۳ جمهور
رئيسان تراوسه تېر شوي
دي، واشنگټن تر ټولو بڼه
جمهور رئيس دی. دده قبر ته
تراوسه پورې (۷۰) مليونه
خلک راغلي دي، زه او

ماشومان مې هر وخت هلته ځو. د ساړه جنگ د (۵۰) کلونو په
بھير کې او تر هغه وروسته مورې متوجه شو، چې مورې څوک وو،
نو بېرته خپلو اساساتو ته وگرځېدلو، که غواړو خپل بنسټ ته
لاړ شو، نو بايد واشنگټن ته لاړ شو. يو تاجرو، شراب يې
جوړول، کتابونه يې لوستل، بڼه نڅاگر (رقاص) و، که له هغه
څخه وپوښتې ته به څنگه زموږ په ياد کې پاتې شې؟ هغه وايي:
(زه بايد د يوه بزگر په توگه ياد شم))، د کرنې لپاره يې پنځه
ځايونه وو، په لسگونو کنيزې يې درلودلې، يو لوړ قدی انسان
و (ده په اينچ او سانتي هم ياد کړ او د اوږدوالي اندازه يې هم

وويله)، لوی لاسونه يې درلودل، کولای يې شول مټاک (چارمغز) په لاس مات کړي، د يوه پوځي شخص په توگه وپېژندل شو، د امريکا په تاريخ کې يې تر ټولو لوړه پوځي رتبه لرله، د تقاعد پر وخت يې درې ستوري درلودل، تر مرگ وروسته ورته کانگرس درې ستوري نور هم ورکړل، لوړې زده کړې يې له وروره کړې وې. پر ۱۷۵۳م کال ورڅخه د ويرجينا والي د درېو جنوب غربي سيمو د مطالعې غوښتنه وکړه، هلته يو جنگ وشو، ده هغه جنگ بايلود، وهل ډبول يې هم وخوړل، يو کال وروسته امريکا يوه بله قطعه ورو لېږله، چې له فرانسويانو سره و جنگېږي، واشنگټن وويل چې دا ښه لاره نه ده، خو ورور يې ونه منله، جگړه وشوه، په دې جگړه کې د واشنگټن امر و وژل شو او واشنگټن ټپي شو. د بوميانو او فرانسويانو دا جنگ پر ۱۷۲۳م کال خلاص شو، دی په ډگروالۍ کې تقاعد شو، انگرېزانو دا مهال غوښتل، چې خپله مستعمره دلته پراخه کړي، له خلکو ماليه واخلي او د خلکو په کورونو کې واوسي، دې کار پر خلکو ډېر بد تاثير وکړ، لومړنی سړی، چې د دوی د عملونو پر ضد يې عريضه وکړه واشنگټن و. دی د وخت پاچا ته په خپل لرغوني لباس کې راغلی و، خو پاچا د دوی ټولې غوښتنې رد کړې، دلته په ځينو سيمو کې جگړه وشوه، خلکو ويل: موږ يو قومندان ته اړتيا لرو. واشنگټن تيار پوځي لباس درلود، د شمالي او جنوبي ويرجينا د يووالي لپاره گټور و. تر ۱۷۸۱م کال پورې و جنگېده، په دې ټوله موده کې

هېڅوخت کور ته لار نه شو، یوازې خط یې لېږه. پر ۱۷۸۱م کال دی راغی او د استقلال اعلان یې وکړ. البته فرانسویانو هم ددې کار ملاتړ وکړ. واشنگتن پوهېده چې پوځي قوت یې کمزوری دی او د نړۍ له غټ قوت (انگرېزانو) سره جنګېږي، د ویرجینا انګرېزي حکومت ورته تسلیم شو او باید د سولې تړون یې لاسلیک کړی وای. همدلته واشنگتن خپله لویه خبره وکړه؛ خلکو وویل کانګرس باید ونیول شي، واشنگتن وویل چې کانګرس مه نیسئ، ځکه دا همغه ظلم و ستم دی، چې انګرېزانو کاوه. یو لیک یې له جیبه راوکنه، چې د کانګرس له خوا ورته لیکل شوی و. عسکرو وویل: موږ دومره قرباني ورکړه، نو موږ څه کاره شو چې اوس دې کانګرس پاتې شي؟ واشنگتن استعفی ورکړه او خپله توره یې کانګرس ته ورکړه، خو په کانګرس کې انګلیسي پاچا باور نه کاوه، ویل یې چل کوي او که چېرې دی رښتیا وایي، نو دی د دنیا ډېر لوی شخصیت دی. واشنگتن بېرته خپلې کرنیزې ځمکې (مزرعې) ته لاړ، دا داسې یو وخت و، چې خلکو باید ځانته یو حکومت جوړ کړی وای، داسې یو حکومت چې متعدد ایالتونه سره یو کړي، دا وخت (۱۳) ایالتونو یو سیستم درلود، (۹) ایالتونو بحري قوې درلودلې، واشنگتن پرېکړه وکړه، د ویرجینا او مریلینډ ایالت استازي یې وغوښتل او ویې ویل چې اساسي قانون کې باید تغیر راوړو، نوی اساسي قانون یې په فلاډلفیا کې جوړ کړ. دلته اساسي مشکل د جمهور رئیس قدرت و، چې

نه يې غوښتل استبدادي بڼه خپله کړي. پر اساسي قانون جنجال پېښ شو، واشنگټن بېرته راغی، خو کانگرس په خپلو رایو د جمهور رئیس په توگه انتخاب کړ. دی نیویارک ته لار (هغه وخت د امریکا پلازمېنه وه) اته کاله له خپل کوره لرې و. ده فکر وکړ داسې یو قانون باید جوړ شي، چې د دولت مشر له قانوني لارې انتخاب شي، کله چې کانگرس ته د قانون خبره لار، حیران وو، چې ده ته څه لقب ورکړي، پاچا، شهزاده او که کوم بل څه، خو په پای کې فیصله وشوه، چې په ساده ډول ورته ((جمهور رئیس)) وایو.

بیا بیې واشنگتن ته وړاندیز وکړ، چې خپل خوری د څارنوال په توګه وټاکي، خو ده دا کار ځکه ونه کړ چې ویل یې دا کار بیا تر ما وروسته هم تکرارېږي. ده یو قوي مرکزي حکومت جوړ کړ، خو بیا یې هم له انګلیسانو سره جنجالونه وو. فرانسویانو دا وخت له امریکایانو سره مرسته کوله، خو واشنگتن د انګرېزانو پر ضد له فرانسویانو سره هم اتحاد ونه کړ او ویې ویل چې د فرانسویانو له حسادت څخه د انګرېزانو پر ضد کار نه اخلو، ځکه دا کار زموږ د ازادۍ په زیان دی. جورج واشنگتن بل غټ کار دا وکړ، که څه هم قانون ورته اجازه ورکړه، چې تر دوه دورو زیات حکومت وکړي، خو ده ونه منله، ده غوښتل دا

اساس کپردي، چې څوک تر (۸) کلونو زيات حکومت ونه کړي، ده نه غوښتل، چې د جمهور رئيس تابوت له جمهوري رياست څخه ووځي، بلکې ويل يې دا د پاچاهانو کار دی. تر (۱۷۸۲م) وروسته بېرته خپل کور ته راغی او تر عادي ناروغۍ وروسته، چې تبې او ستوني درد ورسره و، د (۲۵) کلونو په عمر مړ شو. دده په باب ډېر کتابونه ليکل شوي دي. ده په خپله د خپل ژوندانه پر مهال (۴۰) زره ليکونه ليکلي دي. دده

شخصيت ډېر مغلق يا څو اړخيز و. يو جنرال ويلي چې واشنگتن په سوله او جنگ دواړو کې اولدی او اوس د خلکو په زړونو

کې هم اول دی. که څوک د واشنگټن ژوند په دقیق ډول مطالعه کړي، نو کېدی شي، د خپل هېواد په ژوندانه کې هم تغیر راوستلای شي. هر کله چې واشنگټن ته کوم لور موقوف ورکړ شوی، نوده ترې استعفی کړې ده، په نړۍ کې ډېر کم شخصیتونه پیدا کېږي، چې دې ډول قربانۍ ته حاضر شي. تر دې خبرو وروسته ډوډی تیاره شوه، ډېر بڼه کبان یې پاڅه کړي وو، ډول ډول تازه جو سونه هم وو، ډوډۍ مو په بڼه خوند وخوره، یادگاري عکسونه مو سره واخیستل او بیا له هغه ځایه د هوټل پر لوري رهي شو.

د سيمينار نهمه ورځ

د مارچ پنځمه نېټه د پنجشنبې ورځ هم سيمينار له معمول وخت سره سم پيلېده، خو په سهارنۍ غونډه کې ما او سنجر صيب ځکه گډون نه شو کولای، چې موږ له امريکا غږ راډيو او ټلويزيون سره د مرکې ژمنه کړې وه. موږ له سيد سلیمان اشنا سره ژمنه کړې وه، چې مرکې ته به درځو، د پنجشنبې سهار (۸) بجو مو ورسره وعده ايښې وه، ځکه دا داسې وخت و، چې د افغانستان پر ټايم له شپږ شپږ نيمو بجو سره سمون خوري، موږ بايد د اشنا ټلويزيون په مستقيمه خپرونه کې برخه اخيستي وای او همدارنگه د امريکا غږ اشنا راډيو د خبرو اترو په خپرونه کې نو د چهارشنبې ورځ مې د پروگرام له مسولو چلوونکو څخه اجازه واخيسته او د مرکې مې ورته وويل، هغوی ډېر خوشاله شول او ويې ويل چې موږ څه مرسته کولای شو؟ ما ويل مننه لس بجې بېرته راځو، (وينډي وايټ) د نيسا سنټر ليکلی ادرس راکړ او ويې ويل چې له خوا يې ټکسيوان ته ورکړه، همدلته دې راولي. که څه هم سنجر صيب ماته وويل چې دې مرکې ته يوازې زه (يون) لار شم، خو ما ورته وويل چې وخت کم دی دوه خپرونې دي، دري برخې ته يې ته لار شه او پښتو ته به يې زه لار شم. سهار اوه نيمې بجې د هوټل په رسپشن کې کېناستو، هرکلیوال ته مې وويل: يوه

ټکسي راته و غواړه! هغوی ټکسي راوغوښته، ټکسي ډرپور
يو عرب الاصله امريکايي و، په نږدې پنځه لسو دقيقو کې هلته
ورسېدو، د امريکا غږودانۍ د امريکا کانگرس سره نږدې ده،
د امريکا په کچه يوه پخوانۍ ودانۍ ده، دوه دخولي دروازي
لري، خو يوه يې اوس بنده ده، موږ په پيل کې پر همغې بندي
دروازې برابر شو. کله چې مو وکتله بنده ده، نو ټکسيوان ته مو
وويل چې هغې بلې دروازې ته لاړ شي. په دروازه کې ښه ټينگه
تلاشي وه، تر ماشينه تېر شو، رسپشن اشناصيب ته زنگ
ووايه، هغه راغی، موږ يې ځان سره ستړيو ته بوتلو، يو ډېر
لوی هال و، چې په لسگونو ستړيوگانې په کې وې، له همدې
ودانۍ څخه دنړۍ په گڼو ژبو، راډيويي او ټلويزيوني نشرات
کېږي. پښتو او دري خپرونې هم له همدې ځايه خپرېږي. له اشنا
ټلويزيون څخه لومړی دري پروگرام په ژوندۍ ښه خپرېده،
سنجر صيب يې مرکې ته راوباله، (لينا روزبه) ورسره مرکه
وکړه، مرکزي پوښتنه يې د جوزار تر (لومړۍ) نېټې وروسته د
جمهوررئيس د کار مودې غځولو په باب وه. سنجر صيب
لومړی د ښځو د نړيوالې ورځې په مناسبت لومړی د خپل ځان
او بيا د خپل گوند (جمهوري غوښتونکو گوند) په استازۍ
مبارکي ورکړه او په دې باب يې څو جملې نورې هم زياتې کړې،
ترنيم زيات وخت په همدې کې تېر شو، ځکه چې د ژوندۍ
مرکې لپاره هغوی په متوسط ډول درې دقيقې وخت په پام کې
نيسي، پر پاتې کم وخت يې د جمهوررئيس د کار مودې پر

اوږدېدو ټينگار وکړ. کله چې له مرکې خلاص شو، ماته يې وويل والله دا جنجالي مسئله ده، ځان مې په يو ډول تېر کړ. ما ويل څه بڼه وي گوزاره دې وکړه. کله چې دري خپرونه پای ته ورسېده، نو بيا پښتو خپرونه پيل شوه، پښتو خپرونه د افغانستان پر وخت شپږ نيمې بجې پيلېږي او په کابل کې د ملي تلويزيون له لارې په مستقيم ډول خپرېږي. ما څخه هم د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام د مشروعيت په اړه پوښتنې وشوې، څلور پوښتنې وې. اشنا صيب کوربه و. ما وويل: دا اوسنی جمهور رئيس (حامد کرزی) د ولس له خوا انتخاب شوی، د اساسي قانون له مخې دا بايد بل منتخب جمهور رئيس ته واک انتقال کړي، د موقت حکومت وړاندوينه

يون د اشنا تلويزيون په سټډيو کې د دې تلويزيون له کار کوونکو سره

په دې اساسي قانون کې نه شته او نه د موقت حکومت جوړېدل

ددې انتخاباتي حکومت تر تداوم مشروع دي. په افغانستان کې د مشروعیت خبرې اصلاً هغه ډلې ټپلې کوي، چې اصلاً په خپله نامشروع دي، دوی غواړي افغانستان یو ځل بیا له بحران سره مخامخ کړي. د افغانستان د اساسي قانون اساسي محتوا داده، چې جمهور رئیس د پنځو کلونو لپاره دی. که چېرې د جوزا تر لومړۍ نېټې پورې انتخابات ممکن وي، خو ډېره بڼه ده او که امکان ونه لري، نو تر انتخاباتو پورې د همدې نظام تداوم تر هرې بلې لارې ډېر مشروع دی. نورې پوښتنې هم وې، چې ضروري نه ده د ټولو ځوابونه دلته بیان کړم.

تر ټلویزیوني مرکې وروسته سنجر صیب د اشنا راډیو دري برخې ته د مرکې لپاره لار او زه پښتو برخې ته لارم، مطیع الله

یون او سنجر صیب د اشنا راډیو په دفتر کې

عابد راڅخه د جمهوري ریاست د انتخاباتو، د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام مشروعیت، کانديدانو، امریکا ته زما د

سفر او نورو مسایلو په باب گڼې پوښتنې وکړې، نږدې (۲۰-
۲۵) دقیقې مرکه شوه. عابد صیب له مرکې نه خوښي څرگنده
کړه. بیا لارو، د امریکا غږ د پښتو څانگې له څو تنو
کارکوونکو، له هغې جملې نه زیبا خادم خور سره مو وکتل،
ټولو د مېلمستیا لپاره د پرتینګ ست وکړ، ما ویل نه څو چې
سبا یا بل سبا زموږ الوتنه ده، بیا که ژوند یاري وکړه او بل ځل
راغلو، نو حتمي مو لیدو ته راځو.

د جهاني صیب او مومند صیب پوښتنه مو وکړه، هغوی پر
دې ورځ رخصت وو.

بېرته د نیسا سنټر پر لوري وخوځېدو، لس پنځه لس دقیقو
کې هلته ورسېدو، د سنټر مخې ته یې کښته کړو. نږدې لس
بجې وې، چې بېرته د سیمینار تالار ته ورسېدو. د سیمینار د
سهار لومړنۍ برخه له موربه تېره شوې وه. په دې برخه کې نړۍ ته
د محیط د تودوخې له امله د راپیدا کېدونکو خطرونو په باب
خبرې شوې وې. دا برخه د مېرمن ان موسن (Ms. Anne
moisan) له خوا پرمخ وړل کېده او ډاکټر مارک لیوی
Dr. Marc levy یې ویناوال و. په دې بحث کې ویل شوي وو،
چې پر راتلونکو دېرشو کلونو کې به د ځمکې پرمخ اکره
کنګلونه ویلي شي او دا به د بحر د سطحې د اوچتوالي سبب
شي، دې سره به د نړۍ بېلابېلو سیمو کې هغه په زرگونو جزیرې
تر اوبو لاندې شي، چې همدا اوس په کې ښکلي ښارونه ودان
او مجلل تفریحایونه په کې جوړ دي، نو تودوخه د نړۍ پر

وړاندې يو سترگوانښ دی، چې بايد نړيوال يې په مشترک ډول
 مخه ونيسي. کله چې مور بېرته هال ته لاړو، نو د پروگرام
 چلوونکو ټولو له مور څخه وپوښتل چې څنگه وې مرکې مو؟
 مور وويل: ډېرې ښې وې، نو دوی ډېر خوشاله شول. د سهارنۍ
 غونډې په دويمه برخه کې د جنګي ډلو په باب خبرې وشوې او
 د ځان ژغورنې لپاره يې د يوې جنګي صحنې د تمثيل ضرورت

په ډاګه کړ، خو په خبرو کې يې
 څرګنده کړه، چې د داسې جنګي
 صحنو جوړول ډېر مشکل کار
 دی او خورازيات لګښت
 غواړي، نو ځکه اوس دا ډول
 صحنې د کمپيوټر په ذريعه
 جوړېږي، خو سړي ته د ځان

خوندي ساتلو لپاره بېلابېلې لارې چارې په ګوته کوي. تردې

وروسته ډوډۍ ته لاړو
 او په عمومي طعام
 خورۍ کې مو ډوډۍ
 وخوره.

ماسپښين
 غونډه: دا غونډه د
 ماسپښين پر پاو کم

دوه بجې پيل شوه، په دې بحث کې جان ایف سیگلر John F. sigler د چیچک ناروغۍ په اړه معلومات ورکړل، چې ډېره خطرناکه ده، ده وویل: د چیچک ناروغي په درېو میاشتو کې له یو تن څخه (۷۲۰۰۰) کسانو ته لېږد بدلای شي. ده وویل: ددې ناروغۍ تاثیرات لومړی په یو هېواد پورې تړلي وي. وروسته یې بیا تاثیرات د سیمې هېوادونو په کچه خورېدی شي او تر هغه وروسته د نړۍ کچې ته پورته کېږي. دا ډېره خطرناکه ناروغي ده، نو په هر ترتیب چې وي باید مخه یې ونیول شي. ده وویل: ددې او دې ته ورته ناروغیو د مخنیوي په باب ستاسو نظرونه مهم دي، چې ددې لیکنې برخه به شي او له هغو څخه به گټه پورته شي، نو هیله ده چې هرگروپ په گډه د خپل گروپي کار په ترڅ کې موږ ته خپل لیکلي نظرونه راکړي. گروپي کار: تردې بحث وروسته بیا گروپي کار شروع شو، زه په لومړي گروپ کې وم، زموږ د گروپ ځینې مهم وړاندیزونه په دې ډول وو:

- کوم ملک کې چې دا ناروغي پیدا شوه، باید ټولو گاونډیو هېوادونو ته خبر ورکړي.
- ټول هېوادونه باید د واکسین زېرمه ولري.
- محیط باید وقایه شي، یانې مخکې تردې چې دا ناروغي هلته خوره شي، حکومت باید ځان پر دې ډاډه کړي چې دا ناروغي دلته نه شته.

- د ګاونډيو هېوادونو د روغتيا وزارتونو ترمنځ بايد ددې ناروغۍ پر وړاندې مخکې تر مخکې د همکارۍ پروتوکول موجود وي.
- د هر هېواد په کچه بايد د روغتيا وزارتونو تر چتر لاندې کميسيونونه جوړ شي.
- د اطلاعاتو او کلتور وزارت په ګډون دې ټول اړوند

وزارتونه په دې کميسيون کې غړيتوب ولري، چې له داسې خطرناکو ناروغيو سره عاجله مقابله وکړي. همدارنگه د ځينو نورو ځانګړو کميسيونونو وړاندیز وشو. تر دې وروسته د هر ګروپ نظرونه راټول او عمومي غونډې ته وړاندې شول، د هر ګروپ په استازۍ يو يو تن د خپل ګروپ نظريات واورول. بيا ګروپ مشرانو (دريو

پروفیسورانو) د خپل خپل گروپ ستاینه وکړه. خو په پای
کې دا ټول نظریات گټور و ارزول شول.
مازیگر خلور بجې بېرته د هوټل پر لوري و خوځېدو.

د سيمينار وروستی ورځ

د مارچ شپږمه د جمعې ورځ د سيمينار وروستی ورځ وه، سهار له معمول سره سم نيسا سنټر ته راغلو، څرنگه چې دا د سيمينار وروستی ورځ وه او د سندونو د وپشلو ورځ، نو ځکه يې د اړوندو هېوادونو د پلوماتان هم دعوت کړي وو. په واشنگټن کې د افغانستان سفارت څخه هم د (فاضل) په نوم يو بناغلي تشریف راوړی و. بناغلي علي احمد جلالي هم په نننۍ غونډه کې گډون کاوه. تر دې دمخه مور (يون، سنجر صيب او انگار صيب) دوه ځله له جلالي صيب سره د هغه د کار په دفتر کې وکتل، د هغه د کانديدۍ په اړه مو وپوښتل، د نورو

وختونو په انډول هغه دا ځل ډېر مصمم و، چې د جمهوري ریاست ټاکنو ته به ځان نوماندوي. دا یې هم وویل چې د خلکو له خوا راباندې زیات فشار دی. خلک خصوصاً محصلین راته خپله کمپاین کوي. جلالی صیب د هغو کاندیدانو له چلند څخه خوا بدی و، چې جمهور رئیس حامد کرزي ته یې په کانتیننټال هوټل کې د خپل گډ مطبوعاتي کنفرانس په ترڅ کې سپکې سپورې کړي، ده ویل سیاست چې دومره د لارې او کوڅې سطحې ته ټیټ شو، نو بیا خودا سیاست نه دی. ده وویل: زه په افغانستان کې پر یو ټیم کار کوم، چې که جوړ شي او ټول د یو ټیم په توگه انتخاباتو ته لار شو نو دا به یو گټور کار وي. ما یو څو لنډې خبرې وکړې، ما وویل: جلالی صیب افغانستان کې اوس داسې یو حالت دی، خلک فکر کوي که امریکا د چا تر شا ولاړه وي، اقتصادي امکانات ولري او په زړورتیا سره د مخالفو ډلو د بنسټ پر غاړه واخلي او خپله هم په خلکو کې محبوبیت ولري، نو کېدی شي د بریالیتوب چانس یې زیات شي، خو هغه سیاستوال چې د استاد الفت په وینا له ((مضر احتیاطه)) کار اخلي، په اوسني افغاني ټولنه کې یې د بري چانس ډېر کم دی. د مضر احتیاط کیسه مې ورته وکړه، ما ویل الفت صیب په خپل یوه نثر کې لیکلي: شمی اکا په کلي کې په ډېر احتیاط مشهور و، هر چا چې به په کلي کې څه کول، نو له ده څخه به یې مشوره اخیستله، دده د احتیاط یوه نښه دا وه، چې هېڅکله به موټر کې نه سوړېده، ځکه ویل یې کېدی شي

موټر چپه شي، د مرگ خطر په كې دى، تردې چې پلى لار شم
ناوخته به ورسېږم، د مرگ له خطر ه خو به بچ شم، برق يې هم كور
ته نه راوسته، ويل يې: كېدى شي برق شارټ شي او ټول كور
اور واخلي، تر هغه خو همدا شيطان خراغ ښه دى، كه رڼا يې
كمه ده، نو خطر خو يې نه شته الفت صيب ليكي: ((دى له ډېره
عقله پياده وو، نو ځكه يې په كور كې توره تياره وه)). ما ويل
زموږ پر ځينو مشرانو هم هغه د شمي اكا كانه شوې ده. جلالى
صيب يو ځل مخ راواړوه، ويل يې دا خو ښه مثال نه و دا دې په
چا پورې ووايه! ما ويل دا مې ټولو هغو مشرانو ته اشاره ده،
چې سياست ته يې زړه كېږي، خو له ډاره د كوم جنايتكار نوم نه
شي اخیستلای، د افغانستان اوسني شرايط داسې نه دي، چې
دا ډول سياستوال دې په كې وده وكړي. سنجر صيب جلالى
صيب ته وويل: تاسو د افغانستان يو عالم شخصيت يې، زموږ
ملت درباندي افتخار كوي، د افغانستان اوسني شرايط
ستاسو په شان اشخاصو ته اوس مساعد نه دي، زما شخصي
مشوره تاسو ته دا ده، چې ځان كاندید نه كړئ، انگار صيب كه
خه هم غوښتل چې جلالى صيب خه ناخه تشويق كړي، خود
ډېرو خبرو چانس پيدا نه شو. جلالى صيب دروند سړى دى، د
كرزي صيب پر وړاندې يې د نورو احتمالي كانديدانو سپكې
سپورې په ټينگه و غندلې، بيا يې وويل، خو موده وروسته
كابل ته درځم، هلته جمهوررئيس، تاسو او نورو دوستانو سره
مشوره كوم او بيا خپل تصميم نيسم. ددې (وروستى) ورځې

لومړۍ برخه د سيمينار ارزونې ته بېله شوې وه. په پيل کې يې د نن ورځې ټول پروگرام تشرېح کړ، د سيمينار برخوالو ته يې د تصديق لیکونو د وېشلو سيستم واضح کړ او نن يې د الفبا په سيستم د غونډې برخوال تقسيم کړل، څرنگه چې د افغانستان نوم په الف (A) و، نو زموږ نوبت اول و. د پروگرام تر تشرېح وروسته بيا مشرانو استادانو او پروفیسورانو خبرې وکړې او دا سيمينار يې يو ډېر ښه، موثر او ارزښتمن سيمينار و ارزوه، حتی وويل شول تراوسه چې کوم سيمينارونه جوړ شوي دا تر ټولو موثر سيمينار و. بيا جنرال بارنو خبرې وکړې او دا سيمينار يې د تجربو د تبادلې په برخه کې ډېر موثر وگڼه، ورپسې جنرال ډيکامپرس، نړۍ ته د ورپېښو چلېنجونو په باب خبرې وکړې، بيا يې پوښتنو ته وخت ورکړ.

يو تن پوښتنه وکړه، چې د امريکا اردو ته اوس ورپېښ چلېنجونه کوم دي؟

په ځواب کې يې وويل شول: يو چلېنج افراطيت دی، د ډله ييزې وژنې و سلې دي، بودجه هم يو چلېنج دی، که د امريکا مشري غواړي، امريکا په نوره نړۍ کې پاتې شي. نو بايد خپله بودجه لوړه وساتي، موږ د خپلو تجهيزاتو نوي کولو ته اړتيا لرو.

سنجر صيب پوښتنه وکړه: په افغانستان کې بايد څه شوي وای، چې ونه شول او څه بايد نه وای شوي چې وشول؟

ځواب: موږ چې کله افغانستان ته لاړو، نو دا پلان مونه و، چې هلته دې بيارغونه وکړو، دوی دلته يوازې دا فکر کاوه، چې القاعده له منځه وړو او طالبان له منځه وړو، خو کله چې کابل د طالبانو له لاسه ووت، نو جمهوررئيس بوش سره فکر پيدا شو، چې اوس به څه کوو؟ نو بيا د بيارغونې خبره مطرح شوه او دا بيا يوه اوږده پروسه ده، دا يوازې د امريکا مشکل نه دی، دا يو نړيوال مشکل دی، اوس نو که غواړي یو ناکام مملکت پر ځای پرېږدي، نو بېرته افراطيون راځي. په افغانستان کې پرمختګ هم شوی، زموږ ځينې کارونه هلته بڼه وو، د افغانستان امنيتي ځواکونه روزل شوي، په انتخاباتو کې مو ځان لرې نيولی و. په عراق کې همداسې و، د ايران له خوا د اکثرو کانديدانو ملاتړ کېده، د نوري المالکي انتخاب هم د امريکا اول انتخاب نه و، خو اوس بريالی دی. موږ نيمگړتياوې هم لرلې، يو تعداد کارونو زموږ د هدفونو بڼه تمثيل وکړ. موږ که خپل کارونه سره پرتله کړو، نو کولای شو ووايو چې تر دې مو بڼه کارونه هم کولای شول.

د عراق استازی: د عراق د انتخاباتو او چلېنجونو په باب خپل نظر څرګند کړه:

ځواب: په افغانستان او عراق کې هېڅوخت داسې نه وو شوي، چې خلک دې خپل مشر په خپله وټاکي، پر عراق باندي د وسلې د پېرېدلو هېڅ بندیز نه شته، څوک د تېلو قيمت هم نه انحصاروي، دلته داسې څوک نه شته، چې دلته دې د پردې تر

شاناست وي او د تېلو قيمت دې کنترولوي. اوس چې د تېلو قيمت ټيټې دی دا قيمت بېرته پورته کېږي، خبره اصلاً د عرضې او تقاضا ترمنځ رابطه ده.

دنيپال استازی: د جنوبي اسيا په باب د امريکا د عمومي پالیسي هدفونه څه دي؟

ځواب: زموږ هیله ده، چې او باما افغانستان وڅېږي، افغانستان او پاکستان باید په ګډه مطالعه کړي، ان ټوله سیمه وڅېږي، دا د نړۍ امنیت لپاره یوه حساسه منطقه ده، دوی چې هره پالیسي انتخابوي، موږ باید ښې لارې ته بوځي، خو اوس کومه مشخصه پالیسي نه شته، د مربوطه هېوادونو د بهرنیو چارو او دفاع وزیران اوس کولای شي د امریکا پر پالیسي تاثیر وکړي. د امریکا بهرنۍ پالیسي ډېره ژر نه جوړېږي، ډېر وخت غواړي، د جمهور رئیس فکر اوس پر افغانستان متمرکز دی، نه یوازې پر نظامي مسایلو فکر کوي، بلکې پر ټولنیزو مسایلو هم فکر کوي، افغانستان ته نوی سفیر لېږل کېږي، دلته قوي سفیران په کار دي. په پای کې بښنه غواړم چې ستاسو پوښتنو ته مې مشخص ځوابونه در نه کړای شول.

کله چې د غونډې دا برخه پای ته ورسېده، نو بیا د سیمینار
برخوالو ته تصدیق لیکونه او نښانونه ورکړل شول. په دې
پروگرام کې جنرال بارنو او نورو دولتي چارواکو برخه اخیستې
وه.

د ستاینلیکونو او تصدیق لیکونو په دې برخه کې د
افغانستان نوبت لومړی و، لومړی سنجر صیب او ورپسې زما
او بیا د انگار صیب نوبت و. کله چې دا پروگرام خلاص شو،
ټولو یو بل ته مبارکي ورکړه، خو د قیقي نور هم دلته پر خبرو
تېرې شوې، ورپسې د نیسا سنتر له خوا هغې غرمې ته دعوت
شو، چې همدلته نږدې په یوه بل حال کې جوړه شوې وه. دلته د
جلالي صیب په گډون د نیسا سنتر ټول استادان، د سیمینار
برخوالو او همدارنگه د بهرنیو هېوادونو د پلوماتانو گډون کړی

و. د افغانستان له سفارت څخه بناغلي (فاضل) تشریف راوړی و، سنجر صیب ترې گیله وکړه، چې د ټولو هېوادونو سفارتونو د خپلو هېوادونو د استازو پوښتنه وکړه، خو تاسې هېڅ زموږ تپوس ونه کړ. بناغلي فاضل بیا ددې په مقابل کې سخت غبرگون وښود او خپلې نورې په لسگونو گیلې پرې سرباری کړې، په واشنگتن کې یې د افغانستان په سفارت کې خپله دنده پر افغانستان یو احسان وباله، ځکه چې دده په وینا ده ته په امریکا کې تردې ډېر ښه کارونه پیدا کړي، د سنجر صیب او بناغلي فاضل خبرې نورې هم گرمې شوې، خو ما سنجر صیب له لاسه ټینګ کړ، ما ویل دی په گیلو نه ارزي، له بناغلي فاضل څخه مې دې ځای ته د راتګ له امله مننه وکړه.

د سیمینار له ځینو برخوالو سره مو څو یادګاري عکسونه

واخیستل.

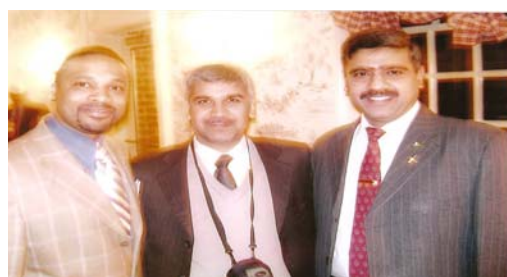
وروسته د موټر پر لوري روان شو. د نيسا سنټر ټولو خدماتي
مامورينو سره مو خداى پاماني وکړه، هر يوله ډېرې مينې خو

خو ځله خداى پاماني
وکړه. خويوه دوه
مامورينې چې په
تېرو خو ورځو کې يې
د سيمينار د برخوالو

ډېر عزت کړى و، ان
تر موټره موږ سره
راغلي، تر هغه چې
موټر حرکت نه و
کړى، دوى ولاړې
وي؛ د يوې رواني

حالت ته چې مې
وکتل، نو شونډې يې
مړى مړى شوې،
سترگو کې يې
اوبنکې وځلېدې،
موټر حرکت وکړ، او

دې همداسې لاس خوځوه، په اخره کې يې د خپلې لاس گوتې
مچ کړې او نور مور ترې پناه شو. پنځه لس شل دقيقو کې هوټل
ته راوړسېدو.

یو بل ما بنام له منشي صیب سره

کله چې له نیسا سنتره پر همدې وروستی ورځ هوټل ته راغلو او اتاق ته ورسېدم، نو بڼه ډېر ستړی وم، دمه مې لانه وه راسته شوی، چې د انگار صیب ټلېفون راغی، ویل یې منشي صیب درته منتظر دی، لاندې راځه! کله چې لاندې کښته شوم، سنجر صیب هم راغلی و. منشي صیب عبدالقیوم له خپل ځوان او کاري زوی (بري) سره راغلي و، تر ستړي مشي سم لاسي یې وویل: راځئ چې څو! ما ویل چېرته څو؟ ده وویل: نن د بري مېلمانه یاستی، هلته څو، ما ویل مېلمستیا خو هغه ورځ تېره شوه بیا نو څه؟ منشي صیب وویل: دا د بري مېلمستیا ده او ده ویل دوی به حتماً زما مېلمانه کېږي...

سرف ډوله موټر ته، چې (کندهار) په نامه نمبر پلېټ پرې لگېدلی و، ورپورته شو. هلته د نمبر پلېټ یو نوم ستا په خوښه ټاکل کېدی شي او ترڅنگ یې خپله مسلسل شماره هم وي. موږ وویل: موږ خو سبا څو، کورته مو سودا موږ ا هم نه ده کړې، منشي صیب، بري ته وویل: دوی بڼې لویې مغازې ته بوځه، بري ته مې وویل: غواړو درمل واخلو، هغه وویل: داسې ځای ته به دې بوځم، چې ټول شيان په همغه یوه مغازه کې پوره شي، خو درمل دلته په دوه ډوله دي: یو ډول هغه دي، چې د معالج ډاکتر له نسخې پرته یې نه ورکوي او بل هغه ډول دارو درمل دي چې

جانبي عوارض نه لري او په دې مغازو کې خرڅېږي، ترشل
دقيقې مزله وروسته مغازې ته ورسېدو، تر مغازې بهر هوا ډېره
يخه وه، خو مغازه کې هوا دومره نورماله وه، چا خيال نه کاوه،
چې اوړی دی که ژمی. لومړی د درملو خانگې ته لاړو، ډول ډول
درملونه په کې وو، بري په کابل کې خو کاله طب پوهنځی هم
لوستی و، خو بيا د مهاجرت له امله ترې پاتې شوی، بيا يې نو
په امریکا کې د کمپيوټر ساينس پوهنځی ولوست، اوس نو
بری هم پوره انجنير دی، خو پياوړی کم ډاکتر هم دی. بري ته مې
خپلې غوښتنې وويلې، د لوړ فشار، د ټيټ فشار، اشتها، د
وينې د زياتولو، د سترگو او نورو ناروغيو لپاره مې ورته
وويل، هغه يو لاس گاډی راوړ، ټولې دواگانې مې په لاسي
بکسه کې واچولې، سنجر صيب او انگار صيب هم دواگانې
واخيستي، خو ډېر درمل ما واخيستل، د مغازې په نورو برخو
کې مو د ماشومانو ځينې داسې شيان لکه ډول ډول قلمونه او
همدارنگه د لوبو ځينې شيان واخيستل، کله چې د پيسو
شمېرنې ځای ته راغلو، نو زموږ درمل يې چې وليدل، د حساب
مسوله ما موره حيرانه پاتې شوه، چې دا څه کوی دومره درمل؟
ما ويل زموږ ټولنه ناروغي او رنځوره ده دا د ځان او د هغو لپاره
ورورو، نو بڼه په خندا شوه، ما ورته وويل موږ ټول افغانان
يو، سبا څو، نو ځکه مو دا دومره درمل واخيستل، زما د ټولې
سودا بېل څه کم پنځه سوه ډالره شول. کله چې له مغازې رابهر
شو، نو ما بنام خپلې تيارې خورې کړې وې. له دې ځايه مو د

منشي صيب د کور پر لوري حرکت وکړې، په لاره کې داسې واوره وړېدلې، چې منشي صيب وويل: په دې څو کلونو کې ما داسې واوره نه ده ليدلې، پر سر کې مو په لسگونو څه په سلگونو داسې گاډي وليدل چې يا يې ټکر کړی و، يا له سر کې بنويدي و او يا هم ويجاړ شوي وو. بري ته مې وويل چې ډېر زيات ټکرونه نه دي؟ هغه وويل: دا خلک له واورې سره چندان بلد نه دي، بل د دوی موټر اکثره بيمه دي، دوی يې کيسه کې نه دي، ځينې ډرېورانو کېدې شي الکول هم کارولي وي، نو ځکه دا دومره ټکرونه رامنځته شوي، دلته چې موټر يو ځل ټکر شي، بيا يې څوک نه کاروي. په ترميم يې هم ډېرې پيسې راځي، ټکر شوي موټر بيا اکثره ليلام ته ځي او بيا نورو هېوادونو ته وړل کېږي.

منشي صيب به هرې خو دقيقې وروسته بري ته ويل چې ډېر احتياط كوه، منشي صيب څرگنده كړه، چې بري موټر ډېر تېز چلوي، خو اوس يې د واوري او زموږ لپاره څه ناڅه احتياط كاوه. په لاره كې د ترافيک پوليسو په لسگونو موټر تر سترگو كېدل، چې د لارې د بندښت مخه ونيسي، د موټرو دومره

ضايغات ما تراوسه نه وو ليدلي. بري وويل: كله چې واوري وشي دوی اکثره دولتي ادارې رخصتوي، په تېره بيا مکتبونه، په همدې خاطر يې رخصتوي، چې زياتې ترافيکي پېښې پېښېږي. تر يو نيم ساعت مزله وروسته به د بري صيب کور ته رسېدلي يو. دا کور د منشي صيب له کوره د يو يونيم کيلو متر په واټن لرې دی. د بري صيب کور ښه لوکس کور و، وږو اولادونو يې ډېره ښه پښتو ويلې، هلته غټ مشکل همدا دی،

چې اولادونه يې له خپلې ژبې او خپل کلتوره لرې کړي، خود بري صيب اولادونه داسې نه وو، لکه په بهر کې چې وي. خپله بری داسې يو ځوان و، چې د خپلې لنډې ريرې په شمول يې گڼ افغاني خصوصيتونه ساتلي وو، د منشي صيب عبدالقيوم کورنۍ که څه هم امريکا کې اوسي، خو خصوصيات يې اوس هم همغه د کندهاريو اعيارانو په شان دي. منشي صيب هم، په خپلې دې ځوانمردۍ دوه ځله د زندان تر تورو د پوالو ورسېدلی، خو دواړه ځله دده د فکر او جرئت سرچاته نه دی تپت شوی. د طالبانو د وخت د زندان کيسې يې چې راته وکړې، نو دده او مرگ ترمنځ د يوې ثانيې تفاوت هم نه و. دی د کندهار په هغه زندان کې بندي و، چې حاجي عبدالظاهر قدیر او تورن اسمعيل خان هم ورسره بندي وو. ده په زندان کې د حاجي ظاهر د زغم، مقاومت او اوسپلې ډېره ستاينه وکړه او د اسمعيل خان په باب يې وويل چې د ډار او وپړې روحیه په کې ډېره پياوړې وه. منشي عبدالقيوم د خپل ځان ستاينه نه کوله، خو انگار صيب چې يې نږدې انډيوال دی، دده ډېرې کيسې ماته کړې وې، حاجي ظاهر قدیر نه چې مې دده په باب پوښتنه وکړه هغه راته وويل: ((منشي عبدالقيوم د پولادو غوندي کلک انسان دی)) له امريکا څخه منشي صيب ډېر کونښن وکړ، چې حاجي ظاهر قدیر سره تېلفوني خبرې وکړي، ځکه د زندان، تحصيل، عسکرۍ او سفر ملگري ډېر خواږه وي، خو تېلفون روخ نه شو. بري صيب ډېره لوكسه ډوډۍ تياره کړې وه، د هېڅ

شي کمی نه احساسېده، ما نو دومره ډوډی وخوره، چې نور د خوځېدو نه وم، ډول ډول تازه مېوه په کې وه. ما د امریکا د مېوه جاتو په باب وپوښتل: بري صيب وويل: دوی دومره تازه مېوي لري چې نورې نرې ته يې صادر وي، دوی خپل زراعت دومره عصري کړی، چې کال دولس مياشتې تازه مېوي لري.

تر چای وروسته مو بېرته د هوټل پر لوري حرکت وکړ، که څه هم منشي صيب وويل چې سهار وخته موزه په خپله رسوم، اوس واوره هم شوې، لاره کې به ستونزې هم وي، خو موږ وويل: که د لارې ستونزې دې پلمه کولای، نو ولې دې له اخوا راوستو؟ د دوی له ټينگار سره سره راووتو، بری جلو ته کېناست، سنجر صيب مخې ته او موږ درې واړه شاته، واوره ودرېدلې وه، پر سرک لاد وخته مالگه پاشل شوې وه، سرک څه نا څه صفا شوی و، خوبيا مو هم په لسگونو موټر وليدل، چې اخوادېخوا بنوييډلي وو، اشارې يې بلېدلې، بری تر پخواني حالت لږ تېز راغی، خو هره شېبه خطر و. څه باندي يو ساعت کې يې هوټل ته راوړسولو، بيا موږ دوی ته ټينگ شو او د اوږې پلمه مو ورته وکړه، هغوی وويل چې زموږ پلمه مو ونه منله، نو ستاسې هم نه منو، د خدای پامانې پر مهال بري صيب په درېو جلا کڅوړو کې هريوه ته څه شيان ډالۍ کړي وو، ويل يې دا زما له خوا تاسو ته يوه يوه ناخيزه تحفه ده. د شپې ۱۲ بجې وې، چې له دوی څخه مو خدای پامانې واخيسته او موږ هريو د خپل خپل اتاق پر لوري لاړو.

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ (په امریکا کې زموږ وروستی ورځ)

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار له معمول سره سم د هوتل لاندیني پورته د چای لپاره کښته شو، دا نو په دې هوتل کې زموږ وروستی سبانه و، د نورو هېوادونو استازي هم راغلل، هغوی سره مو د خدای پامانی یادگاري عکسونه واخیستل. سنجر صیب او انگار صیب سره مو مشوره وکړه،

هغوی وویل: پرواز خو ما زیگر ناوخته دی، تر هغه پورې به لاړ شو، دا نږدې پلورنځیو ته که څه شی مو خوښ شول، وابه یې خلو، ما ویل، زه هم باید یو بیک واخلم، زما کالي او سودا په

دې بيک کې نه ځايېږي، پنتاگون لوی پلورنځي ته لاړو، بڼه په کې وگرځېدو، ما په کې يو لوی بيک په (۷۴) ډالر ه راوړيو، دلته سودا تر ځينو نورو پلورنځيو ارزانه وه، بېرته هوټل ته راغلو، سنجر صيب ته مې وويل: ته بل بيک مه اخله، کېدی شي زما شيان ټول په همدې بيک کې ځای شي، زما بيک به ته واخلي، ستا شيان به په کې ځای شي، بيا به يې بېرته کابل کې راکړې. کله چې هوټل ته راغلو، نو بيا خپل اتاق ته لاړم، لومړی مې په دې نوي بيک کې خپل ټول شيان ځای پر ځای کړل، بڼه تر څو ډک شو. بل بيک وزگار شو، سنجر صيب ته مې زنگ ووايه، بيک مې وروړ، هغه خوشاله شو، د هغه شيان هم ځای پر ځای شول، بېرته اتاق ته راغلم، يوه سترگه خوب مې وکړه. څه کم دوه بجې وې، چې له خوبه راويښ شوم، انگار صيب زنگ ووايه، ويل يې لاندې راکښته شه، چې يو دوه انډيوالان ليدو ته راغلي دي. کله چې لاندې کښته کېدل، نو يو ځل بيا مې پر پنتاگون سترگې ولگېدې، کله چې لاندې پورته کښته شوم، دوه ځوانان ولاړو، سترې مشي مو وکړل، هملته امريکا کې يې زده کړې کړې وې، د هغه ځای په خوی بوی بڼه بلد وو، نو مور ته يې وويل: لږ به مو وگرځوو، بېرته به مو همدلته راوړو. انگار صيب او سنجر صيب ته مو وويل: وخت کم دی، ځوانانو وويل: څو بجې مو پرواز دی؟ مور وويل شپږ بجې يې هوايي ډگر ته غوښتي يو. هغوی وويل وخت ډېر دی. يو ځوان د کندهارو، چې د انگار صيب د دوستانو له جملې څخه و او دا

بل بیاد مزار شریف و، دواړه سره ملگري وو. دوی په مورډ
واشنگټن ښار بېلابېلې برخې وکتلې، د سیند غاړې ته یې
بوټلو، د سیند غاړې د یوه ښکلي تفریح‌ځای په یو هوټل کې
مو ایسکریم وخور، سره له دې چې هوا یخه وه، خو دا

داسې یو ډول ایسکریم و، چې بد نه لگېده، بیایې د
افغانستان سفارت ته بوټلو، د افغانستان سفارت د واشنگټن
په هغه دیپلوماتیکه ساحه کې دی، چې د نړۍ د اکثر و هېوادونو
سفارتونه هملته دي، دا سفارت د افغانستان خپل ملکیت دی،
چې پر او سنی ودانۍ سربېره نوره ښه شنه ساحه

هم لري، د ودانۍ داخل ته مور لار نه شو، خو له بهر څخه يوه درې پوريزه ودانۍ بنسكارېده، د نورو هېوادونو د سفارتونو ودانۍ او ساحې مې هم له نظره تېرې كړې، د دوامره ځمكې

قيمت د واښنگټن په داسې ساحه كې تر لسگونو مليونو ډالرو اوږي. پر سفارت ځوړند د افغانستان تر ملي بيړغ لاندې مو عكسونه واخيستل، بيا هلته څېرمه يو نړيوال اسلامي مركز ته لاړو، چې هم يو لوى مسجد په كې ودان و او هم يو ستر علمي مركز په كې جوړ و. د ټولو اسلامي هېوادونو بيړغونه يې مخې ته رپېدل، د خپل

هېواد پر ملي بيړغ چې مې سترگې ولگېدې، نوزره مې وغوړېد، تر مركزه چې رابهر شو، نو يو ځوان مې مخې ته ودرېد خيرات يې غوښته، مسلمان و، ځان يې د مصر معرفي كړ، يو څو ډالره مې ورته وركړل، ما ويل ځوان، مسلمان يې كار وكړه، خيرات مه ټولوه، په اشاره مې پوه كړ. له هغه ځايه بېرته د هوټل پر لوري راغلو، پنځه بجې او پنځه لس دقيقې بېرته هوټل ته راغلو.

له و اشنگتنه د دوبي پر لوري

کله چې پر پنځه بجې او پنځه لس دقيقې خپل اتاق ته لاړم، نو خپل بيک مې منظم کړ، د سفر کاغذونه، ټکټ او پاسپورټ مې ټول چک کړل، لس پنځه لس دقيقو کې بېرته راکښته شوم، تر راکښته کېدو دمخه مې يو ځل بيا پر پنتاگون سترگې ولگېدې. رسپشن ته مې د خپل اتاق کارت ورکړ، هغوی ماته بل کاغذ راکړ، چې څه حساب يې پر ما نه شته، انگار صيب او سنجر صيب هم راکښته شول، هغوی هم خپل حسابونه پاک کړل، کاغذونه يې واخيستل، ما ويل پاسپورټ، ټکټ او نور ضروري شيان مو په جیبونو کې کېږدئ، شپږ بجې يو ډرپور راغی، زموږ نومونه ورسره وو، درې تنه موږ او دوه تنه د سيمينار نور برخوال په موټر کې کېناستو، شپږ بجې مو له هوټله حرکت وکړ، شپږ نيمې بجې هوايي ډگر ته ورسېدو. دخولي دروازي ته مو ځان برابر کړ، ما او انگار صيب سره يو يو او سنجر صيب سره دوه بيکونه وو، غوښتل مو چې ټول لاسگاډي کې بار کړو، لاسگاډي منظم يو بل سره وصل ولاړ وو، چې لاس مو کړ، بند وو، بيا موزور کړ، و نه شو. هلته يوې ټلېفوني غرښې ته ورته يوې غرښې ته مې پام شو، خلکو په کې د پخواني سکه انداز ټلېفون په شان پيسې اچولې او بيا به لاسگاډی راخلاصېده، دا وخت نو ما سره او سپينيزې ماتې

روپی نه وې، انگار صیب وویل: صبر زما جیب له ماتو پیسو
ډک دی، یوه یوه یې ورواچوله، چې ترنگ شو، لاسگادې
خلاص شو، ډېر زیات خوشاله شو، خوند یې وکړ. خلور واره
بیگونه مو په کې کېښودل، د ټکټ اخیستلو مېزونو ته لاړو.
ټکټ په کمپیوټرایز ډول په ماشین اخیستل کېده، یوه مسوله
ماموره هلته ولاړه وه، ما پاسپورټونه او ټکټونه ورکړل، هغه
راسره ودرېده، پاسپورټ دې لاس کې ونيو، ماته یې وویل: ته
یې لیکه، لکه د کمپیوټر د کیبورډ په شان توري په کې وو. نوم،
د پلار نوم، د پاسپورټ نمبر، هېواد او د ټکټ نمبر او ځینې
نور شيان دې باید په کې ورکړي وای، کوم څه چې به غلط وو،
بیا دې باید له سره لیکلي وای. یو پاسپورټ مې د هغې په
مرسته ثبت کړ، نور ما ورته وویل: څه زه یې خپله کولای شم،
دوه نور ما خپله ثبت کړل، کله چې درېواړه خلاص شول، هغې
ته مې وویل: نور څه وکړم، هغې یو کمانډ ورکړ، څه غلطی په
کې شوې وه، زموږ بودینګ کارتونه یې راگوزار نه کړل، بنځې
بښنه وغوښته، یو سوړ اسوبلی یې وکښه، بیا یې وویل: لږ
صبر وکړئ. یو بل مامور ته یې زموږ درېواړو پاسپورټونه
ورکړل، هغه هم وویل: لږ صبر وکړئ، بیا به مو کار وکړم. هغه یو
خو دقیقې پریوه بل مېزمصرف شو، بېرته راغی، زموږ
پاسپورټونه یې واخیستل، درې خلور دقیقو کې یې بودینګ
کارتونه راکړل، بکسونه یې وتلل، ویل یې دا غټ دي، ځان سره
یې مه وړئ، یوازې انگار صیب خپل وړوکی بیک راواخیست،

ما او سنجر صيب خپل بيكونه د چك ماشين ته يوړل، تر هغه مو تېر كړل، هغوى وويل: تاسې نور خلاص ياست، دوېې كې به يې واخلي! كله چې بېرته راوگرځېدو، نو هغې مامورې نه مو مننه وكړه، چې موږ سره يې مرسته كړې وه، هغه ډېره زياته خوشاله شوه.

بيا په بوډينگ كارت كې د لارښوونې له مخې، په ټاكلي ترمينل كې له تلاشى تېر شو، تر هغه پورې چې خپل وروستي ځاى ته رسېدلو، نو پنځه لس شل دقيقې راباندې تېرې شوې وې. د ترمينل وروستۍ برخې ته، چې هلته مسافرين كېني او بيا الوتکې ته له ځانگړو لارو پورته كېږي، ورسېدو، دا ځاى نو پر لسگونو برخو وپشل شوى و، چې پر يوه وخت په كې په زرگونو كسان ځايېږي، له ۱-۲۴ پورې نمبرونه پرې لگېدلي وو، خپله داسې و لكه يو لوى سرپټى بازار، تراوسه چې ما كوم هوايي ډگرونه ليدلي وو، دا راته په كې له گڼې گونې ډك او ډېر لوى ښكاره شو، ژوند په كې په ډېره چټكۍ روان و. موږ هم ښه سترې وو، درېواړه لارو له يوه كافي شاپ څخه مو چاى واخيست، پر څوكيو كېناستو، كله چې مو چاى وڅښه، نو تر ډېره حده يې زموږ سترېا رفع كړه. دا نو د شپې اته بجې دي، لس بجې زموږ الوتنه ده، تر هغې پورې نو په دې ترمينل كې ښه كېننه پورته وگرځېدو، د خرڅلاو لپاره ډېر او رنگارنگ شيان په كې ايښي وو، خو قيمتونه يې طبعاً لوړ وو. نهه نيمې بجې به وې، چې د بوډينگ كارت چكول پيل شول، ټول خلك په نوبت

ودر بدل، په ډېر منظم ډول په لسو دقيقو کې د ټولو بوډينگ کارتونه چک شول، الوتکې ته پورته شو. لس بجې الوتکه الوتنې ته چمتو شوه. ما خپل قلم او کاغذونه راواخيستل، د خوکی مخنی برخه کې مې تيار کېښودل، ما ويل څه هم به خوب کوم او هم به څه ليکم، دا پنځه لس ساعته منزل به پر همدې ډول تېر کړم. خو پانې به مې وليکلې، بيا به ستړی شوم، خوب به راباندې راغی، بيا به دا عمليه تکرار شوه، دوه ځله ډوډی هم په حقيقت کې يو ډول تفريح وه او هم خوراک و، په بېلابېلو ساعتونو کې مې نږدې شل مخه يادښتونه بشپړ کړل، ټول واټن نږدې (۷۵۵۰) ميله و، چې په پنځه لس ساعتونو کې ووهل شو، د دوبي پر سيمه ييزوخت د ماښام اووه بجې او پنځه لس دقيقې وې، چې د دوبي نړيوال هوايي ډگر کې کښته شو.

له دوبي نه د کابل پر لوري

کله چې د دوبي هوايي ډگر کې کښته شو، نو لومړی اندېښنه چې مور سره وه، هغه د خپلو بيکونو په اړه وه، ځکه زه يو ځل بل هم ښه ډپر په تکليف شوی وم، کله چې له جرمني څخه راتلم، نو بيا يې هلته راڅخه واخيست، ويل يې دوبي کې يې واخله، دوبي کې يې بيا دومره په تکليف کړم، چې زړه مې وپنځي يې ورپرېږدم. دا ځل مې هم اندېښنه وه، چې همغه کانه ونه شي، څه چې زما په زړه کې گرځېدل، همغسې وشول. کله چې د هوايي ډگر ترمينل ته ننوتو، نو د بيکونو پوښتنه مو وکړه، هغوی ويل د (مرحبا) څانگې ته لاړ شئ، د مرحبا همدې نږدې څانگې ته لاړو، هلته چې لاړو، هغوی ويل، پلانکي نمبر ترمينل ته لاړ شئ، هلته چې لاړو، هغوی ويل له ترمينله ووځئ، هغه ځای ته لاړ شئ چې بيکونه په کې راوځي، هلته بايد يو ځل له هوايي ډگره وتلي وای، دا بل مشکل و، بيا بېرته د مرحبا مرکزي غرفې ته لاړو، هغوی بيا بل ځای ته ولېږلو. دومره يې ستړي کړو، چې نور مو نه پلي مزله زړه شين شو، دا هر ځل چې له يوه ځايه بل ته تللو، نو يو دوه ځايه تالاشي کېدلو، تالاشي هم ښه ستړي کړي وو. انگار صيب خو مولا وار دمخه رخصت کړ. مور ويل: څه ته هغه نړيوال ترمينل کې کېښه، زموږ کار چې هر وخت خلاص شو، موږ درځو. خو واره يې نور

هم اخوا دېخوا ولېرلو، په پای کې داسې شول، چې دا د لارې پولیس او دا نور مامورین ټول موږ سره بلد شول، بیا مجبور شو د مرحبا دفتر ته لارو، هلته چې لارو، ماموره پر څوکی ناسته وه، ډېره نښایسته هم نه وه، خو ځان یې ډېر مغرور نیولی و، هغې ته مې وویل: خو ځله لارو، راغلو خو هېڅ کار مو نتیجه ورنه کړه، هغې رانه پاسپورټونه واخیستل، کمپیوټر کې یې گوتې وو هلی، ویل یې: خو بیکه دي؟ موږ وویل: درې، ویل یې لار شئ (۷۵۰) درهمه راوړئ. څنگ ته بانک کې مې ډالر په درهمو بدل کړل، رامې وړل، راته یې ویل هلته کېنه چې نوبت مو ورسېږي، نیم ساعت مو انتظار وکړ، د اروپایانو او نورو بهرنیانو کارونه یې خلاصول، خو موږ ته یې هېڅ نه کتل، سنجر صیب ته مې وویل: زما خودې نښې ته دومره خلق په تنگ شو، چې په دې سربې ورته خوله ولگوم، هغه ویل او سپله کوه، چې اوس بل جنجال پیدا نه کړې، ورپسې ورپورته شوم، په ښه تونده لهجه مې ورته وویل: ته څنگه د نورو کار خلاصوې او زموږ نه خلاصوې؟ دا هم ډېره په غوسه شوه: نه گورې چې مصروفه یم، بیا یې زموږ ټکټونه او پاسپورټونه واخیستل، بېرته یې را کړل ویل یې ستاسو کار موږ پورې مربوط نه دی، ځی لار شئ، دا ځل مې نو دومره قهر ورته راغی، چې په موږ دې پیسې هم بدلې کړې او اوس وایې چې زما مربوط نه دی، دا وخت مې کابل کې خپل یو ملگري ته، چې له کام ایر شرکت سره ډېر بلد دی، زنگ وواهه، هغه په دوبي کې د کام ایر شرکت

مسول مامور ته زنگ ووا هه، بېرته يې ماته احوال راکړې، وارخطا کېږه مه، هغه سړی درته نیم ساعت کې زنگ وهي، که نه وي بیک دې پرېږده، ته ترې راځه بیا يې زه چاره کوم. پر دې وخت مې سنجر صیب ته وویل: راځه یو ځل بیا هغه ځای ته لاړ شو، چې ما په خپل یو پخواني سفر کې ورڅخه خپل بیک اخیستی و. بیا لاړو، نور نو د خوځېدو نه وو، هلته چې لاړو هغوی بېرته د همدغې مرحبا ادرس راکړ، بیا راغلو دا ځل نو چې دې بنځې ولیدو، نو پرته له دې چې یو بل سره خبرې وکړو، خبره انفلاق ته نږدې وه، یوې بلې بنځې ته يې په لاس اشاره وکړه، هغې موږ ته وویل راځئ راپسې. هغه مخکې موږ ورپسې، د مرحبا یوې بلې غرفې ته يې بوتلو، دا همغه غرفه وه، چې کله موږ ترمینل ته داخل شو، نو لومړی ځل مو همدې غرفې ته مراجعه کړې وه، خو هغه وخت د دې غرفې مامورینو موږ ته د مرحبا د دې بل دفتر ادرس راکړ، هلته چې ورسېدو، بنځې یا پېغلې خپل کمپیوټر چالان کړ، زموږ پاسپورټونه او ټکټونه يې وکتل، کمپیوټر کې يې ورسول، پیسې يې واخیستې، په پنځه دقیقو کې يې زموږ کار خلاص کړ، د پنځه دقیقو کار په خاطر موږ نږدې دوه نیم ساعته وگرځېدلو. بیا نړیوال ترمینل ته لاړو، انگار صیب موږ ته منتظر و، کله چې يې موږ ولیدو، نو خوشاله شو، ویل يې زه مو له انتظاره مړ کړم، بیا یو کافي شاپ ته لاړو، ښه ډېرشین چای مو وڅښه، سترپیا مو ووته! بیا په دې ترمینل کې وگرځېدو، لږه سودا مو دا مو

وکره، خو کمه، ما دوی ته وویل: دې ترمینل کې شیان قیمتته دي، هغه بل اسیایي ترمینل کې، چې افغانستان ته هم له همغه ځایه الوتنې کېږي، هلته شیان تردې ارزانه دي، هلته چې لاړو بیا به کور ته نور شیان هم واخلو. ډوډۍ مو هم همدلته وخوره، د شپې تردې بجو همدلته په ترمینل کې ښه وگرځېدلو، درې بجې د کام ایر شرکت غرفې ته ورغلو، هغوی بوډینګ کارت راوړ. دا مهال مې دوه افغانانې، چې له کاناډا څخه راغلې وې، هم ولیدلې، ډېرې وار خطا معلومېدلې، پوښتنه مې وکړه، چې ولې وار خطا یاست؟ هغوی وویل: بیکونه مو پاتې دي، ما ویل هلی دغلته لاندې د مرحبا همدې لومړۍ غرفې ته ورشئ، بلې ته لاړنه شئ، هر څومره یې چې درته وویل، ویې نه منئ، ټول کار له همدوی سره دی، دوی هم فکر کوم، خو ځله په تکلیف شوي وې، دوی ژر لاړې، لس پنځه لس دقیقې وروسته بېرته راغلې، ډېرې خوشاله وې، دعاگانې یې راته وکړې، ویل یې موږ خو دومره په تکلیف شو، اخر په څومره اسانه یې زموږ کارونه خلاص کړل. همدا وخت مو د غزني والي ښاغلی ډاکتر محمد عثمان عثمانی، چې همدا مهال له اروپا څخه له یو رسمي سفره راستون شوی و، هم ولید، گپ شپ مو ورسره ولگاوه، نوره نو ستړیا ووته، فکر مو وکړ، چې په کابل کې ناست یو. سهار څلور بجې له نړیوال ترمینل څخه اسیایي ترمینل ته ولېږدول شو. شپږ بجې الوتنه وه، موږ باید څه کم دوه ساعته انتظار گاللی وای، دوه ساعته همدلته په پلورنځي کې

اخوا د پخوا گړخېدو، ماشومانو ته مې ډېره سوده وکړه،
نږدې او ه سوه درهمه شول، دوه لويې پلاستيکي کڅوړې مې
ډکې کړې، شپږ بجې الوتکې ته د الوتنې په نيت پورته شو.
ټاکل شوي وه الوتکه ټيک پر شپږو بجو الوتنه وکړي، خو دا
مهال په دوبي کې داسې يو باد او توپان وو، چې لس مترو کې
سړي نه معلومېده، په دوبي کې چې په هر دقيقه کې الوتنه
کېږي، نو که د خو دقيقو لپاره څه مشکل پيدا شو، نو په
لسگونو الوتکې له الوتنې او ناستې پاتې کېږي او دا بيا پر
نورمال مهالو پش دومره تاثير کوي، چې په څو ساعتونو کې
بېرته خپل عادي حالت ته نه راځي، نيم ساعت ټول په الوتکه
کې غلي ناست وو. خو شپې وروسته د الوتکې کپتان اعلان
وکړ، چې د هوا د خرابۍ له امله زمونږ الوتنه معطل ده، هر کله
چې هوا ښه شوه او د هوايي ډگر لارښوونکو موږ ته هدايت
راکړ، بيا به الوتنه کوو. دا مهال مې خپل قلم او کاغذونه
راواخيستل، د خپلو ځينو پخوانيو يادښتونو پر بشپړاوي مې
پيل وکړ. نږدې نيم ساعت به مې پر ليکنه تېر کړی وي، لږ ستړی
شوم. دا وخت ما سره په څوکۍ کې څوک ناست نه وو، دوو تنو
څوکۍ تشې وې، کله چې مې قلم او کاغذ بېرته کېښودل، نو د
شاته سيټ څخه دوو تنو راسره ستړي مشي وکړل، يو ذهين
صيب و، د کلید گروپ د مشر (شهیر ذهين صيب ورور) او يو
تن بل ژورناليست ملگري ورسره و، چې له ده سره يو ځای کار
کوي. دواړو ستړي مشي راسره وکړل، ويل يې ډېر خوشاله شو،

چې ومې ليدلئ، مخکې مو ځکه درته مزاحمت ونه کړې، چې مصروف وي، هغوی ماته خپل سفر تشریح کړ او ما هغوی ته د خپل سفر په باب معلومات ورکړل. الوتکه څه نوره هم وځنډېدلې، څه کم نېهه بجې به وې، چې پر الوتو شوه، موږ خپل مجلس وغځاوه، ذهین صیب راته وویل: مرکې مو اورم، زموږ د زړه غوټې پرې او اړېږي، داسې د نښې منع ولې، چې مخالف لوري سره هېڅ دلیل پاتې نه شي، نو ځکه خو هغوی زیاتره وخت احساساتي کېږي او هم شدید غبرگون ښيي، ما ورته وویل: پر خدای قسم یادوم چې که موږ ملامت یو، زما فکري او قلمي مبارزه د افغانستان او ددې ولس د ملي منافعو د دښمنانو پر وړاندې ده، دوی په زړه کې دې وطن ته پاک نه دي، نو ځکه خويي خدای پاک ددې مظلوم ولس په خاطر شرموي هم. دوی نه اسلامي ارزښتونو او نه ملي ویاړونو ته ژمن دي، دوی یوازې خپلې ځاني او تنظيمي گټې پېژني، نو ځکه خو په جدي ډول ددې خلکو مقابله په کار ده. ذهین صیب ماته وویل: دوی ډېر دي، ته یوازې یې، رفیع صیب او څو تنه نور هم ښه تکړه دي، خو بیا هم ډېرو خلکو ته اړتیا ده، چې ددې افغان ضد ډلو تپلو مقابله وکړي، ډېر احتیاط کوه، چې خدای مه کړه، څه زیان درته متوجه نه کړي. ما ویل مرگ او ژوند د خدای (ج) په لاس کې دی، غیر له هغه هم د ژوند ورځې په شمار دي، دا ژوند په دومره بې غیرتۍ نه ارزي، چې یو څوک دې د همدې وطن په خوږوالی شوی وي او تر ټولو زیات امتیازات یې هم

اخيستي وي او بيا دې هم د هېواد هويت او ملي گټو مخالفت
کوي او موربه ورته لاس ترزني ناست يو.

د امريکايانو په زور د طالبانو نظام تر سقوط وروسته، چې دا
خو پرديپالي ډلې پر افغانستان واکمني شوې، نوله دوی څخه
بېخي ځان ورک شوی، د دوی پر وړاندې انتقاد کول، دوی ته
شين کفر بنکاري، ځان نه يې سپينې پر بنسټې جوړې کړي، ملي
شتمني يې له يو مخې لوت کړه، ميډيا يې هم په اختيار کې ده.
ددغسې ملي خاينينو پر وړاندې مبارزه ماته يو ډېر سپېڅلی
کار او تقدس بنکاري، پر دې هم پوهېږم، چې د دوی پر وړاندې
و درېدل له خپل ژوند سره لوبې کول دي، خو يو څوک بايد وي،
چې د دوی د وهم ډېو مات کړي، يو ځل چې د دوی وهم مات
شو، بيا ته غلی کېنه، نور خلک ورپسې راپاڅېږي، د تېرو
کلونو په لومړيو کې تاسو ته ښه پته ده، چې د دوی پر وړاندې
چا سون هم نه شو کولای، خو مور او ځينو نورو ملتپالو
افغانانو، چې خو پرله پسې مرکې وکړې، د دوی د وهم ډېو
مات شو، اوس د خدای فضل دی، په لسگونو ځوانان يې
يوازي په رسنيو کې مقابلي ته وتلي دي.

ذهين صيب، لکه څنگه چې يې له نوم څخه څرگنده ده، د پاڅه
او دقيق ذهن څښتن دی، او چت ملي شعور لري او پر همدې
بنسټ يې د ولسونو په تل کې کار شروع کړی. په جنوبي
ولايتونو کې يې د خلکو د پيوستون لپاره شوراگانې جوړې
کړي او په تعليمي ډگر کې يې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.

زموږ مرکه دومره گرمه وه، چې تر کابل په مزله پوه نه شو، پر ډېرو مسایلو مو بحث وکړ، ذهین صیب د ملتپالو افغانانو پر پیوستون، همکارۍ او همغږۍ ټینګار وکړ او په دې برخه کې یې ژمنه وکړه، چې زه د خپلو امکاناتو په حدودو کې هر ډول قربانۍ، همکارۍ او مرستې ته تیار یم. یوولس نیمې بجې کابل هوایي ډګر کې کښته شو، په هوایي ډګر کې د دې ډګر قومندان جنرال صیب اصف جبار خپل سره مو چای وڅښه، نور ملګري مې هم راغلي وو، ټولو د زړه له اخلاصه غږه راکړه، په خوند له هوایي ډګره راووتلو، په لاره کې چې مې د افغانستان ګردجن حالت، د واشنگټن له مانیو سره پرتله کړ، نو د پېړیو پېړیو توپیراته په کې څرګند شو، خو کله چې مې د خپل ولس خلاصه غږ او ورین تندی، مینه، محبت او نور ارزښتونه د هغه ځای د خلکو له چلند او ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړل، نو بیا مې دلته معکوس حالت ولید، هلته راته نوره هم پته ولګېده، چې لوی خدای (ج) ټولې مزایاوې او ښکلاوې یو چا ته نه دي ورکړي، د ځمکې د ټول مخلوق ترمنځ انډول د هغو د خالق په لاس کې دی، هغوی ته یې یو څه ورکړي او موږ ته یې بل څه، کور ته چې لارم، نو خپل اولادونه مې غږې ته راغلل او ټول مې پر اوږو سپاره شول، نو یو ځل بیا یې د مینې په داسې دریاب کې ډوب کړم، چې هم مې دا ټولې پرتلنې له یاده ووتې او هم د سفر ټوله ستړیا.

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل
یون د حاجي
محمد خان زوی
پر ۱۳۴۶ل کال، د
لغمان ولایت د
الینگار ولسوالۍ
د نیازپوه یوې
روښنفکرې
کورنۍ کې
زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینگار ولسوالۍ د سلینگار په لومړني
ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او
په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نوموړې لېسې
څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو
او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له
نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته
د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه
کې د ماسټرۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره
پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلي)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په نښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکي ((معارف)) مجلې کتونکي غړی هم و. همدارنگه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرگې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرگې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرگې غړی، بیا د جرگې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرگې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي ولسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد د نښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرگې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرگې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرگې د دارالانشاد غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په

کابل کې د لویو جنگسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملگرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره گوښه شو. ملگرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تردې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادی ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملگرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادی سربېره لا تر اوسه دا دنده پرمخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیويي او ټلويزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګند بیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنگ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم،

هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پروړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس دمشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنگي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول غورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېريو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ايښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد يون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنگ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو ليکوالو په لسگونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلگونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستې ده، خپله

يې هم په لسگونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي

سرپرته پر دې، په يوزيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثر

الف- پنځونې

چاپکال	خرنگوالی	کتاب نوم
دويم ۱۳۸۷	لومړۍ شعري ټولگه	• متکور
دويم ۱۳۸۷	دويمه شعري ټولگه	• په اورونو کې سندرې

ب- راټولونې

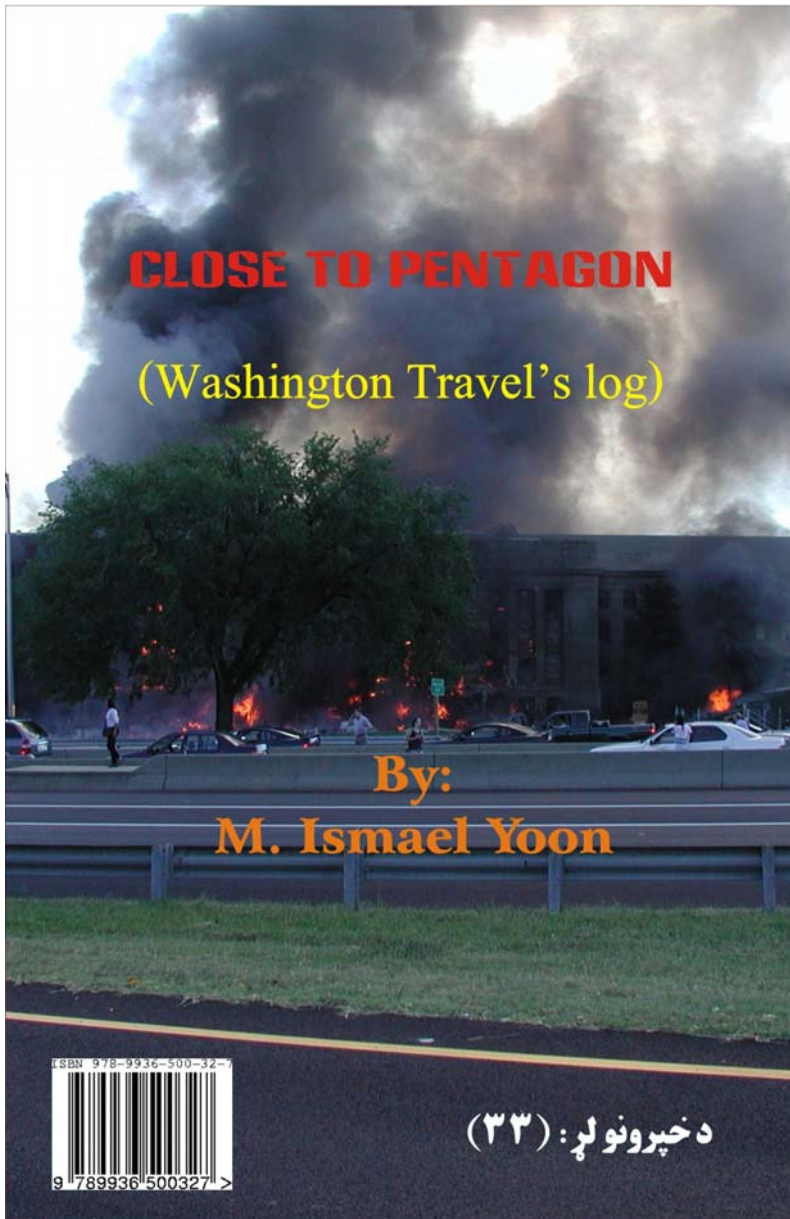
دويم ۱۳۸۷	گډه شعري ټولگه	• هيلې
دويم ۱۳۸۷	د حيران شعري ټولگه	• نيمگړي ارمانونه
دويم ۱۳۸۷	گډه شعري ټولگه	• د لوونو فصل
دويم ۱۳۸۷	د سيمينار د ليکنو ټولگه	• د نازوانا ياد
درېيم ۱۳۸۷	د استاد الفت نثرونه	• د استاد الفت نثري کليات
دويم ۱۳۸۷	د اسحق ننگيال شعري منتخبات	• سيندونه هم مري

ج- ژباړنې

		• د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
دويم ۱۳۸۷	د پوهنوال روستار تره کي اثر	
		• د افغانستان فرهنگي ميراثونو ته يوه کتنه
دويم ۱۳۸۷	د نينسي دوپرې اثر	

- په افغانستان کې د جگړې جنایتکارانو محاکمه
د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷
- د- یونلیکنې
- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاگون ترڅنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- ه- څېړنې او شننې
- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنگ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگ ته اوبښتني زیانونه دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرگه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- انډیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړېمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷

- اوسنی رسنی۔ لومړی ۱۳۸۷
  - که نړیوال ماته و خوري؟ لومړی ۱۳۸۷
- خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم
تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په
فرهنگي کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسېلې هیله لرم.
په درناوي
وفالرحمن وفا
کابل-افغانستان

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**